

P. CSÁVOSSY ELEMÉR S. J.

TÚLVILÁGI
VALÓSÁGOK
és
SZOCIÁLIS
PROBLÉMÁK

P. CSÁVOSSY ELEMÉR S. J.:

TÚLVILÁGI VALÓSÁGOK ÉS SZOCIÁLIS PROBLÉMÁK

CIKKEK ÉS BESZÉDEK

**KORDA R. T. KIADÁSA, BUDAPEST, VIII.,
MIKSZÁTH KÁLMÁN-TÉR 3.**

Nr. 713. Imprimi potest. Budapestini, die 11. Oct. 1938. Eugenius Somogyi S. J.
Praep. Prov. Hungariae. — Nihil obstat. P. Franciscus Zsiros S. J. censor dioecesanus.
Nr. 4881/1938. Imprimatur. Strigonii, die 21. Nov. 1938. Dr. Joannes Drahos vic. gen.

Nyomatott: Korda R. T. nyomdájában, Budapest, VIII., Csepregy-utca 2.

Előszó

Nem rendszert akarunk ezekben a cikkekben és előadásokban adni, hanem gondolatokat, melyek az utolsó évtized során az író lelkében életet öltöttek.

A legtöbb most is aktuális, részben meg is valósult, részben gyorsabban-lassabban a megvalósulás útján halad. A cikkek és előadások kézbesítése gyorsítani kívánja az ütemet.

Amióta ezek a cikkek íródtak s a beszédek elhangzottak, már a helyes reformtörekvések útjára léptek — de csak a legutolsó időben — nemcsak elméletben társadalombölcselek, hanem a gyakorlati területen is aktív politikusok, sőt magának a kormánynak vezető egyéniségei is. Erős és határozott kézzel belemarkoltak a korkérdésekbe, elszántsággal és következetességgel dolgoznak a problémák megoldásán, mégpedig a pápai körlevelek alapján: cselédszobák, legkisebb munkabér, családi bér, öreg munkások nyugdíja, törpebirtokok létesítése, a termelés irányítása. Sőt maga a keresztény társadalom hatalmas lendülettel a szociális problémák gyakorlati megoldására vetette magát az agrárifjúság erőteljes és országos arányokat öltő megmozdulásában, az Emszo-mozgalomban és a hivatásszervezetekben, melyek immár az egész ország figyelmét magukra vonják.

Felmerül a kérdés: Mi akkor még ezeknek a cikkeknek és beszédeknek aktualitása a multból!

Nem megvetendő a kérdések időbeli fejlődésének szemlélése, melyet e cikkek és beszédek visszatükröznek. De ettől eltekintve a szerencsés és örvendetes kezdeményezések, minden elismerés mellett, még nem

jelentik az összes kérdések végleges tisztázását. Még sok a teendő s ezért kell, hogy legyen ösztönző erő.

Gondoljuk meg, hogy a szociális irányú mai kormány saját párthíveiben sem bírja egészen és teljesen szociális törekvéseinek elismerését; a reformok még sok régi ember lelkében mindig csak az idegenkedés tárgyát alkotják, melyeket véleményük szerint lehetőleg elodázni volna a legjobb. Kell tehát szó, mely alátámasztja a kormánytörekvések jogos, szükséges, elkerülhetetlen voltát. Még sok embert kell meggyőzni, még többet álmából felrázni és soknak lelkiismerete ajtaján kopogtatni.

Vannak a beszédekben, előadásokban kis ismétlések is; mert jobbnak látszott azokat életfrissen és változatlanul leírni, amint íródtak és elhangzottak, mint módosításokkal, kihagyásokkal eredeti formájuktól megfosztani.

Siettesse ez a könyv, bár csak egyetlen lépéssel is azt, aminek a szeretet és igazságosság és az élő krisztusi törvény, de az idők jele és a történelem parancsa szerint is be kell következnie.

Szeged, 1938 szeptember 10.

Csávossy Elemér S. J.

Túlvilági hit és gyakorlati élet

(Magyar Kultúra, 1931 ápr. 5.)

Nemcsak szociáldemokrata és kommunista körökben, hanem liberális, szabadkőműves és minden materialista, tisztán földi és természetes alapon álló, csak utilitarista elvek szerint gondolkodó emberek szájából már régóta és most is nap-nap után halljuk a vádat, lekicsinylő, szemrehányó megjegyzések kíséretében, hogy az Egyház, Krisztus, a vallás csak túlvilági és nem földi javakat ígér, vagy ha ígér is, nem ad, és ha akarna is adni, elvesztette befolyását, hatalmát, hogy az emberek földi bajait orvosolhassa. Hozzájárul soknál még az a körülmény is, hogy a túlvilági, égi javak mellett nemcsak hogy keresik, esetleg jobban keresik a földi, látható javakat, hanem hogy ezeket egyedül keresik, egyedül becsülik, ezekért egyedül tartják érdemesnek az ember munkáját, erőmegfeszítését és érdeklődését. Megszólalt ez az utilitarista világnézet már ezrek ajkán, megszólalt az angol Erzsébet hírhedt kijelentésében: 40 évig uralkodni és akkor lemondok a mennyországról, — megszólalt Bebel istenkáromló szavában: Az eget hagyjuk az angyaloknak és verebeknek! — és a másik szocialista vezér szájában: Mi nem a mennyországot, hanem a poklot választjuk, de mindazzal a gyönyörrel együtt, mely azt megelőzi.

Komolyan szembe kell néznünk ezzel a váddal; mert ha az előbbi nyilatkozatok az erkölcsi világnézet piedesztáljáról teljesen alásüllyedt egyének szájából hangzottak is el, mégis igen sokan vannak, akikben nem pusztult ki teljesen az erkölcsi és vallásos világfelfogás, de elfogultságukban, nevelésük és mások behatása következtében, rövidlátásuk folytán oly falat lát-

nak ebben a vádban, mely őket örökre visszatartja a vallás áldásos jótéteményeitől és távoltartja az Egyház boldogító kapujától. Az anyagi nyomor ma annyira fenyeget, az éhség annyira gyötrő, a lakásínség és ruhátlanság annyira tűrhetetlen, hogy ha eltekintünk egyes heroikus lelkektől, nem használ már semmiféle vallásos utalás; ez csak hiú szóbeszéd számba megy és teljesen hatástalan marad náluk, ha nem vagyunk képesek úgy elvben, mint gyakorlatban kézzelfogható bizonyítékokkal rájuk cáfolni és kimutatni, hogy a vallás, az Egyház tud is, akar is enyhíteni, segíteni a földi nyomoron, és ha utal is a túlvilágra, ez maga is természet-szerűleg kihatással van a földi jólétre és azt mintegy anyaméhében hordja; az ellenkező világnézet pedig távol attól, hogy a bajokon segítene, azokat csak mérhetetlenül fokozza és elviselhetetlenebbé teszi.

Világítsuk meg ezt az igazságot benső, történelmi és tapasztalati érvekkel a keresztény álláspont védelmére és gyakorlati érvényesítésére.

I. Elsősorban is *a keresztény világnézet alapelveitől eltérni*, vagy abban tágitani *semmikép sem szabad* és lehet. Örök, változatlan, az ember és az egész világ legbensőbb természetéből fakadó, dönthetetlen igazság marad, hogy a földi élet nem végcél, hanem átmenet, előkészület és próba. Az ember végső célja nem ezen a világon, hanem ennek a világnak határain túl van. Ezt az alapigazságot tagadni vagy elsőkélyesíteni annyi, mint magát a kereszténységet lényegétől megfosztani, sőt magát a józan emberi gondolkodást és bölcséletet sarkaiból kiforgatni és ezzel a legkárhózatosabb gyakorlati következtetéseknek tárt kaput nyitni. Lehetetlen a földi élet problémáit még földi szempontból is sikerrel megoldani, ha azt a legfontosabb tényezőt számításba nem vesszük, mely az egész földi létnek mintegy jellegzetes vonását megadja, aminthogy egy matematikai egyenletet sem lehet helyesen értelmezni és diszkussziónak alávetni, ha abból egy lényeges tényezőt elhagynak.

II. De ennek az *alapigazságnak hangsúlyozása*

a társadalmi problémák megoldásának egyáltalán nem árt és nem is árthat; olyannyira nem, hogy amint mondtuk, épp ennek az igazságnak félreismeréséből, megvetéséből származnak korunk és az egész emberi történet legnagyobb, sőt összes szociális bajai: kapitalizmus, bolsevizmus, családirtás, tekintélyrombolás. Akármit mondjon is bárki, az ember egyszer sem vonatkozathat el saját kára nélkül Istenhez való viszonyától, mert ezzel nem kranotomiát, hanem kardiotomiát végez saját lényén. Csak Isten tekintélyének sértetlensége védi meg sértetlenül a földi tekintélyt; csak Isten tisztelete tartja tiszteletben a felebarát jogait; csak Isten félelme zabolázza az emberi szenvedélyt, mely egészséget, családot, társadalmat, országokat egyaránt rombol és pusztít; csak Isten szeretete képes az embereket testvérekké, és valóban ott, ahol lehet, egyenrangúakká tenni. Szabadság, egyenlőség és testvériség csak a keresztény hit talaján teremnek valóságban és igazában, nem mint torzképei annak, amit a szavak szép csengéssel hirdetnek. Ennek az igazságnak hangsúlyozása tehát magában véve olyannyira nem árt az igazi, emberhez méltó és az ember lelki igényeinek is megfelelő földi jólétről való gondoskodásnak, hogy ellenkezőleg, ennek az igazságnak gyakorlati követése az egyedül hatásos és tartós orvosság minden társadalmi baj ellen. Szóljon a történelem és a tapasztalat szava. Hasonlítsuk össze a korokat és országokat, ahol és amikor a vallás, a kereszténység virágzott és szabadon oszthatta áldásait, azokkal az időkkel és országokkal, melyekben s amikor béklyókba kötötték a vallás szabadságát, megvetették, elvei alól emancipálta magát az emberiség, sőt üldözés tárgyává is tette azt. Hasonlítsuk össze az első keresztény hitközségeket, a középkori céhrendszert, a paraguayi redukciókat a mai Oroszországgal, hazánkkal a bolsevizmus alatt, Mexikóval a múlt években. Hasonlítsuk össze egyáltalán az időt, amikor a keresztény elvek nemcsak egyesekben, hanem a közéletben is egészen és döntően — nemcsak szavakban, hanem gyakorlatban is — érvényesültek a felvilágosodás, libe-

ralizmus, a vallási közömbösség, az elvben ateista és vallástalan állam korszakával, vagy akár olyan korszakkal is, amikor talán keresztény elveket hangoztattak ugyan, de a jelszóval visszaéltek, csak cégérnek tekintették, mely alatt egyéni érdekeknek szolgálhattak; hasonlítsuk össze a korok és országok jólétét, boldogságát, és látni fogjuk, mennyire igaz a mi állításunk. Még a pogány korszakban is összehasonlíthatjuk azt az időt, amikor még a természetes vallásos érzület fejtette ki hatását az államéletre, azzal az idővel, amikor az erkölcsök meglazulásával beállott a teljes társadalmi zűllés. Itt is ugyanazt tapasztalhatjuk. Példa rá Görögország és Róma.

III. *De három dolog árt* és ez okozza azt a másik igazi spanyolfalat, sőt kínai falat, mely sok ember lelkét elválasztja a vallástól, Egyháztól és Istentől. Ez a három dolog a következő: 1. a kereszténység túlvilági beállítottságának egyoldalú és nem igaz felfogása; 2. jobban még annak nem komoly felfogása; 3. legjobban annak farizeusi, képmutató felfogása.

1. *Egyoldalú és hamis* volna az a felfogás, mely a kereszténységet úgy állítaná be, hogy az egyedül csak a túlvilági dolgokkal törődik és a földieket semmibe sem veszi. Ha hamis és istenkáromló Bebel felfogása, mely szerint a mennyországot az angyaloknak és verebeknek hagyjuk, akkor téves az a felfogás is, hogy a földet hagyjuk az ördögnek és a vakondoknak. Ez egyenesen magának a keresztény erkölcstannak és a józan aszkézisnek alaptételével áll ellentétben, mely szerint Isten a cél, a teremtetett dolgok pedig eszközök. De ha eszközök, akkor használni is kell azokat. Az az egy igaz, hogy célnak a földi életet a keresztény ember nem tekintheti, de a célhoz vezető eszköznek igen. És hogy nem használja a földi javakat elv nélkül és szeszély szerint, hanem az eszközök relatív értéke (tantum-quantum) szerint. Ez azonban még magára a földi életre nézve is előnyös, amint láttuk; mert épp a cél és az eszköz helyes rendjének felforgatásából és az eszközöknek nem a célhoz mért voltuk szerinti

használatából származik minden baj az ember egyéni és társadalmi életében.

A földi élet jelentőségét keresztény szempontból három pontba foglalhatjuk: a) A földi javak eszközök végső célunk elérésére; sőt a földi javak bizonyos quantuma szükséges az erény gyakorlásához a közmondás szerint: paupertas maxima meretrix — és a bűntettek és forradalmak tanúbizonysága szerint; amint fordítva a túl nagy gazdagság szintén ártalmas az erényre és az emberi társadalomra nézve. Itt is áll: in medio virtus. És nem hiába mondja az Irás: Paupertatem et divitias ne dederis mihi, sed tantum victui meo tribue necessaria. Eszközök nélkül a célt sem érhetjük el. Az ember jelen állapotában a földhöz kötött lény és mint ilyennek kell örök célja felé törekednie; de épp ezért ebben a törekvésében bizonyos földi, anyagi eszközökre is van szüksége. Ahol minden pillanatban a legprimitívebb megélhetés lehetőségeiről kell gondoskodni, ott nincs idő az örökkévalóakra gondolni. Ahol az élet küzdelme leköt minden percet, ott nem jut idő a templombájárásra. Ahol az éhség gyötri a gyomrot, ott az ajkak nem nyílnak könnyen imádságra. Ahol az embernek már nincs mit veszítenie a földön, könnyen gondol a társadalmi és isteni rend felforgatására. Ahol pizsok födi az ember testét, ott a lélek is csak nehezen marad szenny nélkül. Már a régi közmondás mondja: Primum vivere, dein philosophari. Ne mondjuk, hogy épp itt kell érvényesülnie a vallás vigaszának és a kereszténység túlvilági felfogásának. Ez igaz, és azokat, akik a nyomor e fokára jutottak, hathatósan csak a vallás vigaszaival lehet fenntartani, de átlag csak akkor, ha nekik anyagilag is valami enyhítést juttatunk, és látják, hogy legalább komolyan akarunk segíteni rajtuk. Ahhoz azonban, hogy a legnagyobb nyomort csak a túlvilágra szegzett szemmel, szótlánul viselje az ember, heroikus lélek kell, melyet a szentekben látunk, de az átlagember lelki ereje összeroppan a nyomor terhe alatt és bizony — habár saját hibájából — igen sok ember ajkán káromkodás és átok fakad.

b) A földi javaknak az előbb említett eszközserű értékén kívül bizonyos *abszolút értékük* is van, amennyiben az embernek végső célját, mely nem más, mint Isten megismerése és szeretete, részben már az életben is el kell érnie. Ebből ismét világos lesz a földi, sőt anyagi dolgoknak értékelése is keresztény szempontból, és cáfolatát találjuk a kereszténység túlvilági beállítása egyoldalú és hamis felfogásának. Mert minél jobban él az emberben a vágy Istent megismerni és szeretni, és ezt a megismerést és szeretetet másokra is kisugározni, minél jobban látja minden teremtetett dologban Isten mását, lábnyomát, kezének alkotását, annál inkább érdekli minden őt körülvevő dolog iránt; kutatja a természet törvényeit, tökéletesíti a tudás és a technika eszközeit, filmet, rádiót állít be a lélekmentő igazi kultúra, az istenismeret, az erkölcs és a szeretet szolgáltatába, kedvessé akarja tenni embertársai számára az életet, gyakorolni felebarátja iránt a szeretetet, mert Isten iránt mással nem mutathatja meg jobban szeretetét e földön, Krisztus szava szerint: Amit ezeknek tettetek, nekem tettétek. Az ember a kegyelem által már ebben az életben magában hordja Istent és gyönyörűen mondja Szent Ágoston: Caelum es et in caelum ibis. Már itt is egy kis mennyország vagy, de nemcsak te, hanem felebarátod is, sőt némileg minden lény, melyben Isten lakozik. Így a keresztény felfogás a földi dolgoknak is bizonyos abszolút értéket tulajdonít, és bár azt mondja, hogy az igazi haza ott túl van, mégis azt állítja, hogy azt részben már itt a földön magunkban hordjuk. Így a kereszténység túlvilági beállítottsága sohasem lesz egyoldalú.

c) Ezzel összefügg a harmadik megfontolás, mely szintén világosságot vet a földi dolgok értékelésére keresztény szempontból. Minthogy *a túlvilági cél és boldogság jutalom jellegével bír*, azért az ember azt csak úgy érheti el, hogy emberhez minden viszonylatban, egyéni és társadalmi kötelességeit tekintve, méltó életet él e földön. De ehhez tartozik a gondoskodás családjáról is, az igazságosság és szeretet embertársai,

egyenrangúak és alárendeltek iránt, a privát- és közéletben, a társadalmi és közéleti jogok helyes használata stb. Mindez magával hozza, hogy keresztény ember a földi dolgokat sem hanyagolhatja el. Sőt ebből a megfontolásból következik, hogy egyrészt minden embernek komoly munkával törekednie kell családjának és utódainak méltó megélhetést biztosítani, másrészt kötelessége minden embernek és magának a köznek, az államnak odahatni és közreműködni, hogy ez a lehetőség minden ember számára megadassék és biztosíttassék. Ezt követeli az emberi jog és igazságosság. Következik ebből a megfontolásból az is, hogy a munkásnak nemcsak joga, hanem kötelessége is saját családjára való tekintetből munkástársai érdekében követelni az emberhez méltó megélhetés szükséges feltételeinek biztosítását és erről a követeléséről lemondania nem szabad, mert családjának és társainak anyagi létfeltételeivel együtt erkölcsi létérdekeiket is, melyek a kellőleg biztosított megélhetéssel, mint láttuk, összefüggnek, feláldozná. Tűrni csak ott szabad és kell, ahol segíteni már nem lehet, vagy ahol mások érdeke, kikkel szemben le vagyunk kötelezve, hogy róluk gondoskodjunk, nem szenved a mi béketűrésünk által. És ekkor is ez a béketűrés hősies erénygyakorlat, melyet mástól követelni senkinek jogában nem áll. Krisztus példabeszéde a dúsgazdagról és koldus Lázárról gyönyörűen megvilágítja egyrészt, mily isteni szankció nehezedik rá azokra, akik társadalmi kötelességeiket a nyomorban lévőekkel szemben elmulasztják, még ha más rosszat nem is tettek volna, és ezzel nyíltan mutatja, hogy ő nem „spanyolfal”, mely mögé bújhatnak a trösztök és börzék dúsgazdagjai, hogy a szegényeket kizsákmányolják; másrészt ráutal arra az egyedüli biztos és szolid vigaszra, melyet azoknak nyújthatunk, akiknek sorsán akár az emberek gonoszsága, akár más körülmények miatt, sajnós, képtelenek vagyunk, abban a pillanatban segíteni. Ez az igazi utalás a túlvilági jutalomra és igazságosságra. De ez esetben a legvadabb demokrata sem tudna más vigasztalást nyújtani; leg-

följebb nem a jövő élet boldogságával, hanem a jövőendő szocialista állam boldogságával vigasztalja őket. A különbség csak az, hogy a keresztény hit oly jövőendőbeli boldogságot állít az emberek elé, melyet egyszer, ha a másvilágon is, de élvezni fognak, míg a szociáldemokrácia oly boldogsággal kecsegteti elvtársait, melyet ők maguk sohasem fognak megérni, és több mint kétes, hogy utódaik is megérik-e valaha? — Látnivaló mind-ebből, hogy egyoldalú és téves beállítás az, hogy a keresztény ember csak a túlvilágra gondol.

2. Még jobban azonban, mint az egyoldalú beállítás, árt a vallásnak és Egyháznak, a keresztény igazságnak *nem komoly felfogása*: a keresztény elveknek, a türelemre intésnek, a túlvilágra utalásnak az a hangoztatása, mely nem áll összhangban ezeknek az elveknek gyakorlati megvalósításával. Ha megesik, és talán nem egyszer esik meg, hogy a keresztény háztulajdonosok nem adnak lakást olyan családnak, melynek sok gyermeke van; ha keresztény vállalatok, gyárak keresztény munkásokat ok nélkül télvíz idején meghallgatás nélkül elbocsátanak, esetleg sokgyermekes családapákat kereset nélkül hagynak; ha keresztény uraságoknál a lakás- és bérviszonyok olyanok, hogy a legegységibb erkölcsi és nevelési feltételekről és vallási szükségletekről egyáltalán gondoskodva nincs; ha még a keresztény munkaadó és a keresztény állam sem adja meg kölcsönös közreműködéssel a munkást jog és igazság szerint megillető családi bért; ha csak nőtlenekeket és hajadonokat fogadnak fel, vagy pedig a bér csekély volta miatt lehetetlenné teszik a családalapítást és veszélyeztetik a közerkölcsiséget: akkor mindezek a tények szöges ellentétben állnak a hangoztatott krisztusi elvekkel és nem ok nélkül keltik a munkástömegekben a meggyőződést, hogy a keresztény társadalomtól — és náluk az egyértelmű: a kereszténységtől, a keresztény vallástól, az Egyháztól, Krisztustól, Istentől hiába várják bajaik orvoslását, ezektől nincs mit várniok, nincs mit remélniök.

3. A keresztény igazság nem komoly felfogásától

csak egy lépés annak *farizeusi kihasználásához*. Ez az a mondhatni szemérmetlen, égbekiáltó visszaélés a keresztény, a krisztusi jelszóval, amikor másokat türelemre, békétűrésre, a túlvilági javak reményére intenek azért, hogy azalatt áldozatukat kizsákmányolják. Így tesz a liberalizmus a vallással. A vallás neki jó eszköz az alsóbb rétegek fékentartására, hogy azalatt saját kövér-ségében terpeszkedjék és annál többet rabolhasson. Shylock-típusok ezek. Az igazság ürügye alatt vért szopnak. Farizeus-típusok, mint a hírhedt szabadkőműves népek szövetsége, mely a kisebbségi jogok védelmének szent cégére alatt Trianon-t és Versailles-t vet a népek nyakára és a jog és igazság címén nemzeteket juttat koldusbotra. De ugyanazt teszi gazdasági téren a munkással is. Ha a protekció kétszeresen-háromszorosan ellátott egyéneket ültet bele a jó állásokba, igazgatói székekbe, elnéz panamákat és büntetlenül hagyja magas emporiumokon ülők igazságtalanságait, mit gondolhat akkor a nyomorgó néptömeg egyebet, mint amit Krisztus mondott a farizeusokról: Jaj nektek, mert megeszitek az özvegyek házeit hosszú imádságokat mondván.

IV. Ezekkel szemben a keresztény társadalomnak, a keresztény államnak és elsősorban ezek vezetőinek legkomolyabban neki kell látniok *a szociális bajok orvoslásának*.

Itt vetődik fel a kérdés, megvan-e a vallásnak, nevezetesen a keresztény katolikus Egyháznak az a meggyőző, átfformáló ereje, mely képes a mai társadalmi bajokkal a küzdelmet eredményesen felvenni? Elsősorban meg kell állapítanunk, hogy a keresztény katolikus vallásban megtaláljuk tökéletesen mindazoknak az elveknek, igazságoknak és tanoknak összességét, melyek a társadalmi kérdés helyes megoldására alkalmasak és szükségesek. Kegyelemeszközeiben pedig megvan minden, ami gazdagokat és szegényeket megerősít, hogy ha jóakarattal nekiindulnak e tanok gyakorlati megvalósításának, azokat meg is valósíthatják. Sőt meg kell állapítanunk, hogy ezek az elvek, az erő-

sítő kegyelmi eszközökkel együtt csak a katolikus vallásban található meg tökéletesen.

A főkérdés azonban az, képes-e a vallás magát az akaratot megindítani, hogy az ember az üdvös tanokat magáévá tegye és azokat az életben komolyan meg is akarja valósítani? Itt is azt mondhatjuk, hogy a keresztény katolikus vallásban a leghatásosabb motívumok lépnek az emberi akarat elé, melyeknél hatásosabbat semmiféle más vallás, vagy emberi bölcsélet és földi szempont tartósan nem képes nyújtani. De igaz marad mindig, hogy a vallás nem hatalmi eszköz, és hogy az embernek megmarad a szabadakarat. A vallás mindig a belátás útján hat, a belátáshoz pedig komoly odafigyelés és megfigyelés szükséges. Tisztán hatalmi eszközökkel elvet tartósan diadalra juttatni nem lehet. De ha belátás szükséges, akkor igaz marad az is, hogy az ember és olykor maga az emberiség egésze csak saját kárán okulva jut jobb belátásra. Isten ezt a pedagógiai eszközt is felvette gondviselő tervébe. A francia abszolutizmus nem okult, míg a francia forradalom végig nem söpört az országon; így értelemben a francia forradalom történelmi és pedagógiai szükségesség volt. Látszólag ma sem okul a világ és nem akar szakítani a kapitalista rendszer kinövésével és emberi jogokat tipró igazságtalanságaival; úgy, mint az erkölcsi reformot a családi életben és a társadalomban, a gazdasági reformot sem akarja határozott akaratral és erős kézzel végrehajtani. Ha ebben az elfogultságban és megrögzöttségben megmarad, Isten rendes gondviselése szerint éreznie kell majd a világkatasztrófát, látnia kell a világforradalom végigőzönlését a földkerekségen, ami vér és könny nélkül nem folyik le. És akkor világosak lesznek majd a keresztény vallás elvei, ha csődöt mondott minden emberi filozófia.

Mi azonban ne tegyük le a fegyvert! Hiszen mi akarjuk megvalósítani a keresztény elveket. Lássuk tehát, hogy mit követel tőlünk a mai kor a társadalmi kérdés terén?

1. Az első lépés nem pusztán elméleti, hanem a szív és a lélek mélyéig ható meggyőződés, hogy a társadalmi kérdés a legfontosabb és legégetőbb problémája korunknak. Még nagyon sok keresztény emberben hiányzik ez az eleven meggyőződés. Amint sokan még most sem győződtek meg a keresztény sajtó fontosságáról, úgy vakok a társadalmi problémák fontosságának meglátásában is.

2. Ebből a nagy meggyőződésből fakad a meleg és tetterre ösztönző érdeklődés, mely minden cselekvés energiaszerveje.

3. Élnie kell minden katolikus emberben a tudatnak, hogy egyedül a keresztény vallás elvei és tanai képesek a szociális problémák sikeres megoldását adni, és hogy azért szükséges ezeket megalkuvás nélkül és minden emberi tekintet mellőzésével érvényesíteni, akár hosszú időn át megszokott, de téveseknek és kárhozatosaknak bizonyult emberi formák feloldozásával is.

4. Épp ezért komolyan meg kell indulnia a katolikus akciónak, melynek egyik főmunkatere épp a társadalmi kérdés. Ezt az akciót a Szentszék maga ismételtén is nagy eréllyel sürgeti, de mint más egyebekben is, érthetetlen okból Magyarországon még mindig késlekedünk az adott direktíva szerint komolyan munkába állani. A társadalmi bajokon gyökeresen segíteni addig nem lehet, amíg maga az állam nem helyezkedett e kérdésben határozottan keresztény alapra. Ezt elősegíteni hivatott a katolikus irányú politika, melynek egyik rúgója — bár nem politikai szerv — maga a katolikus akció. Hisz épp az a munkásság panasza, hogy nem látja, hogy van valaki, aki bátran mer jogai mellett sikra szállni, kimondani határozottan a helyes elveket, kárhóztatni a visszaéléseket, megvédeni a munkásság jogos érdekeit és akcióba lépni a helyzet megjavítása érdekében.

5. Minden törekvésnek oda kell irányulnia, hogy ne a jótékonyság, hanem az igazságosság, a törvényhozás bázisán oldódjék meg a szociális problémák hosszú láncolata: a munkás-, a cseléd-, a hivatalnok-,

a lakáskérdés stb. Áldozatot kell követelni minden polgártól tekintet nélkül. De nem elsősorban azoktól a vagyonoktól kell áldozatot követelni, melyek úgylis közcél, jótékonytságot, nemzetnevelést szolgálnak, hanem azoktól a vagyonoktól, melyek kizárólag az egyéni meggazdagodás szervei: a bankoktól, vállalatoktól, részvénytársaságoktól, a nagyipartól, a trösztöktől és kartellektől. Meg kell adni a munkásnak a családi bért és családost embert csak a törvény szerint megállapított módon szabad szolgálatból elbocsátani.

6. Ezekről a dolgokról az Egyháznak is gyakran prédikálnia kell, a munkaadók és munkások kötelességeiről és az idevágó bűnöket a gyóntatószékben éppoly szigorúan kell venni, mint akár a házasság sentsége vagy a gyermek ellen elkövetett bűnöket. A jogos bér visszatartása éppúgy égbekiáltó bűn, mint a gyermek megölése.

Akkor remélhetjük, hogy még az utolsó órában is kikerüljük a társadalmat és államot fenyegető katasztrófát.

Feudalizmus, kapitalizmus és szocializmus

(Magyar Kultúra, 1931 máj. 5.)

A hullámok, melyeket a Magyar Kultúrában április 5-én megjelent cikkem a társadalom rétegeiben felvert; a Magyarság, a Nemzeti Ujság, a Népszava vezércikkei, melyek érdemesnek tartották a magában véve igénytelen és első tekintetre inkább elméletinek látszó tanulmánnyal behatóan foglalkozni, minden egyéb érvnél nyomatékosabban és határozottabban bizonyítják, hogy a társadalmi probléma ma a legaktuálisabb valamennyi között és annyira összeforrt a mai ember lelkével, hogy csak egy gyújtó szikra, csak egy kis lökés kell és — nemcsak, hogy a nyelvek megoldódnak, szólnak a szívek és megmozdulnak a lelkek — hanem előtörnek a tettek és cselekedetek is — adja Isten, hogy ne bal irányba. A kor jele azonban és a mai társadalom egy bizonyos kasztjának pulzusmérője az, hogy amikor a keresztény irányzatú és a szélsőségesen demokrata elveket hirdető lapok szociális tárgyú cikkem megszólalására azonnal, mint erre hangolt készülékek, erős rezonanciában szólaltak meg, akkor a liberális irányzatú, a kapitalizmus jegyében megszületett lapok, mint teljesen más hangolású rezonátorok a portici-i néma szerepét töltötték be kivétel nélkül és a maguk bűnösségében a szociális kérdés terrénján teljes ignoro-ba temetkeztek, mintha a kérdés rájuk nézve nem is léteznék. Ez a némaság a gyilkos némasága, aki hallgat saját rossz lelkiismeretében. Mit is mondhatna ilyenkor a liberalizmus szócsöve? Ha már a Canossa-járáásra és a meaculpázásra nem tudja magát

rászánni, nem is marad más hátra számára, mint hallgatásba temetkezni.

Nincs miért csodálkoznunk, hogy a szociáldemokrácia nem ért egyet velünk 100 %-ig; de azért bizonyos megnyugvással és örömmel vesszük tudomásul, hogy pártközlönyük cikkében s szocialista munkások hozzánk intézett leveleiben a szokottnál nyugodtabb és némileg méltányosabb hang pendült meg tanulmányunk behatása alatt. De térjünk rá azonnal a kérdés lényegére.

Miért ellensége a szociáldemokrácia az Egyháznak? Miért mondja most is, hogy nem lehet készpénznek venni, amit mondanak? Cikkem alapjait nem cáfolták; mert hatásosan cáfolni nem is tudnák. Hiszen tanúság mellettük az egész történelem. De ha nem tudják is még tökéletesen magukévá tenni a katolikus egyház tanait, miért tartják ezeket a proletárság legnagyobb ellenségeinek, mikor világosan kimutattuk és kimutatja az egész történelem s minden tapasztalat, hogy a munkásságot *igazán* hívó és hitük szerint élő katolikusok részéről és annál kevésbé magának a katolikus Egyháznak részéről soha sérelem nem érte, hanem minden baj, mely ma a proletárságra mint nyomasztó súly és átok ránehezedik, *egyedül* csak a keresztény elvekből kivetkőzött modern pogányság sötét forrásaiból patakzik? Nem látja a proletárság, hogy azok, akiket ő gyűlöl, a katolikus egyháznak is ádáz ellenségei? Hogyan vádolhatja a szociáldemokrácia az Egyházat a rabszolgaság intézményének helyeslésével, mikor épp az Egyháznak köszöni az emberiség ennek a vadnövésnek kioperálását testéből? És mikor a munkásosztály védelmére cikk jelenik meg, miért tereli el a tárgyról a beszédet és veti rá magát azonnal az Egyház megbíráására és meggyanúsítására? Nem írja-e maga a szociáldemokrata Kautsky a Vorwärts-ben arról az időről, amikor még az Egyház uralkodott korlátlanul a lelkek fölött: „A munkások nem végeztek akkor oly kimerítő munkát és a munkaidő is rövidebb volt, mint ma. A heti munkaidő 40—48 óra volt. A bért természetben adták és nagyobb volt a mainál. Innét a sok tilalom a fényűzés

ellen, melyekben elrendelik, hogy a munkás naponként csak kétszer ehetik húseledelt és a segédeknek megtiltják, hogy bársonyba és selyembe öltözzenek és több ehhez hasonló. Ilyen rendeletek ma nagyon is fölöslegesek volnának."

Ha a szociáldemokrácia igaznak véli, hogy mi azt prédikáljuk, „hogy szakítani kell ugyan az eddigi módszerekkel, de a szociáldemokráciát azért mégis fel kell falni“, akkor engedje meg nekem, hogy előbb én is egy kérdést intézzek hozzá bizalmasan. Miért ellensége a szociáldemokrácia mindenkor és mindenütt nemcsak az Egyháznak, hanem a katolikus gondolatnak, magának a vallásnak is? Vajjon csodálkozhatik-e, hogy az Egyház saját létalapjainak és létjogosultságának feláldozásával nem tér át a szocializmusra, amint azt inszinuálni látszik? Azt kívánja talán tőle, hogy helyeselje, igaznak tartsa, pártfogolja az Ördögsziget borzalmait, a cseka kegyetlenkedéseit, a templomok megrablását és rombadöntését, a vallás tervszerű kiirtását zsenge gyermekek szívéből, a házasság és a család szent intézményének felborítását, az istentelenek szövetségét és sok egyebet, ami a mult évek tapasztalatainak kétséget kizáró bizonyítéka szerint a marxi gondolatból nőtt ki következetesen mint gyökeréből? Ahol a szociáldemokrácia igazán uralomra jutott, ott ezek a jelenségek kivétel nélkül azonnal mutatkoztak. De ki ne látná azt is, hogy a vallásüldözésnek és a vallásfitymálásnak semmi köze sincs a munkásság jólétéhez? Ezt csak a szociáldemokrácia álmodja. Nem várhatja a szociáldemokrácia az Egyháztól, hogy párthíve legyen, amíg ő maga a vallásnak irtója és megvetője! Alaptévedés azonosítani a proletariátust a szociáldemokráciával. Előbbi egy társadalmi osztály, utóbbi egy gazdasági irányzat, de egyúttal világnézet is. Az Egyház sohasem volt ellensége a proletariátusnak; de ne kívánja senki, hogy amíg a szociáldemokrácia az marad, ami eddig volt, az Egyház barátja legyen neki. Őrajta a megtérés, aki előbb dobta oda a véres kesztyűt az Egyház elé és hirdetett hadat

minden természetfölötti gondolatnak. Az Egyház sohasem hirdetett harcot a proletariátus ellen.

Azt is írják, hogy nincs „jogosultsága a haragunknak a bankok, trösztök és kartellek ellen, helyesebben ez a harag nem lehet igazi harag. Nem lehet ugyanis különbséget tenni a kapitalisztikus vagyoni önzés és a feudálisztikus vagyoni önzés között”. Értik pedig utóbbi alatt az egyházi vagyont elsősorban, mint irónikusan írják: „Áldozatot kell követelni tekintet nélkül minden polgártól — de az egyházi vagyon, az kivétel.” A nehézség tehát nem annyira a kapitalisztikus és a feudálisztikus vagyoni önzés, mint inkább a bankvilág és az egyházi vagyon ideológiájának és létjogosultságának megkülönböztetésében van. Nos, világosan megmondom, hogy mi a kettő közt a különbség: az, ami a különbség a fosztogató rabló és a jogos tulajdonos közt. Az Astorok, Morganok és egyéb kapitalisták uralma száz meg száz igazságtalanságon épült fel, ezer meg ezer embert tett vagyoniilag és erkölcsileg tönkre, hiénagyanánt szívta ki vérét a nyomorgó tömegnek, altruizmus vagy felebaráti szeretet vagy akárcsak rideg igazságosság is, szerinte ostoba érzelgősség s okatlan fanatizmus és ha van ilyfajta „feudálisztikus vagyoni önzés”, akkor ez is ugyanaz alá az ítélet alá esik; de az egyházi vagyon nem a dolgozók filléreiből nőtt nagygyá, nem az önzést szolgálta és szolgálja manapság sem, száz meg száz kisember, száz meg száz jótékony intézmény, iskola, kórház él belőle, nem irányul a szegények kiszípolozására, nem épül fel tehát sem eredetében emberi jogokat tipró igazságtalanságokon, sem nem táplálkozik fennmaradásában napról-napra, óráról-óra az elnyomottak véréből és célja sem az önzés, hanem a közjó, elsősorban a jótékonyosság és az egyházi és kultúrintézmények fenntartása! A bankvagyon önmagát szolgáló érdekvagyon, az egyházi vagyon ellenben közjót szolgáló célvagyon!

Miért veszi tehát a szociáldemokrácia egy kalap alá a bankvagyon az egyházi vagyonnal? És miért támad feltűnően nagyobb vehemenciával az egyházi

vagyon ellen, mint a bankvagyon ellen? Még ha érvelésünk ellenére nem volna is meggyőződve az egyházi vagyon jogosultságáról, akkor is elsősorban és egészen más alapon kellene támadnia a bankvilágot és a kartellek uralmát, mint az egyházi birtokot. Előbbinél igazságtalanságról, az emberi jog és méltóság lábbal tiprásáról, utóbbinál legfeljebb időszerűtlenségről szólhatna. És nem kell-e előbb a rablót megfosztani zsákmányától, ha kell, kényszerítő eszközökkel is — nem forradalommal, hanem törvényes intézkedés útján — és csak akkor lehet méltányosság címén kérni, hogy a jogos tulajdonos is járuljon hozzá a nyomor enyhítéséhez és tegye le áldozatát a közjó oltárára. Igen, a *közjó* oltárára, de nem a bankok és a zsidóság oltárára. És itt kell hangsúlyozni, hogy az Egyház sohasem tekintette a földi javakat, mint lelki célja elérésének első és legfőbb eszközeit. De ha elismeri a szociáldemokrácia, amit írtunk, hogy az embernek az erény gyakorlására a földi javak bizonyos kvantumára szüksége van, akkor méltányosság alapján el kell ismernie azt is, hogy az Egyháznak lelki célja érdekében, amíg ezen a földön él, szintén szüksége van anyagi eszközökre a papnevelés, az iskolák, a missziók, a szegénygondozás stb. szempontjából. És ha 40,000 hold jövedelmében mondjuk akárcsak 2000 ember is részesedik, akkor máris méltánytalanság és igazságtalanság a szó gyűlöletes értelmében nagybirtokról deklamálni; mert a birtok ugyan nagybirtok, de nem egy egyén önző érdekét szolgálja, hanem élvezetében úgy oszlik meg, hogy egy egyénre bizony félszesszió is alig jut.

Nem határoz itt semmit sem, hogy az egyházi vagyon kezelése nem a köz kezébe van letéve. Az Egyház szuverén társadalom és azért vagyona fölött is szuverén módon rendelkezik. Az Egyháznak magának a joga megállapítani, hogy vagyonát mily módon kezelje. Ez szociális szempontból közömbös. A fő az, hogy milyen célt szolgál az egyházi vagyon. Ha az egyházi vagyon kezelésében, hovaforditásában, a gazdaság vezetésében, gyümölcsözővé tételében a századokon át és

esetleg ma is egyesek részéről hibás gondatlanság, talán visszaélés is mutatkozott vagy mutatkozik, akkor tudomással kell bírunk arról, hogy nincs emberi intézmény vagy akár isteni intézmény is, mellyel — ha emberek kezébe van letéve — visszaélni, vétkezni ne lehetne. Vajjon mit tettek 1919-ben a népbiztosok a szocializált vagyonokkal és mit tesznek ma is Oroszországban? Szamuely hagyatékában milliókat érő ékszereket találtak. Hogy jutott ezekhez? Ezekkel a bűnökkel össze sem lehet hasonlítani azt a visszaélést, ami esetleg az egyházi vagyon kezelésében történt. De a hibák az elv ellen nem rontják le magát az elvet. Az Egyház szigorúan előírja, hogy minden egyházi vagyonnak, beneficiumnak fölöslegét jótékonyásra és istenes célokra kell fordítani. Ennek az egyházi parancsnak szigorú betartását főleg a mai korban szociális szempontból is joggal követelhetjük és követeli maga az Egyház. Visszaéléseknek, ha vannak e tekintetben, meg kell szűnniök; az egyházi birtoknak a maga gyümölcset meg kell teremnie, ezért gondos és szakszerű gazdálkodásra van szükség. De ha ez megtörténik, akkor az egyházi vagyon ellen jogos panasz nem lehet. Összehasonlítani pedig az egyházi vagyont a kapitalista vagyonnal, olyan, mint az északi sarkot a délivel összekapcsolni. Ha az Egyház jónak fogja látni birtokának egészéről vagy részéről megfelelő feltételek mellett lemondani a szociális érdek miatt, úgy tudni fogja a kötelességét és tudatában lesz krisztusi küldetésének, amint nem egyszer a világtörténelem során a legnagyobb áldozatokat tette le a közjó oltárára s aminek példáját legutóbb is Prohászka püspök adta birtokai egy részének parcellázásával. De mit érne el most ezzel? Itt az alkalmas idő? A Nagyatádi-féle földreform eklatáns példája annak, hogy ez az idő még nem érkezett meg. Jól mondta Oláh György, hogy „elhibázott volt maga a földreform is és éppen olyan végzetes volna most eltörölni a hitbizományok intézményét, ha ezt egyéb nagyszabású reformok és óvintézkedések egész sora nem kíséri. Nem jelentene ez mást, mint hogy egy egész csomó nagybirtok a

nagybankok és a nagyipar kezébe kerülne a főúri osztálykézből és a szép, régi történelmi címereket — melyeknek mégis csak több értéke van a nemzet szempontjából — banki és részvénytársasági cégjelzések váltának fel." (Három millió koldus 116.) Ha ez már a főúri vagyonra érvényes, annál inkább az egyházi vagyonra. Vegyem el a kenyeret a gyermekektől és dobjam oda a kutyáknak? Kemény hasonlat, de igaz, ha a kapitalizmus vérszopóiról van szó. És a szociáldemokrácia jobban szeretné ezek kezében látni a földbirtokot, mint az Egyház kezében? A Nagyatádi-féle földosztás eredménye az, hogy már ma legalább is 50 %-a a kiosztott földnek nincs az eredeti igénylők kezén. Hol van?

Azért a példa szempontjából sem lehet az Egyháztól kívánni, hogy most azonnal ossza szét vagyonát. Ez a példa esztelen volna, és ostobaságot az Egyháztól kívánni nem lehet; még a szeretetnek is, hogy igazi legyen, okosnak kell lennie. Tüzelőnek vágni ki a gyümölcsfát nem szabad. Elsősorban a kapitalista gazdasági rendszer alapos megreformálásával kell kezdeni; ez pedig mindenekelőtt az állam feladata, amelynek kezében van a hatalom, nem az Egyházé. Az Egyház csak irányíthat, de politikai eszközökhöz nem nyúlhat; a lelkiismereteket, az államét is, megmozgathatja, de a lelkiismeret szavának érvényt szerezni a gazdasági életben az állam kötelessége. Ha a kapitalista gazdasági rendszert gyökerestül meg nem reformáljuk, akkor minden földosztás mellett föld is, nép is, Egyház is anyagilag a hiénák torkába kerül.

Csak egy dolog van még hátra. A szociáldemokrácia azt írja: „Itt-ott, ideig-óráig a siker látszatával felülkerekedhetnek még a keserves átmeneti időkben a régi világrend őrei, . . . de tartósan nem állíthatják meg a fejlődést, amely könyörtelenül átgázol idejéltmult intézményeken, berendezéseken, eszméken és gondolatokon.” Igazat adunk neki, ha a kapitalista rendszer eltévelyedéseiről szól, mely ma még nagy hatalom, de Babylon kapuit máris döngeti a perzsák hada. Ám tévednek, ha azt hiszik, hogy ebből a káoszból az ő

értelmezésükben alkotott szocializmus mint győztes fog kikerülni, vagy hogy a kereszténység eszmei világa idejét múlta. Az Egyház a századokon át megmutatta már, hogy nagyobb káoszokból is ő került ki diadalmasan. Londont és Moszkvát elsöpörheti az ár, Rómát soha. Amíg ember él a világon, minden gazdasági rendszernek, mely igazán boldogítani képes az emberiséget, alapjai csak ezen a hármasságon nyugalhatnak: Van Isten, akivel szemben az ember számadással tartozik; van lélek és túlvilági élet, melyre ez a földi élet csak előkészület és próba; a próba és előkészület abban áll, hogy az ember a földi dolgok használatában és embertársaihoz való viszonyában a helyes, természet- és Isten-követelte rendet betartsa, elsősorban az igazságosságot és a szeretetet gyakorolja. Minden rendszer, mely nem épül fel ezeken az örök pilléreken, előbb-utóbb boldogtalanná teszi az embert és az emberiséget, sirásója lesz önmagának és annak a társadalomnak, mely rá építi alkotásait.

A katolicizmus szava a mai társadalomhoz

(Cegléd, 1932 ápr.)

Mikor az ember katolikus hallgatóság előtt és még inkább talán másvallásúak előtt a katolicizmus értékeiről beszél, kísértve érzi magát arról a fenséges diadalútról szólni, melyen a katolicizmus művészi erejével, alkotó zsenialitásával és lelkeket ihlető motívumaival és inspirációival végighalad az emberiség történetén a századokon át.

És valóban, mi is volna magában véve vonzóbb tárgy számunkra, mint az alkotó és a kultúra és lelkiesség terén egyaránt diadalt ülő katolicizmus himnuszat zengeni? Elvezetni a hallgatókat az örök város rejtelmes, régi falai közé és fellebbenteni a bazilikák és mauzóleumok titkait, megszólaltatni a Nyugat és Dél minden városában a gótikát és a renaissance-ot, mintegy hatalmas világkoncertben elővarázsolni a katolikus lélekből fakadó örökértékű zenekompozíciókat, a Palestínákat, Haydneket, Mozartokat és Beethoveneket; felléptetni egy nagy világszínpadon a Dantekat, Calderonokat és Corneilleket, az eschenbach-i Wolframokat és a Torquato Tassokat. Nemcsak vonzó volna ez számunkra, hanem kellemes és megnyugtató a hallgatókra nézve is. Sütkérezni a mult dicsőségében. Mi valamennyien szeretünk sütkérezni a mult dicsőségében, és oly édes dolog megpihenni a letűnt századok nagyságának és az elért eredményeknek széles nyugvóágyában.

De mást követel tőlünk a jelen. A katolicizmus olyan aktív erő, mely sohasem lehet működés nélkül. A katolicizmus olyan élő intézmény, olyan soha idejét

nem múltó intézmény az emberi élet változó alakulásai közepette, mellyel szemben az emberiség mindig követelésekkel lép fel és joggal. Mert azért állította oda isteni alapítója a századok futó hullámai közé, hogy örök időkre az emberiség világító tornya, lelki őrszeme, mentő sziklája és az égre mutató lelkesítője, bátorítója legyen. A mai kor zűrzavarában is oda fordul a világ és tőle várja a leghatalmasabb problémának, a társadalmi kérdésnek helyes és mindenkit kielégítő megoldását. Ellenség és jóbarát szeme egyaránt a katolicizmus sziklájára tekint. Az ellenség kérdezi gyanakvó és mégis féltő kárörömmel: Meg fog-e küzdeni a katolicizmus a társadalmi problémával? El fog-e pusztulni a társadalmi átalakulások kaotikus világszületésében ő, aki a népvándorlás és a török ár rohanásainak ellenállt? A jóbarát kérdezi: Milyen megoldást hoz ő, aki már annyiszor vezette át az emberiség törekény csónakját a nagy szellemi hajótörések vész hullámai között? Van-e szava a katolicizmusnak a mai korban, a mai társadalmi vajúadásban? és mi a katolicizmusnak a szava?

Van-e szava a katolicizmusnak a mai társadalomhoz és mi a szava? Mi is ezt kérdezzük ma. Hozhat-e megoldást és mi ez a megoldás?

I. *Hozhat-e megoldást? Van-e szava?* — Azt vetik szemére a katolicizmusnak, hogy túlvilági, hogy csak a lélekkel törődik, de nem a testtel, csak a jövő élet számára épít, de nem a jelen élet számára. Mit adhat egy a túlvilág gondolatában élő és ígét hirdető, szentségeket osztogató intézmény a jelen gyakorlati életnek, ahol gépek dolgoznak és bankok szabják meg a mindennapi élet feltételeit és lehetőségeit? Mit szólhat hozzá a társadalmi problémához, ahol kenyérről, ruháról, lakásról, munkaalkalomról, kamatleszállításról, fizetésemelésről és adószabályozásról van szó? Krisztus azt mondta, hogy nemcsak kenyérből él az ember. A szociáldemokrácia pedig azt mondja, hogy az igéből nem élhet meg az ember. De Krisztus azt is mondta, hogy keressétek először Isten országát és az ő igazságát, és

a többi hozzáadatik nektek. Soha ennek a szónak igazságát jobban nem szemlélhetjük, mint ma. Amikor a liberalizmus és a szociáldemokrácia egyaránt kiküszöböli a nyilvános életből, a gazdasági és kulturális életből, a politikából és nemzetközi életből a vallást és az erkölcsöt, akkor vonaglik legjobban az emberiség a gazdasági válságok gyötrő fájdalmai közepette és görnyedez a rabszolgánélküli rabszolgaság legkeményebb járma alatt. Hasonlítsuk össze az idöket, amelyekben a keresztény hit diadalmaskodott a népek fölött és a hit valóság és tett volt maguknak a keresztényeknek lelkében is azokkal a századokkal, amikor a hitet a közéletből és a magánéletből, a családból és a társadalomból száműzték, vagy csak cégérnek tekintették és látni fogjuk, mikor volt boldogabb az ember, és mikor volt boldogabb az emberiség? Vessük össze a középkor legfényesebb századainak gazdasági jólétét a kapitalizmus fénykorának rablógazdálkodásával, vessük össze Paraguaynak vagy az első keresztényeknek szent kommunizmusát Oroszország borzalmaival és 1919-el, és látni fogjuk, hol van az igazság? Éljük a katolicizmust, és a többi megadatik nekünk, — nem csoda által, hanem az élet maga meg fogja azt teremni.

II. Igaz-e, hogy a katolicizmus túlvilági? Igaz, de nem abban az értelemben, amelyben azt ellenségei és gyalázói mondják. Túlvilági a katolicizmus, mert nem tekinti az ember személyes szereplését a világban a földi élettel befejezettnek, hisz a lélek továbbélésében, hisz a föltámadásban, nem tekinti a pogány Fesztusszal esztelenségnek, hogy az a test, melyet sirba fektetünk, egykor új életre kel, nem tekinti lehetetlenségnek egy élet létezését, melyhez képest ez a földi élet csak olyan, mint a gyermek dadogása a művész elragadó hangfutamaihoz. Túlvilági a katolicizmus, mert nem mondja, hogy pokol és mennyország itt a földön vannak, és hogy a gazdagoké a mennyország és a szegényeké a pokol. Nem tekint sem élvezetet, sem gazdagságot, sem tőkét, sem hatalmat, sem bármiféle teremtetett dolgot végcélnak és önmagáért kívánatosnak,

hanem mindent eszköznek és lépcsőnek tekint, mely a túlvilági örök cél elérésére adatott. Igen, ebben az értelemben túlvilági a katolicizmus. És ebből a túlvilági beállítottságából parányit sem engedhet, mert ezzel lényegét és létének jogalapját áldozná fel és nemcsak a hitet, hanem a józan bölcséletet és magát az emberi természetet tagadná meg.

1. De ez a túlvilági beállítása az életnek sohasem ártott az igazi társadalmi jólétnek és sohasem volt akadálya az igazi földi boldogságnak. Olyannyira nem ártott és olyannyira nem volt akadály, hogy ellenkezőleg ennek a túlvilági felfogásnak szem elől tévesztése volt okozója az utolsó évszázadban minden társadalmi bajnak és felfordulásnak. Olyannyira nem ártott és nem volt akadály, hogy csakis ez a túlvilági felfogás szolgáltatja az egyedül biztos alapját a társadalmi rendnek, mely nélkül nincs földi jólét és boldogság. Miért van ma oly nagy nyomor a világon? Azért, mert a katolicizmus a túlvilágra utal? Nem, hanem azért, mert a hitetlenség és istentelenség evangéliuma csak erre a földre utal. Azért, mert töke- és vagyonszerzés öncél lett. Azért, mert az élvezetvágy ki akar elégülni, még ha ezer hullán is kell keresztülgázolnia. Azért, mert nem testvér ma a testvér. Miért van ma lázadás, forradalom, békétlenség, ahová csak az ember szeme ér? Mert nincs törvénytisztelet és nincs tekintély. És miért öncél ma a föld és miért nincs tekintély? Mert az ember nem hisz a mennyországban és nem hisz az Istenben. Mennyország nélkül öncél lesz ez a nyomorult föld és Isten nélkül megdől minden földi tekintély és vallás nélkül erkölcsi dekadencia, testi züllés, a lélek boldogtalansága és a társadalom bomlása az ember és az emberiség sorsa. Ez tehát az első érték, melyet a katolicizmus a világnak ad: a vallás és a *túlvilági perspektíva*, mely egyedül képes helyes beállításban tüntetni fel a földi életet és egyedül képezheti biztos alapját a társadalmi rendnek és jólétnek.

2. De a katolicizmus még többet ad. Épp a túlvilági szempont kérlelhetetlen logikával állítja oda az

ember elé az igazságot, hogy minden teremtet, földi dolog *eszköz a túlvilági örök cél elérésére*. Eszköz, tehát általában *szükséges is*. Ebből következik, hogy az embernek általánosságban szüksége és épp azért *joga van az anyagi eszközöknek bizonyos kvantumára, hogy emberhez méltó életet éljen és örök üdvösségét munkálhassa*. Amint a túl nagy gazdagság, éppúgy a túl nagy szegénység is akadályt képez az erény gyakorlásában, és a túlvilági cél elérésében. Ahol a napi megélhetés gondja annyira leköti az embernek minden percét, hogy még pillanatra sem tud szabadulni az életfenntartás bizonytalanságának mindent lenyűgöző, és letaroló rémgondolatától, ott nem marad idő az égre és a lélekre gondolni. Ahol minden órának és félórának és percnak eszmei tartalma csak ez: Mit fogok ma enni? hol fogok ma aludni? hogy fogom holnap a lakbért kifizetni? ott nincs sok kedv a templombajáráásra. Ahol éhes a gyomor, ott az ajkak csak nehezen nyílnak meg az imádságra, és ahol piszkos a test, ott a lélek sem marad könnyen szennytelen. Tömeglakások bűzös oduiban sem virulnak a családi és szüzi tisztaság virágai. A minden reménytől megfosztott ember könnyen gondol minden létező rend felforgatására; mert véleménye szerint rosszabb számára már nem, csak jobb jöhet. Ne mondjuk, hogy épp itt kell a vallás erejének mutatkozni és vigasztalást önteni a lelkekbe. Mert ez igaz, és ha már másképp segíteni nem lehet, csakis a túlvilági boldogság reményével lehet felemelni és fenntartani a haldokló lelket. De éppoly igaz az is, hogy rendes körülmények közt és általánosságban ezt a vigaszt csak akkor fogadja el az ember, ha látja, hogy anyagi nyomorával is törődünk. Csak hősies lelkerek képesek Jób szemétdombján vagy a dúsgazdag ajtaja előtt fetrengő fekélyes Lázárral, égre szegzett tekintettel a túlvilág reményében élni. A legtöbb ember azonban összeroppan a ránehezedő nyomor súlya alatt és ajka nem imára, hanem átokra nyílik, kezét nem áldásra és megbocsátásra, hanem bosszúra és rombolásra emeli. Ezen kell segíteni és ezt parancsolja a kato-

licizmus épp a túlvilági szempont miatt. Minden embernek, bármily nehézség leküzdésével, meg kell adni a létminimumot. A végső szükségben minden ember annyit köteles adni felebarátjának, hogy életét az fenn-tarthassa. De ki merné tagadni, hogy ma sok ember, sok család végső szükségben és még sokkal több a legnagyobb szükségben éli napjait. Az igazságosságnak követelménye, hogy ha az egyesek nem mondanak le fölöslegükről szeretetből, az állam oly rendet teremtsen, mely minden ember számára, aki csak maga vissza nem él istenadta képességeivel, a tisztas megélhetés lehetőségét előteremtse. Ha vannak a világon egyének és *vannak*, akiknek havi fizetése részesedések címén 20, 30, 40 ezer pengő, akkor az államhatalom joggal veheti igénybe ezek fölöslegét, hogy az éhhalállal küzdő emberek életét megmentse. Ezt nemcsak a szeretet, hanem az igazságosság követeli. Itt nem használ semmiféle hivatkozás sem az értékesebb munkára, a mód nélküli tantiémek megvédésére, nem használ a hivatkozás a külföldi hitelezőkre a kamatleszállításnál, amikor emberek életének megmentéséről van szó. Itt minden igazságos férfinak inkább tagsági részesedéséről kell lemondani, mintsem száját a felajánlott súlyos tantiémekkel betömetni, hogy a mai liberális bankgazdálkodás igazságtalanságai ellen fel ne emelje tiltakozó szavát. Mi nem vagyunk tökeellenesek, de igenis megköveteljük, hogy a tőke a közérdeket is, necsak a magánérdeket szolgálja. Mindenki örül, ha a felforgató elemek terrorját rendületlen erővel letörik. De itt az idő, hogy következetesek maradjunk, és pozitív intézkedésekkel is a munkásvilág és a nélkülözők hóna alá nyúljunk, hogy megteremtjük a munkaszabadság törvényét, biztosítsuk a munkások és cselédek családi bérét, leszállítsuk a kamatot, privátérdekek mellőzésével megszüntessük a lelket-testet sorvasztó munkanélküliséget, igazságos redukcióval és kontingentálással korlátozzuk az emberi munkát fölöslegessé tevő és csak a magánérdeket szolgáló gépeknek számát, harmóniát teremtsünk árak és fizetések közt, egyszóval letöriük az indi-

vidualisztikus gazdasági rendszer önző túlkapásait. És ha ezt megtesszük, akkor mienk még ma is a munkásvilág. Ez a túlvilági szempontokat szem előtt tartó katolicizmusnak szava a gyakorlati életben.

3. Harmadik szava: a földi és anyagi dolgok nemcsak mint eszközök szükségesek a túlvilági cél elérésére, hanem van azoknak eszközszerű jellegükön túl egy bizonyos *abszolút értékük* is, amennyiben mindegyikükben a Teremtőnek egy-egy gondolata valósul meg. Oly távol áll a katolicizmus attól, hogy a földi dolgoknak — nem a látszólagos, hiú és nem valóságos, — hanem az igazi értékét és jelentőségét szem elől tévesse vagy lebecsülje, hogy ellenkezőleg azt mondja, hogy minden teremtetett dolog Isten egy-egy eszméjének megvalósulása, egy-egy tulajdonságának, tökéletességének képe és utánpótlása, minden természet törvény az ő erejének és bölcsességének egy-egy megnyilatkozása, és épp ezért adta át Isten az embernek a világot a természetben rejlő összes erővel együtt, hogy azokat használatba vegye, Isten gondolata szerint céljuk és rendeltetésük felé irányítsa, elméjével beléjük hatoljon és Isten eszméit bennük felfedezze és a gyakorlati életben valósággá változtassa. Minél jobban halad a tudomány és a technika, minél nagyobb alkotásokat hoz létre a művészet, annál jobban domborodnak ki Istennek a természetbe rejtett eszméi és gondolatai. De a legfontosabb az, hogy a felebarátban is Isten mását kell látnunk. És azért minden keresztény szociológia alapja az embereknek lényegben — nem járulékos dolgokban — való teljes egyenrangúsága. A társadalmi igazságosság nem más, mint az az igazságosság, mely velem minden emberben a másikkal és saját magammal való lényeges egyenrangúságot ismerteti meg. A társadalmi igazságosság azt követeli, hogy csak olyan különbség legyen az emberek közt, mely a természetben megvan okolva. Különbségnek kell lenni; az abszolút egyfomság abszurdum és lehetetlenné tenné az emberi életet. De olyan különbségnek nem szabad lenni, mely nem leli alapját magában a természetben és csak az önzésből

származik és megfosztja embertársunkat azoktól a javaktól, melyekhez neki is mint ugyanazzal az emberi természettel felruházott lénynek joga van. Azért a keresztény gazdasági rendnek alapelve csak ez lehet: Minél több embernek minél jobb és tisztességesebb megélhetést biztosítani.

A keresztény felfogással homlokegyenest ellenkezik az individualizmus elve, mely azt mondja ki, hogy a termelés célja egyedül a tőke gyarapítása. A liberális kapitalizmus nem azért termel, hogy minél több embernek minél jobb megélhetést biztosítson, hanem azért, hogy az egyén önmeleggazdagodásának minél tágabb lehetőségeket nyisson. Ezt a pogány elvet minden erővel ki kell küszöbölni az emberi társadalomból. Ez nem jelenti azt, hogy álljanak meg a gépek, ne szójlon már a rádió, aludjon el a villanyfény, pusztuljon a kultúra. Nem; de a keresztény igazságosság és szeretet azt követeli, hogy ezekben minden embernek kivétel nélkül arányos része legyen. Nem lehet mindenkinek egyforma része, de valami része, arányos része kell, hogy legyen. Az egészséges társadalomnak nem lehetnek kultúra-kegyeltjei és a kultúrjavakból kizárt, száműzött páriái. Legyen csak minél több munka, minél több haladás — a magasabb érdekek szemmel tartásával! Vezessen ebben a katolicizmus! De miért? Nem az egyén önző érdekeiért, nem az élvezetvágy mohó kielégítéséért. A munkának és haladásnak nemesebb célja nem lehet, mint hogy felebarátunk, embertársunk, testvérünk és ezáltal a magunk életét minél jobban bearanyozza és az erkölcsi értékek háttérbe szorítása nélkül jóléttel és boldogsággal besugározza. Ez a keresztény gazdasági elv: Mindent a közért és mindent az egyénért. A gép nem lehet öncél. Ha egy gép megkönnyíti az emberi munkát, sőt kevesebb munkást tesz szükségessé, akkor ez magában véve az emberi értelemnek kiváló felfedezése és Isten ajándéka, aki a természetbe helyezte az erőket és az ember lelkébe beleteremtette a felfedező és alkotó képességet, és azért jótétemény és áldás az emberiségre nézve. De az áldással sem

szabad visszaélni. Megszűnik a gép áldás lenni, ha az emberi önzés és meggazdagodás kizárólagos szolgálatába szegődik. Ha a gép kevesebb munkást tesz szükségessé, akkor legyen rövidebb a munkaidő, szűnjék meg a női és a gyermekmunka a gyárakban, a termelés jövedelmében részesedjék a munkás olykép, hogy nejét, gyermekeit fenn tudja tartani és akkor visszaadtuk az anyát a családnak és a gyermeket szüleinek. De ellenkezik a társadalmi igazságossággal és az emberek egyenjogúságával, hogy az egész haszon csak a géptulajdonos kasszáit gyarapítsa és az alkalmazottak a szűkös bér következtében kénytelenek legyenek feleségüket, gyermekeiket az erkölcs, a családi és vallásos élet, a gyermeknevelés, a testi és lelki egészség veszélyeztetésével munkába küldeni. Joga van az államnak, úgy mint a terményeket, maguknak a gépeknek a számát is kontingentálni, sőt egyes gépeket állami monopóliummá tenni, hogy a visszaéléseket megszüntesse. Az emberi méltóság és egyenrangúság lealázása az, ha egy bányában, hogy rekordot csináljanak a mérnökök, a liftet a legnagyobb sebességgel fel-alá járatják, az embereket csak mint a téglát vagy kődarabot ki-be hánnyák, hogy a napi teljesítmény túlszárnyalja a másik bánya teljesítőképességét. Az ember sem nem a gépé, sem nem a tőkéé, hanem a gép az emberé, és a tőke nem egynek, hanem mindazoknak a javára kell, hogy dolgozzék, akik azt szaporítják. Szóval a tőkének és munkának a köz érdekét kell szolgálnia. Nem oly értelemben, hogy a közösség maga legyen a közvetlen birtokos és haszonélvező, és csak közvetve az egyén. Ez az áldatlan szocializmus vízére hajtáná a társadalmat és rabszolgává tenné az egyéneket és felborítaná a családi otthont; hanem oly értelemben, hogy a tőke és a munka a közösség nemcsak egy-két, hanem minden tagjának adja meg a lehetőséget, hogy anyagi jólétét megalapozza és biztosítsa. Ez meghagyja az embernek az őt megillető szabadságot és letörli a szabadosság és önkényesség kinövéseit. Ez a túlvilági katolicizmusnak harmadik szava a társadalomhoz.

„Tedd ezt és élni fogsz”, kiáltjuk oda mi katolikusok a mai társadalomnak. És csak akkor panaszoljátok fel a világnak, hogy a katolicizmusban nincs erő a gazdasági világválság megoldására, ha elvei megvalósításának szabad tért engedtetek és magatok is teljes erővel ennek a nagy munkának szolgálatába szegődtetek s a várt eredmény elmaradt. De ne szidja az a beteg az orvost s az orvosságot, akinek mindenre gondja van, csak egyre nem, hogy a receptet elfogadja s használja, amit az orvos előírt. És ha a mi társadalmunk is ilyen beteg akar lenni, akkor csak önmagának rója fel vétségül, ha a feltornyosuló hullámok között hajója széttörik és a világválság örvényében mindenkorra elpusztul. Mi ezt nem akarjuk és így szót emelünk a katolicizmus társadalmat reformáló eszméi mellett.

Krisztus Király és a mai világválság

(Vigadó, 1931 Krisztus Király-ünnepén.)

Nem egyszer már, és helyesen, hangzott el ezekben a termekben Krisztus királysága ünnepének alkalmából a szó, hogy ha lábunkat ide betesszük, mintegy templomba lépünk be és nem is annyira beszélni, mint inkább imádkozni jövünk ide. De én mégis szeretném ma hangsúlyozottan kiemelni, hogy nemcsak imádkozni, hanem cselekedni is jövünk ide. Imádkozunk, igen, de csak azért, hogy ez az imádság a helyes és bátor cselekvés ösztönzője legyen. Mert csak akkor igaz az imádság, ha magában hordja a cselekvés csiráját, és meddő és Isten előtt értéktelen az az imádság, mely nem szüli a tettet. Jól mondta a Szentszék félhivatalos lapja ez év tavaszán egyik feltűnést keltő cikkében: „Hazugság az az ima, melynek gyümölcse nem a felebaráti szeretet.” Amint jogosan megvádoljuk azt, aki csak imádkozik, de családi élete rendezetlen, Isten és az Egyház törvényeit lábbal tiporja, mikor házasságot köt; aki erős katolikusként vallja magát beszédében, de e mellett hivatása kötelmeinek teljesítésében mulasztásokat követ el, igazságtalanul meggazdagodik és felebarátja jogait büszke önzéssel elmellőzi vagy megveti: éppúgy gáncs alá esünk mi is, ha Krisztus királyságának ünnepét fényes díszgyűlésekkel, dicsőítő beszédekkel üljük ugyan meg, de az ünnep lelki és erkölcsi tartalmába bele nem hatolunk és azt a gyakorlatban komolyan meg nem valósítjuk; az eszményt, melyért lelkesedünk, az életbe bele nem állítjuk.

I. Krisztus királysága és a mai világ

Nem hangzik-e fel minden évben Krisztus királyságának ünnepén az Egyház ajkáról az ének: regnum veritatis et vitae, regnum sanctitatis et gratiae, regnum iustitiae, amoris et pacis? Az igazság és az élet, a szentség és a kegyelem, az igazságosság, a szeretet és a béke országának nevezi Krisztus királyságát. És valóban az is; de csak akkor van részünk benne, ha mi ezt az országot magunk közé befogadjuk és az életben megvalósítjuk. De hol van, kérdem, ma az igazságosság? Hol van a szeretet? Hol van a béke? Nem hangok ezek egy más világból, egy aranykorszakból, melyet mi már nem ismerünk? Hangok, melyeknek igazságát, édes varázsát talán érezzük, amikor a templom magányában imádkozunk, de azonnal meghazudtolva látjuk, mihelyt a dulakodó élet küzdő porondjára kilépünk?

1. Igazságosság

Uralkodik-e ott az *igazságosság*, ahol még ma is az embereknek nagyrésze saját hibáján kívül kereset nélkül áll és az éhségig, a lakástalanságig, a mezítelenségig nélkülöz, míg egy másik töredék dúslakodik a földi javakban, báloz és élvez, mintha körülötte nyomor és ínség csak képzelt agyrémek vagy lázszülte kísértetek volnának? Van-e ott igazságosság, ahol rátermett, képesített emberek, akiknek vállaira egy egész család fenntartásának gondja ránehezedik, üres gyomorral és fáradtságtól verejtékező homlokkal, rongyos cipőben hasztalanul kilincselnek egy nyomorult állásért, míg mások, elég gyakran a protekció kegyeltjei, képesítés, kor és rátermettség nélkül, nem egyszer minden szükség nélkül, azonnal szájukba kapják a zsíros falatot, a fogalmazói és egyéb minősített állásokat; mert hiszen a protekció embere nem kezdheti a legalacsonyabb állásnál? Vagy van-e igazságosság ott, ahol a női tisztesség megvetése oly gyakran állást és kenyeret jelent, de annak féltő és szent megbecsülése koldusbotra juttatja azt, aki azt megbecsüli? Vagy megállhat-e az igazságossággal a hármas

állás és hármás fizetés halmozása, a 10, 20, 30 és több ezer pengős fizetések, amikor az embereknek sokasága nem tudja, hogy mi kerül holnap asztalára? Igazságosság-e az, ha helyenként a tisztviselők fizetését hónapokon át ki sem utalják? Vagy ha az egész ország, az egész világ gazdasági válságában kisembereket, tisztviselőket, tanárokat, parasztokat fizetésük, jövedelmük jelentékeny százalékáig, a képtelenségig megadóztatunk, és az intéző körökben, még magában a Népek Szövetségében is ott ülnek a pénzvilág, a nagytőke képviselői és kivonják magukat a közmegadóztatás *arányos teherviselése* alól? — De ott sem uralkodik az igazságosság országa, ahol a termelés minden gyümölcsét egy osztály sajátítja ki magának, elvonja a falatot mindenkinek szájától, aki nem tartozik szakszervezeteibe, börtönnel, számkivetéssel, halállal sújt mindenkit, aki nem vallja magát proletárnak és szocialistának. Ott sem uralkodik az igazságosság országa, ahol szent királyoktól adományozott és az apáktól örökölt jogos birtokot ellenszolgáltatás nélkül előbb a közprédának és utána a bankhiénáknak akarják odadobni, hogy ezzel a figyelmet eltereljék magának a hiénának torkától, mert érzi, hogy az ő jogtalan zsarolásainak kezd már ütni végső órája.

2. Szeretet

Igazságosság nélkül hogy legyen *szeretet*? Azért kértem, fennáll-e a szeretet országa ott, ahol kórházakban napi 4 P ellátási díj mellett olyan kosztot kap a beteg, hogy egy látogató egyházi személy nem tudta előttem elrejtteni megütközését? Uralkodik-e a szeretet, amikor bizonyos intézmények orvosai csak úgy felülről kezelik a betegeiket, olykor még azokat sem utalják be a kórházba, akik már mindenképp ápolásra szorulnak — csak azért, hogy több jusson magának az intézménynek és ebből ők maguk is hasznot húzzanak? És ezek nem egyszer nyíltan és büszkén a keresztény világnézet előharcosainak vallják magukat. „Hazugság az az ima, melynek gyümölcse nem a felebaráti szeretet.” Van-e

ott szeretet, ahol személyes hiúságunk kielégítésére és hogy önmagunknak szobrot állítsunk, lovaspólókra és fürdőkre milliókat költünk a kisemberek és nyomorgók filléreiből összehalmozott közpénzekből, de a nyomorgó tömegek ellátásával mit sem vagy csak keveset törődünk? Mi nagyobb érték, a művészet vagy az ember? A kultúra, vagy annak alanya és hordozója? Mikor jön már el az idő, amikor meggyőződik róla a világ, hogy a legnagyobb kincs nem a pénz, sem egyéb dolog a földön, hanem maga az ember! Amíg csak egy nyomorgó is él ebben a hazában, addig se emlékoszlopokra, se hatalmas kultúrvárakra ne gondoljunk; mert az lesz a legnagyobb kultúra és a legdicsebb emlékoszlop, melyet magunknak állíthatunk, ha megszüntetjük a nyomort és az éhséget az országban.

Pár hónappal ezelőtt beszélt el egy keresztény gyáros, hazánkban azon az ipari területen egyedüli keresztény gyárosa, hogy 450 munkásával állandóan dolgozott és nem bocsátotta el azoknak felét, mint sok más, de egy keresztény pénzintézet, mellyel már 4 évtized óta állandó összeköttetésben volt, még a törvény keretein belül sem juttatott neki kölcsönt, hogy munkáit fizethesse, sem váltóit nem volt hajlandó leszámítolni, melyeket neki a kereskedők az áruért adtak, de még saját váltóit sem volt kész prolongálni. Amikor a zsidó bankok olcsó kölcsönökhöz akarták juttatni, ő kitartott a keresztény pénzintézet mellett, és ez cserben hagyta. A gyár, hála az isteni Gondviselésnek, tovább virágzik, de szegény arra a magát kereszténynek valló bankra, mely 450 család, tehát 2500 ember kenyerét nem akarta megadni akkor, amikor igazgatóinak és igazgatósági tagjainak ezreket tud juttatni. — Bankokról és kölcsönökről beszélünk. Szemem előtt áll az az eset, amikor pár évvel ezelőtt egy magát kifejezetten katolikusnak hirdető külföldi pénzintézet a krisztusi szeretet nevében majd a tönk szélére juttatott több egyházi intézményt. Ne vegye fel a katolikus jelzőt az, akinek lelkében nem él a krisztusi szeretet, és ne nevezze magát soha katolikusnak, kereszténynek egy pénzintézet se,

ha maga is csak a kapitalizmus kiszípolozó csápjával szívja ki a katolikusok vérért. És mit szólunk az ilyen és hasonló esetekhez, mikor egy beteg asszonyt, aki 17 éven át lakbérét pontosan fizette, de fizetéseképtelen lett, hátraléka miatt családostul télvíz idején, zuhogó esőben, a törvény nevében egyszerűen kilakoltattak? Lehetne-e más eseteket elképzelni, ha Krisztus sohase járt volna a földön és nem hirdette volna a szeretet evangéliumát, mint ezeket az eseteket, melyeket a krisztusi elvektől eltávolodott vagy azokat csak cégérnek használó mai társadalomban tapasztalunk?

És ha fordítva, az orosz terror borzalmát nézzük és megállunk Biatorbágy szakadéka előtt, akkor ismét más oldalról vetődik fel a kérdés: Hol van a szeretet országa az emberek között? De ne feledjük el, ha az emberi faj eme bestiáinak leggyalázatosabb emberpusztításai előtt borzalomtól majd kövé meredten elgondolkodunk, hogy egy másik embertípus, mely ezt a szinte állati vadságig elkeseredett emberfajt zsarnoksága által a világba állította, csak finomabb, raffináltabb, de még sokkal nagyobb kegyetlenséggel pusztított emberéletet, szípolozott ki embervért, amikor embertelen módon nőt és gyermeket, beteget és aggot egyaránt a gépek szolgálatába hajtott, egészségtelen gázaktól megfertőzött bányákba állított, rabláncokon tartott állatnak is rossz lakásokban, életben tartott éhbérekkel, nem azért, hogy éljenek, hanem azért, hogy neki keressenek. És ha ez az éhező és elkeseredett tömeg helyenként még igazi, komoly, tettekben megnyilvánuló akaratot sem lát nyomorának enyhítésére, akkor kétségbeesésében erkölcsi törvényt már nem ismer, mert ellensége sem ismer törvényt, és minden egyebet kíván, csak azt nem, ami van. Beszélhetünk-e a dolgok ilyen állása mellett békéről?

3. Béke

Van-e ott *béke*, ahol az emberek csak az alkalmat várják, a kedvező pillanatot, hogy minden meglevőt a levegőbe röpítsenek? Nem érezzük-e, nem

tapasztaljuk-e majdnem naponta, hogy kavargó és forrong a vulkán belsejében a láva és csak az időpontot lesi, hogy a kráterből kitorjón és elöntse a világot? Mit jelentenek az éhezők és a munkanélküliek felvonulásai? Mit jelentenek a világ különböző pontjain naponként megismétlődő próbálkozások, összeesküvések és merényletek? Mi nem bizonytalan ma a világon: a családi otthon? a vagyon? az élet? Már majd nem is merünk vonatra ülni félelemből, hogy mi is a torbágyi szakadékba zuhanunk. Van-e regnum pacis a világon? Nincs; mert nincs regnum iustitiae és nincs regnum caritatis. Ahol igazságosság és szeretet nincs, ott hiába keressük a békét!

II. A kereszténység igazi képe

Nem is lesz béke addig, amíg a gyakorlati életben, kint a társadalmi és gazdasági megmozdulások területén is komolyan nem veszik Krisztus királyságának eszméjét és ünnepét nemcsak a templomokban és díszgyűléseken, hanem a gyárakban is, a bankokban, a tőzsdéken, a nyomortanyákon, a bársonyszékekben, a parlamentekben megülik; megülik azért, hogy a világ lelki képét Krisztus Szíve szerint átalakítsák.

1. A túlvilági szempont helyes értékelése

Ne mondjuk, hogy Krisztus királysága elvont eszmény! Ne mondjuk, hogy a kereszténység a túlvilágra utal! Nem az árt a kereszténységnek, hogy túlvilági elveket hangoztat, hanem az árt a kereszténységnek, hogy *követői ezeket a túlvilági elveket az életben komolyan nem veszik*. A kereszténység túlvilági, igen, abban az értelemben, hogy nem tekinti ezt a földi életet öröknek, hiszi és vallja, hogy a földi élet csak próba és előkészület, nem örök itteni otthon, hanem zarándokság. De az ilyfajta túlvilági beállítása az életnek sohasem ártott az igazi társadalmi jólétnek és boldogságnak. Olyannyira nem ártott, hogy *ez a túl-*

világi felfogás, mely nem más, mint Krisztus királyságának hamisítatlan eszméje, ellenkezőleg, az egyedüli szilárd és biztos alapja a társadalmi rendnek, mely nélkül nincs földi jólét és boldogság.

2. A kereszténység helytelen felfogása

Tehát nem a túlvilági szempont helyes hangoztatása árt a kereszténységnek, hanem ennek a túlvilági szempontnak *helytelen, egyoldalú, komolytalan és képzetítő hangoztatása*. — Árt a túlvilági szempontnak egyoldalú és komolytalan hangoztatása. A legtöbb katolikus emberben még manapság is hiányzik minden megértés a szociális problémákkal szemben. Sokakban él még ma is az a felfogás, hogy maradjon a vallás a templomban, de ne lépjen ki a nyilvánosság elé és ne avatkozzék bele a közügyekbe. Ezeknek az uraknak elviselhetetlen, ha valaki komolyan szociális dolgokkal foglalkozik és *az evangélium elveit igazán életté akarja varázsolni a társadalomban*. Mikor Krisztus királysága ünnepének elrendelése előtt aláírásokat gyűjtöttünk a Szentszék részére előkelő személyektől, voltak, akik még ezen a néven is megütköztek: Krisztus „szociális” királysága. Találónak írta valaki, hogy a világ megadja az embernek „a jogot arra, hogy vallásos és becsületes legyen, de ha arról van szó, hogy felfogásával és világnézetével ellenkező eszmét vagy tettet szimatol meg abban, amit a világ éppen eléje tár” — akár a kapitalista rendszer igazságtalanságaira nézve is — „akkor a szemben lévő oldalról egy udvarias mosoly, egy elhárító kézmozdulat a válasz, aminek az értelme nem vitás. Nem tárgyalunk veled”. (Aradi Zs. Magyar Kultúra.) Ne tartsuk túlzásnak! Sok katolikus ember még ma sem tartja egyáltalán érdemesnek a szociális kérdéssel foglalkozni. Vagy ha érdemesnek tartja, akkor érdeklődése tisztán csak az elméleti elvont magaslatozók síkján mozog és kimerül a pápai enciklika hangos dicséretében. De tudok esetet, mikor az egész erejét latbavető és talán még egészségét is kockáztató pap

szociális munkásságában alig talált megértésre, sőt még arra sem érdemesítették bizonyos számottevő körök, hogy őt egyáltalán fogadják. A szociális kérdést elméletben elsőrangú fontosságúnak tartjuk, a gyakorlatban pedig csak akadályokat gördítünk a megoldások elé vagy érdemesnek sem tartjuk, hogy vele foglalkozzunk. Némelyek, ha a gyakorlati következtetések bevonásáról van szó, az egész társadalmi kérdést ezzel a frázissal elintézettnak vélik: Mit is okoskodnak azok a fiatalok! Hiába adja ki a pápa enciklikáit, ha azonnal, mihelyt csak valaki az ott lefektetett elvek szerint cselekedni akar, a katolikus társadalom maga cserben hagyja, kitaszítja magából, megvonja támogatását, kommunistának, felforgatónak, demagógnak bélyegzi. Ezt kellett tapasztalni nemrég egy szociális érzésű katolikus főúrnak is, amikor javaslataival a vármegye elé állott. Az egész világ 90 százalékának jogos követeléseit nem lehet csak ezzel a szóval elintézni: Fel vannak izgatva! Igen, fel vannak izgatva, de hogy az izgatás lehetőségét elvegyük, annak okait kell eltávolítanunk. És ezt nem lehet megtenni úgy, hogy az ügyek intézését azokra bizzuk, akik maguk is vétkesek a munkásvilág és a kisemberek elnyomásában. Hallatlan érzéketlenségre vagy naivitásra vall a mai munkanélküliség problémáját ezzel a szóval ad acta tenni: Becsületes munkást nem bocsátanak el!

Csak egy lépés a krisztusi elvek eme egyoldalú, komolytalan felfogásától azoknak képmutató, cégérszerű felfogásáig. Jól írja ugyancsak az a valaki, hogy „a harangok az intézmények megnyitó üléseikor misére hívnak s a szentélyben ott van a „Vezetőség”, a pap áldást oszt, szép szavak hangzanak el s ha véletlenül” valaki „egy kérelemmel járulna a katedrális ajtaján kilépő” vezérférfihez, „az egy félszeg mozdulattal s az egészet érthetetlennek nyilvánító nevetséges mosollyal szállna autójába”. (U. o.) Nemcsak azért, mert talán tapintatlannak találja a hirtelen megszólítást vagy a helyzetet alkalmatlannak, hanem mert nem érzi át komolyan és igazságban azt, amit a felemelő templomi ünnep-

ség, az Egyház áldása és azok a szociális elvek jelentenek, melyeken az intézmény felépült, ő, aki az intézmény vezérségét vállalta; főként pedig azért, mert nem érzi át azt, amit saját maga szociális frázisoktól csöpögő beszédében mondott.

De ne idézzünk kisebb embereket akkor, amikor Krisztus Király földi helytartója maga megszólalt és kemény szavakkal ostromozza a krisztusi igazságnak ezt a ferdeszögű, képmutató beállítását. „Voltak olyan körök, mondja a pápa, sőt ma is vannak olyanok, amelyek a katolikus névvel büszkélkednek, pedig öntudatukból csaknem teljesen eltűnt az igazságosságának és a szeretetnek ama fennkölt törvénye, amelynek értelmében nemcsak a magát kell megadni mindenkinek, hanem a szükségét szenvedő testvért, mint magát Krisztus Urunkat, magunkhoz kell emelni; sőt, ami még súlyosabb, lelkiismeretük még a munkás kapzsi kizsákmányolásának láttára is hallgat. Sőt, még olyanok is vannak, akik épp a vallást tolják maguk elé spanyolfalként, amely mögött igazságtalan üzelveiket elrejtetni és a munkásság teljesen jogos követeléseit kijátszani akarják. Őket terheli a bűn azért, hogy az Egyházra az a hamis fény és gyanúsítás eshetett, mintha kedvezne a gazdagoknak és részvétlenül nézné a föld nincsteleneinek szenvedését és nyomorát.”

3. A kereszténység nem spanyolfal

Valóban, Krisztus nem mondja a gazdagoknak: Csak élvezetek és gyűjtsetek magatoknak minél nagyobb tőkét és szipolyozzatok ki a szegényeket, hiszen jó ez nekik, mert övék a mennyek országa! És nem mondja a szegényeknek: Csak viseljétek a rabláncokat és tűrjétek és még törvényes eszközökkel se törekedjétek enyhíteni azt a nyomort, melybe feleségteket és gyermekeiteket egy kegyetlen emberkaszt temette! Csak nézzétek az eget és hagyjátok pusztulni családokat; mert boldogok, akik üldöztetést szenvednek! Nem, Krisztus nem így beszélt. Ezt csak a keresztény kor

farizeusai ferdítették így el képmutató álokoskodásukkal. De azt sem mondja Krisztus: Engedjétek csak át a betűt, a sajtót és rádiót, a mozit és repülőt, a gépet és áramot az ördögnek és földi csatlósainak, ti pedig csak imádkozzatok és bizakodjatok, hogy az Isten országát keresőeknek minden hozzáadatik. Hozzáadatik, igen, ha maguk is megtették, ami erejükből kikelik.

III. Az igazi krisztusi felfogás gyakorlati megvalósítása

Azért ne terheljen minket is a vád, kik ide sereglettünk Krisztus Király dicsőítésére, hogy dicsőítésünk csak szavakból áll, de megfélemlünk az igazságosság és a szeretet, az aktív katolicizmus ama kötelmeiről, melyeket annak a királynak követése ró reánk, akinek Szíve az igazságosság és a szeretet tárháza, és aki előbb tett és cselekedett, mielőtt tanításra nyitotta meg száját.

1. Bátor hitvallás a szociális kérdésben

Krisztus királyságának, a keresztény világszemléletnek ez a komoly, őszinte és tetterre ösztönző felfogása abban nyilatkozik meg elsősorban, hogy az Egyháznak a társadalmi kérdésre vonatkozó hamisítatlan nézetét és állásfoglalását emberi tekintet nélkül a nyilvánosság előtt is valljuk és hangoztatjuk. Kérdem, mikor hangzott el a pápai körlevélhez méltó erélyes szózat a parlamentekben katolikus képviselő szájából? Mikor ostromozta valaki felelős helyről bátran és nyíltan a kapitalizmus kinövéseit? Mikor merte valaki emelt fővel kimondani, hogy ez a rendszer a maga igazságtalanságában máris megbukott? Nincs szüksége a katolicizmusnak a világba kiáltani, hogy ez a rendszer messze van még az összeomlástól, melyet helyes gondolkodással csakugyan meg lehet és meg is kell akadályozni. Ennek a rendszernek nem kell és nem is

szabad tovább élnie, melyet az emberiségnek 90 százaléka gyűlöl és átkoz. Amit helyes gondolkodással meg lehet és meg is kell teremteni, az a krisztusi, evangéliumi elveken felépülő keresztény testvériség és szeretet, az a nagy erkölcsi test, az az „unum”, amelyről Szent Pál nem fél kimondani, hogy a köztünk tovább élő Krisztus maga. Ez a megvallás nem forradalom és lázítás, hanem az igazság és az igazságosság maga. Mert ha lázítás volna, akkor — bocsánat a szóért — Krisztus helyettese maga volna a népek lázítója, aki kiadta hatalmas körlevelét az emberek igazi jogairól és kötelességeiről. Nem hűnyunk szemet Moszkva zsarnoksága és a bolsevizmus embertelenségei fölött; de mindig újból kell és sohasem lehet eléggé hangsúlyozni, hogy Manchester kovácsai kovácsolták azokat a rabláncokat, amelyeket most Moszkva akar ráerőszakolni az emberek csuklóira.

2. Tettek

De nem elég az igazságot csak bátran kimondani, annak az életben érvényt is kell szerezni. Ez a katolikus társadalom, a katolikus akció, a katolikus államvezetőség és minden katolikus egyén második főfeladata. Félintézkedések nem vezetnek célhoz. Meg kell törni elsősorban a bankok hatalmát. Ez minden társadalmi igazságtalanságnak a főforrása. Amíg ehhez a sebhez erős kézzel hozzá nem mer nyúlni az állami hatalom, addig a társadalmi kérdés mindig megoldatlan marad. Érzik ezt azok, akik bűnösök, és azért szeretnék a kérdést mellékvágányokra, a „holtkéz” területére elterelni. Ha valakiről köztudomású, hogy 40, 60, sőt 100,000 P jövedelemmel bír, akkor ennek az arányában, a tisztviselői fizetésesökkentés arányában 6, 9, 15,000 P adót kell fizetni évenként vagy havonként a szerint, amint jövedelme évi vagy havi jövedelmet jelent. Es ha egy banknak köztudomás szerint évi nyeresége ennyi és ennyi millió, akkor ennek a nyereségnek ugyanolyan vagy fokozott százalékát legyen köteles a közjó oltárára lefizetni. Így hamar

nem lesz már inség az országban és a világon. Szűnjenek meg a mammutfizetések és az indokolatlan többszörös állások. Köteleztessék mindenki megfelelő szankció mellett visszahozni valutáját a külföldről. Minden egyén pedig, munkaadó vagy munkás, szegény vagy gazdag, vezető vagy alattvaló, szabja életét azokhoz az irányelvekhez, melyeket a Krisztus Király által hirdetett evangéliumi igazságok alapján földi helytartója utolsó magasztos és nagyszerű körlevelében kifejtett, és kapcsolódják bele a szociális igazságosság és szeretet gyakorlása mellett a most kiépülő hatalmas karitász szövetségbe.

3. Szeretet

„Mutassuk meg már igazán, hogy szeretjük egymást!”, mondotta a napokban bíboros főpásztorunk. Bár állna fel már a világ parlamentjében egy férfiú és kiáltaná szét a négy világtájba, hogy visszhangozzék a föld négy sarkáról, Szent János szózatát: Fiaim, szeressük egymást! Nem politika, nem szociológia, nem gazdaságtan kell annyira a világnak, mint szeretet. De tegyük hozzá ugyancsak Szent János szavával: Fiaim, ne szeressünk szóval, se nyelvvel, hanem cselekedettel és igazsággal!

Akkor bizvást remélhetjük és ebből a reményből nem engedünk, hogy nem Moszkva véres keze, nem a proletárököl, nem a cseka gépfegyverei, nem a terror és a borzalom, hanem Krisztus áldó keze, az ő irgalmas szent Szíve, a szeretet és a béke fog uralkodni hazánkban és a világon, és lesz regnum veritatis et vitae, lesz regnum sanctitatis et gratiae, lesz regnum iustitiae, amoris et pacis! Krisztus igazsága és élete, Krisztus szentsége és kegyelme, Krisztus igazságossága, szeretete és békessége fog uralkodni Krisztus országában és a mi lelkünkben!

A mai kapitalizmus és szelleme

(Szombathely, 1931 december 27.)

Az emberi társadalom egy nagy család, amelyben akkor van jólét és boldogság, ha a szülők maguk békében és egyetértésben élnek. A társadalom anyagi boldogulásának megteremtői, mondhatni szülői: a tőke és a munka. Ezeknek a tényezőknek a frigyéből, együttműködéséből születik a társadalmi jólét. Tőke és munka mintegy életközösségbe lépnek, mely nem marad terméketlen, hanem a földi javak gazdagságát hozza létre, ha a kettő közötti viszony a társadalmi igazságosság-nak, a jognak és a szeretetnek megfelel. De sajnos, ez a két házastárs ma állandó viszályban él és ez a viszály okozza a társadalmi bajok sokaságát és hiúsítja meg az emberiség nagyrészének földi boldogulását. Amint a házasság története az emberiség egyes korszakaiban legkülönbébb kórtüneteket, visszaéléseket, a házasság erkölcsi természetével ellenkező jelenségeket és felfogásokat mutat fel: férfi-zsarnokságot és visszahatásként nőemancipációt, asszonyuralmat, és ezzel ellentétben a nőnek rabszolgaként való kezelését, majd ismét, főleg a mi korunkban, hűtlenségi lázat, válási anarchiát, egykét és poligámiát, és egyéb, nem csekély betegségeket a család szent intézményének a fáján: úgy a tőke és a munka viszonyában is nem egy kóros tünet mutatkozik, és e kóros tünetek közt első helyen áll az, amit sok jelenséget és visszásságot egybefoglalva ezzel a szóval jelölünk meg: tőkeuralom vagy kapitalizmus.¹

¹ Félreértések elkerülésére már itt kiemeljük, hogy kapitalizmus alatt két dolgot lehet érteni: 1. helyes tőkegazdálkodást, 2. a tőke öncélúságát és zsarnoki egyeduralmát. A kapitalizmust a szó első jelentésében elítélni nem lehet, sőt ez a kapitalizmus

A tőkeuralom, a kapitalizmus voltaképp a családnak azzal a bajával hasonlítható össze, amikor az egyik házastárs, rendszerint a férfi, zsarnoki egyeduralmat gyakorol a másik fölött. Az ókor egyes népeinél, és ma is még barbár országokban a nő urának valódi rabszolgája. Ez a gazdasági területen a kapitalizmus. A tőke a korlátlan egyeduralkodó, a munka pedig a tőkének rabszolgája. „Úgy a tőke munka nélkül, mint a munka tőke nélkül fenn nem állhat”, ez XIII. Leó pápa bölcs megállapítása a *Rerum novarum*-ban. „Hamis volna azért, — fűzi hozzá XI. Pius a *Quadragesimo anno*-ban — akár a tőkének, akár a munkának tulajdonítani azt, amit együttesen termeltek, tőkéletesen igazságtalan, ha az eredményt az egyik fél a másik közreműködésének tagadásával egyedül magának igényli.”

Liberalizmus és szabadverseny

A kapitalizmus lelke és lényege a liberalizmus úgy világnézeti, mint gazdasági vonatkozásban. Világnézeti területen a liberalizmus a gazdasági életet emancipálja, függetleníti és elvonatkoztatja minden erkölcsi és vallási normától és a naturalizmus álláspontján azt vallja, hogy az embernek a természetadta gazdasági erőket szabad és semmiféle erkölcsi, vagy más korlát által meg nem akadályozott fejlődésnek kell indítani, mert ez gazdasági téren minden bizonnyal csakis a legtökéletesebb eredményre vezethet; hiszen a természet maga nem csálhat. De elfelejti a liberalizmus, hogy az emberi természet nem sértetlen, hanem az ősbűn által megrontott, bukott természet és ezért ellenőrzésre és korrektúrára szorul. Még a növényvilágban sem állhat fenn a korlátlan szabad fejlődés elve; mert ha bizonyos

magának a munkásnak megélhetésére szükséges, hiszen tőke nélkül nincs munka. A kapitalizmus a szó második jelentésében, amely egyértelmű az individualisztikus, liberális kapitalizmussal, az, amelyről jelenlegi tanulmányunkban szólnunk, és ezt a kapitalizmust a legkeményebben elítéljük.

növények buja fejlődését meg nem akadályozzuk, hamarosan el fogják nyomni a többiek életét. Világnézeti elvének megfelelően a liberalizmus gazdasági téren is a korlátlan szabadversenyt hirdeti, amelynek tempóját, irányát és mikéntjét semmiféle hatalomnak sincs jogában korlátozni vagy megakasztani. A liberális államhatalom csak arra való, hogy a szabadversenyt lehetővé tegye. „Ez — XI. Pius szerint — az individuális gazdasági rendszernek alaptévedése, amelyből mint mérges forrásból, összes egyéb tévedései folynak.”

Öncélú tőke — elnyomott munka

És valóban ebből a kettős, világnézeti és gazdasági liberális elvből önként adódik, hogy a kapitalista rendszerben a gazdagodás, vagyis a tőke öncél és el van választva minden más emberi érdektől, melyek a jog, az erkölcs vagy a szeretet követelményeiből fakadhatnak. És mivel ebben a rendszerben más az, aki a tőkét, és más, aki a munkát szolgáltatja, azért a munkás pusztá eszköz az öncélú tőke kezében, piaci áru s nem szellemi és erkölcsi értéket képviselő, szellemi és erkölcsi igényekkel felruházott, szellemi, halhatatlan lelket magában hordozó ember. Az öncélú tőke szemében a munkás bérének meghatározásánál és a vele való bánásmód alkalmazásánál nem létezik sem család, sem kultúra, sem vallási kötelesség. Mindezekre a kapitalizmus csak annyiban van tekintettel, amennyiben a szigorú szükség azt megköveteli. Ő a munkást nem azért tartja fenn, hogy éljen, hanem azért, hogy neki keressen.

Ez a kapitalista rendszernek az a kinövése, melyet általában Manchester-ről neveztek el. Ebben a rendszerben a munkabér és az árak közt nincs harmónia, sőt ellenkezőleg, a legnagyobb diszharmónia mutatkozik; s így a munkás a neki juttatott bérből képtelen családját eltartani és arra kényszerül, hogy feleségét és serdületlen gyermekeit is munkába küldje a családi élet, a gyermeknevelés, az erkölcs és a testi

egészség pótolhatatlan kárára. Ezt a manchesteri kapitalizmus emberei nem is kelletlenül látják, mert nőkben és gyermekekben olcsó munkaerőre találnak.

Nem állítjuk, hogy a gyakorlati életben minden kapitalista a liberalizmus elveiből folyó következtetéseket a végső konzekvenciával megvalósítja. Ezt állítani nagy igazságtalanság volna. Magam is ismerek kapitalistákat, akik az emberiségnek nagy jótevői és sokat áldoznak a szeretet oltárára. Sőt mozgalom indult meg jelenleg egy trieri bankigazgató, Jaegen szenttéavatása érdekében, aki 1919-ben halt meg szentség hírében, és életében az erényeket hősies fokban gyakorolta. De ezek a nem következetes kapitalisták, épp azért, mivel nem következetesek, nem a rendszerből magából kifolyólag, hanem a rendszer ellenére jók. Maga az individualisztikus kapitalizmus alapelvehez hű következtetésséggel csakis a munkás kiaknázására törekedhet, és így bizonyos természetes szükségszerűséggel okozza annak romlását. „Bizony sokáig túl sokat vett el magának a tőke — mondja XI. Pius. — A termelt javakat, a jövedelmet a tőke igényelte magának s a munkásnak alig hagyott eleget erőinek pótlására és helyreállítására. Valami állítólagos ellenállhatatlan gazdasági természettörvény nevében hangoztatták, hogy a tőkehalmozás csak a tőkésnél történhetik, és a munkás állandóan az ő szűkös és nyomorúságos helyzetére van kárhoztatva. A gyakorlat természetesen nem egyezett mindig és mindenütt a liberalizmus elméletével, azonban tagadni nem lehet, hogy a gazdasági és szociális intézmények ilyenféle hajlamokat árultak el.” Ilyen a rendszer maga, ha a gyakorlati életben nem is vonják le a végső konzekvenciákat részben a munkások ellenállása, részben az államhatalom közbelépése, részben maguknak az igazságosabban és méltányosabban gondolkodó kapitalisták jobb belátása miatt. Joggal határozza meg azért maga a Buchberger-féle egyházi lexikon is következőképen a kapitalizmus fogalmát: „A kapitalizmus az a gazdasági rendszer, melyben a magánbirtokban lévő termelési eszközök, vagy azoknak

ellenértéke, a pénz, a munkával szemben túlsúlyban van és a termelést s a termelés által nyert javaknak elosztását egyoldalúan a tőketulajdonos érdeke szerint rendezzi.“

A termelés anarchiája

Az előzőek után csak magától értetődő következmény tehát, hogy ebben a rendszerben a tőke nem termel azért, hogy lehetőleg a legtöbb embernek a lehető legjobb megélhetést és jólétet biztosítsa, hanem a termelés terén teljes anarchia, vagy jobban mondva, az önzésnek tökéletes egyeduralma valósul meg, mikor a tőke szeszélyesen és egyéb elv nélkül majd ebből, majd abból termel többet vagy kevesebbet, amint azt saját haszna és érdeke megkívánja. „Az a szempont, amely a termelést a kapitalista rendszerben szabályozza, — írja Ottlik László a „Magyar Szemlé“-ben — a rentabilitás szempontja . . . Olyasmit termel és abban a mennyiségben, amit és amennyit racionális számítás szerint a rendelkezésére álló piacon nyereséggel értékesíteni remél . . . A „piac“ szükségleteinek kiszámítása azonban nem csupán a már megnyilvánult kereslethez igazodik. Ellenkezőleg: a kapitalizmusnak jellemző vonása az, hogy a szükséglet, a kereslet mérvét a termelés által vett irányban, a termelés mérve által diktált tempóban iparkodik befolyásolni és meghatározni . . . A kapitalizmus ennél fogva jó adag irracionális, imaginárius elemet is foglal magában s ez éppen a veszedelmes oldala . . . A kapitalista gazdálkodás minduntalan megújuló értékesítési válságokkal kénytelen küzdeni, amelyek során számos vállalat pusztulása egyúttal tőkerombolást von maga után, a kereseti lehetőségek megcsappanásával pedig a munkások, alkalmazottak ezreit sodorja nyomorba, munkanélküliségbe.“

Gazdasági egyeduralom

A szabadversenyből szükségképp egyesek mint győztesek kerülnek ki. A szabadverseny lassanként és észrevétlenül átmegy a gazdasági egyeduralomba.

Ezek a hatalmasok tartják kezükben az egész világ felett a pénz hatalom jogarát, nemcsak egyének, szegények és munkások felett, hanem az egész társadalom, sőt még az államok és a nemzetközi viszonylatok felett is. Béke és háború felett gyakran ezek döntenek, az árakat és a hitelt az ő mindenható szavuk szabja meg és „a hitellel a gazdasági test vérkeringése felett uralkodnak, a termelés életelemét tartják kezükben, úgyhogy ellenük senki még lélekzeni sem tud”. (XI. Pius.) Nem igaz, hogy a mai gazdasági válságot a politikai válság idézte elő, mert hiszen maga a háború is a kapitalizmus szülötte éppúgy, mint a rákövetkező békekötés is.

A magántulajdon pogány felfogása

A kapitalizmus egész természetéből következik végre a magántulajdonnak is nem keresztény értelmezése. A kapitalista rendszerben a magántulajdon kizárólag egyéni vonatkozású és nélkülözi a társadalmi jellegét. Ez a felfogás teljesen pogány. Minden szónál érthetőbben világítja meg ezt az igazságot a kapitalizmusnak gazdálkodása maga. A kapitalizmus, amint láttuk, nem azért termel, hogy minél több embernek megélhetést biztosítson, hanem azért, hogy a lehető legnagyobb nyereségre szert tegyen. A kapitalizmusnak ez az alapelve teljesen antiszociális, és a magántulajdon fogalmából kiküszöböl minden társadalmi vonatkozást. Eklatáns példa rá, hogy a kapitalizmus a kisebb termelési költség, vagy a nagyobb eladási ár érdekében vetéseket felgyújt, gabonát eléget, kávé a tengerbe szór, a bányákat felületesen termeli ki. És ezt akkor teszi, amikor ott túl a Keleten 40 millió kínai az árvíz következtében az éhhalállal küzd, és mi magyarok is itt ezerszámra küzdünk a megélhetésért. Kell-e szembezőköbb bizonyíték arra, hogy a kapitalizmus legbensőbb lelke az önzés maga, mely magának a tulajdonnak fogalmát is inficiálja. Ne hozza fel a liberális kapitalizmus saját mentségére, hogy ez nagyobb bajok elhárítására gazdaságilag szükséges. Mert ha ez igaz,

akkor ez a rendszer megérett, hogy önmagában össze-
düljön, mely saját megmentésére élelmet elpusztítani
kényszerül, mikor az emberek a létminimumért vívják
a legelkeseredettebb harcokat. Vagy azt hozza fel
mentségére az individualisztikus kapitalizmus, hogy ezt
a kényszerhelyzetet a politikai válság, a világháború és
a szerencsétlen békekötések teremtték meg? Akkor
a válasz rá az, hogy a világháborút is jórésztben a világ-
kapitalizmus, a gazdasági elsőségért szabadon és erkölcsi
tekintet nélkül versenyző kapitalista államok zúditották
az emberiség fejére. Ez elől a trilemma elől az indi-
vidualisztikus gazdasági rendszer nem tud kitérni.

Liberális bankgazdaság

Ennek az önzésnek csak egyik megnyilatkozása a
bankgazdaság a maga aránytalan igazgatói, vezérigazgatói
és egyéb minősített fizetéseivel, tantiémjeivel, jutalé-
kaival, ahol senki sem kerül ki kifosztatlanul, lecsipé-
sek nélkül, aki csak érintkezésbe jut vele, hacsak maga
nem tartozik ugyanennek a bankgazdaságnak érdek-
szférájába. Ismét nem a bankok ellen szólunk általa-
nosságban, hanem a bankok által sokszor kifejtett
hatalmi imperializmus és a nyereségvágyból minden
pénzt és kistőkét magába felszívó plutokrácia ellen.
Szólunk a bankgazdaság kiszípolozó törekvései ellen,
amikor a sok jutalék, kezelési díj, részesedés és fel-
merülő költség, az aránytalan és abnormis igazgatói
és egyéb minősített fizetések és azok nagy száma miatt
klienseit nyúzza kamattal és levonásokkal csak azért,
hogy saját mód nélküli nyereségét szaporítsa. Igazság-
talanság, ha a nagy intézetek a kicsinyeket, közösen
pedig az egyéneket felfalják és a tönk szélére juttatják.
Igazságtalan dolog, hogy egy igazgató vagy vezérigaz-
gató havi 40,000 P fizetést kapjon, mikor ugyanott
megszámálhatatlan embertömeg alig keres többet havi
70 P-nél. Érdekes könyv jelent meg nemrég francia
nyelven Albert Aymé-Martin tollából „A mi nagy tőke-
pénzeseink a nemzet ellen” címmel. Ebben a könyv-

ben a szerző kimutatja, hogy jelenleg 240 ember tartja kezében a pénzhatalmat Franciaországban és ezzel befolyását érvényesíti nemcsak a francia bányavidéken, hanem Hátsó-India, Szíria, Marokkó területein, a jóvátétel által sujtott Németországban és saját hazánkban. Tantiémek címén 12 milliárd folyik évente a pénzkirályok zsebébe, amit így elvonnak a nemzet szociális szükségleteinek kielégítésétől. Homberg Octave maga 46 nagyvállalatnak vagy igazgatója vagy vezérigazgatója vagy tanácsosa. Sokan külön húzzák az igazgatói és külön a tanácsosi részesedési jutalékokat egy és ugyanazon vállalatnál. A Crédit Lyonnais igazgatósága sok más tantiém mellett, csak úgy, mint mellékjöveldelmet, 15 milliót zsebel be. A korrupció eklatáns bizonyítéka, hogy állami és magánvállalatoknak nem egy esetben egy és ugyanaz a személy a vezére. És vajjon másképp fest-e a kapitalizmus a többi országokban? A bécsi Creditanstalt új vezérigazgatója még elődjén is tútesz és évi fizetése 780 ezer schilling, ami napi 2000 schilling fizetést jelent. Nem annyira az az igazságtalanság, hogy némelyiknek sok van, hanem az, hogy soknak semmije sincs, és pedig nem egy esetben azért nincs, mert azoknak a némelyeknek gazdasági kövérsége ezeknek az igazságtalanul elrabolt filléreiből táplálkozik. Ki merné tagadni, hogy a mai zsidó-liberális bankgazdaság legtöbb esetben ezt a képet mutatja?

A liberális kapitalizmus szelleme

Ha tehát az eredményeket összefoglalva, pár szóval jellemezni akarjuk a kapitalizmus szellemét, a következőket mondhatjuk róla. A kapitalizmus a tőke emancipációja Isten és az erkölcs törvénye alól, a bálványok trónjára emelt pénz maga. A kapitalizmus a laicizált gazdaság. A l'art pour l'art, a „szabad” tudomány gazdasági téren, természetjogi és erkölcsi norma nélkül. A kapitalizmus a materialista világfelfogásnak individualisztikus gazdasági rendszere; neki csak a föld számít; a túlvilág, a lélek és az ember semmi. A kapi-

talizmus kegyetlen egoizmus, mely hiába hozza fel a saját védelmére, hogy az üzlet sohasem altruisztikus. Ez igaz, de épp abban rejlik a hiba, hogy a Shylock-lelkű kapitalizmus az üzletet tekinti minden létező dolog végcéljának és ennek rendel alá minden egyebet égen és földön, holott az üzlet is, mint minden egyéb teremtetett dolog, az ember örök céljának és a társadalmi igazságosságnak és a szeretet törvényének kell, hogy alávetve legyen. A kapitalizmus elvből sohasem ad a saját haszna nélkül. Ezzel ismét tökéletes ellentétbe lép a keresztény világfelfogással, mely azt vallja, hogy jobb dolog adni, mint venni. Igaz ugyan, hogy amióta csak fennáll a föld, önzés és igazságtalanság, szegények elnyomása és védtelenek kifosztása, mint az ősbűn által megrontott emberi természet szomorú következményei, mindig hű kísérői voltak az életnek. Hiszen a munkás bérének visszatartása már a keresztény katekizmusban, sőt már az ószövetségi Szentírásban is ott szerepel az égbekiáltó bűnök között. De a kapitalista gazdálkodás ennek az igazságtalanságnak és kifosztásnak úgy mondhatni rendszere és intézménye lett. Találón mondja Brandenstein Béla a Magyar Kultúrában, hogy a „haszonszerzésnek és a termelésnek ezekben az aggasztó jelenségeiben még a mai kifejelett, sőt túlfejelett kapitalizmus is veszedelmesen hasonlít egy finomabb rablógazdálkodáshoz, amelynek képét a korai kapitalizmus gyakran a legnyíltabban mutatta“.

Luxus és élvezetvágy

A kapitalizmusnak elválaszthatatlan következménye az élvezetvágy és a luxus mérhetetlen fokozása. A kapitalista elv, a tőke szaporítása egyrészt ugyan követeli a pénzhalmozást, másrészt azonban a kapitalista nem önmagán, hanem másokon, a nem-kapitalistákon szereti behajtani követeléseit, és legalább általánosságban nem tér ki a gazdagság következtében felkínálkozó élvezetek és az így lehetővé vált luxus elől. Még lelkünk előtt áll a háború előtti időből az a francia

bál, amelyen az előkelő hölgyek ruhái versenyeztek egymással és most is látjuk még a gyöngyök fényében úszó selyem- és bársonytoaletteket, amelyeknek gyöngyeiért hány embernek és hányszor kellett leszállania életveszéllyel és vajmi kevés jutalomért a tenger mélyére, hogy felhozzák azt az ékszert, melynek fényében a párizsi hölgyek csillogtatják majd ruhájukat.

A kapitalizmus előnyei és hátrányai

Nem tagadjuk, hogy a kapitalizmus a szabadverseny dinamikus elvénél fogva a gazdasági életnek hatalmas lendületet is adott és ezzel kapcsolatban az emberiséget oly előnyökhöz juttatta magának a technikának, az orvosi tudománynak tökéletesítésével, sőt népjóléti intézményeknek létesítésével, melyekért hálásak lehetünk. Azt sem tagadjuk, ami első tekintetre a mondottakkal ellentétben állónak látszik, hogy a kapitalizmus bizonyos szűkebb körben az ipari élet hatalmas fellendítésével sokaknak könnyebb megélhetést nyújtott és még a családalapítás lehetőségét is megkönnyítette. Mindez csak azt mutatja, hogy igaza van XI. Pius pápának, mikor azt mondja, hogy a kapitalista rendszer önmagában — de nem a liberális individualisztikus kapitalizmus — nem elítélendő és természeténél fogva nem is rossz. De „hibája ott kezdődik, amikor a tőke a bér munkásokat azzal a céllal fogadja szolgálatába, hogy az egész vállalkozást és a termelést egyoldalúlag a saját törvénye és haszna szerint vezesse, nem tekintve sem a munkások emberi méltóságát, sem a gazdaságnak szociális vonatkozásait, sem a közjót és a társadalmi igazságosság követelményeit". És ez éppen az a rendszer, melyet liberális individualisztikus kapitalizmusnak nevezünk. Mindezek a kedvezőbb tények nem rontják le azonban azt a tapasztalati megállapítást, hogy a kapitalizmus gépeivel sokkal több embert tett tönkre, mint amennyit felemelt és a rentabilitás kegyetlen elvével sokkal többet kergetett a pusztulásba, mint amennyit kenyérhez juttatott és az élet számára meg-

mentett. Mindezekből világos dolog, hogy a kapitalizmus, habár értékes elemeket is foglal magában, mégis egész természetében és mivoltában nem keresztény, krisztusnélküli, igazságtalan és azért erkölcstelen és pogány.

Csak röviden említjük még, hogy a gazdagságnak mérhetetlen fokozásával mennyire növelte a liberális kapitalizmus a luxust, a fényűzést, az élvezetvágyat, a földi gondolkodást és síronnenni, a túlvilágtól emancipált világfelfogást. Csak épp rámutatunk, hogy üzleti szemszögéből látva és ítélve meg mindent a világon, mennyire ártott a művészetnek, színpadnak, irodalomnak, nemcsak erkölcsi és vallási, hanem egyenesen művészi és irodalmi szempontból is. Mennyit rontott a közerkölcsiségen, mennyit a családon, azt csak az fogja megmutatni a világnak, aki a 19. és 20. század erkölcsi és családi válságának történetét meg fogja írni.

Fenntartható-e a kapitalizmus?

Arra a kérdésre tehát, mely napjainkban annyiszor felvetődik: fenntartható-e még a kapitalizmus? csak azt válaszolhatjuk, hogy nem! Megtarthatjuk belőle azt, ami igazán értékes és jó benne, de a rendszert mint illet, nem tarthatjuk fenn. Nem a tőkegazdálkodásnak magának, hanem a tőke zsarnoki egyeduralmának kell megszűnni. Tévedés a kapitalizmust egyszerűen a tőkegazdálkodással összekeverni. A kapitalizmus úgy, amint a liberalizmus elveiből elméletileg folyik és amint történelmi alakjában életbe lépett és a világ színpadán szerepelt, nem más, mint a tőke zsarnoki egyeduralma. *Ennek* a kapitalizmusnak nem szabad megmaradnia. A gazdasági élet az egész emberi életnek csak egy része, csak egy megnyilatkozása, amelynek a többi részekkel is összhangban kell állnia. Az egyén pedig szintén csak egy része, egy sejtje a társadalomnak és a többi ember nemcsak énértem van, hanem én is őértük vagyok, saját előnyöm és önző érdekem nem lehet mértéke az egész emberi társadalomnak. Azért a ren-

tabilitás elve, bár kellő korlátok közt gazdaságilag helyes, mégis általánosságban korrektúrára szorul, a társadalmi igazságosság és a felebaráti szeretet korrektúrájára.

A „Quadragesimo anno” a korlátlan szabadverseny elvét a liberális gazdasági rendszer alaptévedésének nevezi. Ha tehát alaptévedésnek tekinti, akkor minden bizonnyal kiküszöbölendőnek véli és azt a rendszert, mely belőle mint forrásból fakad, nem tartja fenntarthatónak. Ugyancsak máshelyt a proletárok megváltásáról beszél, ami ismét a jelenleg fennálló állapotok tarthatatlansága mellett bizonyít, mert megváltásról csak ott lehet szó, ahol rabláncokat kell lesimítani a megváltandók kezéről. A kapitalizmusból eredő bajok nem esetlegesek, hanem a *rendszer természetéből folynak* és ezért a kapitalizmus, amíg csak kapitalizmus marad, ezek nélkül nem lehet meg. Különben önmagát volna kénytelen feláldozni. Ha pedig ezek nélkül nem lehet meg, akkor pusztulnia kell. Ez a logikai és etikai következtetés, mely a mondottakból adódik.

A társadalmi rend megújítása

Egészségtelen dolog, hogy egy rendszer szükségkép proletariátust, anyagi és erkölcsi nyomort termeljen. Hogy a kapitalizmus szükségkép proletariátust hoz létre, azt mindenki elismeri. De az a gép, mely folytonos korrektúrára szorul, hogy működése káros ne legyen, rossz, helyébe új szerkezetű gépet kell állítani, mely nem szorul korrektúrára. Helytelennek tartjuk egy mai szociálpolitikusnak is ezt az érvelését: „Eppen mivel a kapitalizmus válságban van, mivel számos európai országban teljes összeomlás előtt áll, feltétlenül szükséges csökkenteni — bármily fájdalmas operáció legyen is ez — a ma ránehezedő szociális és kulturális terheket.” (Ottlik 1. c.) Nem a szociális terheket kell levenni a kapitalizmus vállairól, hanem le kell szorítani a kapitalista rendszer szolgálatában álló egyének és intézmények igényeit. Meg kell szüntetni az

aránytalán fizetéseket és jutalékokat, tantiémeket, részesedéseket. Meg kell adóztatni a bankokat, az egyes polgárookra, tisztviselőkre, még kocsisokra is kivetett adók és fizetések, levonások arányában, vagy jobban, még fokozottabb mértékben, hogy mindenkinek jusson megélhetés. Azután pedig fokozni kell a gazdasági erőket, hogy a felmerülő szükség szerint racionalizált és intenzívebbé tett termelés által a megélhetés lassankint társadalmi jólétté alakuljon át. A gazdasági erők fokozásában tanulhatunk a kapitalizmus dinamikus előretörtetésétől és gyakorlati optimizmusától, a rentabilitás elvét azonban nem az egyén önző érdekeire fogjuk alkalmazni, hanem ebből a helyes keresztény és szociális elvből kiindulva: minél több embernek, minél nagyobb jólétet biztosítani — azt a gazdálkodást fogjuk helyesnek elismerni, mely az erkölcsi értékek megőrzése mellett a társadalomra, a közre nézve a legrentabilisabb. Ez pedig sem a kollektívizmus, sem a bolsevizmus, sem az államszocializmus, hanem az a rendszer, mely az ember egyéni szabadságának és a magántulajdon individuális jellegének megőrzése mellett meg nem feledkezik arról, hogy a magántulajdonnak szigorú társadalmi kötelességei is vannak, és hogy a szabadságnak, éppúgy mint a tulajdonjognak, az igazságosság és a szeretet korlátait kell elismernie.

A kapitalizmus és a szocializmus harca

(Pécs, 1932 febr. 14. — Kalocsa, 1932 febr. 28.)

Még minden a kezünkben van

Korunknak ezt az aktuálisabbnál is aktuálisabb tárgyát egy személyes momentummal vagy jobban mondva egy személyes tapasztalat kinyilvánításával szeretném bevezetni. Szombathelyi beszédem a mai kapitalizmusról és annak szelleméről, melyet dec. 27-én tartottam meg, nem személyi, hanem tárgyi okokból oly tömegeket vonzott a városi kultúrház nagytermébe, és ez a tömeg, mely a társadalmi állások és világszemléletek leg-heterogénebb elemeiből sorakozott fel, oly érdeklődéssel kísérte végig szavaimat, hogy a jelenlévők közül egy egyházi személy a beszéd után kijövet ezt a szót vetette oda nekem: Láta ezt a tömeget? Több mint mégannyit a rendőrségnek vissza kellett tartani a helyszűke miatt. Láta ezt az érdeklődést? Mit szól hozzá? Nem mutatja-e, hogy még minden a mi kezünkben (t. i. a katolikusok kezében) van, hogy még mindent megmenthetünk, hacsak az emberek közé megyünk, foglalkozunk velük és élére állunk a mozgalmaknak? — Határozottan ez volt a magam benyomása is. És azért nem helyeselhetem azoknak a nézetét, akik a tartózkodó álláspontot foglalják el és azt vélik, hogy a dolgok agyonhallgatásával segítik elő legjobban a katolicizmus ügyét. Nem helyeselhetem azoknak a nézetét, akik attól félnek, hogy az igazság kimondásával gyűjtő anyagot szórunk a nép közé, mely csak az elégedetlenség és a lázadás szellemét erősíti. Az embereknek lát-

niok kell, hogy az Egyház és a katolicizmus az igazság mellett foglal állást nemcsak elméletben és lélekben, hanem, hogy szót is mer emelni mellette és ki mer lépni a tettek mezejére.

Meg kell mondani az igazságot

Ha nem ez a meggyőződés vezette volna magát a Szentséges Atyát is, akkor nem adta volna ki hatalmas körlevelét a társadalmi rend megújításáról és nem dicsérte volna meg oly hangsúllyal azokat a bátor kezdeményezőket, akik még a múlt század derekán oly elszánt és akkor éppúgy, mint most, sokaknak oly szokatlan hitvallással szálltak síkra az elnyomott munkásvilág érdekei mellett és nem mondta volna ki oly frapáns nyíltsággal, hogy ezeket „a csodás keresztény szeretet már régóta a proletárok méltatlan sorsának enyhítésére ösztönözte”, és hogy „nem tudták elhinni, hogy a földi javaknak ilyen szörnyen aránytalan és igazságtalan elosztása a végtelenül bölcs Teremtő terveivel egyezhetik. S ezek a szomorú társadalmi bajra őszintén keresték a hathatós orvosságot és a még rosszabb veszedelmek ellen a védelmet. De törékeny az emberi elme még a legjobb szándékúaknál is. Egyrésztől elutasították őket mint veszedelmes újítókat, másrésztől akadályokra bukkantak még a barátaiknál is, akik más nézeteket vallottak”. Ha nem ez a meggyőződés vezette volna a Szentséges Atyát, akkor nem emelte volna ki oly nyomatékosan, hogy „mély fájdalommal nézzük azok könnyelműségét, akik a fenyegető szörnyű veszedelemmel mit sem törődve, nyugodtan türik az erőszakos és véres fölforgatók törekvéseinek elterjedését az egész világon. S még szigorúbb bírálatot érdemel az a tunya gondtalanság, amely bekötött szemmel továbbtűri azokat az állapotokat, amelyek a lelkeket elkészerítik és a társadalom fölborítóinak szállást csinálnak”.

De ki fog változtatni ezeken az állapotokon, ha senki sem emeli fel szavát erélyesen és határozottan a nyomortanyák emberi méltóságát lealázó életstandardja ellen, az anyai hivatásnak és a női becsületnek leala-

csonyítása ellen a gyárakban és hivatalokban, amikor a feleség és édesanya másra kényszerül hagyni gyermekeinek nevelését és elhagyni családi otthonát, amikor a hajadon lefelőlőbb kincsét áruba kénytelen bocsátani, mert a családapa bére nem elegendő, hogy akárcsak szűkösen is fenntartsa övéit. Ki fog változtatni a gyermekek gyári kényszermunkáján, a tanoncok állandó vasár- és ünnepnapai dolgoztatásán, akiknek évről-évre se misehallgatási, se gyónási alkalmuk nincs, ki fog változtatni vasutasok és mások lelki és családi életét megbénító állandó lekötöttségén, a béresek lakásviszonyain és öregségre-betegségekre ellátatlan voltukon és számos más társadalmi bajon, ha mindezekfölött a néma hallgatást tartjuk a legmegfelelőbb eszköznek és pár megnyugtató, békítő szóval való síma átsiklást a napi élet közönséges menetére. Ezzel ma már a jó ügy érdekében a kedélyeket megnyugtatni nem lehet. Hogy mennyire nem álláspontja a Szentséges Atyának a hallgatásnak ez a néma politikája, azt ismét saját szavai bizonyítják legjobban. „Elégge szomorú, mondja, de bizony akadtak és ma is vannak, akik magukat ugyan katolikusoknak vallják, de megelégedtek az igazságosság és a szeretet magasztos parancsáról, amelynél fogva mindenkinek a magáét megadni tartozunk és nyomorgó testvéreinkben magát Krisztus Urunkat kell segítenünk. S ami még szomorúbb, vannak, akik a munkás kapzsi kizsákmányolásától sem rettennek vissza. Sőt még olyanok is találkoznak, akik nem átalják éppen a vallást ürügyül és védőpalástul felhasználni, hogy igazságtalan igényeiket elfödjék és a munkások jogos követeléseivel ellen védekezzenek. Sohasem szűnünk meg az ilyeneket nyíltan vádolni. Ők a felelősek érte, hogy az Egyházra igazságtalanul rossz fény vetődött és az a gyanúsítás elhangzott, mintha az Egyház a gazdagokat pártolná és a föld nincsteleneinek nyomorát részvét nélkül nézné.” Lehet-e ezeknél a szavaknál nyomatékosabb hangsúllyal szót emelni a társadalom elnyomottainak a védelmére?

Tehát szabad és kell is szólni, nehogy tovább is

az igazság látszatával azt mondják, amit eddig is igaztalanul szemére vetettek az Egyháznak, hogy a katolicizmus a gazdaságot védi és az ő árnyékukban látja biztonságban magát. Ezt a hangot üti meg maga a közös püspöki körlevél is, melyet Magyarország főpásztora 14-én együttesen adtak ki Budán. „Ha azt látjuk, írja a körlevél, hogy ma az emberek ezrei és milliói hiába nyujtják ki kezüket a mindennapi kenyér után . . . , akkor rá kell eszmélni a gazdagoknak kötelességükre, hogy munkát és kenyeret adni isteni törvény, ha pedig megfogyatkozott az Isten féltelme által diktált emberséges érzés a tehetősök lelkében, akkor a közhatalom feladata oly intézkedéseket tenni és oly törvényeket hozni, amelyek folyamánként a dolgozni akarók munkához, az éhezők kenyérhez jussanak. Az élet elemi igényeit nem lehet egyesek jóindulatára bízni s amikor a munkanélküliség oly országos és világcsapássá nőtte ki magát . . . , akkor az állami hatalomnak . . . minden részletes érdeken túlmenőleg kell azokat a jóléti, de még inkább gazdasági intézkedéseket megtenni, melyek a mai kétségtelen aránytalanságot a megélhetés elemi igényei s a helyzetadta lehetőségek közt megszüntetik.”

A bajok forrása

Ha a bajokat meg akarjuk szüntetni, akkor az okokat kell eltávolítanunk; és ha a bajok és visszaélések ellen szót emelünk, akkor ismét elsősorban a bajokat létrehozó okok ellen kell felszólalnunk. A társadalmi bajoknak ha nem is egyedüli, de kétségtelenül egyik főokozója maga az az individualisztikus gazdasági rendszer, mely egy vagy másfél század óta uralomra jutott az egész világ fölött. Ezt a gazdasági rendszert a kapitalizmus neve alatt ismerjük. És így elérkeztünk előadásunk főtárgyához: a kapitalizmus és a szocializmus küzdelméhez. Ez a küzdelem nem más, mint az elnyomott osztály küzdelme elnyomói ellen. De amint általában egyik küzdő fél sem szokott harci hevében a

középúton megállani, úgy ebben a harcban is sem a kapitalizmus, sem a szocializmus nem jelenti a gazdasági rendnek és helyzetnek azt az egyensúlyozottságát, melyet keresztény világnézetünk szerint szeretnünk, kívánnunk és akarnunk kell. Amint a kapitalizmusban a tőke kétségtelenül a létjogosultságnak területéről messze elkalandozott és a munkával szemben a legkíméletlenebb imperializmus hódító útjára lépett, úgy a szocializmus a maga részéről a munkások jogos panaszait felhasználva, irtó hadjáratot üzent nemcsak a tőke túlkapásainak, hanem magának a tőkének és a tőkegazdálkodásnak, amennyiben ezt magánkezek vezetik, sőt — ami ezzel már adva van — a magántulajdonnak magának. A harcot nem történeti lefolyásban, hanem a küzdő felek, a kapitalizmus és a szocializmus elveiben akarjuk szemünk elé állítani és a szélsőségek kizárásával a Quadregesimo anno alapján a keresztény világfelfogásnak megfelelő helyes középutat akarjuk megjelölni. — Mielőtt az elvek ismertetéséhez és bírálatához fognánk, tisztáznunk kell magának a kapitalizmusnak és szocializmusnak fogalmát, mert ezek körül keletkezik a legtöbb félreértés.

A kapitalizmus fogalma

Ha ennek a szónak „kapitalizmus” tisztán etimológiai jelentését elemezzük, akkor kapitalizmus azt a gazdasági rendszert jelenti, melyben a „kapitál”, a tőke szerepet játszik. Minthogy nincs az a naív ember az extrém vagyonegyenlőség híveinek kivételével, aki el ne ismerné, hogy a mai gazdasági életben tőkére okvetlenül szükség van és mivel magában véve az a gazdasági rendszer, amelyben más szolgáztatja a tőkét és más a munkát, nem igazságtalan, azért a kapitalizmust *ebben az értelemben* merőben mint tőkegazdálkodást elítélni nem lehet. Ha némelyek a kapitalizmus ostromozásában túlzást vélnek látni, akkor ezek abból a felfogásból indulnak ki, hogy a kapitalizmus merőben csak ártatlan tőkegazdálkodást jelent és hogy ennek ostromozásával és elítélésével minden tőkét és minden tőkést

gyökerével és magjával együtt ki akarunk irtani a világból. De a kapitalizmus mást is jelent.

Visszatérve a „kapitalizmus” szó etimológiai jelentésére, megjegyezzük, hogy az „izmus”-os szavak gyakran az illető szógyökér által kifejezett dolog túltengését jelentik. Így a kapitalizmus alatt is, főleg a mai kapitalizmus alatt, a „kapitál”-nak, a tőkének túltengését, korlátlan egyeduralmát, zsarnokságát és öncélúságát értjük. Amint „feminizmus” nem jelenti a nőnek helyes megbecsülését és tiszteletét, hanem a nőnek ön maga iránt érzett tiszteletének túltengését, nőegyenlőséget ott is, ahol egyenlőség nem lehet, nőemancipációt; amint „modernizmus” nem jelenti a helyes modernséget, hanem annak torzalakját, úgy a „kapitalizmus” is nagyjából azt nem a helyes tőkegazdálkodást jelenti, hanem annak kinövéseit és túlzásait. A kapitalizmus történelmi megjelenésében sem lépett fel sohasem a rajta és benne észlelhető hibák és túlzások és a vele kapcsolatos visszaélések nélkül. Épp azért a kapitalizmus mint helyes tőkegazdálkodás elméletileg talán elgondolható ugyan, de mint gazdasági jelenség nem valósult meg az emberiség történetében. A pápai enciklika nem használja a gazdasági élet területén fellépő visszaélések elítélésénél a „kapitalizmus” szót, — nehogy azt a látszatot keltse, hogy a rosszal együtt a jót is elveti — hanem a kapitalizmust kinövéseivel együtt individualisztikus gazdasági rendszernek nevezi. A kapitalizmus kinövésai u. i. valóságban ott kezdődnek, ahol a tőkegazdálkodás, szem elől tévesztve minden gazdaságnak szükségképp szociális oldalát is, a merőben individualisztikus kapitalizmus gazdasági elméletek útvesztőire lép. Ez az individualisztikus kapitalizmus eredetét elsősorban Smith Ádám liberalizmusának köszöni. És ez ellen a kapitalizmus ellen, a liberális elvekből táplálkozó individualisztikus kapitalizmus ellen szól minden szavunk. Maga Faulhaber müncheni bíborosérsek mondja, hogy van egy kapitalizmus, mely a mai helyzetben szükséges, mely nélkül maga a munkás sem volna képes megélni, és van egy másik kapi-

talizmus, mely a luxusnak kapitalizmusa és az imperializmus hatalmával alá akarja vetni magának az egész világot. A kapitalizmus elleni küzdelem ez ellen a kapitalizmus ellen fordul és ezt ostorozza kérlelhetetlen szigorral. Annál kevésbbé jelenti az ez ellen a kapitalizmus ellen való küzdelem a harcot a magántulajdon, a magángazdaság vagy akár a tisztességes gazdaság és jólét ellen. Lehet valaki nagyon gazdag és mégsem a mai értelemben véve „kapitalista”. A gazdálkodásnak nagyobb része a földön ma sem kapitalista gazdálkodás, bár kétségtelen, hogy utóbbi a gazdasági életben a nem-kapitalista gazdálkodás kárára a vezérszerepet viszi. A kapitalista gazdálkodásnak jellemzője a rentabilitás, a szabadverseny, a nyereségre való törekvés, az üzleti szellem, a tökehalmozás minden egyébnek háttérbeszorításával. És ebben rejlik a kapitalizmusnak veszedelmes oldala és itt kezdődik az a „kapitalizmus”, amelynek hátára zuhannak mindazok az ostorcsapások, melyekről némelyek azt hiszik, hogy általában a tőkegazdálkodásra vagy akár a tisztességes magángazdálkodásra vannak mérve. Az a kapitalizmus, melyet a legkeményebben elítélünk, a tőkegazdálkodásnak az a faja, amelyben a tőke a zsarnoki egyedurialmat gyakorolja a munka fölött.

[Itt kapcsolódtak bele azok a fejtegetések a liberális kapitalizmusról, melyet már az előbbi, szombathelyi beszéd is tartalmaz (48—57. l.)]

Kapitalizmus és szocializmus

Ne csodálkozzunk tehát, ha ennek az individualisztikus kapitalizmusnak halálos ellensége támadt a szocializmusban,¹ mely azonban a maga részéről is csak a materialista világfelfogásból mint a liberalizmustól hűségesen átvett szent örökségből nőtt ki és azért maga sem képes a várt megoldást az emberiségnek meghozni és minél jobban bontakoznak ki arculatának egyes vonásai, annál inkább ráeszmél az ember annak a para-

¹ Szocializmus alatt szociáldemokráciát értünk.

doznak látszó megállapításnak igazságára, hogy a szocializmus nemcsak történeti keletkezésében és világszemléletében, hanem még gazdasági kibontakozásában is igazi gyermeke a liberalizmusnak. Vagy mondhatni: liberalizmus és szocializmus egy gyökérnek két ellentétes irányban nőtt ága. Az orosz bolsevizmus az államkapitalizmus legeklatánsabb példáját nyújtja. A szocializmus jellemzése és bírálata képezze egy másik előadás tárgyát, amelyben egyúttal a két szélsőséges irány elvetésével megadni iparkodunk a gazdasági és társadalmi problémának azt a megoldását, mely a „Rerum novarum” és a „Quadragesimo anno” irányelveinek megfelel és alapját képezheti az új társadalmi rendnek, amelyet oly sokan vágyva várnak.

Az új társadalmi rend

(Pécs, 1932 febr. 14. — Kalocsa, 1932 márc. 6.)

Fenntartható-e még a kapitalista gazdasági rendszer?

Napjainkban mindjobban és jobban felvetődik az egész gazdasági rendre nézve annyira jelentőségteljes kérdés: Fenntartható-e még a kapitalista gazdasági rendszer vagy nem? Erre a kérdésre minden félreértés elkerülése végett csakis megkülönböztetéssel válaszolhatunk. Azt a kapitalizmust, mely nem jelent egyebet mint tőkegazdálkodást, megtarthatjuk, sőt egyelőre meg is kell tartanunk, mert a jelenlegi gazdasági berendezkedésben tőke nélkül munka nincs. Az individualisztikus gazdasági rendszert azonban, a liberális kapitalizmust nem lehet és nem is szabad fenntartanunk. Ez a gazdasági rendszer ellentétben áll a keresztény világfelfogással és társadalmi szolidaritizmussal, szelleme kereszténytelen, krisztusnélküli, pogány. Azért ehhez a kapitalizmushoz a katolicizmusnak semmi köze sem lehet. Nagy baj, hogy a fogalmak zavarában sokak véleménye szerint kapitalizmus és katolicizmus fogalmilag egybenőttek. Ezzel a nézettel le kell számolnunk. Ellenkező esetben a katolicizmus elveszti minden befolyását a munkástömegekre. Amint az Egyház politikai téren semmiféle államformát sem tart oly lényegesnek, hogy az egyedüli kifejezője volna a keresztény világfelfogásnak, úgy gazdasági téren sem kötheti magát semmiféle rendszerhez, követelése az erkölcs és a krisztusi törvény nevében csak az, hogy minden gazdasági rendszer megfeleljen az igazságosságnak és a szeretetnek. Épp azért még a rendezett, nem-liberális tőkegazdál-

ködés sem lehet a keresztény világfelfogásnak egyedül jogosult kifejezője, még ha gyakorlati szempontból azonnal helyette jobbat nem is tudunk az életbe átültetni. De annál kevésbbé lehet a liberális kapitalizmus a keresztény gondolatnak gazdasági megtestesítője.

Amint már máskor is mondtuk, a kapitalizmus, ahogy az gyakorlati megvalósulásában az emberiség történetének színpadán az utolsó században fellépett és kifejlődött, sokszor nem az egyszerű, ártatlan tőkegazdálkodásnak, hanem egészen a liberális, individualisztikus gazdasági rendszernek jellegét viseli magán. És ez a jelleg áll mindenkinek szeme előtt, aki hangoztatja, hogy a kapitalista rendszer többé fenn nem tartható.

XI. Pius a Quadragésimo anno-ban nem használja ugyan a „kapitalizmus” megnevezést, de szavaiból egészen és minden kétséget kizáróan világos, hogy a kapitalizmusnak azt a fajtát, melyet mi liberális kapitalizmusnak vagy röviden „a kapitalizmus”-nak nevezünk, elveti és elítéli. A korlátlan szabadversenyről ugyanis, amely ennek a kapitalizmusnak életelvét képezi, azt mondja, hogy „az éppen az individualisztikus gazdasági rendszernek alaptévedése, amelyből mint mérges forrásból összes egyéb tévedései folynak”. Ha tehát XI. Pius a rendszernek ezt az elvét alaptévedésnek és mérges gyökérnek tekinti, akkor világos, hogy a rendszert magát is, mely ebből a gyökérből kinőtt, nem tartja fenntarthatónak. Ugyancsak a Quadragésimo anno-ban a proletárok megváltásáról szól. De mit jelent megváltani mást, mint rabláncokat lesimítani az emberek kezéről? Ha tehát a pápa kijelentése szerint a proletárokat meg kell váltani, akkor az az állapot, mely őket szolgaságukban tartja, ahonnet, mint a pápa mondja, „keserves panaszuk az égbe kiált”, nem tartható fenn, és azt a rendszert, melynek ez az állapot a természetes következménye, a liberális, individualisztikus kapitalizmust le kell törni és meg kell szüntetni.

Szocializmusra vezet-e a kapitalizmus elvetése?

Sokan vélik, hogy kapitalizmus és szocializmus¹ közt nincs középút. És épp azért remegnek attól a gondolattól, hogy a kapitalista gazdasági rendszert mással váltsuk. Mert nézetük szerint azt csakis a szocialista rendszer válthatná fel. Annál pedig a kapitalista rendszer még ezerszerre jobb. És így minden konzervativizmus, az egész polgári társadalmi rend, a magántulajdon, a békés élet, a kultúra, maga a kereszténység és a katolikus Egyház ezeknek a nézete szerint egybenőttek a kapitalista gazdasági rendszerrel. Ez a nagy tévedés. Mert sem logikailag, sem gyakorlatilag a kapitalizmus megdöntésével nem adódik a szocializmusnak bevezetése. Nem logikailag. Mert amilyen paradoxnak látszik is a dolog, éppoly igaz, hogy az individualisztikus kapitalizmus és a szocializmus egy anyának szülöttje, a materialista világfelfogásnak két gyermeke. Egy a törzs, egy a gyökér, amelyből két egymással ellentétes irányban fejlődő ág nőtt ki: a liberalizmus és a szocializmus. A liberális kapitalizmus a materialista világfelfogásnak individualisztikus gazdasági rendszere, a szocializmus pedig ugyanennek a materialista világfelfogásnak kollektív gazdasági rendszere. Ha tehát a liberális kapitalizmust épp világnézeti és erkölcsi alapjai miatt elvetjük, semmikép sem következik, hogy azzal a szocializmus útját egyengetjük. Hanem ellenkezőleg mindkettővel szembenáll az a társadalmi és gazdasági rendszer, melynek gyökere a krisztusi hittől és erkölctől áthatott keresztény katolikus világfelfogás.

De gyakorlatilag sem következik a kapitalista rendszernek elvetéséből a szocializmus. A liberális rendszer elvetése a következő változásokat jelenti: megtagadását a gyakorlatban annak a liberális elvnek, hogy a gazdasági élet független a vallástól és erkölctől. Megtagadását a gyakorlati életben a korlátlan szabadverseny elvének, a „laissez faire” látszólagosan liberális, de valóságban

¹ Szocializmus alatt itt mindig szociáldemokráciát értünk.

az erősebbek zsarnokságára és önkényuralmára vezető elvének. Megtagadását a rentabilitás elvének oly értelemben, hogy a nagyobb nyereség az egyedüli irányító elv, melynek érvényesítése érdekében minden, még az ember is, a lélek is, az erkölcs is csak pusztá és holt áru. Megtagadását a termelést az önzésnek és egyéni szeszélynek kiszolgáltató liberális szabadosságnak. Megtagadását végre a magántulajdon tisztán individuális értelmezésének, mely a magántulajdon fogalmából kiküszöböli annak szociális vonatkozásait. De ezeknek az elveknek gyakorlati feladásából még semmikép sem következik a szocializmus. Minden szocializmus lényeges jellege a magántulajdonnak a tagadása. Ennél a pontnál kezdődik a szocializmus. Ahol a magántulajdon jogának sértetlenségét keresztény értelemben fenntartjuk, és minden gazdasági rendszer alapjává és céljává tesszük, ott szocializmusról szó sem lehet. A magántulajdon fenntartása pedig olyannyira nem követeli a liberális korlátlan szabadosságot, a rentabilitás elvének erkölcsi tekinteteket nem ismerő érvényesítését, a termelés önkényességét és szabadosságát, hogy ellenkezőleg a liberális rendszer csak egyesek számára biztosítja a magántulajdont, de nem az emberiség átlaga számára, akiket inkább megfoszt a magántulajdontól és kizsarol. Fennen hangoztatja ugyan a liberalizmus a magántulajdonjogot, sőt ennek korlátairól sem akar tudni semmit, de a gyakorlatban nem ad lehetőséget az emberiség legnagyobb részének, hogy magántulajdont szerezhessen. A keresztény gazdasági rendszer, melyet úgy a liberalizmussal, mint a szocializmussal szembeállítunk, megadja a vagyonszerzés lehetőségét mindenki számára, aki csak dolgozni akar és azért megszorítja az egyesek vagyonszerzési szabadságát, mely a többség szabad vagyonszerzésének pusztulását jelentené.

Korunk követelése

De egy követelménnyel fellép a mi korunk. És ez a követelmény, hogy végre fennhangon és határozottan hirdessük és a gyakorlatban minden nehézség leküz-

désével megvalósításra vigyük a társadalmi és gazdasági életnek keresztény reformját. Ezt várja tőlünk az egész világ, és ha ezzel adósak maradunk, akkor valóban nem marad más hátra, — bár akaratunk ellenére — mint hogy a liberalizmus igazságtalanságát a szocializmusnak és annak legszélsőségesebb fájának, a bolsevizmusnak még nagyobb igazságtalansága váltsa fel. Azt mondta nemrégiben egy katolikus vezérferfiú: Nem lehet már keresztény jelszóval fellépni! Ha ez igaz, de nem hiszem, hogy az, akkor az csak annak a tunya tétlenségnek volna következménye, melyről maga a pápa is ír, „amely bekötött szemmel tovább tűri azokat az állapotokat, amelyek a lelkeket elkeserítik és a társadalom fölborítóinak szállást csinálnak“. Meggyőződése az, hogy ha kidolgozott és végig átgondolt katolikus gazdasági és társadalmi programmal fellépne és ezt minden emberi tekintet, félelem és előszeretet mellőzésével, berozsdásodott előítéletek és kedvessé vált szokások figyelmen kívül hagyásával, egész energiánk latba vetésével megvalósítani törekednénk, akkor ennek a megmozdulásnak nem hiányoznának a hívei és követői. Mi nem adhatjuk át a teret a felforgató elemeknek, amikor a világ tőlünk várja a megváltást és szabadulást. De megváltást és szabadulást nem hozhatunk a világnak határozott keresztény katolikus gazdasági program, következményektől vissza nem riadó bátorság és rendíthetetlen kitartás és a megvalósításnak minden nehézséget letörő energiája nélkül.

Tudunk-e jobbat állítani a kapitalizmus helyébe?

De tudunk-e a kapitalizmus helyébe egy új, végig átgondolt más gazdasági rendszert állítani, a nélkül, hogy a szocializmus felületét súrolnók, vagy kivált annak egyik enyhébb fajtát elfogadnók. Nézetünk szerint ebben rejlik katolikus szempontból a mai társadalmi problémának legkényesebb, de egyúttal legégetőbb kérdése is. Mert hogy a kapitalizmus az emberiség 90 0/0-át nem elégíti ki, az bizonyos. Másrészt, ha helyébe újat,

jobbat mi katolikusok nem tudunk állítani, akkor az összes elégedetlen elemek, amint már most is látjuk, a szocializmus és annak szélsőséges faja, a bolsevizmus járszalagjára kerülnek, és fokozódik és befejeződik a nagy tömegaposztázia. A kritika jó és szükséges, de nem elégséges. A kritikát a pozitív megoldás lehetőségének kimutatása kell, hogy kövesse.

A probléma megoldásának nehézsége azért még nem oly nagy, legalább elméletileg és elvben nem oly nagy, mint amilyennek az első megtekintésre látszik, hacsak az akarát, a komoly, minden nehézséget leküzdeni kész, az összes konzekvenciákat levonni merész akarát megvan a katolikusságot képviselő és a katolikus nevet a nyilvánosság előtt hordó tényezőkben. De épp itt rejlik a főnehézség. Ez azonban nem tartozik közvetlen előadásunk tárgyához. Mi mondhatni az orvosi receptet akarjuk megadni a baj ellen. Ha a beteg a saját letargiájában és akarátgyengeségében az orvosságot alkalmazni nem akarja, akkor már csak rajta múlik, hogy egészségét nem nyeri vissza. Azért mondjuk, hogy elméletileg a megoldás nem oly nehéz, hacsak a gyakorlatban az összes tényezők részéről megvan a komoly és bátor akarát.

Nem szükséges ugyanis, sőt nem is természetes, hogy a gazdasági életet egy radikális metszéssel kettévágjuk és a régi rendszer helyébe azonnal egy merőben új gazdasági rendszert állítsunk oda, melyről a tapasztalat még egyáltalán ki sem mutatta, hogy életképes-e, vagy sem, nehogy az újítási viszketeg által szült gyermekes próbálkozás nevetségesekké és hosszú időkre lehetetlenekké tegye a keresztény törekvéseket, amint azt a multban is sajnálattal tapasztaltuk. Jól mondta Muckermann páter, hogy a katolicizmus nem ad és nem is adhat patent-megoldást, mert ezek az ú. n. patent-megoldások — a szocializmus is csak ilyen — nélkülözik az igazi művészetnek örökértékű szoliditását. A keresztény élet- és világfelfogásnak kell keresztültörni a rendszeren, széttörni benne azt, ami előtte meg nem hajlik és meg nem olvad, magába kell olvasz-

tani és elvei szerint idomítani azt, ami beléje olvasztható és ami idomítható. Ez nem jelenti azt, hogy a liberális rendszer kemény kritikája után lényegben mégis csak mellette megmaradunk. Nem, — hanem csak azt, hogy egyelőre a külső régi indifferens kereteket megtartva, azokat új belső tartalommal töltjük meg, amíg ez az új tartalom, a keresztény gazdasági életfelfogás, mint újbor maga nem repeszi meg a kereteket, a tömlőket és nem kívánczik bele egy új, megfelelő külső gazdasági formába. Mit jelent ez a gyakorlatban?

A keresztény gazdasági és társadalmi programm alapkövei

Megvannak a mi társadalmi és gazdasági etikánk-nak alapelvei, le vannak fektetve az evangélium alapján a pápai nyilatkozatokban, melyekről előadásunk során annyiszor szó esett. Ezeknek a szociális alapelveknek konkrét, fogható testet kell öltetniök egy kidolgozott gazdasági programban. Nem az Egyháznak, hanem a katolikus vezéreknek feladata ezt a keresztény gazdasági programot részleteiben kidolgozni. Az Egyház ehhez csak az irányelveket adhatja, csak az erőket hozhatja mozgásba, és tanácsával, irányításával, esetleg korrektúrájával ellenőrizheti, szabályozhatja, óvhatja munkásságukat. Épp azért jelenleg mi sem óhajtunk egy kidolgozott gazdasági programot feltárni, hanem a pápai nyilatkozatok alapján azokat az irányelveket akarjuk odaállítani, melyek *minden* katolikus gazdasági elgondolásnak és programnak szükséges alappillérei és melyeknek gyakorlati megvalósítása — késedelem nélkül, azonnal — az első lépés a társadalom és gazdasági élet keresztény megreformálásához. Ezekhez az alapelvekhez hozzáfűzzük azután azokat a gyakorlati reformokat, melyeknek keresztülvitele halasztást nem tűr és azért szintén bármely keresztény gazdasági és társadalmi megmozdulásnak első, határozott és célratörékvő lépéseit kell hogy jelentse.

1. A magántulajdon szociális kötelességei

Minden keresztény gazdasági programnak első alapelve a magántulajdonnak kettős jellege. Soha senki a magántulajdont határozottabban nem védte, mint az Egyház. De azért senki más nem hivatottabb rá, mint ő, hogy a magántulajdon visszaélései ellen szavát fel-emelje és a magántulajdon individuális jellegének túlzott hangoztatásával szemben kiemelje annak szociális jellegét. A magántulajdonnak ugyanis kettős jellege van: individuális és szociális jellege. A magántulajdonnak individuális jellege azt mondja, hogy az embernek joga van a magántulajdonra, hogy ezzel szabadon rendelkezhetik, amíg másoknak jogát és a társadalmi igazságosságot nem sérti. De a magántulajdonnak e mellett az individuális jellege mellett megvan a szociális jellege is, mely kettős: a magántulajdon nem sértheti más egyének jogát az életre és az állásuk szerint való tisztességes megélhetésre; másodsor pedig a magántulajdonnak hozzá kell járulnia az egész társadalomnak a szociális igazság szerint való berendezéséhez. Jól mondta egy hollandi katolikus lap, a Tijd, Brüning kancellár szükségrendeletével kapcsolatban, hogy minden magántulajdonon egy teher fekszik, egy hipotéka, az első valamennyi hipotéka közt és ez a hipotéka, hogy a szociális jóléthez hozzá kell járulnia, és pedig nemcsak a karitás, hanem a szociális igazságosság alapján. A magántulajdon szent és sérthetetlen oly értelemben, hogy amíg tulajdonom nem sérti jogait embertársaimnak és nincs kárára a társadalomnak, addig senkinek sem, még az államnak sem áll jogában azt tőlem elvenni vagy annak használatában engem korlátozni. De ha előáll az a helyzet, hogy egy kisebbségnek, az emberiség számbeli töredékének kezében összegyülemlik az egész világ vagyonának akkora hányada, hogy az emberek ezrei és mondhatni milliói majdnem az éhhalállal küzdenek, lakásuk helyett lyukakban laknak, ágyak helyett gödrökben fetrengenek, napi kenyerüket megkeresni, családjukat emberhez méltó módon

fenntartani képtelenek, akkor érvénybe lép a társadalmi igazságosság követelése és kidomborodik minden magántulajdon szociális vonatkozása, és ha az embereket saját belátásuk rá nem viszi, a közhatalomnak igazságosság szerint kötelessége közbelépni és olyan helyzetet teremteni, mely minden embernek állásához mérten a tisztességes megélhetést biztosítja. Ez minden keresztény társadalmi és gazdasági programnak első alapelve. Ezt kell minden közeleti katolikus embernek belevinnie a köztudatba, ezért kell síkra szállnia a liberális gazdasági felfogással szemben, ezt az alapelvet kell törekedni keresztülvinni minden részletben — kezdve az áldatlan és kegyetlen manchesteri váltórendeleteken. Sajnos, nincs még sok katolikus vezérember, aki szavát felemelné ennek az elvnek védelmében és következetes gyakorlati érvényesítésében!

2. A termelést szabályozó elv

Minden keresztény gazdasági programnak *második* alapelve a termelés irányát, tempóját és mennyiségét szabályozó vezérelv. Ez a vezérelv más nem lehet, mint: minél több embernek minél nagyobb jólétet biztosítani. Az egyén, a privát termelő tartsa-e ezt a vezérelvet szem előtt vagy a termelést ellenőrző és szabályozó állam? A keresztény etika és az evangéliumi szeretet mindenesetre megköveteli, hogy az egyén maga is önző, nyereszkedési vágyát megtagadva, privát termelésével a köznek kárt ne okozzon, sőt a krisztusi szellem tökéletessége kíváncsossá teszi, hogy mindenki termelésével pozitív irányban is előmozdítsa a köz javát. De egyrészt sohasem fognak hiányozni az emberiségben azok az egyének, akik saját önző érdeküket a közjónak és embertársaik jogos érdekeinek alárendelni nem tudják, másrészt minden ember elsősorban saját jogos igényeit, családjának szükségleteit tartja szem előtt, a keresztény idealizmust pedig csak magasabb erkölcsi tökéletességre törekvőkben kereshetjük. Azért a termelést szabályozó vezérelv elsősorban is a közösséget

kormányozó államhatalom működését és intézkedéseit kell hogy vezesse és irányítsa. A minél nagyobb arányú és intenzívebb termelés érdekében, mely következképp a közjót és a minél több ember minél nagyobb jólétét is előmozdítja, maradjon a tőke magánkezekben. E mellett szól mindaz, amit a magántulajdon előnyeiről és szükséges voltáról hallunk és tudunk. Ilyen értelemben fenn kell maradnia a kapitalizmusnak, legalább is addig, amíg helyébe jobbat állítani nem tudunk. Ez nem zárja ki annak az elgondolásnak lehetőségét, hogy valamikor — természetesen mindig a magántulajdon megőrzése mellett — talán más gazdálkodási formára is át lehet majd térni. Amint a kapitalizmus nem volt a középkor gazdasági formája és most sem általános a világon, úgy nem szükségképp a jövőnek is gazdasági formája; de amíg helyébe jobbat ültetni nem tudunk, megtartjuk belőle azt, ami jó benne. Ilyen értelemben mondjuk, hogy a tőke maradjon magánkezekben. Maradjon a termelés iniciatívája is magánkezekben addig, amíg a közérdeket nem sérti. Mert ha az egész termelés irányítását az állam veszi kezébe, ismét előáll a nehézség, hogy a magántőke számára hiányzik a kellő ösztön, hogy dinamikus erőit kifejtve munkába lépjen, mert a magántőke működését mindig elsősorban mégis csak a rentabilitás indítja meg. Az állam feladata azonban a magániniciatívát, ha kell, monopóliumok teremtetésével, korlátozni vagy helyes irányba terelni ott, ahol a közérdek a magániniciatíva és a rentabilitás egyéni szempontjának túlzott hangsúlyozásával kárt szenvedne. Az állam feladata a szociálpolitika által oly helyzetet teremteni, hogy a rentabilitás és a szociális érdekek a lehetőség szerint a legjobb egyensúlyi helyzetben legyenek. Az állam feladata oly előnyöket biztosítani a magántőke működésének, hogy annak számára rentabilis legyen az állam által szociális szempontokból helyesnek ismert termelési tempót és irányt követni. Ez feltételezi, hogy a tőkevilág az állam alatt, és nem, amint most van, az állam fölött áll. Ez az a vizsás helyzet, melyről XI. Pius mondja: „Legszomorúbb az államfön-

ség megalázása, amelynek pártatlanul, minden érdekharctól távol, egyedül a közjóra és az igazságosságra irányulva mint királynőnek és legfőbb bírónak magas trónon kellene ülnie, s önös érdekek akarattalan, megláncolt rabszolgája lett."

A helyes termelési elv, melyet az államnak állandóan szem előtt kell tartania, az, hogy a termelés a közjó érdekében minél rentábilisabb legyen. Ez az elv az előbbivel azonos: minél több embernek minél jobb megélhetést biztosítani. Ennek az elvnek keresztülvitele nem azt jelenti, hogy amit saját munkám árán vagy más jogos címen szereztem, azt tőlem elvegyék azért, mert másnak talán kevésbé jó megélhetése van; hanem azt jelenti, hogy az állam olyan társadalmi és gazdasági helyzetet teremtsen, hogy ezzel a lehetősége meg legyen adva annak, hogy mindenki, aki dolgozni akar, saját ügyessége és szorgalma által megfelelő viszonylagos jóléthez jusson. Ennek a berendezésnek mértéke pedig nem az, hogy egyesek minél kiterjedtebb vagyont halmozzanak össze, hanem az, hogy minél több, ha lehetséges, az összes emberek állásuknak megfelelő kis vagy középszerű vagyont szerezzenek. A magántulajdonnak ebben az arányos, egyensúlyozott elosztásában rejlik az állam biztonságának és erejének legszilárdabb alapja.

3. Társadalmi szolidaritás

Minden keresztény társadalmi program *harmadik* alapelve, hogy a szociális és gazdasági rend nem épülhet fel az osztályharcon, hanem csakis az egyenlő foglalkozásúak, munkaadók és munkások, tőkével rendelkezők és dolgozók harmónikus együttműködésén. Az individualisztikus gazdasági rendszer atomizálta a társadalmat; mindenki önző magánérdekkörébe zárkozva csak önmagára gondol. A keresztény társadalmi rend szolidaritásba fűzi össze az egyeseket a közös cél, a földi jólét és a túlvilági boldogság érdekében. Nem akarjuk és nem is lehet felújítani a régi rendiséget vagy a céhrendszert,

de biztos dolog, hogy a mai kor követelményeihez alkalmazkodva, hasonló egységes szervezetekbe, szakszervezetekbe és rendi testületekbe kell tömörülnie a társadalomnak, hogy ezek által és ezek közvetítésével mindenki, munkaadó és munkás, tőkés és dolgozó a maga keresztény és katolikus szervezetében megtalálja azt, amire testének, lelkének szüksége van: a kenyeret, a kultúrát és az isteni kegyelmet. Ez a keresztény szolidarizmus.

Sürgős reformok

1. Létminimum

Ezeknek az alapelveknek lefektetése után, melyeknek *minden* keresztény irányú gazdasági megmozdulás rúgóinak, irányítóinak kell lenniök, rá kell térnünk azokra a gyakorlati követelményekre, melyeknek megvalósítása halasztást nem tűr.

Első követelmény, hogy minden embernek bármely nehézség legyőzésével és bármily áron is meg kell adni a létminimumot. Hiába prédikáljuk a vallást, a túlvilági életet, a szeretetet: a nyomortanyákon vergődő embertömeg átlaga csak a szikrát, a lökést várja, hogy robbantson, gyujtson, fojtogasson és öljön. Lehetetlen dolog az emberek lelkét hosszú időre sokszáz atmoszférás nyomás alatt tartani a nélkül, hogy a gáz fel ne robbanjon és az edény falait szét ne zúzza. Csak hősiességek képesek a nyomorban is megállni az erkölcsi magaslaton; az emberek átlaga azonban összeroppan a nélkülözések súlya alatt. „Elijesztő sok akadályt gördít — mondja a pápa — a mai gazdasági rendszer és különösen a szerencsétlenül fejlődött lakásviszonyok a házasság és a családi élet elé. S mennyi akadályba ütközik a vasárnapok és ünnepek megtartása! Fájdalmas látvány a hívő keresztény szellem ellanyhulása. Elnyomja azt az egy és egyetlen gond a mindennapi kenyérért . . . Az alaktalan anyag megnemesedve kerül ki a műhelyekből, az ember pedig testében és lelkében

megrontva." Azért elsősorban és mindenekelőtt a nyomortanyák gyászos telepeit, az emberi önzés páriáinak eme városait, nem tűz- és kénesővel, mint egykor Szodomát, hanem az igazságosság és a szeretet tüzetől áthatott erős szociális intézkedésekkel el kell törölni a föld hátáról. Szegények mindig lesznek, de nyomorgónak rendezett társadalmi viszonyok közt egynek sem szabad lennie, aki nem saját hibájából vált nyomorgóvá! Az emberi méltóságot lealázó látvány, hogy az emberek éhes hiénák módjára vetik magukat a párolgó szemétdombokra, hogy azokból mindennapi ételmüket körmeikkel kikaparják.

2. Családi bér és részesedés

A létminimumot mindenki számára csakis a családi bér biztosítja, vagy még jobban az a részesedés az üzem, a vállalat jövedelmében, mely mindenegyes munkásra és tisztviselőre, béresre és hivatalnokra nézve lehetővé teszi családjának állása szerint való eltartását. Nem látjuk eléggé a küzdelmet a családi bér vagy a megfelelő jövedelemrészesedés megvalósításáért. E nélkül pedig a létminimum és vele együtt a társadalmi béke nem biztosítható, annál kevésbbé az a méltányos követelmény, hogy az emberiség minden rétege és állása valamiképp kultúrigényeit is érvényesítse és ne legyen végkép elzárva a földi élet nemes élvezeteitől.

3. Munkaszabályozás és biztosítás

Csak a családi bér vagy a megfelelő részesedés biztosítja a családi élet zavartalan békéjét, boldogságát és fejlődését. Az anyai hivatást, a női becsületet, a gyermeknevelést, az ivadék testi-lelki épségét szintén csak a családi bér védi meg és biztosítja. „Elborzad az ember a számtalan veszély elgondolásakor, — mondja ismét a pápa — amelynek a munkások, különösen az ifjúmunkások erkölcsse, fiatal leányok és általában a nők becsülete a munkahelyen ki van téve.” „Szégyenletes

és mindenáron kiírtandó visszaélés az, hogy családanyák a családapák elégtelen munkabére miatt a háziteendőik és különösen a gyermeknevelés elhanyagolásával bér-munkába menni kényszerülnek." A gyermekek gyári munkáját tiltó, a 8 órai munkaidőt előíró, a vasárnapi munkaszünetet védő törvényeket vagy rendeleteket a leghatározottabb eréllyel keresztül kell hajtani, vagy ha még nem volnának meg, meg kell teremteni.

Legyen minden családnak a maga kis háza és kertje; legyen minden cseléd, munkás és béres betegségre és öregségre biztosítva. Ebben a mezőgazdasági munkások se képezzenek kivételt. A keresztény államkormányzatnak minden eszközzel oda kell hatnia, hogy a bérek, fizetések és a piaci árak közt tátongó diszharmónia megszűnjék. A kamatkövetelést, ha kell, erővel le kell szorítani. A váltótörvényt, mely a liberális korszak egyik legszegényletesebb maradványa, meg kell semmisíteni. Az adómegterhelésnek és fizetéslevonásoknak a megélhetési minimumot soha érinteni nem szabad; ezzel szemben a pótlást azoknál kell keresni, akik a nagytőke birtokában vannak. Mert más dolog 100 pengőből 20 pengőt leadni, mint 40,000 pengőből akár 30,000 pengőt is. Itt még mindig marad havi 10,000 pengő, ott pedig csak 80 pengő egy család eltartására.

Legyen végre erélyes szociális munka

Ami pedig a legfontosabb, az az, hogy a törvényt vagy rendeletet nemcsak meghozni, hanem végre is kell hajtani. Jellemző dolog, amit Kovrig Béla „A magyar szociálpolitika igaza” című tanulmányában ír: „A gyermekek, fiatalkorúak és nők munkavédelmének korszerű szabályozásáról szóló törvények végrehajtását — a textilipar egy részének kivételével — a legtöbb vonatkozásban még ma is nélkülözzük. A legkisebb mezőgazdasági munkabérek megállapításáról szóló törvény végrehajtásának jelentőségére jellemző, hogy ennek alapján eddig (1923 óta!) mindössze 34 esetben kísérel-

ték meg a beralakulás befolyásolását." A sort még folytatni lehetne. Ez a mi keresztény megmozdulásunknak legnagyobb hiánya. És ha valami ok miatt, akkor e miatt nem lehet már keresztény jelszóval fellépni.

Itt kezdődjék meg tehát az új keresztény gazdasági rend. Ne adjuk át a teret, újból ismétetem, ne adjuk át a teret a felforgató elemeknek. *Mi* csináljunk erélyesebb, de egyúttal igazságosabb társadalmi és gazdasági reformokat, inkább, mint ők! De legyünk meggyőződve, hogy az állami rendet, a társadalmi békét, kultúrát és vallási értékeket a közeljövőben csak az a szociális berendezkedés fogja megvédeni, melyet a nép legszélesebb rétegeinek igénylése kísér, és nem az, melyet az emberek 90 százaléka gyűlöl és elítél.

A kibontakozás útja

(Sopron, 1933 febr. 19.)

A világ mai káoszában

Nincs, aki tagadja, hogy ma egy egészen új világ keletkezésének küszöbén állunk. Jobban mondanók, hogy a káoszból kialakuló új világnak óriási kohójában égünk: megforgatnak a kohóban és verejtékezzünk, de a kialakuló világnak biztos körvonalait még nem látjuk. Mikor az egész teremtés hatalmas káosza elterült Isten szeme előtt, akkor a rendezőnek szava belekiáltott az elemek zűrzavarába és megparancsolta, hogy legyen világosság. A rendező szava szétválasztotta egymástól a vizeket, korlátok közé és medrekbe szorította a folyamokat, határt szabott a tengereknek, helyet biztosított a szárazföldnek. A mai világ is egy ilyen káosz, melybe a rendezőnek szava kell, hogy belekiáltsa, hogy rend és élet legyen benne. Mi okozta a világ mai káoszá? Az a szabadelvű szellem, mely mindent, az egész világ sorsát és folyását az önző ember önkényére bízta és azt mondta: Hagyjatok mindenkét cselekedni, amit akar, az emberi természet magától megtalálja helyes útját! Ha a világ folyása csak az egyén önző vágyaira és szenvedélyeire van bízva, akkor soha rend nem, hanem csak káosz és zűrzavar keletkezhetik. „Wo blinde Kräfte sinnlos walten, da kann sich kein Gebild gestalten“, mondja a költő. Ebbe a káoszba kell rendet belevinni. Ez a mai kor hatalmas problémája és nagy feladata.

Világosság

Az első dolog, amit Isten a teremtés reggelén tesz, hogy *világosságot* bocsát a káosz fölé. Mindenekelőtt

látnunk kell, ma is! Vakok vagyunk. De mennyire vakok! És hozzá még fájósszeműek is. Felordít, feljajdul a ma vezető társadalma, mint a szembeteg, ha világosságot bocsátunk a szobába. Szétrebben sikoltva, mint a denevérsereg, ha villanyfény esik odujába. Vak és nem látja a bajt, különben nem volna oly oktalán, hogy maga ássa meg sírját. Mintha csak szándékkal azt tenné, ami romba dönti az általa felépített világot. Lehet, hogy ez is a bábéli torony átka. Nincs áldás a munkán. Nem is volna baj, ha csak az dőlne romba, amit a liberális szellem épített és az individualizmus önző lelke megteremtett; de ha romba dől ez a bábéli torony, könnyen magával rántja és pusztulásba sodorja azt is, ami vele csak külsőleg áll kapcsolatban és aminek állnia és megmaradnia kellene. Ha tűzvész tör ki, nemcsak a rozoga házak égnék le, hanem a jól építettek is. Azért kell rendbehozni, tűzvészről óvni azokat a házakat és épületeket, melyek meggyulladásá vagy rombadőlése könnyen pusztulással fenyegeti a környező lakóházakat, vagy akár az egész várost is. Ilyen rozoga ház, ilyen tűzfészek a mai liberális, individualisztikus gazdasági rendszer. Magában hordja a világégés gyújtókanóciát, keblében rejtje a világot felrobbantó dinamitot. Vakok a népek vezetői és cselekedeteikkel, széthúzásukkal, önző követeléseikkel, gyerekes féltékenykedésükkel mintha csak nem is látnák, hogy egy közös ellenségük van, mely keletről fenyeget, és amíg egymás erejét szétmorzsolják, várnak és egyenetlenkednek, addig ez aláaknázza alattuk a földet, dinamitzsinórokkal keresztül-kasul szövi az országokat, hogy elérkezett pillanatban légbe röpítse az egész meglévő társadalmat. „Mély fájdalommal nézzük azok könnyelműségét, — mondja XI. Pius — akik a fenyegető szörnyű veszedelemmel mit sem törődve, nyugodtan türik az erőszakos és véres fölforgatók törekvéseinek elterjedését az egész világon.” (Quadragesimo anno.)

De nemcsak azért vak a mai világ, mert nem látja a bajt, hanem azért is, mert akarattal behúnyja a szemét a világosság előtt és nem is akarja látni az

igazság elveit, melyek egyedül teremthetnének rendet és békét az emberi társadalomban. Tűzzel és máglyával fenyegeti a liberális világot azokat, akik szót emelnek az igazságosság követelése mellett és pártjukra állanak a nyomorgóknak, az egzisztencia nélkülieknek, nem azoknak, akik saját bűnük miatt lettek nyomorgók és egzisztencia nélküliek, hanem azoknak, akiket a társadalom bűne tett nyomorgókká és egzisztencia nélküliekké; de nem fenyegeti tűzzel és máglyával, sőt meg sem rendszabályozza azokat, akik önzésükkal és kapzsiságukkal a nyomor okozói és az egzisztenciák megdöntői.¹ Nem a felforgató elemek lázító beszédét értem ezalatt, hanem azoknak az igazságos és látó férfiaknak szavát, akik az isteni és emberi jogok védelmére szót emelnek a kiuzsorázók üzelmei ellen és megkövetelik, hogy legyen igazságosság, mely mindenkinek egyaránt mér és mindenkinek egyaránt oszt. Azért folytatja XI. Pius előbbi beszédét e szavakkal: „S még szigorúbb bírálatot érdemel az a tunya gondatlanság, amely bekötött szemmel tovább tűri azokat az állapotokat, amelyek a lelkeket elkeserítik és a társadalom fölborítóinak szállást csinálnak.” (Quadragesimo anno.)

¹ Hiszen még 1931-ben Ausztráliában 800,000 juhot vágtak le és ástak el, mert a nagy állatállomány az alacsony árak mellett semmi hasznot nem hajtott. Kanadában 2 millió vagon búzát égettek el; a jövőben pedig a megművelt területnek több mint egyharmadát használatlanul hagyják. Egyiptomban 100,000 tonna gyapotot égettek el. Mexikóban a rendőrséget és katonaságot vették igénybe a raktárhelyiségekben megromló gyümölcstermés megsemmisítésére. Brazíliában 70,000 zsák kávévet használtak mozdonyfűtésre vagy a tengerbe öntöttek. Mindezt azért, hogy nagyobb eladási árt érjenek el. És e mellett Kínában 60 millió ember küzd az éhhalállal, Indiában pedig 1931 elején 600,000 ember halt éhen. (Schönere Zukunft, 1932 dec. 25.) És nálunk? A búzának, kávénak elégetésével, elsüllyesztésével egészen rokontermészetű eljárás p. o. az, hogy a szőlőtörkölyt értékesíteni nem szabad, azt egyszerűen ki kell dobni; míg ha értékesíteni lehetne, a tulajdonosnak és így az államnak is, nagyobb volna a jövedelme, másrészt számos embert munkához és keresethez lehetne juttatni. Miért nem szabad a szőlőtörkölyt értékesíteni? Nem áll-e e mögött is a mai gazdasági rendszernek a mentalitása? Nem bújik el e rendelkezés mögé is a kartellszisztéma?

Világosságra van tehát szükségünk mindenekelőtt, hogy lássuk egyrészt a mai társadalmi és gazdasági világhelyzet tarthatatlan voltát és megismerjük másrészt azokat a társadalmi és gazdasági elveket, melyek egyedül képesek megteremteni a helyes rendet és meghozni az áhított békét. — De Isten nemcsak világosságot borított a káosz fölé, hanem rendező akaratával medreket is szabott a folyamoknak, határt a tengereknek, helyet biztosított a szárazföldnek, mindennek, ha lehet mondani, megszabta a maga jogait és kötelességeit. A világosságon kívül a mai világ káoszában is — és ez a második tényező a rend megteremtésében — *akarat* kell, kemény végrehajtó akarat.¹ Nem a „laissez faire” kell ma, hanem a „fac hoc”. Nem ez a jelszó ma: „Hagyjatok mindenkit, amint kedve tartja, termelni, építeni, leszerelni!”, hanem a ma szava ez a határozott diktátum: „Tedd ezt!” Csak így lesz lakásuk az ínségeseknek, csak így jut családi bér a munkásoknak és cselédeknek, kielégítő fizetés az alkalmazottaknak, csak így terem munkaalkalom mindenki számára, aki dolgozni akar, csak így lesz egyenlő igazság az adófizetésben, igazságos és méltányos munkaidő a gyárakban és üzemekben, összhang és harmónia árak és fizetés, szükséglet és termelés között.

Világosság és akarat! — ez a ma jelszava.

I. Világosság annak meglátására, hogy milyen a világ társadalmi és gazdasági helyzete, talán a mi számunkra már nem is kell. 250,000 ellátatlan a fővárosban, a tiszta jövedelemnek 20, 30, 40-szerese mint teher a gazdák földjén, 30 millió munkanélküli az egész világon, ezek számok, melyek fényszóróként vet-

¹ Jól mondta *Sommerset de Chair* a Nemzeti Újság 1933 jan. 15-i vezércikkében: „Az egységes vezető akarat hiányának tulajdonítom a világ gazdasági összeomlásának legfőbb indítóokait, és annak bekövetkezését az egységes ellenőrzés hiányában is keresem.”

nek világosságot a ma gazdasági helyzetére. Az a térkép, mely színes vonalakkal mutatja az egész világon a bolsevizmus által megfertőzött területeket, beszédesen magyarázza, hogy mi van készülöben. Az újból és újból kirobbanó kommunista összeesküvések bizonyítják, hogy a beteget kenőcsökkel gyógyítani nem lehet, ha a vér meg van fertőzve. Ha el is tüntetted ideig-óráig a kiütéseket a bőrről, annál erősebb rombolást végez a méreg a test bensejében és annál biztosabb a szervezet pusztulása, ha a vért meg nem tisztítjuk. A vért kell meggyógyítani. Világosság tehát nekünk nem arra nézve kell, hogy a világ helyzetét lássuk, hanem arra nézve, hogy a gyógyító igazság elveit megismerjük. A gyógyító igazság első elve pedig:

A magántulajdon helyes fogalma és értelmezése¹

Ha a magántulajdonról szólunk, mindenki első-sorban csak jogokra gondol. Nagyon sokszor hallunk a magántulajdon-*jogról*, de majdnem soha — hiszen még műszavunk sincs rá — a *kötelességekről*, melyek a magántulajdonra nehezednek és azt terhelik. Pedig jog soha sincs kötelesség nélkül. Ennek a szem elől tévesztése oka minden mai társadalmi bajnak. Senki jobban és erélyesebben nem védte a magántulajdon jogát, mint a katolikus Egyház, de azért joga is van a magántulajdon kötelességeiről beszélni. Megdönthetetlen tény és igazság, hogy a világ az összes emberek számára van teremtvé, és pedig kivétel nélkül minden ember számára. Mert minden ember kivétel nélkül sérthetetlen, öncélú jogalany, akinek élete és léte Istenen kívül senki máshoz sincs úgy odarendelve, hogy annak akaratába, érdekeibe és jogaiba mint ön-

¹ „Két veszedelmes egyoldalúságot kell itt gondosan elkerülni. A magántulajdonjog szociális és közjellegetének tagadása és legyőngítése individualizmushoz vagy legalább ennek közelébe vezet, míg a magán- és egyéni jellegetének félreismerése vagy kiüritése a kollektívizmushoz vezet, vagy annak álláspontját súrolja.” (XI. Pius, Quadragesimo anno.)

állótlan eszköz beletorkoljon és beleveessen. Minden embernek, mint öncélú személyiségnek joga van az élethez és életének emberhez méltó kifejtéséhez, a legegyszerűbb napszámosnak és kulinak éppúgy, mint a tőzsdésnek és bankárnak. Ebben valamennyien egyenrangúak vagyunk. Ember. Lelke van.

Tehát közös legyen minden? Nem. Mert akkor vagy nem volna rend, hanem a magántulajdon rendező eleme kiküszöbölésével még nagyobb káoszba bomlalnék fel a világ, vagy pedig tűrhetetlen rabszolgaságban görnyedeznék az egész emberiség és csak azon volna, hogy rabláncait mielőbb széttörje. Lehetetlen nem látni a hasonlóságot és rokonságot a kommunista felfogás megvalósításából szükségkép folyó következmények és a mai liberális gazdasági rend okozta állapotok közt. Ott káosz vagy tűrhetetlen rabszolgaság; itt is káosz és rabszolgaság. Hasonló okozatoknak azonban hasonló okaiknak is kell lenniök. Van tehát közös vonás a kommunizmusban és liberalizmusban. És ez a közös vonás — bármennyire paradoxnak látszik is — az, hogy mindkettő tagadja a magántulajdont, az egyik elvben és gyakorlatban, a másik elvben ugyan nem, de gyakorlatban igen. A kommunizmusban senkinek sincs magántulajdona, a liberalizmusban a tőzsdésnek van, de a proletárok nagy tömegének nincs. Itt a közös vonás és azért a káosz, azért a rabszolgaság mind a két oldalon.

A megoldás tehát nem a magántulajdon tagadásában, hanem épp ennek hangsúlyozásában rejlik, de helyes hangsúlyozásában, v. i. hogy *minden embernek kivétel nélkül legyen annyi magántulajdona, hogy emberhez és állásához mért tisztességes életet élhessen*. Nem az a magántulajdon védelme, mely csak tízezer ember magántulajdonát és mammutvagyonát védi és tartja szentnek, hanem az, mely minden ember számára életszükségeihez mért magántulajdont követel. A magántulajdon, de csak a helyesen értelmezett magántulajdon intézménye a legjobb biztosító a rendnek és a leghatásosabb ösztönzője a termelésnek. A helye-

sen értelmezett magántulajdon épp annál az elvnél fogva, mely szerint a földnek és annak kincseinek minden ember megélhetését biztosítania kell, sohasem lehet olyan, hogy másnak — akár csak egy embernek is megélhetését intézményszerűen lehetetlenné tegye.¹ Mindíg voltak a világon olyanok, akik saját hibájukból vagy elemi csapások következtében földönfutókká lettek. De most 30 millió munkanélküli van a világon, akiknek nagy része akar és keres munkát, de nem kap. 250 ezer ellátatlan van a fővárosban, minden negyedik ember, akivel találkozol; ezek akarnak munkát és keresnek, de nem kapnak. Ez a nyomor intézményes és a rendszerből fakad. Itt a hiba a magántulajdon helytelen felfogásában és igazságtalan kezelésében rejlik.

**A magántulajdonnak teljesítenie kell
szociális kötelességeit²**

Nem lehet sem gyár, sem gép, sem bánya, sem föld, sem bármiféle tőke és vagyon annyira sajátja valakinek, hogy kizárólag csak az ő érdekeit szolgálja, hanem köteles — nemcsak a szeretet, nemcsak a karitás, hanem a társadalmi igazságosság alapján fenntartani mindazokat, akik szolgálatában állnak, és pedig oly

¹ „Nem akármilyen fölosztása a vagyonnak és a gazdaságnak alkalmas az Istentől megszabott cél valamelyes vagy éppen tökéletes elérésére. Ugyanazért a gazdasági és szociális haladás nyomán folyton szaporodó vagyont az egyes emberek és osztályok közt úgy kell elosztani, hogy a Leó által említett általános haszon megóvassék, vagy más szavakkal, az egész emberi társadalom közjára kárt ne szenvedjen. A társadalmi igazságosságnak ez a törvénye tiltja, hogy egyik osztály a másikat a haszonrészesedésből kizárja.” (XI. Pius, Quadragesimo anno.)

² *Reicht*, amerikai milliárdos, az újságok szerint egy millió dollárt ajánlott a spanyol kormánynak egy kis szigetéért, ahol az embergyűlölők eldorádóját akarja megalapítani. — Jack *Hylton* angol jazz-muzsikus három hetet töltött Magyarországon, és ezalatt annyi pénz hullott a markába, hogy földbirtokot vásárolt. — Ha mindezek a pénzek az emberiség nyomorának enyhítésére mentek volna!

arányban, amilyenben a termelés létesítésében részt vesznek. Hazug gazdasági törvény, hogy a tőke csak a tőkés kasszáit, v. i. önmagát gyarapíthatja.¹ Ez a törvény csak a liberális kapitalizmus fejében érlelődött meg. A tőke fenntartani köteles mindazokat, akik a termelés létesítésében közreműködnek, nemcsak valami éhbérrel, hogy el ne pusztuljanak és a tőke érdekében tovább dolgozhassanak, hanem munkájuknak oly jutalmazásával és díjazásával, hogy emberi mivoltukhoz méltó egyéni, családi és társadalmi életet élhessenek.² Az egészséges társadalomnak nincsenek kegyeltjei és páriái, hanem csak — bár sok járulékos dologban igenis különböző, — de lényegben egyenrangú, szabad polgárai.

Munkaalkalom

A magántulajdon, a tőke, nemcsak azokat, akik épp érdekében dolgoznak, köteles emberi nívón fenntartani; mert akkor a leépítéseknek és racionalizálásoknak és elbocsátásoknak és kizárásoknak vége nem szakadna; hanem általánosságban is *köteles megfelelő arányban munkaalkalmat adni, hogy mindenki, aki dolgozni akar, megkereshesse kenyerét.* Nem építhet le kénye-kedve szerint, hogy a termelést önző érdekek miatt apassza vagy egészen leállítsa, a munkástömegeket szeszélye szerint elbocsássa.³ Kötelessége munkát

¹ „Valami állítólagos ellenállhatatlan gazdasági természettörvény nevében hangoztatták, hogy a tőkehalmozás csak a tőkésnél történhetik és a munkás állandóan az ő szűkös és nyomorúságos helyzetére van kárthatva.” (XI. Pius, Quadragesimo anno.)

² De vannak még ma is helyek, ahol a cselédnek havi 10—15 P-t fizetnek és e mellett még éjele sincs, hanem megkivánják, hogy állandóan az uraság szolgálatára készen álljon.

³ A miniszterelnök felhívása ellenére télidőn, karácsony előtt az országnak egyik hatalmas iparvállalata 160, hosszú évtizedek óta foglalkoztatott munkást egyszerűen elbocsátott, akik munkájának köszönheti a vezérigazgató a még ma is folyósított több százezer pengős jövedelmét. — A Morgan-csoport mit sem törődik azzal, hogy a Ford ellen indított gazdasági harc 100,000 munkásnak kenyerébe kerül. Ezeket egyszerűen világgá lehet eresztetni, csak a nyereség legyen nagyobb.

adni, mert minden embernek joga van a föld kincséből megélni, vagy ha nincs kincse, birtoka a földön, akkor abból a munkából életét fenntartani, melyet más kincsen, birtokán végez. Vagy kincset, vagy munkát! — mert a föld mindenkinek tápláló édesanyja.¹ A magántulajdonnak vagy munkaalkalmat kell teremtenie vagy pénzadót kiizzadnia, hogy azon az állam munkaalkalmat biztosítson azoknak, akiket a magángazdaságok nem tudnak vagy nem akarnak foglalkoztatni.²

Jogos bér

A bér, a fizetés, mely a tisztviselőt, az alkalmazottat, a munkást illeti, nem lehet olyan, hogy ez csak szűkösen fedezhesse egyéni szükségleteit, hanem a társadalmi igazságosság szerint olyannak kell lennie, hogy családját is józan és mértékletes élettel fenntarthassa. Minden embernek joga van családot alapítani, a családalapítás azonban családi bér nélkül lehetetlen. A családi bér tehát a szociális igazságosság követelése. A gyermek nem a gyárba, hanem a családba és az iskolába való. A nő sem a gyárba, sem az irodába nem, hanem a családba, férje és gyermekei mellé való. A munkás, az alkalmazott, a hivatalnok fizetésének olyanak kell lennie, hogy ez lehetővé váljék. *A világgazda-*

¹ A pápa 1932-ben Quebec bíboros érsekéhez intézett apostoli levelében nyíltan kimondja, hogy minden embernek, tehát a munkanélkülieknek is, elvitathatatlan joguk van a becsületesen díjazott munkára, amely őket anyagilag és erkölcsileg fölemeli, az államnak és társadalomnak hasznos tagjaivá teszi. Azért odafordul a világ összes államfőfiaihoz, kormányaihoz és fejedelmeihez és felhívja őket, hogy utat és módot találjanak arra, hogy a munka mindenegyes ismeretlen hőse számára foglalkozást és kenyeret biztosítsanak.

² „Már a magántulajdonjog kettős jellegéből — egyéni és társadalmi vonatkozásából — világosan következik, hogy a magántulajdon használatánál nemcsak az egyéni érdeket, hanem a közjót is tekintetbe kell venni. Az idevágó kötelességeket a jelentkező szükségletek szerint közelebbről körülírni az államnak a joga, amennyiben azokat a természetjog már eléggé világosan meg nem határozza.” (XI. Pius, Quadragesimo anno.)

ságnak egyedül helyes célja az lehet, hogy minél több önálló egzisztenciát teremtsen, nem pedig az, hogy egypár száz pénzdiktátor kezében összegyűljön a világ minden vagyona, 30 millió ember pedig földönfutó munkanélküli legyen. Ez a világ békéjének követelménye.

A keresztény gazdasági rendszer egészen a magántulajdon, a családi eszmény, a tekintély és az egység alapján áll, és épp ebben különbözik minden szocializmustól és kommunizmustól, mely nem más, mint a magántulajdon elvi tagadása, a családi eszmény megrontója, a tekintély lerombolása és az osztályharc ádáz szítója. De a keresztény gazdasági rendszer mindenkit kivétel nélkül magántulajdonhoz, egzisztenciához, tűzhelyhez és családi otthonhoz akar juttatni. A mai gazdasági rendszer elvben és jogban védi ugyan a magántulajdont mindenki részére, gyakorlatban és valóságban azonban a magántulajdont csak egyesek számára biztosítja, míg az emberiség legnagyobb hányadát a gazdasági bizonytalanságba, a szegénységbe és a nyomorba kergeti.

II. Ez a világosság. És most következik az akarat. Kevés ember van, aki — azoktól eltekintve, akik önértékük miatt a mai helyzet mellett szavalnak — be ne látná annak az alapelvnek igazságát, melyet a magántulajdon szociális kötelezettségeire nézve az imént felállítottunk. Ki ne emelne szót a mellett, hogy minden embert egzisztenciához, családi otthonhoz kell juttatni, hogy minden embernek, aki rászorul, munkát és ennek fejében családi bért kell biztosítani, hogy árak és fizetés közt harmóniát, termelés és szükséglet közt összhangot és proporciót kell teremteni? De hogyan? Pang az ipari élet. A gyárak kénytelenek a munkát beszüntetni. Hogyan fizessen a munkaadó többet, mikor még azt sem képes megfizetni, amit jelenleg fizetnie kell? Honnét teremtsük elő a pénzt, hogy a munkanélkülieknek biztosítandó munkát díjazzuk? Hogyan emelkediek ki a mezőgazdaság a végtelen terhek és adósságok tengeréből? Hogyan induljon meg a gaz-

dasági testben az egészséges vérkeringés, mely új életet hozna a haldokló társadalomba? Mindmegannyi hogyan? és mikép?, melyekre a helyes választ megadni fejüket törik a legelölkelőbb nemzetgazdászok és társadalombölcselek.

A kibontakozás módja

Ha helyesen látom a dolgokat, két kérdést kell itt megoldanunk. Első az, hogy a mai gazdasági zűrzavarból hogyan emelkedhetünk ki új, rendezett gazdasági élet folytatására; második az, hogyan kell a jövőben és állandó intézményként felépíteni a helyes gazdasági rendet. Átmeneti orvosi beavatkozásra van tehát szükség egyrészt, másrészt a gazdasági test egészségét a jövőben biztosító helyes terápiára. Mind a kettő első-sorban az akaraton múlik. Rendkívüli idők és rendkívüli bajok rendkívüli kezelést és orvosszereket igényelnek. Minden eddigi gyógyítási módszernek és kísérletnek az volt a gyökeres hibája, hogy abból a feltevésből indult ki, hogy a mai liberális kapitalizmus követeléseit mellőzni nem lehet és csak ennek a rendszernek alapján lehet keresni a kibontakozást.¹ De épp ennek a rendszernek önző követelései forrása minden

¹ Még mindig fel-felhangzik olykor egy hang, mely oda kiáltja a társadalomnak, hogy „a keresztény világrend a kapitalizmuson nyugszik” és hogy az, aki a kapitalizmust támadja, „polgári bolsevizmust” űz. Aki így beszél, vagy nem tudja, hogy mi a kapitalizmus, vagy nem tudja, hogy mi a kereszténység. A kapitalista gazdasági rend imádott bálványába vetett hitnek végre meg kell dőlnie, amint Mussolini elgondolásai sem állnak már a kapitalizmus alapján, ha azt ezekkel a szavakkal nem is juttatja kifejezésre. A „polgári bolsevizmus” hangzatos szólama kikiáltóinak pedig *Chesterton* szavával vágunk vissza: „Megállapítottuk, hogy kapitalizmus és kommunizmus oly közel esnek egymáshoz, hogy az egyik a másikat vonzza és követi. Ha a kapitalizmus a feltett kérdés, kommunizmus rá a felelet; amennyiben kapitalizmus a probléma, kommunizmus annak megoldása. A jólét és szabadság fogalma számára már csak egy remény van, éspedig az, hogy a kérdés vagy másképp teszik fel vagy egyáltalán más kérdést vetnek fel helyette.”

bajnak. Azért célt elérni addig nem lehet, amíg magával az individualisztikus gazdasági rendszerrel szembe nem helyezkedünk. Hogy ez nem jelenti a magántulajdon elvetését, hanem ellenkezőleg, annak biztosítását mindenki számára, azt az imént láttuk. Le kell rombolni a liberalizmus bálványisteneit, hogy felépüljön a keresztény Isten szent temploma.

Ha Przemysl várában az utolsó levágott ló húsát testvériesen megosztották, mert a végszükség rákényszerítette őket, akkor ma is, mikor ezer meg ezer nyomorgó van, meg kell osztani a falatot, hogy mindenkinek jusson megélhetés. Akarat kell, mely szembe tud helyezkedni kedvessé vált előítéletekkel és rendkívüli időkben rendkívüli eszközökhöz mer nyúlni. Amíg fenn tartjuk azt a világhelyzetet és gazdasági világszemléletet, mely a válságot előidézte; amíg a bolsevizmus elől mindig csak a liberális kapitalizmus erődeiben keresünk menedéket; amíg dogmaként állítjuk oda minden megfontolásunk élére, hogy a megoldás csak kapitalisztikus alapon és annak gazdasági törvényei betartásával lehetséges, addig nincs kibontakozás a hinárokból, melyeket épp a liberális kapitalizmus szőtt és gubózott össze.

Amnesztia

A mai gazdasági pangásból és életképtelenségből a kibontakozás csak a megszokott és rendszerre vált sablonok széttörésével egy nagyarányú, az egész világot felölelő amnesztia által lehetséges. Amnesztia az állam részéről, amnesztia a bankok részéről, amnesztia a hitelezők részéről, elsősorban amnesztia egymás közt a hatalmak közt. Az egész világnak egymáshoz kell kiáltania: Bocsásd meg a mi vétkeinket, amint mi is megbocsátunk az ellenünk vétkezőknek. Engedd el tartozásunkat, vedd le rólunk a terhet, oldd le kezünk-ről a bilincset, szabadítsd fel lábunkat, hogy járhassunk, amint mi is hasonlóképp cselekszünk azokkal, akik nekünk tartoznak. Nem lehet jelenleg feladatunk részle-

tezni ezt a nagyszabású világamnesztiát, de bizonyos, hogy e nélkül a világ gazdasági és társadalmi válsága meg nem oldható. A szigorú jog és követelés alapján a megoldás és a kibontakozás lehetetlen. Rendkívüli idők rendkívüli eszközöket tesznek szükségessé. Mély értelmű volt annak az öszövétségi törvénynek, mely megállapította, hogy 50 év után minden elidegenített föld visszatér birtokosához. Hasonló ez az amnesztia is, melyről most szólunk. *Az államok közt a megegyezésnek, az egyes államokban pedig az államnak magának kell megállapítania az amnesztiának tárgyát, határait, módosításait*, idejét és időtartamát, hogy mi éled fel újból a jövőben jobb viszonyok közt és milyen kamattal, és mi van végleg eltörölve.

Annyit beszélnek manapság moratóriumokról államok közt, állam és adófizetők közt, hitelezők és adósok közt. Még államok szájából is elhangzik a szó: Nem fizetünk! Megszoktuk már a nem-fizetést, míg csak a kényszer kétszeres kárunkkal ránk nem nehezedik. Mindez azt mutatja, hogy az ember természetes ösztönrel megsejti a kibontakozás egyedüli lehetséges módját — az általános amnesztiát. Ha képtelen tartóztatni megfizetni, akkor csak az amnesztia mentheti meg a koldusbottól, és így vagyunk ma valamennyien. Nem veszítünk, még ha mi vagyunk is a hitelezők; mert amit látszólag veszítünk, az megtérül a gazdasági élet visszatérésével megnyíló új gazdasági lehetőségek és az amnesztia megtagadása után el nem hárítható világforradalom megakadályozása által. Megsejti az ember természetes ösztönével a kibontakozás egyedül lehetséges útját; de amíg azt a közös megegyezés és az állam szankciója nem törvényesíti, addig a nem-fizetés morálja erkölcstelen marad. Ezt a szentesítést kell tehát egy hatalmas amnesztia-bullával megadni az emberiségnek az evangéliumi példabeszéd szerint: Megkönyörültem rajtad, mert kértél engem, és minden adósságot elengedtem neked; nem kellett-e neked is megkönyörülnöd szolgatársadon? (Mt. 18.) A hitelezőnek is kötelessége lehet beleegyezni az amnesztiába.

A mai válságból a kibontakozás csak úgy lehetséges, hogy nagyarányú moratórium, sőt részben teljes amnesztia által lélekzethez juttatjuk az emberi társadalmat, hogy új életre kapva megindulhasson ismét a rendes gazdasági vérkeringés. Ezzel az amnesztiával párhuzamosan jár a munkanélküliség és a nyomortanyák azonnali megszüntetése minden tisztán önző privátérdek mellőzésével.¹

A jövő gazdasági rend alappillérei

A válságból megszabadulván a jövő gazdasági életének berendezéséhez kell látnunk. Ennek első alapelve, hogy *a termelés jövedelmében arányosan kell osztozkodnia a termelést lehetővé tevő három tényezőnek: az eszmének, a tőkének és a munkának.* Az individualisztikus kapitalizmus gazdasági rendszerében a tőke egyeduralmat gyakorol és a jövedelem oroszlánrészét magának foglalja le.² Ennek a visszaélésnek a jövő gazdasági rendszerében meg kell szűnnie. Az eszme, mely a termelésnek a lelke, és a munka, mely az eszmék végrehajtója, éppoly fontos tényezői a termelésnek, mint a tőke, mely a termelés anyagát szolgáltatja. Hiába az aranybánya, ha nincs mérnök, aki a munkát vezeti és a bánya kiaknázásának tervét előkészíti; de hiába a bánya és a terv, ha nincs munkás-

¹ Ezt az amnesztiát sürgeti voltaképp XI. Pius pápa is rádiószózatában, mellyel mult karácsony böjtjén az egész világhoz fordult és Krisztus halálának 19. centenáriumával kapcsolatban szentévet hirdetett: „Üzenetem végéhez értem, mondja a pápa. Az ég és az Isten áldását kérem . . . az egész kereszténységre, az egész emberiségre. Adja az Isten, hogy béke, testvériség és megelégedettség esztendeje következék a vége felé járó 1932. év után. Ne legyen szó az új esztendőben háborús kártételről és jóvátételről, követelésről és fizetéseképtelenségről, törlesztésről és elégedetlenségről, legyen ez az esztendő kizárólag a testvéri megértés és meg egyezés esztendeje. A munkanélküliség helyett megfelelő és kielégítő munkát kérek a becsületesen dolgozó emberek számára.”

² „Bizony sokáig túl sokat vett el magának a tőke. A termelt javakat, a jövedelmet a tőke igényelte magának s a munkásnak alig hagyott eleget erőinek pótlására.” (XI. Pius, Quadragesimo anno.)

kéz, mely a tervet megvalósítja. A tőkének, az eszmének és a munkának tehát legalább is egyenlő részben kell osztozkodniuk a termelés jövedelmében. Ez a jövő gazdasági rend első alapkövetelménye. A második alapkövetelmény, hogy *a termelésnek okvetlenül az emberiség megélhetését kell biztosítania*. Tehát azt és annyit és akkor kell termelni, amikor és amit és amennyit az emberiség szükségletei parancsolnak. *Ez pedig tervszerű gazdálkodás nélkül el nem érhető.*¹ Azért a liberalizmus termelési szabadságával és önző önkényével szemben áll a jövő gazdasági rendszer tervszerűsége és szociális beállítottsága.

Mind a két alapelv csak úgy valósítható meg, hogy a tőkések, az eszme képviselői és a munkások külön *szövetkezetekbe tömörülnek*, szintúgy az egyenlő foglalkozásúak, a munkaadók és munkavállalók, a termelők és a fogyasztók, és *kölcsönös megállapodásokkal*, államilag jóváhagyott alapszabályok alapján *rendezik a termelést, az árakat és béreket.*² Legfelsőbb istancian pedig az állam maga ellenőrzi a termelés szabályos és célszerű folyását és megakadályozza a visszaéléseket. A liberális szabadságnak és önkényuralomnak és pénzdiktatúrának meg kell szűnnie. Helyébe lép a szociális érzülettől áthatott nemes szabadság, mely jó irányban korlátot nem ismer, de azonnal szemben találja magát a köz érdekét védő intézményekkel, mihelyt a köz kárára vissza akar élni a szabadsággal.

Teljes szabadság a jóra, semmi szabadság a

¹ Bertrand Russel mondja *Industrialismus* című művében: „A mostani rendszer lényeges hibája az, hogy a termelés nem a fogyasztást, hanem a nyereséget szolgálja; egy ember vagy egy társaság árut termel nem azért, hogy azt elfogyassza, hanem hogy eladja, amiből aztán versengés, kizsákmányolás és minden más rossz származik a munkaprobléma keretén belül éppúgy, mint nemzetközi vonatkozásokban is.” Azért állítja oda Mussolini a jövő gazdasági rendjének alapelvét: „A termelést nem tudják a szükséglethez alkalmazni. A jelszó most: a termelés fegyelmezett alkalmazkodása a fogyasztáshoz. Az igazi termelés anarchiáját csak az igazi szervezés fékezheti meg.”

² V. ö. *Quadragesimo anno*: Az új társadalmi rendről.

rosszra! Ez a jövő gazdasági berendezkedés vezérelve. Hogy ezt megvalósítsuk, ahhoz akarat kell, mely nem áll meg a nagytőke frontja előtt és nem tartja alapdogmának, hogy csak a kapitalista gazdasági rendszer mentheti meg a világot. Világosság és akarat, ezek teremtenek rendet a mai világ gazdasági káoszában és tartják fenn a rendet a jövő gazdasági berendezkedésben. És ha másképp nem akarja a világ elfogadni a világosságot és nem akar saját javára meghajolni az ő érdekét parancsoló akarat előtt, akkor jöjjön a diktátor, aki értelmének világosságával és akaratának erejével megszabja az utat, amelyen az emberiségnek járnia kell, hogy el ne pusztuljon.

A katolicizmus társadalmi ereje és feladatai

(Szeged, 1931 advent.)

Hatalom-e a katolicizmus?

Ha az utolsó hónapok világeseményeinek szemléleténél látjuk, hogy a hatalmak és a nagy nyilvánosság részéről ellentmondás nélkül és büntetlenül, a világsajtó részéről tiltakozás nélkül egyes országokban templomokat lerombolnak, kolostorokat kifosztanak és felégetnek, püspököket száműznek, papokat legyilkolnak vagy láncra vernek, katolikus egyesületeket szétrobbantanak, a pápa képét nyilvános téren elégetik és ellene gúnyiratokat dobznak a nép közé, és ha ezek fölött a világ lelkiismerete nyugodtan napirendre tér, akkor önkénytelenül is felmerül a kérdés, vajjon az Egyház végleg elvesztette-e befolyását a nyilvános életre? Hatalom-e a katolicizmus, mellyel a világnak számolnia kell? Ha tovább szemtanúi vagyunk, amint egész emberosztályok az Egyháztól elidegenednek, elkereszténytelenednek, sőt minden vallásnak, Istennek magának halálos ellenségei lesznek és sokan a hitetlenség és erkölcstelenség apostolainak, előharcosainak, agitátorainak csapnak fel, akkor ismét és újból felvetődik a kérdés, elvesztette-e a katolicizmus minden meggyőző erejét a tömegekre? Ezek a kérdések hatalmas erővel törnek fel a lelkekből és nyomasztó súly gyanánt ránehezednek az emberek lelkiismeretére, azokéra, akik még hűségesen kitartanak az Egyház mellett. Szembe kell nézni ezekkel a problémákkal, nehogy még azok is elveszítsék bizalmukat, akik a mieink, és azok is tönkre ne menjenek, akiket még meg lehet menteni.

Hogyan lehetséges, hogy Eucharisztikus Világkongresszusok után, mint Madridban és Bécsben, jubileumok és konkordátumok után, világraszóló ünnepélyek után, aminő volta Szent Imre-év Magyarországon, szenttéavatások után, melyek fényüket kiárasztották az egész világra és oly tömegeket vonzottak a katolicizmus központjába, az örök városba, aminőket semmiféle politikai esemény vagy világrekord nem képes összetoborozni, mégis ha az Egyház és a katolicizmus jogainak megvédéséről van szó és harcra kerül a sor, mindezek a tömegek mintegy varázsütésre eltűntek a föld színéről vagy tehetetlenül elterülnek a küzdőporondon és mint a védtelen, fegyvernélküli nyáj kénytelenek eltűnni, hogy az igazságtalanság és istentelenség tűzzápora végigsöpörjön rajtuk — hacsak ami még szánalmasabb dolog, maguk is nem állnak be egészben vagy részben, akarva vagy kényszerítve a Feszítsd meg-et üvöltők harci soraiba. Ezeket a kérdéseket már nem egy gondolkozó hű barátja az Egyháznak vetette fel ön maga előtt és barát és ellenség egyaránt kérdi a maga módja szerint: Hogy fog a katolicizmus kikerülni ebből a harcból, fog-e győzni, hoz-e megváltást, el fog-e pusztulni?

A fegyverek és a tőke hatalma

Hogy ezekben a kérdésekben világosan lássunk és helyesen ítéljünk, különbséget kell tennünk hatalom és hatalom között. Hatalom a legtöbb ember szemében az az erő, mellyel képesek vagyunk másokra fizikai kényszerrel gyakorolni: az ágyúk és a torpedók, a flották és a tankok hatalma. Hogy ily értelemben az Egyház, a katolicizmus hatalmáról nem lehet szó, az világos. Hatalom azonban az is, ha nem épp a fegyverek erejével, hanem a gazdasági életlehetőségek megteremtésével vagy megvonásával gyakorolunk befolyást a világeseemények alakulására, a pénznek, a tőkének erejével és mindazzal, aminek pénzértéke van. Ez a mai kapitalizmus, a tőke hatalma, mely nagyobb, mint a trónok és a hadseregek ereje. Ebben az értelemben sem beszélhetünk az Egyház

erejéről és hatalmáról, de azért már most megjegyezzük, amire később még kitérünk, hogy a katolicizmusnak némi gazdasági függetlenítéséről bizonyos körülmények között szó lehetne. A gazdasági eszközök által kifejtett hatalom ugyan nem azonos a nyers fizikai erőszakkal, de gyakran egyértelmű vele. Gondoljunk csak a bolsevisták gazdasági terrorjára, mely épp abban áll, hogy minden más meggyőződésű egyéntől megvonják a megélhetés lehetőségét. Ugyanezt tették Mexikóban is. Gondoljunk a nagytőke szerepére a világháborúban, mely szolgálatába vette az államok hadseregeit és most is világesemények kibontakozását és lefolyását mintegy fizikai kényszerrel megindítja és a maga céljai felé irányítja. Azért a tőke hatalmát nem is nevezhetjük erkölcsi hatalomnak a szószeros értelemben, mert egész mívtában a legszorosabban érintkezik a fizikai hatalom természetével, hanem egyszerűen a pénz gazdasági hatalmának kell neveznünk.

A közvélemény hatalma

Más hatalom az, amelynek értelmében Napoleon császár ötödik nagyhatalomnak nevezte Görrest és a francia sajtó egyik vezérémbere szerkesztői székére mutatva odavetette a nagy szót: „Ez a szék felér három trónnal.“ Ez a hatalom a közvélemény hatalma és a rendelkezés mindazokkal az eszközökkel, melyek a közvéleményt megteremtik. Ez a hatalom, amely erkölcsi természetű, nagyobb a hadseregek és a tőke hatalmánál. Amely órában a közvélemény az egész világon szembehelyezkedik a kapitalista rendszer kinövésével, ugyanabban az órában a rendszer maga is összeomlik. A főgyevert ennek a hatalomnak a kezében, a páncélautó, melyen végigságuld a világon, a sajtó. Igaz, hogy más oldalról tekintve maga a sajtó is függ a tőke hatalmától.

Hatalom a lelkek fölött

Szó eshetik még egy hatalomról, amely a lelkek és a lelkiismeretek fölött uralkodik. Ez a hatalom, mely

lényegesen különbözik az előbbtől abban, hogy nem alapszik tisztán természetes belátáson, ösztönökön és törekvéseken, nem oly külsőleges, mint az előbbi és nem lép fel oly hangos formában, hanem a lélek bensejében gyökerezik, de gyökereinek száalai annál mélyebben bele-nyúlnak az emberi természetbe és a lélek őserőiből szívják magukba az éltető nedvet. Ez a hatalom természet-szerűleg feltételezi az emberben a lelkiismeretet és nem érvényesülhet ott, ahol az kipusztult. Csendesen, észrevétlenül, de erőteljesen és feltartóztathatatlanul működik ez a hatalom, mint a tengermélyi áramlatoknak a hatalma. Inkább az ellenállás ereje ez, mint akciókifejtés; ellenállás, mely azonban épp ebben a minőségben alkot és épít és nagyobb diadalokat mutat fel a világtörténelemben, mint a legenergikusabb akció. Ezen ellenálló erőn tört össze a Cézárak üldözése, ezen omlott össze az ariánizmus támadása, ez lépett ki mint győztes a katakombákból és a börtönökből, ez tért vissza megkoszorúzva erdőkből és sivatagokból, ahová az üldözés kiteszította. Ez az erő a „non possumus”-nak szívós ereje, a szilárd és kitartó meggyőződés ereje, mely a népben és vezetőiben él. Itt kell keresni elsősorban a katolicizmus erejét.

Mi a katolicizmus igazi ereje?

Tévednek azok, akik azt hiszik, hogy az Egyház elsősorban arra van hivatva, hogy tisztán természetes eszközök segítségével, legyenek azok mégoly szellemiek, a sajtó és a propaganda által uralkodjék a világ felett. Azonnal ki fogunk térni rá, hogy az ilyfajta természetes erőképfítésnek mily jelentékeny szerepe jut a katolikus világnézet diadalra vitelében; de tévedés volna azt hinni, hogy ebben rejlik elsősorban a katolicizmus hatalma és ereje, hogy ez az ő igazi nagyságának a mértéke. Előállhat ugyan a helyzet, — talán manapság is előállott — hogy a katolikusok hanyagsága miatt az Egyháznak nagy kárára vagy egyáltalán nem, vagy legalább nem abban a mértékben lehet ezeket az eszközöket használatba venni, amilyen mértékben azt a katolicizmus érdekei megkíván-

nák. De előállhat az a helyzet is, hogy a katolikusok közvetlen hibája nélkül lehetetlenné válik ezeknek az eszközöknek az alkalmazása.¹ A katolicizmus valódi és igazi erejének ekkor is meg kell maradnia és hatását kifejtenie. Mindig voltak az Egyház és a katolicizmus történetében korszakok, amikor Konstantinok és Napoleonok, bolsevisták és fasiszták megkötözték az Egyház kezét, száját betömték, úgyhogy nem tudott mozdulni, néha még kiáltani is alig, mert minden mozgás, minden véleménynyilvánítás, minden szervezkedés lehetetlenné váltak. Ekkor csak egy dolog segít és működik tovább: a lelkiismeret titkos hatalma és az isteni kegyelem ereje. Van valami az emberben, aminek tartósan ellenállni nem képes — az egyén talán igen, de az összesség nem. A lelkiismeretet, az ember jobbik részét, az „anima naturaliter christiana“-t kipusztítani nem lehet. Előtör, mint a tengeralatti mozgás, amikor a felszínre felcsap, és a kegyelemtől segítve hősöket és vértanúkat szül, lángelméket és szenteket támaszt, diktátorokat állít csatasorba a kereszténység érdekében, világot mozgó áhítatokra indítja százezrek lelkét; a Gondviselés pedig olykor nem várt halált, katasztrófákat küld, megengedi néha, hogy az emberiség fejével nekimenjen a falnak — és így győz az Egyház. Ő az erkölcsi nagyhatalom: befolyása által a lelkiismeretekre és a kegyelem erejével, melynek ő letéteményese, és a Gondviselés által, mely neki meg van ígérve. Ez az Egyház, a katolicizmus igazi hatalma.

Hatalom-e a katolicizmus?

Ha tehát a kérdést újból felvetjük: Hatalom-e a katolicizmus még manapság is?, akkor erre a kérdésre feltétlenül igennel kell válaszolnunk. Minden bolsevizmus és forradalom és világégés ellenére is a világ hatalmas odafordulást mutat a valláshoz. Az angol-országi konverziók száma ezrekre megy évenként. Már

¹ Épp ez az eset következett be rövidesen e beszéd elhangzása után Németországban.

a protestáns Gejer mondotta, hogy bizonyos katolikus szellem kezdi átlengeni a világot. És ami a nyilvános életet illeti, nem került-e ki a katolicizmus kultúrharcból és forradalmakból még az utolsó évtizedekben is mint győztes? A mostani kaoszából is csak mint győztes léphet ki a katolicizmus. A „Rerum novarum” és a „Quadragesimo anno” szelleme biztosan keresztül fog törni és megalapítja majd az új korszakot az emberi társadalomban, melynek vezérsillagai az evangéliumi szeretet és igazság lesznek.

A katolicizmus veszteségei

Van tehát élet és erő a katolicizmusban manapság is, de nem lehet tagadni, hogy nagy veszteségeket is szenved, különösen egyes országokban, a nyilvános életben uralkodó modern pogányság és ateista életfelfogás következtében. Üldözések ugyan hősöket és vértanúkat nevelhetnek, ideiglenesen a hitéletet fel is virágoztathatják, de ha hosszú időn át folytatódnak, könnyen aláássák a keresztény élet lehetőségének az alapját és számtalan embert eltérítenek az Egyháztól. Tanú erre Japán, Kína és Anglia a 16. és 17. században. Tanú rá a mai Oroszország. Itt egy ízében-vérében vallástalan ifjúság nevelődik, hány ember hite esik a terrornak és a csábításnak áldozatul, istentisztelet és a szentségek kiszolgáltatása lehetetlenné válnak, keresztény nevelés és vallásoktatás még a családban sem talál már menhelyet, megvonják a papok megélhetésének alapjait és működésük kifejtése számkivetést és halált jelent. Mindez nem fogja ugyan tönkre tenni az Egyházat, mert alapítója örök fennállást biztosított neki és a fordulat olykor váratlanul köszönt be. De hány lélek és hány intézmény pusztul el, mennyi erkölcsi és vallási érték megy tönkre! Sőt mondhatni, még jobban árt az üldözésnél az a megvető és lekicsinylő közömbösség és ignorálás, mellyel a vallást és a katolicizmust minden vonatkozásával együtt kiküszöbölik a közéletből és a társadalomból, mikor a nagy kulturális tényezők és az

eszmeközlés hordozói, sajtó és rádió, gép és betű teljes ignoróval siklanak el a katolicizmus fölött és emancipálják magukat minden befolyása alól. Ezt a politikát kezdi Oroszország is. Nem akar már vértanúkat, hanem nevetségessé akarja tenni a vallást, vagy teljes közömbösséggel elsiklik fölötte. Heródes gúnyruhájába öltözteti a világon továbbélő Krisztust.

Mulasztások és eszközök

De rövidlátásnak a jele volna mindezt egyszerűen az ördögnek a számlájára írni, vagy pusztán csak Istentől megengedett csapásnak minősíteni, vagy azzal vigasztalni magunkat, hogy már egyszer ez a sorsa a katolicizmusnak, hogy üldözzék és ignorálják. Gyakran meg lehetne ezt akadályozni, legalább is jelentékenyen enyhíteni, ha minden katolikus tényező a magán- és a nyilvános életben megtette volna és megtenné a magáét és ha a katolicizmus, mondjuk ki őszintén, nemcsak a lelkiismeretek fölötti uralmával, hanem a közvélemény megteremtése és irányítása által is erkölcsi világhatalom volna. Miért ne lehetne a katolicizmus még manapság is a közvélemény irányítója? Szükséges-e, hogy isteni tanaival csak világítótorony legyen, melynek fényét az óceánjárók követhetik ugyan, ha akarják, de a valóságban ignorálják és elmellőzik, és miért ne lehetne inkább tűzoszlop, mely az emberiséget az élet sivatagjai közt manapság is valóban vezeti és irányítja? És ha már elgondolhatatlannak tűnik fel előttünk, hogy a katolicizmus ma, mikor egyházszakadás, felvilágosodás és forradalom oly nagy tömegeket elszakítottak tőle, a közvélemény irányításának egyeduralmát magához ragadja, miért ne lenne képes egy hatalmas ellenközvéleményt megteremteni, valami ellenparlament-félét, mely a pogány és liberális közvéleménnyel szembeszáll és mint egyenrangú ellenfél elismerést és tiszteletet kényszerít ki a maga részére? Ezen a téren az a véleményünk, hogy sok mulasztást kell elkönyvelnünk katolikus részről. Nehéz volna igazságosan elbírálni, hogy a mai világhelyzet

megteremtésében mennyit kell egyéb tényezők hatásának betudnunk és mennyit kell saját közömbösségünk, akaratlanságunk és gyávaságunk kontójára feljegyeznünk. De ha végiggondoljuk mindazokat a tényezőket, melyek katolikus részről is hozzájárultak a mai nehéz helyzet kialakulásához és ha utak és eszközök után nézünk, melyek abból kivezethetnek, akkor igazság szerint talán a következő megállapításokat tehetjük.

1. A természetes eszközök helyes értékelése

Hiányként tapasztaljuk a természetes eszközöknek, a kultúra és a technika által szolgáltatott előnyöknek nem elég gyors, ügyes, tervszerű és határozott megragadását, sőt olykor azoknak lebecsülését és hanyag mellőzését. Pedig ezeket az eszközöket éppúgy, mint a szellemeket és természetfölöttieket is Isten adta az embernek és természetfölötti céljának elérésére rendelte; de mintha azokat az ellenfél majdnem monopóliumként kisajátította volna a maga részére. Hogy a félreértéseket kikerüljük, már azonnal kiemeljük itt, hogy a kereszténység lényege és célja egészen természetfölötti, és azért kitűzéseinek végelemzésben mindig a túlvilági örök célra kell irányulniok. Ezt az igazságot, nem mondom, tagadni, hanem csak elhomályosítani vagy letompítani, a legveszélyesebb támadás volna a kereszténység legbensőbb lényege, sőt magának az embernek természete ellen, akinek szellemi halhatatlan lelke lényegénél fogva egy sírontúli, túlvilági rendeltetésre mutat. Egy ilyen kísérlet félreismerné az egész földi élet próbajellegét és egy síronnenni erkölcstannak és világszemléletnek kelne védelmére. Távol áll ez tőlünk. De épp a természetfölötti, túlvilági cél elérésének és biztosításának érdekében nem szabad a természetes kultúra és technika eszközeit figyelmen kívül hagyni; mert ha ezeket az eszközöket nem mi hódítjuk meg és állítjuk a katolicizmus szolgálatába, akkor az ellenség ragadja ezeket magához és az istentelenség és az erkölcstelenség jármába hajtja. Nagy hiba és mulasztás már az is, hogy megengedjük,

közömbösen és tétlenül nézzük, hogy az Istentől adott javakkal és a természetbe fektetett erővel Isten ellenségei Ő ellene visszaélnek. De még nagyobb a mulasztás, ha tétlenül és érdektelenül szemléljük, hogy ezek a javak és erők a gonosz szolgálatában valóságos csapdákká, kelepccékké és csalétkékké lesznek, melyekkel az emberiség nagyrésztét Istentől, vallástól és a katolicizmustól eltérítik és a Krisztus-ellenes világfelfogás táborához kötik. Csak csekély különbséget jelent a gyakorlatban, hogy ennek a közömbösségnek és tartózkodásnak oka a katolikus buzgóságnak és az Isten és a katolicizmus érdekéért magát felemészítő energiának hiánya, avagy egy helytelenül és tévesen értelmezett túlvilági világfelfogásnak egyoldalú hangsúlyozása? Ma mindkét ok fennáll. Azoknál, akik *természetes* tehetségük által nagy szolgálatokat tehetnének a katolicizmusnak, inkább az előbbi; azoknál pedig, akiket *természetfölötti* lelkiségük hivatottakká tenne erre a vezérszerepre, inkább az utóbbi ok lép előtérbe.

Egészen eltérően a XI. Pius által annyira hangoztatott Krisztus Király-eszmétől, elfeledtük a kultúra és technika természetes eszközeit a kereszténység természetfölötti, krisztusi lehellelével áthatni. Így megesett, hogy lassanként a katolicizmust a nyilvános életben egészen a sarokba szorították. Adja meg a kereszténység az embernek mindazt, amire szüksége van. Adja meg a testnek a kenyeret, a szellemnek a kultúrát, a léleknek az isteni kegyelmet; nehogy másoknál kényszerüljön ezeknek egy részét lelki kárára keresni: a kenyeret a szocialistáknál, a kultúrát a szabadgondolkodóknál és csak az isteni kegyelmet az Egyháznál. Ezek a tényezők gyakran egy időben megvannak a lelkekben: a szocialisták kenyere, a szabadgondolkodók kultúrája és az Egyház malasztja. Küzdenek egymással és harcolnak és nem egyszer győz a szocialisták kenyere és a szabadgondolkodók kultúrája az Egyház malasztja fölött.

2. A katolikus aktivitás megszervezése

Azért bátran kimondhatjuk, szüksége volna a katolicizmusnak egy olyan „szervre“, mely elvből feladatul tűzi ki magának, hogy a kultúrának és technikának minden szolid és életrevaló vívmányát a katolikus világnézet szolgálatába állítja, sőt mintegy utána kutat, hogyan lehetne a keresztény hit és erkölcs örök kincseit a legmodernebb eszközökkel és a legmodernebb alakban lehetőség szerint minden emberhez, a legtávolabb állóhoz is eljuttatni. Egy szerv, mely nem szalad a modern kultúra előharcosai mögött, hanem az az ambíciója, hogy a tudás, művészet és technika vívmányait már *előre és első helyen* lefoglalja a katolicizmus részére. Egy szerv, mely nemcsak nemes élvezetet akar nyújtani a katolikus világnek megengedett és erkölcsös módon, hanem irodalmat, művészetet és mindent kiaknázni törekszik a katolikus világszemlélet számára, vagy jobban mondva magának az embernek számára, még ha az a katolikus világfelfogás körvonalain kívül áll is, hogy tiszta forrásból szívhasssa magába azt, amit különben mérgezett kutakból kellene merítenie. Hol volnánk mi katolikusok ma, ha idejekorán érdeklődtünk és latba vetettük volna erőnket a sajtóért, a filmért és a rádióért!

Az állandóság, az egység és a tekintély érdekében szükséges, hogy ennek a szervnek megteremtéséhez az első indítás magától az egyházi tekintélytől jöjjön; mert senki sem tolhatja fel magát akár a legönzetlenebb szándékkal sem, hogy a katolicizmus zászlóvivője és előharcosa legyen. Ennek a szervnek az igazi katolicitás jegyét kell homlokán viselnie, a nélkül azonban, hogy a hivatalos egyházi tekintéllyel azonos lenne; mert működési körébe oly dolgok is tartoznak, melyek minden jóságuk, sőt szükségszerű voltuk mellett is nem képezhetik magának az Egyháznak vagy hivatalos szerveinek a működését. Nem volna-e arra maga az „Actio Catholica“ a legbiztosabb alap, kiterjesztve az egész világra? Ez volna a világi katolikusok bekapcsolódása az apostoli munkába a maga teljes kifejlődésében!

3. Katolikus együttérzés

Oly szervezetre van tehát szükség, mely egyrészt különbözik az egyházi hierarchiától, másrészt azonban ennek szolgálatában áll és működésében az Egyház hivatalos vezetőitől függ. Ennek a szervezésnek országok szerint kellene történnie, de nem állhatna meg az egyes nemzeteknél, univerzálisnak, egészen katolikusnak kellene lennie és kiterjednie az egész világra, mert ellenfeleink szervezkedése is az egész világra kiterjed. És mindamellett mégsem volna a mai felfogás szerint nemzetközi, hanem nemzetfölötti vagy még jobban: nemzeteket egyesítő. Mert a katolikus szervezkedésnek a helyes nemzeti érzésből fakadó nagy erőket nem szabad szem elől tévesztenie. De megfordítva is: ez a szervezkedés csakis a legerősebb összetartozandóság érzésén épülhet fel a világ katolikusai között. Ki kell sarjadtania abból a legbensőbb meggyőződésből, hogy mindenegyres emberre, minden országra és az egész emberiségre nézve nagyobb boldogság és földi jólét nem származhat, mintha Krisztus evangéliuma az általa alapított Anyaszentegyház által győzedelmeskedik és diadalra jut. Azért ennek a katolikus akciónak legnagyobb ellensége az indifferenzizmus és az akarat letargiája mellett a helytelen, pogány szellemű nacionalizmus. Ezt látjuk az olasz fasizmusban,¹ ezt a francia „Action française”-ben, ezt a magyar turanizmusban és etelköziségben, ezt a német hitlerizmusban. Nem arról a helyes és nemes hazaszeretetről szólunk, melyet épp imént dicsértünk, amely az emberi erények koronáját képezi, hanem arról a magát öncélnak tekintő, más nemzetektől elkülönítő, a katolikumtól idegenkedő, a katolicizmus kárára titkos szervezetekben működő, minden határozottan katolikus megmozdulást megakasztó nacionalizmusról, melynek szemében több a nemzet, mint az Isten, és több a föld, mint a mennyország. Ahol elsősorban csak az számít, ami francia,

¹ Régebben, most nem, de annál inkább a német nemzeti-szocializmusban.

ami német, ami olasz vagy angol, vagy magyar, és csak azután az, ami katolikus, ami Krisztus országának az érdeke és az ő ügyének a diadala, ott katolikus akciót kezdeményezni nem lehet. Ne dicsekedjék a világ szabadkőművessége és a nemzetközi kommunizmus, hogy jobban tud a nemzeti ellentétek fölött diadalmazkodni, mint Krisztus Egyháza! Ez valóban szánalmas dolog volna!

4. Katolicizmus és kapitalizmus

Feladata az így megszervezett katolikus aktivitásnak elsősorban is állástfoglalni a mai kapitalizmussal szemben és a társadalmi kérdés szerencsés megoldását keresztény értelemben elősegíteni. Nagy baj, hogy sokak véleménye szerint katolicizmus és kapitalizmus fogalmilag egybenőttek. Ezzel a nézettel teljesen le kell számolnunk. Ellenkező esetben elveszti a katolicizmus minden befolyását a munkástömegekre. Pedig a munkásoké a jövő. Egy a szenvedésben és harcban meg-edzett generáció ez, mely meg fogja hódítani a világot. A mi feladatunk, hogy a keresztény elvektől áthatva és nem a bolsevizmus mérgétől megmételyezve hódítsuk meg a világot. A katolikus akciónak a „Rerum novarum” és a „Quadragesimo anno” alapján kell megtalálnia a helyes megoldást és azt átvinnie az életbe. De sajnos, még nagyon kevés katolikus vezető férfi lelkében él a meggyőződés, hogy ez a katolicizmus első és legsürgősebb feladata. Új idők lehellete fúj. A népek meglegelték már, hogy az emberiség csak kis töredékének legyen része az élet javaiban. Ha nem állunk mi katolikusok sorompóba az igazságért, akkor az igazságtalanságot egy másik igazságtalanság fogja felváltani. A kapitalizmus és a bolsevizmus közt a lelkeket békítően egyedül csak a katolicizmus áll.

5. Gazdaságilag független katolicizmus

Feladata a katolikus aktivitásnak a katolikusok anyagi erőit is függetlenné és akcióképesé tenni és megteremteni a gazdaságilag független katolicizmust. Nagyszerű gondolat merült fel egyszer az utolsó években: nemzetközileg biztosított alapokra fektetni az egész katolikus vagyont. Mi volna, ha az összes katolikusok és katolikus intézmények gazdaságilag összefognának és igazán katolikus alapon a „Rerum novarum” és a „Quadragesimo anno” szellemében alakítanának hatalmas pénzügyintézeteket, a helyett, hogy a liberalizmus uszályhordozói lennének és a zsidó kapitalizmus járszalagján vezetnék magukat. A gondolat egyáltalán nem volna kivihetetlen, csak elevennek kellene lennie a meggyőződésnek a zsidó liberális bankgazdaság elleni küzdelem szükséges voltáról és erősnek kellene lennie a nemzetek katolikusainak egymás iránti bizalmának, az egymásrautaltság és az egymáshoz tartozás közös tudatában. Nagy baj, hogy mi katolikusok nem vagyunk képesek megteremteni a hierarchikus egység mellett azt a szervezett társadalmi egységet, melyet zsidók és szocialisták meg tudnak teremteni egymásközt. Mit nem jelentene egy ilyen gazdasági összefogás már egyedül csak a világmisszió szempontjából!

Sorompóban a katolikus akció!

Elkéstünk! hangzik minden oldalról. Mit lehet még tenni ott, ahol már minden az ellenség kezében van: sajtó, tőke, hatalom, egyetem, rádió és film! — Válaszunk: Minden talpalatnyi föld, melyet megvédünk vagy visszahódítunk, máris egy győzelem. Minden talpalatnyi föld, melyet átadunk, új kudarc, új veszteség. Eddig és ne tovább! — Ez legyen a katolikus akció devízája. De azonnal és teljes energiával munkába kell állanunk. Miért nem indul már meg teljes erővel a katolikus akció? Talán azt is bizonyos ultranacionális szervezetek akadályozzák? Felülről a lőkés már megtörtént. Rajtunk áll sorompóba lépni. Első-

sorban is sajtónkat kell minden téren versenyképessé tenni. Erős katolikus sajtó nélkül nem teremthetünk katolikus közvéleményt, mely a világ előtt is számít. De ez a sajtó olyan legyen, mely bátran ki is meri mondani az igazságot. Ne kelljen más ujsághoz nyúlunk, hogy vezető embereink szavait a maguk eredetiségében és el nem kendőzött igazságában meghalljuk. Ugyanezt kell mondanunk a rádióról is. A katolikus rádióleadás, ha jelenleg még meg nem valósítható eszmény is, kell, hogy törekvésünk biztos célját képezze. A harmadik célkitűzés a katolikus film, nemcsak a vallásos film, hanem a katolikus világnézetet visszatükröző társadalmi film is. A film a leghatalmasabb propagandaeszköz. A bolsevizmus megértette, a katolicizmus még nem. Az idő sürget és ha várunk, igazán késő lesz és talán hosszú időre!

Összefoglalás

Összefoglalva mindent, a következő eredményre jutunk. A katolicizmus belső ellenálló képessége és a lelkiismeretekre gyakorolt befolyása által ma is még erő és hatalom. De legyen hatalom társadalmi megszervezettsége, a közvéleményt és a történelmi megmozdulásokat és az események kialakulását irányító erkölcsi befolyása által is. Erre szükséges: 1. a természetfeletti kegyelmi eszközök igénybevétele mellett a természetes földi eszközök helyes értékelése és felhasználása a természetfölötti cél szolgálatában. Szükséges 2. egy szervnek megteremtése, mely hivatásszerűen és teljes felkészültséggel ennek a feladatnak adja oda magát. 3. Alapfeltétel hozzá oly katolikus egyének sorompóba szolítása és nevelése, akik a szűk nacionalizmus köréből és saját kicsinyes érdekszférájukból kiemelkedve, át vannak hatva a meggyőződéstől, hogy a világ földi és örök boldogsága egyedül csak a katolikus világnézet diadalában születik meg.

A „Rerum novarum” szelleme az ifjúság nevelésében

(Kalocsai gimn. értesítő, 1931. — Baja, 1936 január.)

A katolikus akció ezidei programja: „Krisztus és a gyermek” magában foglalja nemcsak a gyermeknek mint embercsírának vallási, etikai, társadalmi és egyéni jogait és kötelességeit a krisztusi világfelfogás megvilágításában és ezzel szemben viszont a szülők, a társadalom, a nevelők, az iskola kötelességeit a gyermekkel szemben, hanem megvilágítja egyúttal a krisztusi világnézet látófrontjából a felnövekedő gyermek helyét és helyzetét is a mai társadalomban, megjelöli a reá váró feladatokat, szemünk előtt kifakasztja az egykor tőle várható remények rügyeit, lelkiünk elé varázsolja a várakozásokat, melyekkel vele szemben Krisztus, az Egyház és a társadalom érdekében mint a jövő hordozója iránt viseltetünk.

Márpedig a gyermek ma, amikor megszületik, kifejezetten a társadalmi, a szociális problémák elméleti és még sokkal inkább gyakorlati labirintusába van állítva, azok között nő fel mint szemlélő, esetleg szenvedő alany, ezektől körülvéve nevelődik emberré, nevelődik cselekvő alannyá. Azért a katolikus akció programjának jelszava: „Krisztus és a gyermek” feltárja előttünk Krisztus várakozását is, mellyel a felnövekedő gyermekkel, a felnövekedő egész embergenerációval szemben viseltetik, kötelez minket annak lelkiismeretes bemutatására és megállapítására: mit vár voltakép Krisztus az Ő evangéliuma alapján a gyermektől, aki most szemünk előtt nő fel, hogy majdan a társadalom szekerét Krisztus vágya és akarata, az Ő szíve szerint irányítsa.

Krisztus kívánja, hogy a felnövekedő gyermek e tekintetben is világosan felismerje feladatát, értékelje ennek a feladatnak nagy fontosságát a helyes társadalmi rend kialakulása érdekében, ne mellőzze a vele való foglalkozást, ha pillanatnyi vagyoni helyzete esetleg úgy tünteti is fel a világot, hogy a gazdasági helyzet súlya rá nem nehezedvén, fel van mentve a társadalmi kérdésekkel való foglalkozás alól, mert mások sorsa őt nem érdekli, — viszont a helyes irányban keresse a megoldást, ha a világ gazdasági helyzetének súlya talán mázsás teherként nehezedik már most zsenge vállaira. Kívánja ezt Krisztus a maga szempontjából, hogy a világban, legalább a jövőben, az Ő elvei érvényre jussanak; kívánja Egyháza érdekében, amelytől az egész emberiség várja az irányítást és a megoldást; kívánja magának a gyermeknek az érdekében, aki helyes szociális nevelés nélkül a hamis irányok útvesztőjében el tévelyedhet, vagy a szilárd alapot és álláspontot nem találván meg, a mai szociális világforrongásnak mindent elsodró árja közepette maga is elsodródhatik és nyomtalanul elmerül az élet forgatagában.

Hogy a ma felnövekedő gyermek helyzetét megértsük, szükséges pár vonással ennek a felnövekedő életnek hátterét megvázolni.

**A „Rerum novarum” szelleme az ifjúság nevelésében.
Az individualisztikus gazdasági rend összeomlása**

Tagadhatatlan, hogy új világ keletkezésének küszöbén állunk. A látvány, mely elénk tárul, olyan, mint mikor a kaoszból új világrend bontakozik ki. A korszak, melyben élünk, hasonló a népvándorlás korszakához, a nagy felfedezések századához, melyek hatalmas, népeket mozgató, birodalmakat elsöprő és újra felépítő megindulásaiból egészen új világtörténelmi kép alakul ki, mint mikor alpesi vidéken a felhőgomolyagból kibontakozik a hegycsoportok és csúcsok szépséges változatú panorámája.

Ma nagy társadalmi és gazdasági átalakuláson

megy keresztül a világ. A kapitalista termelési rendszer, mint a társadalmi liberalizmus függvénye és szülöttje, már megbukott. Voltakép meg is halt már, hacsak életnek nem nevezzük azt, amikor még ott fekszik a hatalmas hulla, melynek elpusztulásával a természet erői még nem tudtak megbirkózni. Több mint egy századig tartott, míg a hatalmas római birodalom holttestét szétdarabolták és felemésztették a belőle mint termékeny, vérrel és hullákkal táplált anyaföldből kicsírázó középkori germán államok és birodalmak. Most gyorsabb tempót követ a világtörténelem.

A liberalizmus fölött, mint világnézet fölött, az ítéletet már IX. Pius Syllabus-a kimondotta, és ma nem állna ott a társadalom, ahol valóban áll, ha IX. Pius intő szavait követte volna. Azzal, amit a nagy pápa az állami hatalomról mint egyedüli jogforrásról, a laikus nevelésről, a vallásnak a polgári hatalom alá rendeléséről elítélően hirdet és kimond, azoknak a forrásoknak az egészségtelen, mérgezett vizét akarja távoltartani az emberi társadalomtól, melyek ma már beleöntötték mérgeiket a társadalom ereibe, és azoknak az állapotoknak lettek megteremtői, melyeket reakcióként vagy akár logikus és természetszerű következmény gyanánt Oroszországban és Spanyolországban szemlélünk. Szemlélhettük ezeket 1919-ben hazánkban, 1927—29-ben Mexikóban. Szemlélhetjük még a jövőben is, hacsak a mérgező kútforrások útját el nem zárjuk az emberi társadalom életereitől. A liberalizmus gazdasági rendszeréből folyó társadalmi bajokról pedig XIII. Leó „Rerum novarum” enciklikája mondott ítéletet 1891-ben. „Látjuk azt a nyilvánvaló tényt, írja a halhatatlan emlékü pápa, hogy a legszegényebb sorsú embereken hamarosan és alkalmasan segíteni kell, mert az emberiség nagy része méltánytalanul szomorú és nyomorult viszonyok között tengődik . . . Lassankint odáig jutotunk, hogy a mi korunk a munkásokat a munkaadók embertelenségének és korlátlan nyereségvágyának védtelenül kiszolgáltatta . . . A termelés és a kereskedelem

kevesek hatalmába jutott, úgyhogy néhány igen gazdag a szegények nagy tömegeire szolgálai jármot rakhat."

A szociális nevelés a kor követelménye

Ma több mint negyvenedik évfordulóját üljük már a „Rerum novarum” megjelenésének. És mit nem mond nekünk ez a negyvenedik évforduló, ha magának az enciklikának bevezető szavai megvilágításában szemléljük! „Hamarosan segíteni kell!” mondja a pápa már akkor. És most negyven év után!? Nem tagadjuk, amit Lepold Antal az enciklika magyar kiadásának bevezetésében annak hatásáról megállapít, de azért a társadalmi probléma ma sem változott meg, sőt jobban kiéleződött, mint valaha. Oka ennek, hogy egyesek igen, talán sokan is — de a világ a maga egészében nem tette magáévá a pápa gondolatait és tovább evezett a liberalizmus vizein. És ha részletesen kutatjuk elmaradottságunk okait, arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy ifjúságot nem neveltünk a „Rerum novarum” szellemében. Ha most „harmincéveseket” látunk a porondra lépni, telítve a „Rerum novarum” eszméivel, mi lenne ma, ha már 1891-ben neveltünk volna az egész világon szociális szellemű ifjúságot? Ezek lettek volna a társadalom alakítói már 20 évvel ezelőtt. Akkor talán nem kellett volna léteznie Leninnek, nem kellett volna jönnie 1919-nek, nem kellett volna elhatalmasodnia a vörös rémnek, mely félelemmel tölti el a világot és kezdi döngetni a társadalom alapjait.

Az iskola az életnek neveljen

Ha valamikor, úgy most kell tehát érvényesülnie a jelszónak: Non scholae, sed vitae discimus! Az életnek, nem az iskolának tanulunk. Az iskola, ha jó, az életnek nevel. Először is nevel és nemcsak oktat. Elég volt a pusztá oktató iskolából! Németország volt erre minta és példakép. És ma — Németország üzen hadat a pusztá ismeretbeli kiképzésnek. Az iskola nevel és az életnek

nevel. Az oktatás is kell, hogy az életet szolgálja. Nem utilitarista pedagógiát hirdetünk, nem állítjuk be a szakképzést a középiskolába, tudjuk, hogy a középiskola célja megadni az ifjúnak azt az általános szellemi és erkölcsi képzést, mely őt képesíti, hogy az élet bármely pályáján megállja helyét. De ehhez tartozik ma kétségtelenül a szociális vonás. Hozzá tartozik az általános jellemképzéshez már azért is, mivel az ember „társadalmi lény“, de még inkább, mert a szociális együttérzés korszaka nyílik meg előttünk és ha nem nyílnék meg, nekünk kellene megnyitni a kapukat, hogy bevezessük az emberiséget. Ma már a gyermeknek, az ifjúnak, a hajadonnak szociális nevelést kell adnunk. Mert akárhog is vélekedjünk, előttünk áll az új korszak és kezd megdőlni a régi. Azért ha az iskola az életnek nevel, akkor ebbe a szellembe, ebbe az új korszakba bele kell nevelni az ifjúságot. Másként nem állhatja meg a helyét a jövőben, nincs előkészítve a jövő évtizedek szellemi és társadalmi mozgalmaira, harcaira; mások — akik nem a mieink — ragadják majd el tőlünk a pálmát és a nemzetek és népek vezetését.

Többet mondunk. Ha nem állna küszöbön az új társadalmi korszak, akkor nekünk, a mi ifjúságunknak, a mi jövőendő generációnknak kellene azt megteremtenie, mert nem kisebb szellem és nem alacsonyabb tekintély, mint XIII. Leó mondja, hogy: „hamarosan segíteni kell, mert az emberiség nagy része méltánytalanul szomorú és nyomorult viszonyok között tengődik“. Ha magától, belső ellentmondásaiban, erkölcsi korhadtságában meg nem dőlné a liberális kapitalista rendszer, nekünk kellene azt megdöntenünk, ez lenne erkölcsi és vallási kötelességünk és erre nevelni kell a jövőendő nemzedéket. További ok az ifjúság szociális nevelésére, hogy a társadalmi és gazdasági újjáalakulás nagy munkájában voltaképp csak rájuk számíthatunk. Nemcsak azért, mert évek haladnak el az öregebb generáció fölött, hanem azért is, mert a tisztas és nem kis számú kivételek mellett a régi liberalizmus

emlőin felnövekedett generáció nem képes a Rerum novarum és a Quadragesimo anno eszméit magába venni és azok kiharcolására a porondra kiállani. Ha a szociális reform gátlásairól szólnunk, épp ebben kell látnunk az egyik fő gátló okot. Nagyon sokan nem ismerik még fel a két enciklika jelentőségét és értelmét, mert nem látják be, hogy annak teljes elgondolása és megvalósítása csakis az új társadalmi rendben lehetséges. „Jó úgy, ahogy van!” ez a szava sok embernek, akiktől épp ezért hiába várunk komoly szociális reformmunkát. Pedig, ha csak egyedül a családi bér kérdését tekintjük is, be kell látnunk, hogy annak megoldása a vérbeli kapitalista rendszerben sohasem lehetséges. Első alapfeltétel tehát azoknál, akiktől szociális téren reformmunkát várunk, hogy a kapitalista világrend egyedül üdvözítő voltának álmából kiábránduljanak és egy új világrend meglátására felébredjenek. Ezt azonban a kapitalizmus emlőin felnövekedett embertől hiába várjuk. Annál kevésbbé az új világrend megvalósítása érdekében való határozott fellépést. A pusztá felvilágosítás tempója túl lassú, nem tart lépést az ellenség haladásával. Ki kell lépni a tettek mezejére. Az az embertípus, mely a régi liberális kapitalizmus és mondhatjuk, a liberális katolicizmus talajából nőtt ki, nem alkalmas a reformok végrehajtására. Tehát ifjúságot kell nevelni. Ezért szükséges az ifjúság szociális nevelése.

Ne engedjük át a teret a szélsőséges elemeknek

Ne engedjük át a teret, a dicsőséget és az érdemet a szocialistáknak! Krisztus több, mint Marx, és Róma több, mint Moszkva. Pedig úgy látszik, hogy itt is a sötétség fiai okosabbak a maguk nemében a világosság fiainál. Azt mondhatni, egész erővel az ifjúságra vetik magukat, a kommunista világnézet előharcosaivá képezik ki őket, a világforradalom és szervezett ateizmus valódi apostolait nevelik belőlük. Mily sátáni öntudat nyilatkozik meg csak ebben a levélben, melyet

egy attnang-i (Felső-Ausztria) kommunista ifjú ír egy papnak: „Én 21 éves munkás vagyok s a következő kérdéseket terjesztem Uraságod elé: komolyan azt gondolja ön, hogy Oroszország az önök egyedüli veszedelem? A legnagyobb lehet, de nem az egyetlen . . . Még önnek is fel kell ébrednie. Nemsokára. Alaposan . . . A kereszténységnek meg kell halnia. A fületekbe kellene ordítani, úgymint visszhangozzék: Már késő! Plakátokra kellene nyomtatni, fel kellene írni minden falra, minden mozivásznon meg kellene jelennie, hogy a szemetek előtt folyjék és táncoljon: Már késő! Talán már nincs messze a nap, melyen a Vatikán romokban hever, könyvtára lángot vet! Történelmi értékek? Mit nekünk a történelem? Nekünk a jövő kell. Építeni a romokon lehet a legkönnyebben . . . Oroszország elleni harcra még egy utolsó nekigyürkőzéssel akartok megpróbálkozni? Az egyetlen, ifjú, felkészült Oroszország ellen, amely az ötéves terv végrehajtása után Európa sorsát fogja kezében tartani? Nevetnem kell . . . Másfél év múlva, vagy talán hamarabb is Oroszországban leszek. Akkor már készen lesz lényeges vonásaiban a nagy építőterv. Akkor majd ismét írok. Akkor majd meglátjuk, hogy az idő kívül halad, veletek-e vagy velünk?”¹

Mit tesz Oroszország? D'Herbigny két aktuálisnál is aktuálisabb fülete adatokkal világítja meg előttünk. Az „Antireligioznik” 1929 decemberi száma feltárja a programot: „Át kell hatni a gyermekek sokaságát a kommunista és a vallásellenes szellemmel, hogy belőlük kezdeményező erőket, aktív embereket neveljünk. Az üdülés óráit kommunista, vallást tipró gondolatokkal kell kitölteni, mert arra, hogy a gyermekek lelkét meghódítsuk, semilyen idő sem alkalmasabb, mint a szórakozás percei, különösen a játék, a tánc, a farsang, a kirándulások stb.” Hihetetlen, hogy a szemléltetésnek, foglalkozásnak, a környezetnek, a képnek, a játé-

¹ Hasonló hangokat hallat ma a nemzetiszocializmus is, ha a katolikus Egyházzal van szó.

koknak mennyi fajtát és változatát ki nem gondolják, hogy a gyermekbe az ateista kommunista szellemet beleneveljék. Magukat a gyermekeket, ifjakat felhasználják társaik megnevelésére. Ugyanezt teszi kisebb mértékben, de ugyanabban a szellemben a szocialista Gyermekbarát Ausztriában, Németországban, nálunk.¹ Ennek a ránevelésnek a szülöttei azok az ifjú kommunisták, akikről a Nemzeti Ujság 1930 január 30-i száma írt. Buchinger Manó a Magyarországi Szociáldemokrata Párt egyik őszi kongresszusán határozati javaslatot terjesztett elő, melynek címe: Az ifjú szocialisták. Miután a javaslattevő örömmel üdvözölte „az ifjúságnak a pártélet problémái iránt való meleg érdeklődését”, felszólítást intéz a „szellemi pályára lépő fiatalokhoz” és „szeretettel várja és reméli” ezeknek „csatlakozását is”, mert „az új ideálokért lelkesedő közép- és főiskolai hallgatóságnak is a szociáldemokrata táborban van a helye”. Sőt a kongresszus a szocialista nevelést előmozdító ifjúsági lap mielőbbi megteremtését és az „ifjú elvtársak” szervezését is kötelességévé tette a pártvezetőségnek. Ezt tekintik a legsürgősebb feladatnak. Ki ne látná, hogy a szociáldemokrácia felismerte az ő értelmükben felfogott „szociális” nevelésnek fontosságát.² És már eredményekről is tudnak beszámolni. Kétkelkedhetünk-e még ezután, hogy a mi feladatunk is mindenekelőtt az ifjúságot a „Rerum novarum és a Quadragesimo anno” nagy szociális elvei szerint és annak szellemében, elsősorban gyakorlatilag, de elméletileg is megnevelni?

Megindult a nevelő munka

De megindult már jó irányban is a munka. Az angol és amerikai Settlement-mozgalom, melyről oly szép szavakkal megemlékezik Förster „Kereszténység és osztályharc” című könyvében, már a múlt század második felé-

¹ Az előadás az akkori viszonyokat tartotta szem előtt.

² Mindezt ma a nemzetiszocializmusra alkalmazhatjuk.

ben bontakozott ki és oly nevekhez fűződik, aminők Toynbee, Ruskin és mások. Az elv az, hogy az ifjúnak meg kell ismernie saját tapasztalatából és szemléletéből a munkásvilágot, velük mintegy együtt kell élnie, éreznie, velük gondolkodni, rajtuk segíteni. A cél nem forradalmosítás, hanem az osztályok kibékítése. A Settlement-mozgalomból katolikusok és protestánsok egyaránt kivették részüket.

A német szociális diákmozgalom megindítója és szervezője a két évvel ezelőtt váratlanul elhunyt Karl Sonnenschein dr., Romolo Mori és Gasser páter tanítványa, kik legjobban értették meg XIII. Leó pápa nagy szociális elgondolásait. Munkája az ifjúságra nézve gondoskodást és egyúttal szociális nevelést is jelentett. Mert a mai ifjúságot, a szellemi pályák felé irányuló vagy azokon mozgó ifjúságot is nemcsak szociális érzéssel kell eltölteni mások iránt, hanem őket magukat is szociális gondoskodásban kell részesíteni, megszervezni, mert nem egy tekintetben ők is a „proletariátushoz” tartoznak, és ezer kéz nyúl feléjük, ezer csábító szíréhang sugdossa fülükbe a felforgató ateista szólamokat.

Hazánkban is megszólaltak már a szociális nevelést sürgető hangok, „szociális és gazdasági elemek” bevezetését követelik a népoktatásba, a „szociális ember” jellemvonásait rajzolják meg írók és pedagógusok. A szocialista Gyermekebaráttal szemben az igazi keresztény szociális szeretetet oltja bele a szívekbe hazánk legnagyobb és legcéltudatosabban vezetett gyermekszervezete, a Szívgyárda. „A Szívgyárda kell, hogy egyik előőrsé legyen a krisztusi szellemű szociális szeretet életének”, adja meg a programot a szervezet szaklapja, a Gárdavezető 1931. 4. számában. Ezt a hangot pendíti meg ugyanez év május 9-i és 10-i diákkongresszuson Virág Ferenc pécsi püspök, mikor azt mondja, hogy az első lépés a keresztény demokrácia felé, hogy lehajoljunk a néphez, bajait megértsük, megosszuk vele a gondot, mindenkiben a testvért lássuk. Készülni kell az ifjúságnak erre a keresztény demokráciára, mert az

igazi testvériség, mely nem pusztá szavakban merül ki, hanem tettekben nyilatkozik meg, csakis az áldozat jegyében születhetik. Ezek mind a „Rerum novarum” negyvenéves jubileumának visszhangjai.

Ha volt öntudat abban az atnang-i kommunista ifjában, akinek a levelét az imént idéztük, akkor van katolikus értelemben vett szociális öntudat abban a katolikus diákban is, aki a Kalocsai—Pécsi Diákszemle 1931 májusi számában, kapcsolatban az istentelenek miséjével Drezdában, ezeket írja: „Az ő munkájukkal szemben, mely nemcsak nyíltan, hanem sokkal nagyobb mértékben csöndben, egyes emberek lelkét akarja megnyerni, mit teszünk mi? Igazán elszégyeltem magamat, mikor ezeknek a fanatikus lelkesedéséről olvastam, akik fizetség nélkül a sátán országáért micsoda erőmegfeszítéseket tesznek. Önkénytelenül is volt piuszista diaktársaim jutottak eszembe, mikor ezeket a dolgokat olvastam. Vajjon hányan vannak közöttünk, kik otthon hasonló áldozatkészséggel, minden erejüket és képességüket latba vetve küzdenek Krisztus ügyéért? . . . A játszótereken derűs zavartalanságban növekedő kis naív lelkekben él-e az a tudat, hogy rájuk nagy feladatok várnak? Nagyobbak, mint apáinkra.”

A szociális nevelésnek tervszerűnek kell lennie

Az ifjúság szociális nevelését azonban — nem kevésbbé, mint annak bármely ágú kiképzését — nem lehet a szerencsés véletlenre vagy egyes nevelők, ifjúsági vezérek, egyesületek buzgóságára és találékonyságára bízni. Ez nem kevésbbé állami, mint egyházi feladat. Az állam jóléte maga követeli. Az emberi természet követeli. Az erkölcs és a vallás követeli. Tehát intézményesen kell nevelni az ifjúságot a szociális szeretetre és az abból fakadó szociális életre. Ezt csakis a „Rerum novarum” és a „Quadragesimo anno” szellemében lehet megtenni. Nagyon helyesen mondta Magyarország kultuszminisztere ugyancsak a katolikus diákkongresszuson: „Úgy érzem, hogy nekünk magyaroknak az organizá-

lás terén is, mint olyan sok más téren, a katolikus Egyházhoz kell iskolába járni és megtanulni, hogyan kell igazi testvériség alapján életképes közületeket létesíteni. Mit látunk ezzel szemben a 18. és 19. században, amikor felüti fejét a forradalom heve? Egymásután feloszlattak mindent, ami korporatív alakulat volt. Pusztulniok kellett a céheknek, közintézménnyé kellett átalakulniok az egyetemeknek, feloszlottak a konfraternitások, szodalitások, a kongregációk és a végén fel akarták oszlatni az emberi szolidaritás első sejtjét, a családot." A kultuszminiszter, aki így beszél, meg fogja érteni a szociális nevelés óriási fontosságát is már a középiskolában, sőt az elemi iskolában is.

A szociális nevelést mindenekelőtt általánosítani kell, kiterjeszteni az összes iskolákra, kezdve az elemi-től, a középiskolán át fel az egyetemig, fokozatosan, az ifjúság szellemi fejlődésének lépcsőzeteihez mérten. Ha oly nagy súlyt fektetünk arra, hogy az ifjúság az étellel szoros kapcsolatban álló kérdésekkel már a középiskolában, sőt az elemiben megbarátkozzék, mit kell mondanunk akkor a kérdések kérdéséről, mely az emberiség társadalmi létezésének a gyökérkérdése? És ha a katonai kiképzésre a haza védelme érdekében oly nagy súlyt fektetünk, hogy ennek még fontosnak látszó más pedagógiai momentumokat is alárendelünk, mit kell mondanunk akkor, ha nagyobb ellenség letiprásáról van szó, mint volt az, amely Trianont okozta? Ha arról van szó, hogy nemcsak a hazát integritásában, hanem a hazát és vele együtt az egész emberi-séget egzisztenciájában kell megvédeni?

A szociális nevelés kiindulópontja

Minden szociális nevelésnek kiindulópontja a földi javak igazi céljának és rendeltetésének megismertetése és az ösztönzés azoknak e szerint való helyes és józan értékelésére. Az összes szociális bajok forrása egyrészt a földi javak kiszakítása a túlvilági perspektívából, másrészt a földi dolgoknak az erkölcsi és következőképen a

túlvilági javak elérése érdekében mutatkozó jelentőségének félreismerése, azok helytelen és egyoldalú megvetése, a kérdés fontosságának tudatlan el mellőzése. Amíg a földi és égi dolgok Isten egységéből eredő és a végcél egységére támaszkodó egybeforrását és egymásrautaltságát meg nem értjük, felfogásunk egyoldalú és helytelen lesz. Amíg meg nem értjük és az egész társadalom vérébe bele nem oltódott a meggyőződés és a tudat, hogy a földi javak bizonyos kvantumára minden embernek joga van, mert az mindenkire erkölcsi szempontból is egyaránt szükséges, addig a szociális probléma megoldásától távol állunk. Nem adjuk a szót egy síronnenni világfelfogásnak vagy erkölcstannak, sőt a szociális problémák helyes megoldása érdekében épp XIII. Leóval kell vallanunk, hogy „minden emberi kísérlet hiábavaló lesz, ha az Egyházat az evangéliumból meritett tanaival mellőzzük”. De nem élhetünk a földiektől elvonatkoztatott életet már azért sem, mert az emberi élet nemcsak egyéni élet, hanem egyúttal a nagy közösség élete, mely a századokon át folytatódik itt a földön az egyének sirbafordulása mellett, folyton haladva jó vagy rossz irányban, amint a társadalmi eszmék mozgatják a nagy emberközösség tömegét. Nem gondolhatja senki álremete okoskodással, hogy én a magam 50 évét majd csak kihúzom ezen a földtekén, de mit törődöm én azzal, ami utánam jön. A földi élet a túlvilági élettel való kapcsolatának szem elől tévesztése főleg az ellentáborban lett főforrása a társadalmi bajoknak gazdagoknál és szegényeknél egyaránt. Ennek a szempontnak mellőzése ugyanis a gazdagoknál a földi javak mohó és igazságtalan keresésére és a szegénysorsúak kifosztására, a földi javakban szűkölködőknél pedig a javak szenvedélyes és erőszakos követelésére, forradalmi megmozdulásokra, osztályharcra, a társadalom felforgatására vezet. Viszont a földi javak egyoldalú megvetése, az ember erkölcsi és lelkiéletére nézve való jelentőségének fel nem ismerése vagy lekicsinylése saját táborunkban a szociális bajokkal szemben tanúsított közömbös-

ségre, nemtörődömségre és arra a felfogásra vezet, hogy a karitás egyedül is elegendő a bajok orvoslására komoly és határozott szociális reformok sürgetése nélkül. Ez a felfogás a szociális kötelességtudat hiányát eredményezi. Tudatot és akaratot kell belenevelnünk az ifjúságba.

Itt kell tehát kezdődnie a szociális nevelésnek a „Rerum novarum” és a „Quadragesimo anno” szellemében. „Ne higgyük, mondja a szociális pápa, hogy az Egyháznak gondját a lelkiélet művelése annyira lefoglalja, hogy attól a földi élet érdekeit elfelejtené. Névszerint a vagyontalanokat illetőleg arra törekszik, hogy nyomorúságos helyzetükből kiemelkedjenek s jobb sorsra tegyenek szert.” „A jól elrendezett államok kötelessége, folytatja tovább, testi és külső javakat is nyújtani, amelyek használata az erényes élethez szükséges.” A földi javak nem öncél, de mint eszközök, bizonyos mértékben szükségesek. A szociális szeretet csúcspontja, ha a földi jólét elérhető és erkölcsileg helyeselhető legnagyobb fokát iparkodunk juttatni minden testvérünknek. Ez a törekvés a keresztény állam kötelessége, minden keresztény ember szociális testvérszeretetének pedig koronája. A termelés célja az ember. És nincs szent tarisznya nélkül, mert a testen keresztül kell a lélekhez férközni. Minden szeretet, mely csak a lelket nézi, vagy inkább csak mondja, hogy a lelket nézi, de nem törődik a felebarát testi szükségével, bár tehetné és módja volna rá — nem őszinte szeretet, sőt nem is szeretet, mert csak fele a szeretetnek, a félszeretet pedig nem is szeretet. (Jak. 2, 14. k.)

Szociális igazságosságra nevelés

Ebből következik, hogy az ifjúságot nemcsak és nem elsősorban jótékonyásra, karításra, hanem szociális gondolkodásra, igazságosságra kell nevelnünk. A szociális szeretet gyökere maga a keresztény felebaráti szeretet, de az a szeretet, mely a felebarát jogait ismeri el és oly helyzetet akar számára teremteni, mely őt jog és igaz-

ság szerint megilleti. Krisztus szavai szerint szegények mindig lesznek, de nyomorgóknak nem szabad lenniök, ahol a szociális szeretet él az egyénekben és működik az állam szervezetében. A nyomor az egyén vagy a társadalom bűne. A szociális szeretet nem mint koldust tekintí felebarátját, akit meg kell szánni, hanem mint testvért, akit jogos pozíciójába, az őt megillető élet-körülmények közé vissza kell helyezni. Nem szeretet az, mely alamizsnát ad, hogy ne kelljen felebarátját jogos örökébe visszaültetni.

A szociális szeretet és igazságosság a „Rerum novarum” szerint az állam részéről abban nyilvánul meg, hogy „az egyesek jogainak védelmében az alsóbb osztályokra és a szegénysorsúakra kell tekintettel lenni”, mert ezek „egyedül az államra támaszkodhatnak”. Ez a helyes protekció azzal szemben, mely nem az érdekeset, nem a nagyobb szükségben levőt, hanem a gazdagot, a befolyásosat, a már kétszeresen ellátottat akarja pozícióba emelni. Ennek a szociális igazságosságnak és szeretetnek az érzését kell belenevelni már a gyermekbe, az ifjúba. Azonban a szociális szeretet és igazságosság nemcsak a gazdagabb osztály részéről nyilvánul meg a szegényekkel szemben, hanem fordítva is. Páratlanul emeli ki a pápa enciklikája a munkaadó és munkás köteleseit egyaránt. „A munkásnak és szegénynek következő kötelei vannak: a munkát végezze tökéletesen és hűen . . .” „A szeretet és igazságosság, a közjó maga, jó és becsületes munkát követel mindenkitől. Azért minden szociális reform az önreformmal kezdődik. Áldozatkészségre kell nevelni a gyermeket, az ifjút, a hajadont. Csak az, aki áldozatot tud hozni, érti meg, hogy mi az áldozat és szenvedés. — Ami a testi munkát illeti, — mondja ismét a pápa — a bűn büntetéséül fájdalommal reánk kényszeríti a szükség . . . S az egyéb földi bajoknak sem lesz soha végük. Tünnünk kell azokat, mint a bűnnek kemény és nehéz következményeit . . . Szenvadás az ember sorsa. Bármit kíséreljenek meg az emberek, a bajokat az emberi életből semmiféle erővel vagy mesterkedéssel

kiírtani nem tudják. Akik a nyomorgó népnek szakadatlan örömmel és boldogsággal teljes életet ígérnek, bűnös játékot űznek a néppel." Tűrni kell a szegénynek, de áldozatot kell hozni a vagyonosnak is, és mindkettőnek meg kell érteni, hogy a földi szenvedések súlyát, melyet egyikük se kerülhet ki, csak kölcsönös szeretet, bizalom és segítség enyhítheti, nemcsak az a segítség, melyet a gazdag szociális igazságossággal nyújt a szegénynek, hanem az is, melyet a szegény nyújt a gazdagnak jó és lelkiismeretes munkájával, arcának verejtékében, az egész társadalom javára. Az élet ilyen fellogása ismét egy főtényező a szociális nevelésben.

A szociális nevelés a családban és az iskolában

Nagyfontosságú dolog, amit Förster már említett művében mond: "Charity begins at home: a helyes előkészületnek és megerősödésnek a szociális munkára mindig az otthoni kapcsolatok újabb gondos fűzésében és éberebb önlegyőzésben, a szorosabb családi körben kell gyökereznie és ebből kell táplálkoznia, különben az egész szociális segítő munka csak nagy hazugság lesz, aláássa a jellemet és minden komoly hatás nélkül marad." (Christentum und Klassenkampf, 93. o.) A szociális munkának a családban, az osztályban, a játszótéren, a közös gyakorlatoknál kell kifejlődnie először, hogy naggyá, erőssé és szilárdná nője ki magát az életben. A sok cukrot önzően szopó gyermekből, a cigarettának egyedül élő fiatalemberről, a mindig új kalapot és szőrmebundát követelő hajadonból sohasem lesz szociális ember, annál kevésbbé szociális vezér, apostol. Legfeljebb kommunista agitátor, akinek szociális érzése abban áll, hogy: a tied az enyém.

Charity begins at home — ez az egyszerűség, az igénytelenség, az áldozatosság szellemét jelenti a családban. Az igénytelenséget és áldozatosságot a férfinél fölösleges élvezeti cikkekről való lemondásban, családja fenntartása érdekében. Igénytelenséget és áldo-

zatosságot a feleség részéről a hiúság, pipere, a ruházkodás fényűzésének mellőzésében ugyane célból. Igénytelenséget és áldozatosságot a gyermekek részéről szüleikkel szemben való követeléseikben.

Charity begins at home — jelenti a gyermekek és rokonok kötelességeit szülőkkel és hozzátartozókkal szemben. Sok és nagy megterhelése származik abból a társadalomnak, hogy nem egyszer a legközelebbi rokonok, még a gyermekek is megtagadják a szeretetbeli kötelességek teljesítését nyomorba, szegénységbe jutott szüleikkel, rokonaikkal szemben, és a rájuk háruló terhet a közösség, a jótékony társadalom nyakába szeretnék varrni. Sajnos, hogy a törvény nem eléggé szabályozza ezt a területet.

Charity begins at home — még a törpebirtokosok, még a nyomortanyák is kitermelik a maguk arisztokráciáját és pénzdiktátorait, és itt sem uralkodnak kisebb hatalommal a kapitalizmus kegyetlen törvényei, mint a nagy világgazdaságban, ha nem ellensúlyozza azokat a szeretet törvénye.

Rá kell nevelni az ifjúságot, hogy mások érdekében le kell tudni mondania a kettős és hármas állásokról, hogy ez magától értetődő erkölcsi kötelesség. Meg kell értetni, hogy erkölcsi követelmény, hogy igazságtalan protekciót nemcsak nyújtani, de elfogadni sem szabad, ami nem egyéb sokszor, mint a modern alakban megújuló nepotizmus, amikor a férj feleségét, fiát vagy leányát állásba, nem is kezdő, hanem jó fizetéses állásba betolja, akár tíz ember jogos igényének mellőzésével is. Ezt az erkölcsi érzéket kifejleszteni a nevelés hivatott az ifjúságnál.

Meg kell értetni már az ifjúsággal, hogy a munkásnak joga van arra a bérre, mellyel nemcsak önmagát, hanem családját is fenn tudja tartani. Ezt a tant hirdeti XIII. Leó enciklikája és erősíti meg félre nem érthető határozottsággal XI. Pius legújabb körlevele a társadalmi kérdésről. És ez a követelmény nem jelent lehetetlenséget. Jóakarattal és az állam közreműködésével teljesen megoldható. Bizonyíték rá a mai Belgium.

(L. a Magyar Kultúrában Bikkal dr. cikkét: „A harmincévesek mozgalmához.”) De erre a meglátásra természetesen nevelni kell az ifjúságot. Jelenleg, mondhatni, teljesen hiányzik a tantervünkből a szociális vonás, pedig most ez a legfontosabb tényezője az életnek. Jól mondja ismét Förster, hogy a jelen korban sok ember szeme az ú. n. intelligenciára tekint és tőlük vár irányító gondolatokat az élet kaoszában, az ő soraiból reméli a vezéregyéniségeket a szebb jövőért való küzdelemben és megjegyzi hozzá, hogy talán soha alkalmatlanabb nem volt erre az intelligencia, mint ma, mert hiányzik belőlük a szociális nevelés. Nem adja meg azt sem a középiskola, sem az egyetem. Ahányan írnak keresztény szellemben a szociális kérdésről, mindannyian majdnem egyedül csak a bajok szemléltető leírásában és az igazságtalanság ostromozásában merülnek ki, de pozitív, kézzelfogható programot ki képes adni? Nem következménye ez az iskolázatlanságnak szociális téren? Pozitív keresztény társadalmi program csak a szociális nevelés talajából fakadhat. A vallásnak és minden erkölcsi tényezőnek az iskolában (kongregáció, cserkész stb.) a szociális irányú nevelést hangsúlyozottan programjába fel kell vennie. Ily irányba kell hatnia a történelmi és irodalmi oktatásnak is. Nem egyoldalú oktatást és nevelést követelünk, hanem harmónikus, az egész embert átfogó nevelést, ehhez tartozik máskor is, ma még jobban, mint máskor, a szociális vonás, amint már cikkünk elején hangsúlyoztuk. Nem ártana az ifjúsági lapokban is sokszor hangsúlyozni és gyakran felhozni ezt a témát a sok sport és egyéb téma mellett. A szociáldemokraták külön szociális lapot akarnak megteremtetni az ifjúság részére.

Fel kell kelteni az ifjúság érdeklődését a szociális problémák iránt, de elsősorban gyakorlati érdeklődésüket. Vezessük el őket megfelelő óvatossággal és elővigyázattal oda, ahol korukhoz mért módon megismerhetik az élet küzdelmeit, mutassuk be nekik a szegénység tanyáit, de azzal a mérséklettel, mely egyrészt nem teszi őket pesszimistákká, másrészt nem árt

erkölcsi finomságuknak. Távolítsuk el a válaszfalat, mely szétválasztja az egyes társadalmi osztályokat az iskolában is. Jó volna, ha megfelelő téren és alakban az ipari ifjúság megbarátkoznék a szellemi pályákra készülő ifjúsággal. (Lásd a „kis testvér” mozgalmat és a Prohászka-munkaközösséget.) Hiszen „gyökeres hibát követnek el azok, mondja ismét XIII. Leó, kik a két társadalmi osztályt egymás ellenségének tartják . . . hogy állandó harcban egymást irtsák”. Sőt a tanár és tanuló közötti viszonyban is, természetesen mindent helyesen értve, bizonyos szociális vonásnak kell érvényesülnie. A magas katedrán ülő tanártípus, aki nem tud vezére, szerető barátja lenni a fiainak, ma kevésbé életképes, mint valaha. Ugyanezt vagy hasonlót kell mondanunk bármely tekintélyről. És ez nemcsak hogy nem lesz rovására az igazi tekintélynek, hanem azt nagyban elő is fogja segíteni és megerősíteni. Igazi tekintély mindig egy porció kölcsönös szeretetet, bizalmat és nagyrabecsülést is jelent. „Aki nagyobb köztetek, legyen mint aki kisebb, és aki előljáró, mint a szolgáló.” (Lk. 22, 26.)

A szociális nevelés végcélja

Nem utópia, hanem eszmény, ha azt mondjuk: El kell jönnie a kornak, amikor az emberek, mint a kereszténység első századaiban, igazán testvérek lesznek, s egy nagy szolidaritás köti majd össze a világ összes népeit és a társadalom minden osztályát. Ez lesz a szeretet korszaka, az „unum”, melyről Krisztus szólt az utolsó vacsorán, a szőlőtő és a venyige hasonlattal! Nem osztályharc, nem elkülönítés, nem proletárdiktatúra, de bank- és kartell-diktatúra sem, hanem a szeretet és az igazságosság diktatúrája! Nem lesz addig boldogság a földön, míg az emberek meg nem értik, hogy semmi másnak értéke nincs és nem is képes igazán boldoggá tenni, mint egyedül a szeretet. Sok áhítat van az Egyházban: Oltáriszentség, Szűz Mária, Szent Szív kultusza . . .

csak egyet kellene még, nem kitalálni, — ezt már búcsúbeszédében is zseniálisan kitalálta isteni Alapítója — hanem hirdetni, terjeszteni és főleg lélekben és tettben teljesen átélni és gyakorolni, és ez az áhítat: a felebaráti szeretet áhítata, a testvér iránti tisztelet és áhítat. Ennek szentséges tárgya: Isten a lelkekben, Krisztus az emberekben! Ez az áhítat végcélja minden szociális nevelésnek a „Rerum novarum” és a „Quadragesimo anno” szellemében.

Szociális nevelés a középiskolában

(Kalazantinus Tudósító, 1935 jan. 1.)

Az életre való nevelés hangoztatása már megszokott valaminek látszatát kelti. És mégis, talán sohasem volt annyira szükség azt hangoztatni, mint épp a mi napjainkban, mikor mondhatni egy új világ van kialakulóban. Mikor a népek és egyének anyagi és lelki válsága annyira próbára teszi az ember minden szellemi, erkölcsi és fizikai erejét, akkor valóban az életre kell nevelni azt a nemzedéket, mely épp ezek közt a válságok közt nő fel és hivatva lesz szerepét az életben betölteni.

Az életre kell nevelni ma fokozottabb mértékben azért is, mert az élet ma egészen új követelésekkel lép fel az iskola padjaiból kilépő ifjúval szemben, egészen új kérdések elé állítja őt, egészen új formában jelenik meg előtte. Óriási különbség van azok közt, akik harminc, vagy akár húsz évvel ezelőtt léptek ki az életbe, és a mostani ifjú nemzedék közt. Akkor a diploma biztos állásba helyezte azt, aki birtokába jutott, ma a diploma csak az állásért való küzdelmet jelenti ezer nehézség és akadály közepette, melyek fölött nem mindig, sőt sajnos, talán túlnyomó esetben nem a kiválóság, hanem a protekció aratja a győzelmet.

Nem vallunk utilitarista elveket; tudjuk, hogy az oktatásnak a középiskolában nem szabad szakoktatásnak lennie, hanem szellemileg és akaratilag művelt és képzett embereket kell az életbe beállítania. De épp ezért szükséges, hogy az oktatás anyaga valamiképen, közvetlenül vagy közvetve, kapcsolatban legyen az élettel, olyan legyen, mely tartalmával és képző erejével épp a mai élet követelményeivel szemben erőssé teszi ifjú-

ságunkat és arra a hivatásra előkészíti, melyet majd be kell töltenie, ha a középiskola termeit elhagyja.

Az életre való nevelésnek főkövetelménye ma a szociális irányú nevelés. Ma az egész élet a társadalmi és gazdasági problémák, kísérletek és kibontakozások jegyében áll. Ezekben a kérdésekben és problémákban kell eligazodást nyernie ifjúságunknak korához mérten már a tanulmányok idején.

1. A szociális nevelés a tanár, a tanító saját személyén veszi kezdetét. Hogy az igazi keresztény szellemtől áthatott szociális lelkületet átöntsük neveltjeink lelkébe, elsősorban magunknak is meg kell telnünk azzal. A keresztény értelemben vett *szociális lelkület* a *szociális igazságosságnak* és a *szociális szeretetnek* erős hangsúlyozásán épül fel saját magunk lelkiségében. Szociális igazságosságot a tanár és a nevelő is gyakorolhat. Magának a tekintélynek is keresztény értelemben szociális jellegűnek kell lennie. Olyannak kell lennie, amilyenek azt az evangélium festi: „Aki nagyobb akar lenni, az lesz a ti szolgátok, és aki előljáró, mint a szolgáltó.” (Mt. 10, 43; Lk. 22, 26.) Tekintélyünkkel segítsünk, tekintélyünkkel szeressünk, ne annyira parancsszóval, mint inkább *példával vezessünk és irányítsunk*. Neveltjeinknek ne csak előljárói, hanem vezérei és vezetői is legyünk. Ehhez a szociális érülethez tartozik részünkről az is, hogy a gyengébb diákoknak hóna alá nyúljunk, nekik segítsünk, még a szorosan vett iskolai foglalkozáson kívül is, amennyiben azt a kellő mód és mérték megengedi. Ne legyen segítségnyújtásunk és növendékeinkkel való foglalkozásunk a szigorúan hivatalos időre és helyre korlátozva. Képezzünk neveltjeinkkel eleven egységet, egy erkölcsi testet, melynek feje és lelke mi vagyunk.

2. Növendékeinkkel mindenekelőtt a *keresztény szolidaritás* nagy eszméjét kell megértetnünk a mult évtizedek individualista beállítással szemben. Az egyén nem különítheti el magát atomszerűleg önző érdekszférájában, hanem kell, hogy organikus kapcsolatban legyen embertársaival, akiknek érdekeire, jogaira saját

érdekeinek munkálásában és jogainak érvényesítésében tekintettel kell lennie. Legyen már az ifjú mélységesen meggyőződve, hogy embertársaival és a társadalommal szemben nemcsak jogai, hanem szigorú kötelességei is vannak. Nyilvánuljon meg az ifjak közt már az iskola padjain egymásnak kölcsönös nagyrabecsülése, egymás érdekeinek tiszteletben tartása: a különféle társadalmi állásokba tartozók, gazdagok és szegények, bentlakók és bejárók, egyházi vagy világi pályára lépők, előkelő vagy egyszerű szülők gyermekei közt uralkodjék megértés, összhang és egymásnak kölcsönös megbecsülése fesztelen érintkezésben és egymásnak kölcsönös, lelkes segítségével. Ez a szolidaritás és egység mutatkozik a közös szereplésekben, a játékokban, az önképzőkörökben, közös kezdeményezésekben.

3. A szociális erények közt különösen ápolni kell ifjúságunk lelkében az *igazságosság érzületét*, mások jogainak és érdekeinek respektálását, még ha saját önző érdekeivel ütköznek is; ápolni kell a *segítő készséget és szeretetet, az önzetlenséget és az áldozatos szellemet*. Jobb tanulók segítsék a gyengébbeket; közös vállalkozásokban, a játékokban és máskor mutatkozzék az önfegyelem, mely saját érvényesülését alá tudja rendelni a közösség érdekeinek. Tanítsuk meg ifjainkat takarékosagra a pazarlással szemben, adakozásra a fősvénységgel szemben. Ne költsék pénzüket fölösleges és önző dolgokra, hanem legyen, amiből tudnak jótékonyságot gyakorolni. De tudják meg azt is, hogy a társadalom anyagi jóléte és a nyomor kiküszöbölése nem a jótékonysági akcióban, hanem a társadalmi és gazdasági élet helyes berendezésén, egymásnak az élethez való jogainak kölcsönös megbecsülésén alapszik. A gyakori és kellő megértéssel végzett szentáldozás természetfölötti eszköze annak, hogy ezt a keresztyény krisztusi egységet és szolidaritást, mely az egyeseket és a nemzeteket kell, hogy egymáshoz fűzze, és Krisztus egy titokzatos testében egyesítse, mélyítsék és magukban eleven élménnyé, lelki valósággá alakítsák.

4. Az *oktatásnak* is a szociális irányú nevelést

kell szolgálnia. Elsősorban hivatott erre a hit- és erkölcs-tan. Nem lehet nehéz dolog a keresztény erkölcsi elvek, a liturgia és az egyháztörténelem kapcsán intenzívebben foglalkozni a társadalmi és gazdasági élet keresztény alapelveivel, hangsúlyozottan rámutatni az evangélium által követelt egységre és szolidaritásra, egyének és nemzetek közt Krisztusban.

De hivatott erre a történelemoktatás is, úgy az ókori, mint a közép- és újkori népek és államok történetének praktikus tényállása. A magyar és a klasszikus irodalmak olvasmányai szintén alkalmat nyújtanak ily kitérésekre, rövid megjegyzésekre, ilyenmű viszonylatok és vonatkozások feltüntetésére és kidomborítására. A mennyiségtanban egyes részletek (váltók, részvények, kamatos kamatszámítás stb.), egyes példák ugyancsak alkalmat nyújtanak úgy gazdasági ismeretek közlésére, mint egyes gazdasági rendszerek rövid jellemzésére, méltatására, illetve bírálatára. A fizika alkalmat ad a technika, a gépek igazi vagy vélt jelentőségének megtárgyalására és megvitatására. Hasonlóképp a földrajz és természetrajz is adatokkal szolgál, melyek a mai társadalmi és gazdasági viszonyokat megvilágítják és a problémák megtárgyalására módot és alkalmat nyújtanak.

Általánosságban a szociális kiképzés a középiskolában ne annyira tárgy, mint inkább az összes tárgyakban működő, azokat átható és szolgálatába fogó szellem legyen. Ha mégis mint külön tárgyat kellene tanítani, úgy ez legjobban a történelem keretében történnék. A szociális nevelés terén az iskolai oktatást segítsék elő és egészítsék ki az önképzőkörök, a kongregációk, a cserkészlet. Ragadjuk meg általában az alkalmat, hogy fiainkkal az életet megismertessük, őket a szociális bajok forrásaira figyelmesebbé tegyük, hogy ezeket a forrásokat magukban is felismerjék és betömjék. Mutassuk meg nekik tanulmányi kirándulások alkalmával nemcsak a gyárak technikai részét, hanem az ott dolgozó munkások életét is, mutassunk meg nekik szociális értékelés szempontjából mintaszerű műhelyeket, telepeket. Vessünk velük egy pillantást a nyomortanyákra; ismer-

jék meg azoknak pszichológiáját és a társadalmi rend, de az egyéni vétkeességnek is ama hibáit, melyekből ezek a nyomortanyák kinőttek. Ebédeltessenek meg a növendékek és tanulók saját anyagi hozzájárulásukkal szegény gyermekeket és szolgáljanak fel nekik, játsszanak velük és szórakoztassák őket. Látogassanak meg kellő felügyelet mellett szegény családokat és vigyék el azoknak összegyűjtött adományait. Így készülnek elő, hogy később az egyetemi ifjúság Settlement-mozgalmában lelkesen és hozzáértően résztvehessenek, az életben pedig igazán szociális érzésű férfiakká váljanak. Csak ezektől lehet várni a jobb jövőt hazánkban és az egész világon. Azért nagyon kíváncs voltna, hogy ifjúsági lapjaink is minél több szociális irányú cikket hoznának. Mi pedig legyünk megértéssel az ifjúság törekvései iránt, mert nem a régiek, hanem a jövődők fogják felépíteni az új, a keresztény társadalmi rendet.

A szociális igazságosság mai követelményei

(Korunk Szava, 1937 febr. 15.)

A mai társadalmi problémák közt első helyen szerepel a szociális igazságosság gyakorlati értelmezése és a magántulajdon szociális kötelességeinek pontos és gyakorlati meghatározása. Ismert dolog, hogy a liberális felfogás elleni reakcióként némelyek katolikus részről is túlzásba mentek és a magántulajdon társadalmi kötelességeinek kihangsúlyozása mellett majdnem szem elől tévesztették annak individuális oldalát. Így történt, hogy többen arra a következtetésre jutottak, hogy a magántulajdonnal való visszaélés egyúttal a tulajdonjog elvesztését is maga után vonja. Mások a szocializmus vizeire evezve, minden munkanélküli jövedelem jogsultságát tagadóba vették. Ismét olyanok is akadtak, akik a vállalat egész jövedelmét, kivéve azt, ami szorosán véve a tőke fenntartására szükséges, a munkásoknak ítélték oda.

Mindezekkel a túlzásokkal szemben állástfoglalt a *Quadragesimo anno*, egyenlőképen hangsúlyozva a magántulajdon individuális és szociális oldalát.

Általában azonban ma is még azt kell vallanunk, hogy a legtöbb ember nem annyira a magántulajdon szociális, mint inkább annak individuális oldalának kidomborításában megy túlzásba, főleg gyakorlati téren. És általánosságban annál inkább, minél több vagyon fölött rendelkezik. A vagyontalanok viszont az ellenkező túlzásra hajlamosak, de ők is csak annyiban, amennyiben nem saját kis pénzecskéjükről vagy vagyontárukról van szó. Hiszen látható volt hazánkban is a

kommunizmus alatt, hogy a földosztás mellett lelkesedő kisbirtokosok csak addig követelték a vagyonfelosztást, amíg kapnivalójuk volt; de amikor sajátjukat is kommunizálni akarták, azonnal megváltozott az iránytű lelkükben.

A bal- és jobboldali túlzásoktól menten jelen értekezésünkben meg szeretnők állapítani azokat az elveket, melyek a magántulajdon szociális kötelességeit megszabják, megállapítani egyúttal azokat a jogokat, melyeket a szociális igazságosság a köznek és az egyénnek mások vagyoni fölöslegével szemben kezébe ad. Mikor ezekről az elvekről és jogokról tárgyalunk, nem annyira az egyént tartjuk szem előtt, amint más egyén vagyoni fölöslegével közvetlenül szemben áll, hanem inkább a társadalomra s annak főképviselőjére, az államra gondolunk, mely az egyén jogainak védője, a helyes társadalmi rend hivatott őre, s melynek közbelépésével az egyén jogait másokkal szemben is érvényesítheti. A vagyonban bővelkedő ember kötelességeiről a szűkölködőkkel szemben minden erkölcstani könyv tárgyal. Az állam kötelességéről a helyes vagyonfelosztást illetőleg csak ritkábban hallunk. Ennek a kötelességnek megállapítása és körvonalozása legyen jelenlegi feladatunk. Egyúttal a vagyontalan egyén jogainak megállapítása is, melyeket az államon keresztül s annak közvetítésével a helyes vagyonfelosztás követelésében érvényesíthet.

I. *A szociális igazságosság végső alapja* az elv, mely szerint a föld javai Istentől mindenki számára adattak, hogy emberhez méltó életet élhessen. Minden embernek joga van az emberhez méltó élethez. Ez pedig az anyagi javaknak bizonyos kvantuma nélkül lehetetlen. Tehát ehhez a kvantumhoz is joga van. Ezt a kvantumot minden ember számára biztosítani nem egyedül a szeretet, hanem az igazságosság követelménye is. Ez a jog az embert teremtésénél fogva megilleti. A föld javainak lefoglalása egyesek által a teremtés tényletét csak követi. Tehát ez utóbbi nem lehet lerontója

minden ember ama jogának, mellyel teremtésénél fogva rendelkezik, hogy t. i. emberhez méltó életet éljen.

Ebből következik a helyes és igazságos vagyonselosztásnak alapelve. Csak az a vagyonselosztás helyes és igazságos, mely mellett minden ember számára kivétel nélkül megnyílik a lehetőség, hogy az anyagi javaknak oly kvantuma birtokába jusson, mely számára az emberhez méltó fizikai és erkölcsi életet biztosítja, — hacsak saját hibájából ezt a lehetőséget a maga számára ki nem zárja. Ez az elv biztos és megdönt-hetetlen és minden helyes szociálpolitika és társadalmi etika alapja.

Ebből az elvből szükségképp következik, hogy ha a magántulajdon felosztása oly anomáliákat mutat fel, hogy az emberek nagy részének tisztességes megélhetése veszélyeztetve van, akkor a vagyonnak elosztása helytelen, egészségtelen, az emberi társadalomra mint ilyenre nézve káros, igazságtalan, nem felel meg a teremtetlen elgondolásának s azért erkölcstelen. Épp ezért megváltoztatandó vagy szociálpolitikai intézkedésekkel, ha ezek elégségesek, vagy ha az eltolódás oly mérvű, hogy ezek az intézkedések már nem bizonyulnak célhoz vezetőeknek, társadalmi reformmal. A társadalmi reform ebben az esetben nemcsak a szeretet, hanem a szociális igazságosság követelménye.

Minden egyén tehát vét nemcsak a felebarát iránt kötelező szeretet, hanem az igazságosság ellen is, ha az ilyen jogos társadalmi reform megakadályozója, tudatos és szándékos kerékkötője, még akkor is, ha az a reform ránézve bizonyos anyagi hátrányokkal járna. Mert az anyagi előnyök, melyeknek elvesztése a társadalmi reformmal együtt járna, amennyiben ezek az előnyök az általános társadalmi jólét akadályozói, senkit nem illetnek meg jogosan. Példa erre a bankjövedelem. Azok az egyének, akik a bankgazdaság helyes reformját akadályozzák, minden módon és eszközzel hátráltatják, az igazságosság ellen vétének akkor is, ha ezek a reformok megfosztanák őket a vezérigazgatói és egyéb igazgatói jutalékoktól, a mamutfizetésektől,

tantiémektől. Mert a gazdálkodásnak épp ez a módja az, mely tönkre teszi a kisemberek életét, igazságtalanul megrövidíti és sokszor a nyomorba kergeti őket.

De vét az állam is és mindazok, akik e tekintetben döntő befolyással bírnak az állam vezetésében, ha az igazságos és a tények által követelt reformot nem létesítik. Vétének a társadalmi igazságosság ellen nemcsak akkor, ha a reformot pozitív eszközökkel megakadályozzák, hanem akkor is, ha a pozitív eszközökkel lehetőség szerint oda nem hatnak, hogy létesüljön. Az állam és annak vezetői kötelesek ugyanis a köz érdekét megvédeni és a mindenkori helyes és igazságos vagyoneelosztást erélyes eszközökkel valósággá váltani.

II. Az eddigi megállapításokban józanul kételkedni nem lehet. De még más kérdések várnak tisztázásra.

1. Első ez: *milyen jog illeti meg a vagyontalan egyént* mások vagyoni fölöslegével szemben? Erre az erkölcsstan azt válaszolja, hogy semmi jog sem illeti meg őt, hacsak a végső szükségéről nincs szó, amikor minden tulajdonjog megszűnik épp abból az elvből származólag, hogy a föld javai mindenki számára adattak a teremtető Istentől. A végső szükség esetét kivéve, senkinek sem áll jogában másnak vagyonát a maga számára eltulajdonítani.

Ez az elv feltétlenül igaz. De két dolog megszívelendő. Elsősorban az, hogy a vagyontalan egyén részéről a jogcím hiánya nem jelenti azt, hogy a vagyoni fölösleggel rendelkező egyén, ha nem is az igazságosság, de mégis a szeretet alapján nem köteles a vagyontalan szegények sorsán segíteni. Amit most mondunk, ismét az általános erkölcsstanba tartozik. Csak hangsúlyozni szeretnők, hogy ennek a szeretetbeli kötelességnek távolról sem felel meg korunk vagyonos társadalma. Ha valakinek nincs családja, egyedül él, vagy csak feleségével, és mindene megvan, amit csak jogosan kívánhat, hogy életét kellemessé, kedvessé tegye, nem látható be, hogy mi címen ne volna köteles jövedelmének az ezt meghaladó részét teljességben

jó célokra fordítani. Hasonlókép, akinek csak egy vagy két gyermeke van, akikről teljes mértékben módjában áll gondoskodni, és marad jövedelméből oly fölösleg, mely sem saját állásbeli életnívója fenntartásához, sem családjának megfelelő ellátásához és a jövőre nézve való biztosításához egyáltalán nem szükséges, ezt a fölösleget köteles vagyontalan embertársai felsegítésére felhasználni. Ez a magántulajdon szociális kötelességéből önként folyik.¹

A másik dolog azonban, mely jobban hozzátartozik a magunk elé tűzött célhoz és feladathoz, a következő: a hibáján kívül vagyontalan egyénnek, vagy az egyének egész csoportjának nincs ugyan joga senki vagyonszükségével szemben az igazságosság alapján eljárni, — nemcsak hogy joga nincs másnak vagyonából a maga számára valamit elvenni, de még törvényes úton a bíróság előtt sem támadhatja meg másnak vagyonszükségét, — de viszont joga van az államtól az igazságosság alapján követelni, hogy a vagyonelosztás olyan legyen, hogy az számára az emberhez méltó megélhetést biztosítsa. Aki saját hibáján kívül nyomorba jutott, követelheti a köztől, hogy mód nyujtassék neki, hogy emberi és családi egzisztenciáját becsületes munka által ismét megalapozhassa. A munkához való jog minden embert kivétel nélkül megillet, — nem minden embertársával szemben egyénenként, de az egész társadalommal, az állammal szemben, melynek kötelessége előteremteni azokat a munkaalkalmakat és lehetőségeket, melyek hibájukon kívül nyomorba jutott egyének felsegítésére szükségesek.

Annál inkább követelheti mindenki az igazságosság alapján embertársaitól és az államtól, mint a jogok és kötelességek örétől, hogy egy osztály vagy embercsoport vagy egyén se éljen úgy vagyonával, hogy ezáltal mások megélhetési, jogos vagyonszerzési lehetőségeit lerontsa vagy mód nélkül megnehezítse.

¹ 120,000 holdra 5 vagon búza nem megfelelő alomizsna; mert ez holdanként csak 0.8 kilogrammot jelent.

2. Ezekből folynak a *keresztény szociáletikai szabályok és elvek*:

Senkinek a köz ellen fellázadnia nem szabad, mert a lázadás törvénytelen eszköz és mindig nagyobb társadalmi kár okozója, mint aminőt lázadás által elhárítani akarunk. De igenis joga, sőt esetleg kötelessége is minden törvényes eszközt igénybe venni, hogy az igazságtalan vagyonelosztásból rá nézve hátrányos következményeket elhárítsa.

Egyénnel szemben tisztán a társadalmi igazságosság alapján perbe szállni nem lehet. De az államra hatni szabad, sőt kell is, hogy oly törvényeket hozzon, oly intézkedéseket tegyen, melyek a bajoknak útját állják. Ha az állam részéről ily intézkedés történt, akkor már peres úton is kikényszeríthető ennek az intézkedésnek betartása és ezek alapján az egyén már a csereigazságosság révén is követelheti felebarátjától jogának tiszteltbentartását.

3. Még egy utolsó kérdést kell tisztáznunk. *Mihez van joga az államnak a helyes és igazságos vagyonelosztás létesítésében?* Mennyiben nyúlhat bele az egyénnek és családnak tulajdonjogába?

Általános elvként felállíthatjuk: az államnak mindahhoz joga van, ami szükséges, hogy a vagyonelosztás igazságos legyen, vagyis hogy minden ember tisztas megélhetését biztosítsa. Tárgyilag ez ugyanazt jelenti, mint hogy az állam oly mértékben veheti igénybe a magánvagyonot a szűkölködők felsegítésére és a szociális bajok orvoslására, amily mértékben a magánvagyon magában véve is kötelezve volna az alamizsnaadásra és jótékonykodásra. Mert az alamizsnálkodás kötelezettsége voltakép akkora, amekkora a szükség. Tehát kor és körülmények szerint változó. Lehetséges, elgondolható oly helyzet is, melyben nemcsak a fölöslegből, hanem még a szükségesből is adnunk kell.

Egyesek egyeseknek csak szeretetből kötelesek adni, de az állam által joggal megkövetelt hozzájárulást a társadalmi igazságosság alapján vagyunk kötelesek megadni. Még erősebben fennáll az államnak ez a joga,

amikor igazságtalanul, a közjó kárára szerzett vagyonról van szó. Az ilyen vagyont az állam voltaképp egészében lefoglalhatja a közjó érdekében, mert ehhez a birtokosnak egyáltalán joga nincs. A birtokosnak, mondjuk, nem a tulajdonosnak; mert az igazságtalanul szerzett vagyonnak birtokosa nem jogos tulajdonosa annak; jogos tulajdonosai azok, akiknek kárára igazságtalanul szerezte. De ki tagadhatná, hogy a liberális kapitalizmus tőkegazdaságában mérhetetlen igazságtalanul, a közjó kárára összeharácsolt vagyon fekszik? Ehhez az államnak teljes joga van hozzányúlni és azt a szociális reform céljaira felhasználni.

A hódmezővásárhelyi „bajbajutottak gazdasági mozgalmának vezetői” nemrég emlékiratot küldtek minden felsőházi tagnak és országgyűlési képviselőnek, melyben a mai bankgazdaság visszaéléseit tárják fel hazánk törvényhozó testülete előtt. Az emlékirat adatait nem ellenőrizhetjük. De hogy általánosságban ilyen a liberális kapitalizmus eljárási módja, az biztos. Ez igazolja előbbi állításunkat az állam jogáról az igazságtalanul, a közjó kárára szerzett vagyon kisajátítására nézve.

4. Ezzel kapcsolatban még azt a kérdést is tisztáznunk kell, vajjon az „*emberhez méltó megélhetés*” fogalma csak épp a létminimumot zárja-e magába, vagy többre is kiterjed? Nézetünk szerint a szociális igazságosság megköveteli, hogy minden ember állásához mért, munkája által szerzett és biztosított jövedelemmel rendelkezzen, melyből magát, családját fenntarthatja és jövőjét is kellőleg megalapozhatja. Ez azt jelenti, hogy vagy kis vagyonkához kell juttatni mindenkit, vagy legalább is a proletársorsból olymódon kiemelni, hogy ne napról-napra éljen csak, hanem biztos állása és biztosított munkaalkalma legyen megfelelő bérrel, fizetéssel, családi pótlékkal és megfelelő nyugdíjjal, mert csak így képes magát s családját emberi színvonalon fenntartani és akadálytalanul örök célja felé törekedni, családját tisztességesen nevelni és a társadalom hasznos és meglegegedett tagjaivá tenni.

Hangsúlyozzuk azonban, hogy „állásához mérten”. Mert a társadalomban nemcsak minisztereknek, tudósnak, hanem utcaseprőknek is kell lenniük. És tagadhatatlan, hogy más egy utcaseprőnek és más egy miniszternek jogos igénye. „Suum cuique”, ez is az igazságosság követelménye.

Az igazságosságon túl a szociális szeretet azt is kívánja, hogy lehetőleg a kultúrjavakból is juttassunk minél többet a társadalom minden tagjának. Ezt a *Quadragesimo anno* is kiemeli: „Ezek a javak nem csupán az élet fenntartását és a tisztességes szükségleteket fedezték, hanem az embert magasabb és nemesebb kultúréletre is emeljék föl, amelynek okos kiélése nincs az erkölcsiségnek ártalmára, sőt annak hasznára válik.” (Qu. a. 42. o.)

„Tehát mindenki kapja meg a maga részét a közjavakból. Oda kell hatni, hogy a teremtetett javak elosztása a közjó és a szociális igazságosság kívánalmaival összhangba hozassék, mert ma a kevésszámú túlgazdag és a vagyontalanok beláthatatlan tömegei közt fennforgó ellentét megzavarta, amit minden jóérzésű ember elismer.” (Qu. a. 34. o.)

„Ha férfiasan és haladéktalanul nem vállaljuk a végrehajtást, ne áltassuk magunkat, hogy a közrend, az emberi társadalom békéje és nyugalma a fölforgató hatalmak ellen megvédhető.” (Qu. a. 36. o.)

Ez a haladéktalan végrehajtás és a létesítendő szociális reformok gyümölcsöző ereje csak akkor lesz valósággá, ha a szociális igazságosságot mindenben megelőzi, kíséri és betetőzi a szociális szeretet és az erkölcsi megújulás. Mert e nélkül a vezetőkben sem az erkölcsi rátermettség, sem a végrehajtási komoly akarat, a társadalomban pedig sem a segítő készség, sem az igazságos mérlegelés, a szegényekben és elnyomottakban pedig sem a megelégedettség, sem a szerzett kis vagyonnal való okos gazdálkodás nem lesz meg. Mindezeknek egyedüli biztosítója a Megváltó Szívéből fakadó és mindenkit mint testvérét Istenben magához ölelő felebaráti szeretet.

Vallásosság és világreform

(Dunántúli Hírlap, 1932 aug. 28.)

Igaz-e, hogy az egész világhelyzetet azonnal meg tudnánk változtatni és jobbra fordítani, ha minden ember vallásos és keresztény életet élne? Ezt halljuk sokfelé és ezzel a kijelentéssel szállnak szembe nem egyszer katolikus részről is minden ú. n. „szociális” reformtörekvéssel. Hassunk oda, kiáltják, hogy mindenki katolikus életet éljen és akkor fölőlegessé válik minden szociális reformtörekvés és minden mozgalom, mely társadalmi téren és törvényes eszközökkel a mai helyzet és a mai állapotok megváltoztatására törekszik. Élünk vallásos életet és akkor kapitalizmus és akármilyen rendszer egyaránt jó, és az egész világ önként reformálódik. Minden egyéb kezdeményezés és reformtörekvés a veszély csíráit rejtí magában, annyi, mint zsákban macskát árulni és támogatásra nem érdemes.

Ez a felfogás minden igazi szociális törekvés kerékkötője. Azért szembe kell néznünk vele. Mi igaz benne és mi nem igaz? Mert minden tévely az igazság látszatával hódít.

Vallásosság és vallásosság, katolicizmus és katolicizmus közt különbséget kell tenni. Vallásosságon és katolicizmuson sohasem kizárólag a benső életet és a kifejezetten vallásos köteleességek hű teljesítését értik: vasárnapi mise, böjt, gyónás-áldozás, imádság, katolikus családi élet és gyermeknevelés, pontos köteleességteljesítés. Világos dolog, — de erről nem is érdemes vitatkozni — hogy ha *mindenki*, de hangsúlyozom, hogy *mindenki ilyen* katolikus volna az egész világon, akkor nem volna sem társadalmi kérdés, sem egyéb probléma. Mert akkor épp az igazi, az egész embert fel-

őlelő vallásosság és a nemcsak egy irányban, hanem minden irányban ható kötelességtudás és igazságosság arra készítetné az embereket, hogy a szigorúan vett vallási és templomi kötelességek teljesítésével párhuzamban az igazságosság alapján és keresztény szellemben oldják meg a cselédkérdést, hogy a munkaadó és a munkás között az emberi méltóságnak és a testvéri szeretetnek megfelelő viszonyt kialakítsák, hogy a tőkés, a kereskedő, a bankház egyéni, jogos érdekei mellett a társadalmi igazságosság és a szeretet által követelt altruisztikus szempontokat is mérlegeljék s ne csak emberek által alkotott törvényeket ismerjenek, melyeket a liberalizmus talált ki az üzletemberek érdekeinek biztosítására, hanem a természettől és annak Teremtőjétől adott jogokat is, amelyek az emberek lényeges egyenjogúságát védik és kizárják a társadalmi igazságtalanságot. De akkor előbb az áteredő bűnt ki kell küszöbölnünk a világból és annak minden átkos következményét, ami minden gondolkodó előtt azonnal mint utópia tűnik fel.

Mindíg volt és lesz sok olyan ember, aki a katolikus világtelfogástól távol áll a katolikusok közt is. A világ nagyrésze pedig még nem is katolikus. És ha valamikor el is érnők, hogy az egész világ a katolikus világtelfogást vallja magáénak és a szerint éljen is, akkor addig az időig sem szabad tétlenül tovább tűrni a mai szociális helyzet jogtalanságait és igazságtalanságát. *Nem elég csak jó és a legjobb katolikusnak lenni, ha vallásos kötelességeinken kívül többet nem teszünk és nem lépünk az aktív katolicizmus útjára, mely az erkölcsi önreform mellett és vele együtt a korszerű és az igazságosság által követelt társadalmi reformokat is sürgeti és szolgálatába állítja a keresztény világnézet érdekében a technika és a művészet által felkínált propagandaeszközöket*, hogy a világon a kereszténytelen, vallás és erkölcs alól emancipált közvéleménnyel szemben megteremtse a keresztény, a katolikus közvéleményt. Mert Istentől csodákat várni nem szabad,

az ellenfél pedig félrelők bennünket és maga hódít el előlünk mindent: gépeket és lelkeket egyaránt.

De ez a felfogás nem is meríti ki a vallás igazi és teljes fogalmát. Az igazi és a szó és fogalom egész tartalmát kimerítő vallásosság és katolicizmus *lényeges* járuléka az Isten és a hit érdekeinek aktív előmozdítása. *Igazán és teljes értelemben vallásos és katolikus ember nem lehet közömbös felebarátjának nyomora, Isten érdekeinek háttérbeszorítása, az Egyház és a hit jogainak lábbaltiprásával szemben.* Nemcsak érzelemben, hanem tettben sem lehet közömbös. Ez annyit jelent, hogy minden tehetségünket és energiánkat latba kell vetnünk, hogy szociális kérdés, sajtó, technika, rádió és film és minden egyéb a katolikus világfelfogás szerint nyerjen megoldást és alkalmazást és Isten országa érdekének szolgálatába álljon, vagy legalább is ezeket az érdekeket ne sértse. *Ez a vallásosság, ez a katolicizmus azt követeli, hogy necsak jámbor, hanem képzett embereink is legyenek, necsak a templomba járjanak és erkölcsös családi életet éljenek, — habár ez az első feltétel — hanem választásokban és parlamentekben, tanácsstermekben is színt valljanak és ne legyenek közömbösek az iránt, hogy minden jelentősebb állásból kitolnak minket és jogainkat megtorlás nélkül, mint nem létezőket, el merik sikkasztani. Szóval a farkasok közé kell menni és vagy megtéríteni őket, vagy zsákmányukat elragadni tőlük. És ha valaki azt mondja: De mi köze ennek az örök üdvösséghez? — akkor azt válaszoljuk: Az a köze, hogy ennek az *aktív katolicizmusnak hiánya okozta, hogy az ellenség életrevalósága ezer lelket tett már tönkre, hogy a kapitalizmus túlkapásai miatt igazi tömegapoztázia indult meg a munkásvilág sorai közt, hogy a keresztyénten sajtó száz meg száz lelket mérgez meg minden nap, mert mi katolikusok, húzódozunk a szociális kérdéssel komolyan foglalkozni, és nem kerítettük hatalmunkba az eszmeterjesztés hatalmas eszközeit és még most sem érezzük át ezek fontosságát. A katolicizmus elég, igen! — de csak az egész katolicizmus!**

Kell-e programm?

(Kalazantinus Tudósttő, 1934 febr.)

Az utolsó katolikus nagygyűlés egyik ülésén szóba került a Katolikus Akció szociális programja. Akkor valakinek szájából ez a szó hangzott el: „Nem kell programm, a mi programmunk a Quadragesimo anno.”

Egészen bizonyos dolog, hogy a katolikus szociális reformtörekvéseknek más vezérelvek, mint a Quadragesimo anno-ban lefektetettek dinamizmusa alatt elindulniok nem is lehet. Ez a mi kódexünk. A mi programmunk az, melyet a Szentszék az egész világnak adott. *De ez sehogy sem jelenti azt, hogy a Quadragesimo anno nagy vezérelveit ne kelljen a helyi és időbeli viszonyokhoz alkalmazva aprópénzre váltani.* Nem jelentheti azt, hogy a katolikus szociális reformtörekvések nélkülözzék minden sikerre számító megmozdulásnak első feltételét, hogy *részletes gyakorlati programpontjai legyenek*, melyek a jelenlegi vizás gazdasági és társadalmi jelenségekkel szemben élesen kiemelik a katolikus álláspontot, a katolikus megmozdulás irányát és célját; melyek nemcsak a katolikus igazságot állítják szembe a kereszténytelen gazdasági és társadalmi felfogással, hogy felvilágosítsanak, hanem a katolikus iniciatívának és aktivitásnak is megjelölik az útját, hogy ezt az iniciatívát és aktivitást a programmpontok gyakorlati megvalósításával működésbe hozzák. A katolikus aktivitásnak nemcsak felvilágosítani, hanem bátor fellépéssel sorompóba is kell állnia.

„Ha mindenkinek tyúkszemére hágunk, veszélyeztetjük a Katolikus Akciót!”, hangzott el egy másik szó. — Bocsánat a kifejezésért, de ha a mai társadalomnak és gazdasági berendezkedésnek sok fájó tyúkszeme van,

mely nem is annyira azoknak fáj, akik ennek a társadalmi és gazdasági berendezkedésnek hordozói, hanem inkább azoknak, akik annak áldozatai, akkor, mondom, ezeket a tyúkszemeket irgalmatlanul ki kell operálni. És legkevesébbé sem számíthat a jövő generáció szimpátiájára olyan megmozdulás, mely nem mer nyitott sisakkal szembeszállni azokkal a bajokkal, melyeket maga is felismer, hanem a „tyúkszemektől” félve a bajok orvoslását csak óhajtható célnak tekinti és mintegy már kimondja, hogy a bajok orvoslására hosszú időn át semmit sem lehet tenni. Az ilyen szociális megmozdulás halvaszülött gyermek volna és ne áltassa magát azzal a reménnyel, hogy a ma felnövekedő katolikus generációt mint lelkes követőt zászlaja alatt fogja egyesíteni. Félő, hogy elvesztjük azt az ifjúságot, más táborba engedjük, horog- és nyilaskeresztesek, fasiszták és nemzetiszocialisták, vagy kivált kommunisták szervezeteibe kergetjük, melyet az ifjúságnak is imponáló, határozott és „tyúkszemeket” nem respektáló fellépéssel kellett volna a katolicizmus számára megnyerni. Be kell vallanunk, hogy kár volt bizonyos katolikus egyesületeknek ifjúságát visszaparancsolni attól a mozgalmától, melyben jogos követeléséért és bizonyos tekintetben létéért szállt síkra. Ezek csak presztizsükben veszítettek azok előtt, akik tudták, hogy jogos érdekekért álltak a harcba.

Ausztria példával jár előttünk.¹ Nem hajlik sem a fasizmus, sem a nemzetiszocializmus felé és mégis kérlelhetetlenül szakít a liberális kapitalizmus egész ideológiájával. Valóban és komolyan és tettek által meg akarja valósítani a Quadragesimo anno-t. Igaz, hogy ott az állam vezetői teszik azt. De ha nálunk nem érettek még meg erre az állam vezetői, akkor a Katolikus Akciónak nem politikai, de igenis minden egyéb rendelkezésre álló eszközzel, *határozott programmal felállítási útját kell egyengetni a társadalmi és gazdasági reformnak* a nagy pápai enciklikák szellemében. Legalább

¹ Az akkori időről van szó.

látnia kell a tömegnek, hogy komolyan akarunk valamit: nemcsak szép eszmének tartjuk a Quadregesimo anno-t, nemcsak terjesztjük — ha terjesztjük — elveit, hanem küzdünk is értük, exponáljuk magunkat, merünk meg-
róni, teszünk értük valamit, követelünk, tiltakozunk, egységesen peticionálunk. Ha ezt látják a tömegek, még ha sikertelen maradna is első fellépésünk, azt fogják mondani: az Egyház fellép az igazság védelmében. És ez egyedül nagy szó már. A gyönyörű karitatív munka mellett ez a szociális megmozdulás a katolicizmus részéről okvetlenül szükséges, ha a tömegeket meg akarjuk tartani vagy újból megnyerni.

Melyek itt a lényeges programpontok? Mindenekelőtt a határozott elvi álláspont a kapitalista felfogással szemben. Meg kell szűnnünk bármely tekintetben a liberális kapitalizmus talaján állni. Két évvel ezelőtt még az eretnek, a demagóg, a kommunista jelzőket vetették azok után, akik nyíltan vallani és hirdetni merték, hogy a kapitalizmus nem a jövőé, hanem a múlté. Ma egész országokat látunk kibontakozni a kapitalizmus karjaiból, szélsőségekkel vagy szélsőségek nélkül, az annyira imádott aranyvaluta-rendszert a dollárok hazája támadta meg, egy Bethlen István is beszédében a kapitalizmus bukásáról szól. Ime, a haladó idő igazat ad azoknak, kik szót mertek emelni az igazság mellett. Meg kell vallanunk és hangoztatnunk: új rendszert akarunk, mert a régi nem áll a szociális igazságosság talaján. Le kell dönteni a bálványokat, hogy felépüljön Isten temploma. Sajnos, hogy mindig utólagosan ébredünk annak elismerésére, amit nekünk kellett volna elsőnek hirdetnünk.

Mi hiányzik még? Mit kell programmba vennünk?

Semmi javulás sem mutatkozik, a sok ígélet ellenére sem, a bérek és az árak kiegyensúlyozása tekintetében.

Semmi sem oly sürgető, mint a családi bér. Pedig még az egyéni bér primitív követelményének megteremtése elől is kitérnek. Inkább leszállítják a béreket, mintsem emelnék ott is, ahol a leszállítás indokolva nincs.

Semmi sem történik a bankokrácia elleni komoly és határozott küzdelemben. Semmi a kartellek megrendszabályozásában.

Semmi sem mutatkozik a nyomortanyák szegényfoltjának eltüntetésében földünk színéről. A karitászt sokat tesz, de szociális reform, mely a bajokat gyökeresen megszüntetné, kevés van, alig valami. Még törvényjavaslatunk sincs, mely ezzel a kérdéssel foglalkoznék. E helyett pártkérdésekkel bibelődünk és az érvényesülésért versenyezzünk.

Mit várunk a Katolikus Akciótól szociális téren? Úgy válogassa meg embereit, hogy vezető szerepet csak azok játsszanak, akiknek van bátorságuk ezeket a programpontokat kimondani és ezek mellett lándzsát törni az élet küzdőtéren, akiknek szavait tetteik és életük meg nem cáfolja, akik a szociális reformot elsősorban magukon hajtják végre, akik bankok és kartellek és egyéb intézmények által érdekelve nincsenek és nem vágyódnak részvénytársaságok igazgatósági tagjai lenni, akik, ha állásba jutnak, nem kérdik, mit fognak szólni hozzá a nemkatolikusok, mit fognak szólni a bankok és a kartellek, akik nem egyéni ambíciójuk kielégítését, hanem egyedül a köz érdekét keresik. Az a baj sokszor nálunk, hogy a mi aktív katolikus életünk vezéregyenységei a nyugdíjazottakból kerülnek ki és akkor kezdenek tenni valamit, amikor már a közélet csillaga letűnt számukra: míg a nemkatolikus tábor vezetői a jelenleg szereplő közéleti személyiségek sorából kerülnek ki. Hogy hová billen a mérleg ebben az esetben, azt előre látni nem nehéz. Hát indulj meg, Katolikus Akció!

A szociális reform gátlásai

(Magyar Kultúra, 1934 nov. 5.)

1931 május 12-én jelent meg XI. Pius pápa Quadregesimo anno kezdetű körlevele a társadalmi rend megújításáról. Ezt az enciklikát várta, mondhatni az egész világ. Ennek megjelenését óhajtotta már egyik nagygyűlési beszédében Vass József miniszter. Megjött. Markáns és semmikép sem kertelő szavakkal jelölte meg a helyes utat, megállapította az elveket, ostromozta a bűnöket. Azóta három év telt el.

Pillantsunk vissza, mi történt azóta? Vajjon a Quadregesimo anno is a Rerum novarum sorsára jut-e? Negyven év múlva egy második Quadregesimo annonak kell-e majd megjelennie, mely siratni fogja a mulasztásokat, amelyeket a társadalom az elsövel kapcsolatban elkövetett?

Nem tagadhatjuk, a Quadregesimo anno az egész világon és hazánkban is egész irodalmat termelt. Majd egészével, majd alapgondolatával, majd egyes fejezeteivel foglalkoznak politikusok, nemzetgazdászok, papok, laikusok, barát és ellenség, nagygyűlések és ankétek, munkásgyűlések és tudósösszejövetelek. Kétségtelen, a Quadregesimo anno egészen új meglátásokat hozott a társadalomba, új világtérfogást teremtett sokak lelkében.

Másik nagy eredménye: a karitászmozgalom hatalmas fellendülése. Amit az utolsó pár évben a karitás terén egyedül csak Budapest művelt, minden dicséretet megérdemel. De azért a legbeavatottabbak, a legilletékesebbek megállapítása szerint még ez is kevés. Epp a gazdagabb körök mind a fővárosban, mind a vidéken, eltekintve a tiszteletreméltó kivételektől, nem

veszik ki arányosan részüket a karitás nagy munkájából. Mint mindenütt, úgy itt is nyilvánvalóvá lesz, hogy a gazdagság sok esetben bezárja a szívet és a pénztárcát egyaránt. A legnagyobb segítség a szegények, a középvagyonosok adományaiból folyik. De mindenesetre megtörtént az első nagy és határozott lépés hazánkban is, melyről még pár évvel ezelőtt egy belga utazó megjegyezte: Csodálkozom, hogy nincs ebben az országban szervezett karitás. Ezt állítani ma már egyáltalán nem lehet.

De hogyan állunk szociális téren? Hiszen a karitás mindig csak kisegítő jellegű volt. Az életbevágó reformokat a szociális intézkedéseknek kell megteremteniök. Igaz ugyan, hogy még ekkor is a szociális intézkedések végrehajtásában és ezeken az intézkedéseken kívül és ezek mellett és felett beláthatatlan sok feladat vár a karitászra, melyet a szociális igazságosság és a legszociálisabb törvényhozás sem képes egyedül megoldani soha. Másrészt az sem tagadható, hogy amíg a szociális reformok be nem következnek, addig a karitás, ha mégoly kiterjedt és áldozatos is, csak mankón jár, nem lehet több a tapasznál, melyet a gondos, szilárd bekötözés előtt éppen csak hogy felrakunk a sebre. Nem egyéb, mint a legnagyobb nyomor pillanatnyi enyhítése, annak legfeljebb nagyon is részleges és ideiglenes levezetője.

A Quadragesimo anno elsősorban szociális reformokat sürget. Pillantsunk vissza a három utolsó évről hazánkban és kérdezzük, hogyan állunk szociális reformok dolgában Magyarországon az enciklika megjelenése óta? Megértette-e az állam, a társadalom, a törvényhozó testület egésze, megértették-e a katolikus vezérek a Quadragesimo anno szándékait, és ha igen, mily tettekre, mily praktikumokra, legalább mily komoly megmozdulásokra készítette őket ez a megértés? Van-e szociális programmunk, mely nemcsak írott malaszt, hanem napról-napra tettreváló komoly akarat, lépésről-lépésre figyelemmel kísérhető, ellenőrizhető

valóráválás, legalább is az őszinte valóráválásnak mindenben szemlélhető akarata?

Sajnos, tény, hogy a nagy általánosságot és az elméletet meghaladó, komoly, részletes és gyakorlati programmtól olyanok is irtóznak, akik egyébként a szociális gondolkodás hívei. Meghátrálnak az eléjük tornyosuló akadályok előtt. Mintha csak elvük lenne, hogy gyakorlati szociális programot nem adunk és nem adhatunk. Programm híján azután nem is történik szociális téren egyéb, mint hogy néhány értékes elméleti tanulmány és könyv és egy sorozat felvilágosító röpirat jelent meg. Azonban a legjobb ilyfajta művekkel sem lehet a szociális mozgalmat magát megindítani. Igazi szociális megmozdulást csak agitációs munka eredményezhet, bár az agitációnak természetesen szolid elméleti alapokon kell nyugodnia.

Eddigi szociális munkánk eredménytelenségének bizonyítéka, vagy még inkább a szociális érzés fejlődésbeli elmaradottságának jele az a tény, hogy a kartellek hazánkban a Quadregesimo anno után is nem-hogy megszűntek, vagy káros hatásuk csökkent volna, hanem ellenkezőleg, még jobban nyeregbe ültek és hatalmukba kerítették azokat a tényezőket is, amelyekről letörésükre legtöbbet vártunk. Mintha még egyes vezető egyéniségeknek is ott kellett volna hagyniok a porondot, mert a kartellek ellen megnyilvánuló erősebb állásfoglalásuk nem tetszett.

Kérdem, mi történt a bankokrácia hatalmának visszaszorítására? Látunk-e szociális gondolkodást, szociális érzést az ügyek kezelésében? Egy szegény nőtől az egyik intézmény a 12 pengős havi kegydíjat megvonta, mert „nem szorul rá”. Pedig egy fillérnyi jövedelme sincs. Nagy könyörgésre és utánjárásra visszaadták a kegydíjat, de nem egészen, hanem öt pengőre redukálva. Hét pengőt meg kellett „takarítani” ezen az állás- és jövedelemnélküli szegény asszonyon, akinek édesatyja nagy érdemeket szerzett magának az intézmény körül. Kérdem, meg fog-e javulni az intézmény „háztartása”, ha koldusegyénektől még a kegydíjat is

megvonják, ellenben vezérigazgatóknak és tanácsosoknak néha munka nélkül élvezett mammutjövedelmét érintetlenül hagyják? Szociális gondolkodásra vall-e, ha attól nem vonunk el semmit, akinek heti 1—2—3 ezer pengős fizetése 500 vagy 1000 pengős redukálásán nem fordul meg semmi egyéb, mint hogy „takarékosabban” kell élnie, viszont a szegény asszony 12 pengős kegydíjából 7 pengőt „megtakarítunk”? Ennek élnie kell; amarra nézve nem életkérdésről van szó, hanem csak arról, hogy ne olyan nagy lábon éljen és redukálja igényeit.

Történt-e egyáltalán kísérlet a családi bér kérdésének megoldására? Illetékes körökben talán még komolyan szóba sem került. Megszűntek-e csak részben is a nyomortanyák, de nem kitelepítés, hanem felsegítés által? Mennyiben javult a munkanélküliség? Kisebbség azoknak az eseteknek a száma, amikor — nem is épp zsidóintézetekben — három-, négyórás túlmunkázást követelnek az alkalmazottaktól, de ennek a munkatöbbletnek honorálására nem gondolnak? Természetesen jaj annak, aki ez ellen fel merne szólalni. Állását veszítené. Készen áll ezer, aki helyébe lép! De a kényszerhelyzetnek ez a kihasználása nem szünteti meg az igazságtalanságot. Nem az-e sokhelyütt még mindig az álláspont: csak túladni a beteg? Hiszen száz és száz kap a hely után. Így még a beteg is kénytelen a korhatárig dolgozni, nehogy kenyerét veszítse.

Egy hivatalnoknak az orvos feltétlen pihenést írt elő. Egyhavi fizetés nélküli szabadságot kért. Nem adták meg. Közben egészen kimerült és akkor beteg, de fizetéssel kellett őt hazabocsátani. Méltó büntetése a könyörtelenségnek. Mily távol állunk még az intézményes szociális gondoskodástól! A szociális gondoskodás nem egyszer a főnökök és osztályvezetők jó szívére vagy szeszélyére van bízva. — És a női és gyermekmunka a gyárakban?!

Így állunk három évvel a Quadragesimo anno után. Igaz, hogy ezek részben csak kiragadott esetek,

de ki ne tudná, hogy ezek az esetek tipikus esetek, tehát bizonyítók?

.

A tények megállapításánál fontosabb azonban ránk nézve a szociális reformot gátló okoknak a felismerése. Ennél a kérdésnél egészen más nyomon kell járnunk, ha magát azt a társadalmat, gazdasági berendezkedést tekintjük, mely a Quadregesimo anno-nak voltaképp az ellentáborra: a mai, alapjában már meg-ingatott, gyökerében már pusztulófélben levő, de törzseben, ágaiban, leveleiben még élő liberális-kapitalista világot; és más nyomon kell járnunk, ha azokat a személyeket, intézményeket, akciókat tekintjük, amelyek hivatva volnának a nagy társadalmi reformot végrehajtani. A kapitalista gazdasági rendszer ma valóban kiháló fához hasonlít, amilyeneket sokszor látunk az erdőben. A fa gyökere már meg van támadva, de egyes ágai még a magasba nyúlnak és zöldelnek, talán még szép koronájuk is van és lombjai messze beárnyékozzák az alatta elhúzódó utat. Ilyen a kapitalista gazdasági rendszer. Nem egy helyen vertek rajta rést. De akik benne nevelődtek és nagyok lettek, mint a mult emlékéhez és nagyságuk gyökeréhez, görcsösen ragaszkodnak, nélküle élni is képtelenek. Hogy ez a világ maga nem hajlandó a reformokat önként végrehajtani, azon csodálkozni nem lehet. Nem is várhatjuk tőle a társadalom megújódását. Itt ifjúságot kell nevelni, amely már mást látott és tapasztalt, mint a békebeli tőzsde- és bankuralmat és a pénzébe eltemetkező, öntelt bankár- és pénzarisztokrácia világát. Ettől a világtól ne várunk sokat. Itt a gátló okok után kutatni teljesen feleslegesnek látszik, mert az okok itt nyilvánvalóak és mindenki által azonnal felismerhetők. Saját létét adná fel ez a világ, ha szociális reformokba kezdene.

Mi jelenleg csak azok után az okok után kutatunk, melyek a társadalmi és gazdasági reformok végrehajtására alkalmas tényezőket gátolják, hogy ezt a reformot valóban meg is indítsák, vagy legalább is a reform-

munkára irányuló legkomolyabb akaratot és törekvést láncra verjék.

Három okot találunk, mely szubjektív természetű, és egyet, mely tárgyi adottságból származik. Szubjektív természetű okok a meglátás hiánya, az érdekeltség és az aggóató félelem. Tárgyi ok a gazdasági tényezőknek és a társadalmi viszonylatoknak egymásba kapcsolódása, mely a reformot az egyik ponton lehetlenné teszi, a nélkül, hogy a társadalmi és gazdasági élet tíz más pontja is mozgásba ne jöjjön. A tárgyi nehézség azonban sohasem teszi megokolttá a letargiát, amikor nyilvánvaló életszükséglettről van szó. A tárgyi nehézség mindig zseniális kutatásokra, meglátásokra, hősiés nekilendülésekre, művészi megoldásokra vezetett, hacsak a szubjektív okok nem léptek gátlólag az útba. Ezért kell mindenekelőtt a szubjektív okokat szemügyre és tárgyalás alá vennünk.

Sokan nem ismerik fel a Quadragesimo anno jelentőségét és értelmét, mert nem látják, hogy annak teljes elgondolása csakis az új társadalmi rendben lehetséges. „Jó úgy, ahogy van!” — ez a szava sok embernek, akitől épp ezért hiába várunk komoly, szociális reformmunkát. Pedig ha csak egyedül a családi bér kérdését tekintjük, be kell látnunk, hogy annak a megoldása a vérbeli kapitalista rendszerben sohasem lesz lehetséges. A pápai enciklika a bér kérdésével foglalkozik talán a legbehatóbban. Ez a lényeges pont máris nem illik bele a kapitalista világfelfogásba és merő ellentétben áll a többnyereség hideg és kegyetlen elvével. Hogy a mezőgazdasági munkás felesége ne kényszerüljön a földken dolgozni, hanem otthon legyen a családjánál és gyermekeit gondozza, az a kapitalista elveken felépülő gazdasági rendben elképzelhetetlen. És sok egyéb más is lehetetlen. Új társadalmi rend szükséges tehát, hogy a pápai enciklikának minden őszinte katolikus által elismert elveit valósággá válthassuk. „Új bort nem töltenek ótömlőkbe; mert akkor elszakadnak a tömlők, kifoly a bor is, meg a tömlők is tönkre mennek.” (Mt. 9, 17.)

Első és alapfeltétel tehát azoknál, akiktől szociális téren komoly reformmunkát várhatunk, hogy a kapitalista világrend egyedül üdvözítő voltának álmából kiábránduljanak és az új gazdasági és társadalmi rend meglátására szemeik megnyílnak. Nem állunk egyedül ebben a felfogásban. Nemrég hangoztatta Mussolini milánói beszédében: „A gazdasági kérdések egyedüli megoldási lehetősége a korporációs rendszer.” Ez a kijelentés meglehetősen kívül áll a kapitalista világ-szemléleten. Nem kevésbé a másik is: „A jövő század a munka százada lesz, amint az előző a tőkéé volt.” De hol merik ezt nálunk elméleti könyveken kívül nyíltan hangoztatni? Hol merik ennek a szónak valóraváltását programmba állítani és a program megvalósításához a kezét keményen az ekére tenni? Ez az a gyakorlati belátás, melynek hiányát a gátló okok közt mint elsőt sorakoztatjuk fel.

A tömegeket meg lehet igézni még ma is jól megválasztott, korszerű programmal, de olyannal, amelynek megvalósítására hitleri akaraterő is van, csak nem hitleri irányban. Ha nem így teszünk, a mi nyakunkra is még egy Hitler fog ülni, nem a katolicizmus javára.

Ez a gondolat vezet át minket a gátlások második okára. A szociális felvilágosítást a Quadragesimo anno szellemében sokan még-még engedik, tűrik, talán maguk is szolgálják. Szükséges is, de nem elegendő. A pusztá felvilágosítás tempója túl lassú, nem tart lépést az ellenség haladásával. És épp ezért nem elegendő. Nem mernek az emberek kilépni a tettek mezejére nagyrészt azért, mert érdekeltek, vagy mert aggódnak. Az érdekeltek és az aggodalmasok a komoly katolikus megmozdulásnak, reformtörekvéseknek gátlói gazdasági és társadalmi téren. Az az embertípus, mely a régi liberális kapitalizmus és liberális katolicizmus talajából és eszmevilágából nőtt ki, nem alkalmas a reformok végrehajtására. Akik maguk is érdekeltek a kapitalizmusban, természetesen csak nehezen szállhatnak ezzel a rendszerrel szembe.

Mikor Dollfusst meggyilkolták, azt mondták,

hogy nem volt eléggé erőskezű, Hitler másként bánt el ellenfeivel. Talán van igazság e szóban. De ugyanezt mondjuk mi is az aggodalmasoknak, akik minden erélyesebb megmozdulástól és hangtól félnek. Ez az aggodalmasság a harmadik gátló ok. A tekintélytisztelt szent és sérthetetlen, de sohasem szabad szolgálivá válnia. Krisztus úgy tisztelte a tekintélyt, mint senki más a világon, és mégis mily határozott szavakkal merte kimondani az igazságot és ostromozni a visszaéléseket Pilátussal, Heródezzel, a zsidó főpapokkal és a farizeusokkal szemben is. Pedig a szociális reformoknál nem is annyira tekintélyről, mint rendszerről van szó. Krisztus tanítása az akkori világgal szemben igazi lelki forradalmat jelentett. És mi félünk és aggodalmaskodunk, hogy a Quadregesimo anno igazságosságának megkövetelésében esetleg túl radikálisak vagyunk? Vajjon Krisztus nem volt-e a legszentebb értelemben „radikális”, mikor a farizeusoknak fejükre citálta a hétszeres „Jaj nektek”-et? Nem lehet mindent pusztán szeretettel elintézni ott, ahol a lélek a szeretet befogadására, legalább is idő szerint, már nem képes. Ott, ahol a szeretet szavát már a gúny tárgyává teszik. Ott, ahol a lélek elkérgesedett. Itt Krisztussal együtt ostort kell ragadni.

Ez is szeretet, de szeretet azok iránt, akiknek érdekeit védjük. És ki mondja, hogy előbbrevaló a szeretet az elnyomók iránt, mint az elnyomottak iránt? A kapitalizmus korifeusai pedig, amint azt a német missziós lapok missziós területekre nézve is kiváló szakszerűséggel kimutatják, valóban nem különbek a Krisztus korabeli farizeusoknál, akik „megeszik az özvegyek házait”. (Mt. 23, 14.) Eszközökben békéseknek lenni mindaddig jó, amíg ezek az eszközök hatásosak; de ahol a béke és szeretet szavának nincs foganatja, ott fegyverhez kell nyúlni. A haza érdekében minden hazafiság ezt sürgeti; a lélek és az ember örök és legfontosabb földi érdekei ugyanazt követelik.

Az idei katolikus nagygyűlés nagyon helyesen állította be a családvédelmet mint a Katolikus Akció

tengelyét. De családvédelem családi bér nélkül nem létezik. Azért induljon meg az erélyes munka szociális téren is. Ez pedig bizonyos szent és megengedett „erőszak” nélkül magától nem megy. Törjük szét tehát a szociális munka gátló akadályait, hogy a szeretet és igazságosság árai előntsék és újjá teremtsék a világot.

Pünkösöd lelke

(Szegedi Új Nemzedék 1936 május 31.)

Pünkösöd, mint általában a katolikus Egyház ünnepei, megkülönböztetésül a tisztán profán ünnepektől, nemcsak emléket, hanem mindig új lelki élményt és új lelki követelményt, az ünnepi titok új lelki átélésére ösztönző hatalmas felszólítást jelent, egyénre és társadalomra nézve egyaránt. Karácsonykor valamennyiünknek újra kell születnünk, húsvétkor új, magasabbrendű életre feltámadnunk, pünkösdkor betelnünk szellemmel, lélekkel.

Pünkösöd a tűz és a lélek ünnepe. A lélek is tűz, mert legbensőbb mivolta a szeretet. A szeretet pedig tűz. A pünkösdi tűznek is van pendant-ja, amint a szeretetnek pendant-ja a vele ellentétes gyűlölet, mert a gyűlölet is a szeretetből fakad. A mai világot is ez a pünkösdi tüsszel ellentétes tűz akarja átjárni. Soha ádázabb küzdelemre nem szánta el magát a pünkösdi lélek nagy tagadása, mint ma. Az istengyűlölet tüze harcra kél a pünkösdi tüsszel, a gyűlölet lelke pünkösöd lelkével. Mintha az egész világ ma csupa tűz volna és vörös lángok vetnek ríktó fényt egész országokra. Ez a tűz terjed, de lángja nem a pünkösdi piros, hanem az a vörös fény, amely a benzinnel leöntött szentség-házak és templomok lángjaiból vetődik ki a sötét éjtszakába.

Ez a tűz nem alszik, bár sokan úgy cselekednek, mintha már elaludt volna és nem fenyegetne pusztulással, nem ijesztene a mi templomaink, szentélyeink, kultúránk, emberi létünk és emberi méltóságunk, tradícionk, családjaink, lelki szabadságunk elhamvasztásával is. Majd a Távol-Keleten Kína óriási birodal-

mában, majd Mexikóban, majd Spanyolországban, majd a Szentföldön, majd Afrikában, majd tözsomszedságunkban, majd Franciaországban csapnak fel lángjai. És mi alszunk, és barátkozunk azokkal, akik üszköt dobnak házainkra. Vagy mit jelentenek egyebet a szerződések, melyeket velük kötünk, mit jelent egyebet az a fel-foghatatlanul tompa közömbösség, mellyel egy „Quadragesimo anno” és ezer vészharang kongatása után is „bekötött szemmel tovább türjük azokat az állapotokat, melyek a lelkeket elkeserítik és a társadalom fölborítóinak szállást csinálnak”.

Valóban elmondhatjuk némikép, ha az istentelenség harci táborának erőfeszítéseit szemléljük a világ minden részében, hogy *spiritus Satanae replevit orbem terrarum*, a sátáni gyűlölet szelleme kezdí betölteni a földkerekséget. És ezzel szemben csak egy szellem diadalmaskodhatik, az, amely a coenaculum-ból indult ki és melyről az Apostolok cselekedetei mondják: „A hívők mind összetartottak . . . birtokaikat és javaikat eladták, s osztogatták az összeseknek, kinek-kinek szükségéhez mérten.” (Csel. 2, 44. 45.) „Nem is volt senki sem szűkölködő közöttük.” (Csel. 4, 34.) A sátáni szellem terrorjával szemben csak a pünkösdi szellem heroizmusa győzhet.

És mégis ettől a lélektől húzódik még mindig a kultúrált világ, annyi gyászos tapasztalat után! Ez a tragikuma. Még mikor harcba lép is ellene, mint Németországban, akkor is ezt a harcot a pünkösdi lélek újnemű tagadásával vezeti be. Gyengeségnek minősíti a pünkösdi szellem erejét, dekadenciának a szeretet evangéliumát. Egy villámokat szóró Isten nagyobb neki, mint a szeretet tűzét a földre bocsátó Lélek.

Mennyire magukon hordják az emberi művek emberi eredetüket! A szocializmus a testvériség jelszavával kezdte. Mennyire torzképe ennek a testvériségnek az, amit a Szolovecki-szigeteken, amit a moszkvai börtönökben, a Fehér-tengerbe szórt hullák, a Mexikóban elevenen elégetett, vagy megfagyasztott hitvallók szemlélésénél látunk! A torzkép szemünk előtt áll, az

igazságot, a krisztusi unum-ot, melyet a pünkösdi lélek inspirál, meg nem követjük.

Amikor a szocialisták támadásai ellen keresztény neveket sorakoztatunk fel, akik a szociális igazságokat hirdették, jól esik, hogy van kikre hivatkozunk. De elfelejtjük, hogy nem egy esetben azon voltunk, hogy elnémissuk azoknak a hangját, akikre most lelkesen hivatkozunk, hogy magunkat védhessük. És miért? Mert még mindig húzódunk a praemissákból emberi tekintet nélkül levonni a konzekvenciákat.

Amíg nem a végzett munka és annak minősége számít, hanem, hogy rokona-e valaki az intézet igazgatójának, vagy résztvesz-e az intézet bálján, táncol-e az igazgatóval, amíg az irányítja az előléptetéseket és nem a belső érték, addig távol vagyunk még, hogy erős akarattal levonjuk az elvek konzekvenciáit. Végezzünk komoly lelkiismeretvizsgálatot! Enyhült-e valamiben is a szociális nyomor, amióta szociális reformokról szónokolunk? Hol az eredmény? Hol az erős kézzel való megfogása a reformot létesíteni képes eszközöknek?

Mit használ a legkedvezőbb időjárás és a vetések és gyümölcsösök sokat ígérő termékenysége, ha képtelen a kisember megfizetni adóját és a termelés mennyiségével egyenlő arányú az eladási ár csekély volta. Hol van a segíteni akaró komoly törekvés, amikor városok földjeiket oly feltételek mellett adják bérbe polgáraiknak, hogy a fizetés után éppoly szegény marad, mint volt annakelőtte? Szóval: sohasem fogjuk meg a dolog lényegét. És ez a mi vétünk a pünkösdi Lélek ellen.

„*Et renovabis faciem terrae*“, a szisztémát kell megváltoztatni, a lényegét kell megragadni, a dolgot magát akarni kell; akkor megnyílnak az eszközök, és pünkösdi lelke át fogja hatni újból a világot.

Heroizmus és reális élet

(Kalocsa, 1932 máj. 29. — Magyar Kultúra, 1932 júl. 5.)

Országszerte ünnepelni szoktuk minden évben az elesett hősök emlékét. Ezidén a kőszegi hősnek is 400 éves emléke tette nevezetessé a határszéli régi magyar városkát. Egyszóval: hősök árnyékában állunk s hősök kultuszán nevelődünk.

De ha az ember végigtekint az országnak és az embereknek nem is annyira a külsején, mint inkább lelkén és érületén, akkor nem ok nélkül vetődik fel a kétely a gondolkodó ember elméjében, hogy ez az ünnepség talán már nem is a mai korba való. Nem akarunk hazafiatlanok lenni, — erre minden további sorunk bizonyíték lesz — de a dolgok állásán elgondolkodni megengedett dolog.

Nem lepi-e meg korunk emberét némileg idegenszerűen, mondhatni a hatásgerjesztés benyomásának látszatával, mikor „hősöket” állítunk oda szemük elé, mely csak a „reális” élet valóságát látja? Ma, mikor sok ember lelkében egyáltalán kihaltak az eszmények, letűntek a csillagok, kiégtek a tüzek, elhomályosultak és elsötétültek a fények — ma, mikor az emberiség legnagyobb részét a napi megélhetés sorvasztó gondja őrli és emészti és más gondolatra alig engedi ébredni? Ma, mikor az emberi társadalomnak jelentékeny hányada mondhatni a szó szoros értelmében haldokol, nem injekciószerűleg hat-e akkor a „hősöknek” az ünneplése?

Es mit mond ezeknek a hősöknek a neve azoknak, akiknek talpalatnyi földjük sincs, kis házikójuk sincs, szobájuk, otthonuk sincs, csak tömegesen „laknak” — hatosával, tizesével, tizenötösével — odukban, lyukak-

ban, vermekben, melyeknek egyedüli bútora olykor csak az a rothadó szalma, melyen „pihennek“, az a deszka, melyre éhségtől kiaszott, fáradt tagjaikat kinyújtják és melyen mást már nem is várnak, mint hogy meghaljanak — hiszen a kétségbeesés reménytelensége már élelmet sem fogadtat el velük.¹ És gondoljuk meg, hogy ezek az emberek nem sporadikusan találhatók „díszpéldányai“ az emberi és nagyvárosi nyomorúságnak, hanem, hogy sokaságukban gyűrűként fogják körül a magyar fővárost és hasonlóképp a többi világvárost is és némi változattal a vidéket is benépesítik nyomorúságukkal. Mondjuk talán azzal a kegyetlen pénzemberrel, kinek szavát nemrég egy újonnan megjelent könyv idézte: Elveszett tömeg! Ezekkel nem számolhatunk!? De sokan vannak és szaporodnak. Termékenyebb a nyomor-anya, mely őket szüli, mint testi édesanyjuk — és számolnunk kell velük. Tíz munkanélküli nyomorgó, az lehet rendőri ügy, — kis változtatással idézzük egy író szavát — de ötvenezer egy nagyvárosban és pár százezer egy országban, az már társadalmi probléma. Hatalmat jelentenek nyomorukban, félelmetes hatalmat. Infekciót jelentenek lelki diszponáltságukban, rettenetes ragályt. Kell velük törődnünk. És nem utolsó helyen azért, mert emberek! Mit mond ezeknek ez a szó „haza“ és „hős“? Nekik, akiknek a térrendészet csákányokkal szétdarabolta egyetlen kis „otthonukat“, azt a putrit, melyet valahogy lehetetlen építőanyagokból összetákoltak és összefalaztak. Nekik, akiknek szemében a „haza“ hivatalos képviselői jobban törődnek a város külső szépségével, mint lakóinak életével és boldogságával és nem adnak más otthont annak helyébe, melyet szétromboltak. Hogy szeressék — ez az ő pszichológiájuk — azt a hazát, mely őket nem szereti?

Ezeknek és sok másnak is ott a „patriá“-ja, a hazája, ahol egy „bene“-t, egy ebédjegyet, egy krumplit, egy darab kenyeret kapnak, bárki adja is azt nekik és

¹ Elekes B.: Krisztust . . . kenyeret! 85. l.

addig a hazájuk, amíg kapják. A legszélsőségesebb és legelképesztőbb megvalósulása ez a hírhedt és megvetett pseudo-elvnek: Ibi patria, ubi bene. A hazátlanak ott a hazája, ahol kenyeret kap; és nem tud azokért a hősökért lelkesedni, akik a hazát védtek és a hazáért elesetek, azért a hazáért, mely neki — nézete szerint — semmit sem ad, mely kiveti őt az emberi társadalomból a barmok tanyáira. Ez a nyomorgók átlagos pszichológiája és azért a „hősök” eszménye nem jelent nekik többet, mint Traján diadalkapuja az arénán elvázó gladiátor számára.

De mit mond a „hősöknek”, az önzetlen, az önfeláldozó szeretet mártírjainak, az eszményekért lelkesülés hőroszainak neve és emléke annak a másik „tömegnek”, melyet — gazdag-e vagy szegény, az közömbös dolog — csak az önzés rúgója hajt és kerget ki az életbe, üzletre, nyerészkedésre, élvezetre és mások kifosztására? A társadalom e másik pólusán is hasonló pszichológiával állunk gyakran szemben. Ezeknek az embereknek is, akik „reális” életet élnek, akiknek a nyereségzsaporítás, a tőkehalmozás és a rentabilitás egyetlen gondolatuk és eszményük, ezeknek is — ha őszinték — a „hősök ünnepe” csak olyan, mint amikor a régi Hellasz ködös homályából egy Heraklesz vagy Achillesz tűnik fel szemünk előtt vagy amikor a magyar multban egy Botondnak párducos alakja jelenik meg vagy Lehel kürtjét véljük hallani valahol a letűnt századok „éji homályában”, vagy amikor egy grál-lovag nyargal előttünk végig a színpadon. Amint ez az ideológia a vallásban is csak valami légies, szabad levegőben könnyen párolgó eszményt, ópiumot lát, úgy a hősök eszményeiben is és minden ideális dologban ez a „reális” életbe beállított és beidegződött pszichológia csak kábító, de nem tápláló, illatos, de nem éltető narkotikumot érez, melynek sem megfogható teste, sem gyakorlati jelentősége nincs és azért a „közömbös” dolgok közé tartozik. A kollektív ember és a börziáner pszichológiájától, az anyagi megélhetés gondjaitól agyongyötört és az anyagi vagyon gyűj-

tésébe fáradt lélekkel belefulladó ember érzületétől egyaránt távol áll és idegenszerű, nem homogén a „hősök” kultusza.

És mégis nincs kor, melynek nagyobb szüksége volna a hősiesség kultuszára, mint ennek a kornak, melyben élünk. A „hős” mindig más és más alakban, más változatban és más ruhában jelent meg a történelem színpadán. Az őskorban mint a vadállatokkal viaskodó primitív ember eszménye, utána mint harcos szemtől-szembe ellenfelével, amikor még az izomerő, a testi ügyesség és személyes bátorság volt döntő a harcban, — a Hektorok és Achilleszek, a Siegfriedek és Botondok kora — majd mint kutató és felfedező óceánokat áthajózva vagy átrepülve, őserdőket átszelve és irtva, sokszor mint saját gépeinek, felfedezéseinek, alkotásának, vegyületeinek, konstrukcióinak áldozata tengeren, levegőben vagy laboratóriumban, majd végre mint a vallás és meggyőződés mártírja, az erkölcs és a jellem hőroza, az „impavidum ferient ruinae” hősalakja. Más és más változatban jelent meg a hős a történelem színpadán, de mindig egy volt a lélek, melyből a hősiesség kisarjadt.

Más és más a hősnek arculata is. Ha hősről halunk, fantáziánk első pillanatra talán harcost, lovagot vagy katonát varázsol lelkünk elé. Pedig a hős nem egyszer gyermekarccal mutatkozik be a történelem színpadán, nem egyszer az anya gyengéd nőiességének fátyla mögöl tekint ránk. Van hős testvér, hitves és barát; van hős a társadalom legfelsőbb, de legalsóbb rétegében is egyaránt. Rongyak közül is kikandikál olykor a heroizmusnak lelke.

Nagy küzdelmek korában, társadalmi vajúdasok kaotikus zürzavarában, mikor „életbe” vágó hatalmas problémák döngetik az értelmek és szívek kapuját és megoldást követelnek, mikor kemény próbák mázsás súllyal nehezednek rá a lelkekre és egzisztenciákra, mikor az életért folyó harc hadállás-elfoglalásainak és hadállás-áttöréseinek gorlicei merészségére van szükség: akkor sohasem hiányoztak a világtörténelemben a hő-

sők. Ilyen kort élünk mi ma. Azért van szükség hő-
sökre és nem pózolunk, ha azt mondjuk, hogy mind-
egyikünkben kivétel nélkül, kell hogy legyen egy adag
heroizmus. Csak a heroizmus, a heroizmus az egész
vonalon, tud megküzdeni a mai élet problémáival és
nehézségeivel.

Heroizmust követel, hősiességet parancsol a nyomor
terrorja. Minden terrornak csak egy versenyképes ellen-
fele van, és ez a heroizmus. A nyomor ma terrorisz-
tikus alakban lép fel és vele szemben csak egy dolog
állhat meg: a heroizmus a nyomorban. Van ilyen hero-
izmus. Hős az a napszámos, aki 16 nyomorgónak ad
szállást és ételmet napi három pengő keresetéből. Hős
az a nyomorgó szíjgyártó, aki saját nyomortanyájára fel-
veszi a kétgyermekes kilakoltatott anyát, hogy a 10
fokos hidegben meg ne fagyjanak. Hős az a néni, aki
kihűlt kályhája mellett egy tipikus nyomortanyán köny-
vet tart kezében és azt mondja: Könyv, szent könyv
. . . Krisztus szenvedését olvasom, mert már csak ez
tud megvigasztalni.¹ A nyomornak is vannak hősei, és
heroizmus kell hozzá, hogy a reménytelenségben hinni
tudjon az ember a reményben, hinni a szeretetben,
hinni a hazában, hinni az Istenben, hinni az emberben.
És mivel a nyomor terrorja nem szűnik meg oly hamar,
azért annak a nagy nyomorvilágvárosnak s lakóinak
heroizmusra van szükségük.

A szenvedés és a nyomor terrorjával szemben-
áll a szeretet és az irgalom heroizmusa. A világot szo-
rongató fájdalomkígyónak egyre szorosabb és az em-
beri társadalom csontjait összeroppantó gyilkos ölelései-
ből csak a szeretet heroizmusa tudja megszabadítani a
világot, — az áldozatos szeretet, a könyörülő szeretet,
a magát odaadó és felemészítő szeretet. Annak a szere-
tete, aki nem fél elmenni a társadalom és erkölcs szám-
űzöttei közé; nem fél, hogy oktalan gyermekek gúny-
kacajjal mutatnak rá papi reverendájára; nem fél, hogy
suhancok kövel megdobálják és közösen rátámadva

¹ Elekes B.: Krisztust . . . kenyeret! 73., 85., 86. l.

ütlegetik; néma marad és tűr, hogy a testi és lelki nyomor terrorján diadalát üljé a szeretet heroizmusa. Azé a szereteté, mely „lemondva táncról, zenéről, színházról, társaságról, szép ruhákról, minden áldott nap járja a nyomortelepeket“.

Nemcsak a nyomortanyán van terror, hanem az állást, kenyeret, megélhetést kereső ember életében is. Heroizmus kell hozzá, hogy hitét ne veszítse az igazságosságban, a tisztaság fennkölt eszményében, a társadalmi rend tisztességében, erényben és minden magas dolog értelmében, ami csak nemessé teheti és szentté avathatja a lelket és az életet: ha van állás és van kenyér az anyját, testvéreit eltartani kénytelen kenyérkereső leány számára, de csak akkor, ha kincsét feláldozza és a sertések elé veti. Hiszi valaki, hogy heroizmus nélkül meg nem rendül ennek a hajadonnak hite és bizalma emberi méltóságban és igazságosságban, ha nem véletlenül egy kéjenc ajtajánál, hanem őt ajtónál is ugyanazt a választ és „felvilágosítást“ kapja és röhögnek rajta és butának csúfolják társai, kiket már kiábrándított az eszményekből az élet „reális“ felfogása és reális igazságtalansága? Heroizmus kell hozzá, hogy eszményért küzdjön, mely nem hoz kenyeret, hanem — a társadalom gonoszsága miatt — megfoszt a kenyértől. Heroizmus kell hozzá, hogy fel ne lázadjon a „rend“ igazságtalansága ellen az a családapa, akit mindenféle vexatúrával állásából kirágnak, mert véletlenül sikerült neki a „protegált“-tal szemben állásba jutni. Ha másképp nem, hát appellata nélkül addig kínozzák megrendszabályozásokkal hibákért, melyeket soha el nem követett s melyeket az elkövetőkön büntetlenül hagynak, amíg végre szétpattan a türelem húrja és akkor — mehet, mert lázadó, mert nincs szubordinációja, mert érdemtelen a kenyérre!

Heroizmusra van szükség az igazság védelmében. El kell tudni viselni azoknak a férfiaknak, „akik a munkások sorsán régóta fáradoznak“, „akiket a csodálatos keresztény szeretet már régóta a proletárok méltatlan sorsának enyhítésére ösztönzött“, hogy „egyrész-

ről elutasítsák őket mint veszedelmes újítókat, másrészt akadályokra bukkanjanak még a barátaiknál is" és hogy „sokak részéről alig tapasztaljanak egyebet, mint hideg közönyösséget, gyűlölködő gyanúsításokat, sőt nyílt ellenségeskedést”.¹ Azért nem mer kiállani sok ember ma sem még, a Rerum novarum és a Quadragesimo anno után sem az elnyomott osztályok védelmében, a gazdasági rendszer kinövéseinek nyílt ostromozásában, egy igazságosabb társadalmi rendszer erélyes sürgetésében, gyakorlati javaslatok energikus keresztülhajtásában, mert nincs meg benne a heroizmusnak az a kicsi, de szükséges adagja, hogy kezdeményező és úttörő legyen egy világban, melyben mindezek a dolgok „hallatlanul újszerűeknek” és „felforgató” eszméknek tűnnek fel. Pedig e nélkül a heroizmus nélkül soha a mai világ gazdasági és társadalmi baisse-sze nem fog megszűnni és a probléma nem fog megoldódni, hacsak nem robbanással és tűz árán és vér áldozatával.

És épp azért, mert ez a heroizmus hiányzik bennünk és tartani kell attól, hogy robbanásszerűen jön esetleg az új világrend, azért ebből a nézőpontból is tekintve a jövőt, heroizmusra kell nevelni önmagunkat és nemzedékünket. Nagy társadalmi változások nem szoktak létesülni erős megrázkódtatások nélkül. Vagy a belátás viszi rá az emberiséget, hogy egy igazságosabb társadalmi berendezkedést keressen, vagy erőszakkal tör utat magának az, amit a népek lelkében elfojtani nem lehet. Ez utóbbi azonban az igazságos és jogos követelésekkel mindig a meglevő jónak lerombolását és a bosszú szadizmusát szokta összekapcsolni, ami egy egész kultúrvilágnak összeomlását jelenti. Mindkét esetben heroizmusra kell nevelni önmagunkat és az ifjú nemzedéket. A belátás által való győzelem a társadalmi bajok fölött csak akkor lehetséges, ha a tett és az áldozat heroizmusa győz az önzés terrorja fölött. A másik eshetőség Oroszország, Mexikó és Spanyolország

¹ XI. Pius: Quadragesimo anno.

állapotait varázsolja szemünk elé. Az üldözés és jogfosztás terrorjával ismét csak a heroizmus tudja felvenni a harcot. A jövő kilátásai tehát mindkét irányban követelik a heroizmust. Erre kell nevelni a jövőendő generációt. Ennek a már-már nekilendülő ifjú heroizmusnak láttára vigasztalódik meg a népek atyjának lelke is, mikor legújabb körlevelében írja: „A Szentlélek Úristen hatalmas árama járja be most az egész világot s különösen az ifjúság lelkét ragadja a legmagasabb keresztény eszmények felé, fölemeli őket minden emberi tekintet fölé és a leghősiesebb áldozatokra képesíti.” Heroizmus a jövő jelszava! Ezt a nyelvet beszéli a maga módja szerint a nyomortanyák ifjúsága is: műveli magát, edzi magát — bár nem látja még maga előtt a célt, melyért küzdeni fog. „Marx, Engels . . . Ezeken már régen túlvannak . . . Modernebb, illetve újabb filozófusokat is megvitatnak. Az einsteini relativitás-elméletet úgy ismerik, mint a tenyerüket. Mert van köztük a társadalom minden rétegeből és korából s amit egyik tud, közli a másikkal . . . Úgy-e különös, mondhatnánk csodálatos, hogy a rongyszedő és szeméttűrő, számkivetett „város” fiatalsága ilyesmit akar.” Nem itt nevelődik talán, ha lesz hősies, önfeledt apostola a mi részünkről, az a fájdalomban, harcban és nélkülözésben megedzett ifjú nemzedék, amelyiké lesz egyszer a jövő? Ki ennek a megmondója? Egy dolog bizonyos, hogy csak egy társadalmi réteg öntudatos és keményen célratörő, és ez a számkivetettek társadalmi rétege, a proletárosztály. De ott van már az ifjúság másik része is, melyet tüzel a heroizmus eszménye. „A megizmosodott ifjú katolikusság dörgő szóval követeli az igazság érvényesülését az egész vonalon. Szociális téren is! Vallja, hogy ha szociális problémáról van szó, ne elméleteket gyártsunk . . . hanem minden kendőzés nélkül nézzünk bele az élet örvényes folyamatükrébe.”¹

Itt a jelentősége a hősök kultuszának a mi „reális”

¹ Elekes B.: Krisztust . . . kenyeret! 40., 100. l.

századunkban. Hősnek lenni nem annyi, mint legendás alakokat érzelemben és képzeletben utánozni, hanem a reális életet a maga valóságában hősie önfeláldozással, hűséggel és kötelességtudással végigélni, vagy — ha kell — az élet áldozatával ámenként lepecsételni és lezárni. Mindegy, hogy milyen részletes célért haltak meg, küzdöttek és éltek a hősök, hacsak igazi eszményért küzdöttek és haltak meg: nekünk elsősorban a lelkiület kell. Ezt a lelkiületet adtátok nekünk, ez a ti ajándékok, ti névtelen nagyok, kiket a Kárpátok völgyei zárnak karjaik közé, vagy akiket a Drinának és a Visztulának homokos partjai takarnak el, vagy akiket Szibéria fagyos földje temet magába és akiket a tenger vizei ringatnak az óceán legmélyén. Nem vagyunk hivatva valamennyien, hogy a csatamezőn vérezzünk el egy hazáért, mint ti, de hivatva vagyunk mindnyájan, hogy az élet, a család, a lelkiesség küzdőporondján megálljuk helyünket, ha kell a hősiességig, és ezzel megvessük az alapját annak a társadalomnak, melyben nem az önzés és az érdek, hanem az igazságosság és a testvérszeretet tartja a kormánypalcát az emberek fölött. Ti feláldoztátok azt, ami a legkedvesebb az embernek itt a földön, életeteket egy eszményért, egy kötelességért, egy szeretetért, hogy mi is tudjunk lemondani, nem feljajdulni és lázadni, hanem tűrni és tűrve küzdeni és tűrve győzni és lemondva szerezni és mindent feláldozva gazdagodni és meghalva élni. A hősiesség nagyon hétköznapi valami — nem azért, mert úton-mezőn találjuk, vagy kirakatokban árulják naphosszat — hanem azért, mert gyakorlása semmiképp sem költői, semmiképp sem ünnepnapi, hanem nagyon is hétköznapi, prózai és szürke foglalkozás. A lövészárkokban hóban-jégben állni, étlen-szomjan harcolni és szenvedni, testi megkönnyebbülés és sokszor lelki vigasz nélkül meghalni — valóban nem lelkendezést kiváltó gyönyör-érzés. De tudjuk meg, hogy a mindennapi élet lövészárkaiban is épp ebben rejlik a tőlünk követelt heroizmus. Tanuljuk meg egymást megbecsülni, akármenynyire választ is el minket állás, tudás, szülőföld, nem-

zetiség és kor. A hősökben nem látjuk sem a parasztot, sem a grófot, sem a tudóst, sem az egyszerű embert; mert hőssé csak a kötelességteljesítés és a szeretet tesz és minél magasztosabb az eszmény, melynek szolgálatában a hős küzdött és elesett, annál dicsőbb az emléke.

Csak az örök élet hite adja meg a „reális” alapját a hősök és a hősiesség kultuszának. Csak a lélek halhatatlansága adhat igazi értéket a név halhatatlanságának. Mikor a világhírű, de szerencsétlenül járt Simplon-repülő Chaveznek halálos ágyán azt mondták, hogy az egész világ beszél — akkor még páratlan teljesítményéről, válasza ez volt: De nekem meg kell halnom! Az teszi a ti ünnepeket is igazán széppé, ti ismert vagy ismeretlen hősök, hogy nemcsak neveket és emlékeket, hanem titeket dicsőítünk és hogy nemcsak azt tudjuk, hogy éltetek és meghaltatok egy eszményért, hanem azt is, hogy most éltek és hogy fejeteiket hervadhatatlanabb babér övezi, mint az a koszorú, melyet a mi kezünk fon homlokotok köré. Csak egy dolog fájhat nekünk és ez az egy dolog az, hogy életetekben nem becsültünk meg titeket úgy, mint halálotokban tesszük. Arra vigyen minket emléketek, hogy már itt az életben tiszteljük, védjük, szeressük és felemeljük az élet hőseit, a hősöket a napi kötelességteljesítés szürke és poros küzdőporondján, a hősöket a családi élet szentelt arénáján, a tíz gyermeknek életet adó és olykor az élet megteremtésébe belehaló, nem életet pusztító és más életének árán saját életét kellemmel párnázó hősi anyákat, a házasság szentségét a teljes önfeláldozásig védő mártírhíveket, kiket a másik hűtlensége és esküszegése nem visz rá soha, hogy a maguk részéről új „házassággal” megszenteltettség a család intézményének szentélyét. Igazságszolgáltatás és törvény hajtsa meg a zászlaját ezek előtt a hősök előtt, védje és oltalmazza őket, mert nagyobb szolgálatot tesznek a hazának, a társadalomnak, mintha az óceánt átrepülnék vagy akár a csatasorban esnének el. Ha panaszkodva sirja el egy lap, hogy „Endresz

György világraszóló teljesítménye óta itt járt-kelt közöttünk, kilincselte jobbra-balra, szinte azt mondhatnánk, hogy már koldult a maga és családja megélhetését biztosító elhelyezkedés és állás után s nem sikerült neki semmi“, mit mondjunk akkor arról, hogy a többgyermekes család és édesanya épp azért, mert kötelességtudó, számkivetésbe kerül és olykor lakást nem talál, ahol el tudna helyezkedni.

Becsüljük meg a hősokeket, akik az emberi élet legsötétebb kétségbeeséseiben is megőrzik az emberi méltóságot és megőrzik a hitet hazában és Istenben és ne legyen az a jutalmuk, hogy az állatvédő líga által a kutyaóknak szánt táplálékból nekik is „jusson“ még annyi, hogy éhen nem kell halniok. Becsüljük a szeretet hőseit, a nyomortanyák angyalait, a szegények hőslélkü pásztoraít, akik maguk is szegények lesznek, hogy megkönnyítsék másoknak a szegénységét. Több hősiesség és nemzeti erő lakik ezekben, mint az úszó és boxoló bajnokokban, akiket nemzeti hősokeknak kiált ki a sajtó és közvélemény. Eltévelyedett ízlése ez is a mi korunknak és az értékbecsülés degenerálása, mely nem tudja felismerni a lelki értéket és szava sincs annak méltánylására, míg a testi erők és ügyességek dicséretére himnuszokat zeng oldalakon keresztül sajtójában és revüiben.

Ünnepeljünk „hősokeket“, igen! Soha kor talán jobban rá nem szorult ennek az eszménynek magasztalására, mint a mienk. De legyen ez az ünnepelés komoly. Komoly lesz, ha az igazi hősokeket ünnepeljük. Komoly lesz, ha abban fog megnyilatkozni, hogy megbecsüljük őket már az életben. Komoly lesz, ha nemcsak szóokolunk és ódázunk, hanem testtel és lélekkel nyomdo-kaikba lépünk.

Kána

(Budapest, rádióbeszéd, 1932 jan. 17.)

„Amint megízlelte a násznagy a borrá vált vizet, előhívá a vőlegényt és mondá neki: Te mindeddig tartottad a jó bort. Ezzel kezdte meg Jézus csodajeleit és hívének őbenne tanítványai.” (Ján. 2.)

Kenyeret szaporítani, bort előteremteni, vagy ha nem is éppen bort, — mert ebből úgyis van elég, úgy-hogy még eladni sem igen tudjuk — de azt, amire millió családnak égető szüksége van, amiből millió család a szó igazi értelmében „kifogyott”: ruhát, lakást, élelmet, munkaalkalmat előteremteni és a semmiből létre varázsolni, — ez a csoda ma igazán időszerű és oly mérhetetlen komolysággal aktuális! És ha Krisztus ma látható alakban megjelenne közöttünk és saját kezével csodálatosan kenyeret szelne a szegényeknek és hívná a világ munkanélkülieit, mint a példabeszédben a míveseket: Menjetez ti is a szőlőmbe és ami igazságos, megadom nektek! — és ha osztaná az élelmet, a ruhát, és a hal torkából előteremtené az adópénzt, és ha még hozzáfűzné, amit a pusztában nála kitartó embertömegnek mondott: Szánom a sereget; nem akarom őket étlen elbocsátani, hogy el ne lankadjanak az úton! — ha így jelenne meg Krisztus ma közöttünk, akkor minden szív megnyílnék előtte és megismétlődnék, ami 2000 évvel ezelőtt Judeában megtörtént: az emberek felkel-nének és királlyá tennék meg őt maguk fölött.

De sokan azt mondják: Ez csak legenda és soha-sem volt valóság. Mások is sokan azt mondják: Hisszük, de már rég elmúltak az idők, amikor még csodák történtek és Krisztus látható alakban köztünk járt, és mindenható kezével gyógyította betegségeinket. Ismét

mások mondják, ezek is sokan: Isten még ma is művelhet ugyan csodát, de azt várunk nem szabad. Az elsők hitetlenek, az utánuk következők kishitűek, az utolsók nem nagyhitűek.

I. *Hitetlenek!* hozzátok szól ma első szavam. Mit vitatkoznam veletek? Nem feladatom ma nektek az evangéliumok hitelességét bebizonyítani. Ezt már számtalanszor megtették azok a tudós lángelmék, akik kimutatták, hogy az evangéliumok hitelességének és történeti értékének tagadásával együtt rombadől az emberiség minden történelmi bizonyossága. Nem feladatom elöttetek a csodák lehetőségét igazolni. Ezt mindenki elismerni kénytelen, aki csak hisz egy személyes mindenható Istenben, ég és föld és minden természeti erők Teremtőjében, és aki csak logikus következetességgel gondolkodik. Nem feladatom nektek Krisztus istenségét bebizonyítani. Erről mondta a nem éppen naív és pietisztikus Napoleon, hogy a legnagyobb bizonyíték mellette az, hogy Krisztust ma is, 2000 év után, az emberek ezrei és milliói nemcsak tisztelik, hanem valóban és igazán szeretik. De azt mondom nektek: a ti hitelenségtek az oka, hogy nincs ma csoda, nem épp abban a szoros és teológiai értelemben, melyben itt az evangéliumban szó esik ma róla, hanem abban a másik, reánk nézve még sokkal szükségesebb értelemben, melyről azonnal szólni fogok. De még többet mondok: a ti hitelenségtek az oka, hogy mindezek az állapotok és életviszonylatok lehetségesek, amelyekről ti magatok sírva panaszkodtok: hogy nincs kenyér, nincs ruha, nincs lakás, nincs fűtőanyag, nincs megélhetés. És ha nektek van is, annál inkább a ti hitelenségtek az oka annak, hogy másoknak nincs. Ne okoljátok a háborút, ne okoljátok a gazdasági válságot, ne okoljátok a békeszerződéseket, — mindez igaz lehet, de nem a főok. A főok, amelyből háború és Trianon és gazdasági válság és minden eredt, ami előtte mint előkészítője és vele együtt mint kísérője és utána mint következménye bajban, nyomorban és szenvedésben reánk zúdult: a hitnek és a keresztény szellemnek az

a megfoghatkozása, mely az evangéliumi igazságok, a természetfölöttiség, a kinyilatkoztatás, a krisztusi csodák kétségbevonásával vette kezdetét. *Justus ex fide vivit*, az igaz a hitből él.

A hitnek ebből a megfoghatkozásából, melynek nem kellett már túlvilág és természetfölöttiség, nem kellett csoda és mennyország, nem kellett emberré lett és értünk kínhalált szenvedett Isten, ebből a hitelenségből forrásozott az az önző, csak a saját földi jólétére és önmeleggazdagodására irányuló szellem, melynek első jellemzője a hitelenség és az égi javak reményétől való megfosztottság mellett az, hogy nincs benne szeretet. Ha ez a túlvilági hitből fakadó krisztusi szeretet megvolna bennetek, ti hitetlenek, kik a pénz hatalom jogarát a világ népei fölött tartjátok s hangoztatjátok, hogy a pénznek nincs szíve, akkor azonnal, csoda nélkül is volna kenyér, ruha, lakás, munka, megélhetés, jólét és boldogság. Ez a ti hitelenségeiteknek legerősebb cáfolata. A hitelenség kiölte lelketekből a szeretetet, és a szeretet számkivételével összeomlott az egész világon a jólét és boldogság. Kell-e ennél kézzelfoghatóbb érv a ti hitelenségeitek ellen! A jog fölött vitatkoztok, de ha mindnyájan komolyan akarnátok, a mai napon helyreállana az egész világon a megelégedettség és a jólét. A szeretetnek nem kell jogi forma — a hitből élő, hősiesen szerető Erzsébet tanú rá, — csak meg kell nyitni a szívet és meg kell nyitni a kezet és adni. De ez csodaszámba megy manapság, a rentabilitásnak és az önzésnek kegyetlen korszakában; csoda ez, melynek megtörténését épp a ti hitelenségeitek akadályozza meg főképp és legelső helyen, csoda ez, melynek azonban meg kell történnie, ha azt nem akarjuk, hogy a jólét és béke, megelégedettség és boldogság végleg kipusztuljanak az emberek szívéből és lakásaiból.

II. Azért hozzátok szól ma második szavam, ti *kishitűek!* Ti azt mondjátok: Elmúltak már az idők, amikor még csodák történtek! Ti azt hiszitek, hogy Isten áldó keze megrövidült, mert nem mivel többé

csodát bajaitok enyhítésére. De nem gondoljátok meg, hogy akkor sem nyílt meg Jézus keze minden félórán, hogy kenyeret és eleséget nyújtson csodálatos módon minden éhezőnek és szűkölködőnek. Harminchárom év alatt csak kétszer nyílt meg így a keze és csak egyszer segített a násznép zavarán a csodálatos bor előteremtésével. És ezt a kivételes csodatevő segítségét nem szüntette meg a századok folyamán sem, mikor rendkívüli körülmények gondviselő bölcsességét arra ösztönözték, hogy csodával segítsen az emberek szükségletein. Sz. Franciska keze alatt is megszorodott az eleség, Sz. Klára áldása kenyeret teremtett elő a szegényeknek, Don Bosco szájalma még a gyermekeket is csodálatosan megörvendeztette gesztenyével. Mindez nem dogma ugyan, de emberi hitel szól mellette, és megmutatja, hogy nem vonultak el végleg fölöttünk az evangéliumi idők, és a csodatevő hatalom ma sem halt ki még az Egyházból.

De nem ez a fontos és nem ez a rendes mód, ahogyan Isten gondviselő keze segíteni tud és akar az emberi bajokon. Nem azért ültetett Isten erőket a természetbe, és nem azért adott értelmet, akaratot, szívet és szeretetet az embernek, hogy ő maga teremtsen elő mindent csodatevő isteni hatalommal. Nem rövidült meg Isten keze ma sem — de titkot árulok el nektek. Titkot, mely ugyan nem titok azok előtt, akik élnek a kereszténységet, de titok, homályba és feledésbe burkolt fény és igazság azok előtt, akik a kereszténységet csak névről ismerik, és nem élnek azt át tettekben és igazságban. Azt mondjátok, hogy Krisztus nem jár ma közöttünk! És mégis közöttünk jár, közöttünk *akar* járni, táplálni, vigasztalni, gyógyítani akar ma is nem kevésbé, mint 2000 évvel ezelőtt. De azt mondom, hogy *tebened*, a te személyedben akarja körüljárni a világot, a te kezeddal akarja jótéteményeit szórnival és szárítani a könnyeket, a te szemeddal akarja látnival az inséget és a szenvedést, a te ajkaddal akarja csókolni a betegek sebeit, a te száddal akar vigasztalni, a te szíveddel akar szeretni. Megértetted-e, hogy te vagy a világon tovább

elő Krisztus? *Induimini viscera misericordiae*: vegyétek fel az ő irgalmának mindent átfogó szélességét; *induimini Christum*: öltsetek magatokra Krisztust! Ezt a szót kell megértened és tetterre váltanod, és akkor ma is még közöttünk jár Krisztus áldó kezével és mindent magához ölelő szerető Szívével.

Szent Pál mondja, hogy hiányzik valami Krisztus szenvedéséből és azért veti alá saját testét kemény önsanyargatásnak. De én azt mondom, hogy nemcsak az ő szenvedéséből hiányzik valami, hanem szeretetéből is, irgalmából is, könyörületéből, áldó és gyógyító körutaiból is hiányzik valami, és te vagy hivatva arra, hogy szeretetteddel, jóságoddal, könyörületteddel kitöltöd azt, ami Krisztus életéből még hiányzik. Ez a te legmagasztosabb életfeladatod és legszentebb hivatásod.

Krisztusnak két nagy élete van, de ez a két élet a valóságban mégis csak egy. Az egyik életét saját személyében élte itt a földön és folytatja ott fenn az égben és itt lenn az Oltáriszentségben az eucharisztikus színek titka alatt. A másik élet az, melyet mi bennünk él, mindegyikünkben, amikor nem elég neki, hogy csak saját egy szívével, ha mégoly nagy is, szeresse az Atyát és szeresse az embereket, hanem ezer szívet, millió szívet, értelmet, akaratot, kezét és nyelvet akar, — annyit, ahány ember csak él a földön és élni fog a világ végezetéig, hogy mindegyikben és mindegyik által imádkozzék, dolgozzék, szenvedjen és szeressen, amíg csak a nap fenn ragyog az égboltozaton és állnak a földnek alapjai, és azon túl, amily hosszú az egész örökkévalóság. Ebbe a nagy Krisztusba vagyunk mi beleoltva, beleékelve, beleépítve, ezzel vagyunk mi lelkileg egybenőve valamennyien. Ezt jelenti, hogy Krisztus ma is közöttünk jár és él, hacsak minden ember és elsősorban minden keresztény megérti a maga nagy hivatását.

Mily hatalmas erők, mily ősi lélekenergiák dolgoznak és működnek a kereszténységben! De ezeket az erőket, ezeket az életenergiákat fel kell szabadítanod magadban és működésbe hoznod, hogy olyanok

ne legyenek, mint a vadonban, az őserdőkben lezuhanó hatalmas vízesések, amelynek termelő energiáit sem emberi értelem, sem emberi kéz soha ki nem használja az emberiség javára. Bárcsak rólad is elmondhatná életed története: Circuivit sanans omnem languorem, körüljárt és meggyógyított minden bajt és szenvedést! Nem volt könny, melyet, ha tehette, le ne törölt volna! Nem volt szegény, akinek nyomora felé keze meg ne nyílt, szíve ki ne tágult volna! Nem volt beteg, akit ki ne szolgált, szomorkodó, akit meg ne vigasztalt volna! Akkor érezné csak a világ, hogy valóban Krisztus jár közöttünk. Ez a bizonyítvány több volna neked, mint ezer emlékoszlop a múzeumokban és pantheonokban, több mint ezer ravatalozás a Nemzeti Múzeum előcsarnokában, vagy a parlament nagy kupolája alatt, több mint ezer dízsír és koszorú, és még ha soha nevedet ember elismeréssel nem is emlitené, és nem jegyezné fel jótetteidet történelem vagy emlékkönyv, és ha szereteted soha hálával, megértéssel nem is találkozna, hanem mint Erzsébetet csak hálátlanság, megvetés és üldözés kísérne utaidon, akkor volnál valóban legnagyobb és legboldogabb, mert Isten egyedül ismerné jótetteidet és ő lenne egyedül a te nagy jutalmad, mert balkezed nem tudta, mit cselekszik jobbkezed. Ezt a kort, ezt az időt, a szeretetnek ezt a korszakát, amikor az emberek ismét megértik és szeretik egymást, amikor újból Krisztus jár közöttünk, ezt a kánai csodát szabad és kell is várnunk.

III. Hozzátok szól ezért harmadik szavam, ti, akiknek *hite nem elég nagy és erős*, hogy ezt a csodát várni merjétek. Megmutatom nektek, hogy az őrgalmas szeretetnek ez a csodája lehetséges. Imádkoznunk, ádventi és böjti sóhajokkal vágyakoznunk kell e korszak után, de mindenekelőtt tennünk és akarnunk kell. Ti, akik ma szavamat halljátok, legyetek az elsők és műveljétek magatokban ezt a csodát. Ha csak az a 10,000, aki ma hallja szavamat, elhatározza, hogy ettől a naptól kezdve embertársainak, testvéreinek megad minden szeretetet, melyre csak szíve és keze képes;

ha egy nagy szeretetszövetséget kötnénk ismeretlen tagokkal, akiknek csak egy a kötelességük: szeretetet adni és belevinni az életbe, akkor máris pirkadna a szeretet korszakának hajnala. Neked két lábad van, mert két állásod van; testvéred pedig nyomorék, egy lába sincs, mert nincs állása. A szeretet azt kívánja, hogy ha meg tudsz élni, add oda egyik állásodat testvérednek, hogy ő is éljen. Neked két kenyered, két köntösöd, két bundád van és az egyiket nélkülözheted; add oda testvérednek, akinek egy sincsen és fázik és éhezik. Vagy nagy darab kenyered van; mess le belőle és adj annak, akinek semmije sincsen. Menj ki béreseidhez a majorba, menj ki a gyárból munkásaid lakásaiba és nézd meg, úgy élnek-e, amint az emberekhez, kik egyúttal testvéreid is, méltó és igazságos? Szükséges-e, hogy adósaidtól azt a felcsigázott kamatot követeljed és kilakoltassad őket lakásaikból, ha már nincs miből fizetniök a pillanat szükségében, de neked van még bőven, amiből élhetsz, sőt élvezhetsz is? Szükséges-e, hogy az özvegyek és árvák fejei fölött lejárassad váltóidat és az inség hullámai összecsapjanak felettük? Tönkre megy-e a nagytőke, ha enged valamit a túlzott részesedésekből és jutalékokból, és ha 17 P-ről szóló követelésnél nem követel költségek és kezelési díjak fejében 3 P-vel többet? Szeret-e az, ha minden szegény- és inségakció elől ezzel a hideg szóval elzárkózik: Hagyjatok már békét ezzel az örökös jótékonykodással, én magam is szegény vagyok! Bárcsak az volnál igazságban, de közismerten a város vagy a község gazdagai közé tartozol, és a szegények többet adakoznak, mint te! Caritas Christi urget nos, Krisztus szeretete sürget. Fiaim, mondja a szeretet apostola, ne szeressünk szóval vagy nyelvvvel, hanem cselekedettel és igazsággal!

Ha keresztutat végzel a templomban, gondold meg, hogy a te második Krisztusod is, testvéred, keresztútját járja az élet via dolorosá-ján, és ne hidd, hogy Krisztus iránt érzett szánalmad és imádságod sokat ér, ha szíved hideg és kezed csukott marad embertársaid

szenvedésének szemlélésénél. De nem más dolog az mégis, ha Krisztust látom szenvedni, mintha embertársam szenvedését látom? Nem, mert Krisztus szenved őbenne. „Amit ezeknek tettetek, nekem tettétek. Éheztem és nem adtatok ennem; mezítelen voltam és nem ruháztatok; börtönben voltam és nem jöttetek hozzám.” Egyesülsz Krisztussal az áldozásban és azt hiszed, hogy valósággal vendégül látod, ha embertársad alakjában elutasítod házad küszöbéről, ha nyomorban hozzád jön, vagy kítaszítod lakásából, ha inségében türelemért esedezik hozzád? Szeretsz búcsúkat járni, kegyhelyeket látogatni? Induljon meg már a nagy búcsújárás a nyomortanyák szomorúan kedves kegyhelyeire, induljanak meg a főváros búcsújárói a Kiserdőbe, a Lágymányosra, Tripoliszba, Angyalföldre! Induljon el Szeged a mőrárosi és alsóvárosi barakkokhoz! Induljon el Kalocsa a Gödrök felé! Induljon meg minden város a maga inséglakásai felé és ott öntse ki lelkének áhítatát, amint Szent Erzsébet csókolta szegényeinek lábát. Van a kereszténységben egy ősrégi áhítat, mely többet ér, mint sok más; ennek az áhítatnak szentséges tárgya a felebarátban élő Krisztus maga. De induljon meg a hatóságok búcsújárása is! Fürdők, színházak, bárók és sporttelepek helyett elsősorban lakást kell építeni, hogy emberek ne lakjanak ólakban és ágyak helyett gödrökben ne heverjenek! Lehetetlen, hogy a privát jótékonyság minden szükségletet fedezzen, ha elsősorban a társadalmi igazságosság nem lép sorompóba. „Egy komoly telepes-törvény és 20,000 egészséges lakás, mondja a nép nagy apostola és barátja, Karl Sonnenschein, többet ér, mint a nyomortanyákon könyörülő irgalom foltozó munkája.” (Thasolt, A. Karl Sonnenschein, 323. o.)

Ó drága Szent Szűz, akinek kegyes jóságáról szól a mai evangélium, majd elfelejtettelek téged, ki a krisztusi szeretet és jóság örök hű mása vagy! A te hatalmas közbenjárásod és esdő mindenhatóságod által kérd Fiadat, változtassa át lelkünk színtelen, ízetlen vizét a szeretet nemes, erős és édes borává, hogy ettől a bor-

tól megrészegedjünk valamennyien és egy új korszakban, a szeretet korszakában üljük meg a krisztusi egység menyegzős lakomáját, és megvalósuljon az evangéliumi násznagy prófétai szava: hogy a legjobb bort, a szeretet borát az idők végére tartottad fenn az emberiség történetében, az oly szomorúan megindult 20. század delelőjére. Amen.

A szentév küszöbén

(Kalocsa, 1933 márc. 5. — Magyar Kultúra, 1933 márc. 5.)

Ha Riese József szájából halljuk, hogy a nagyhatalmaknak ezidőszerint több mint 3000 bombavető repülőgépük van; ha azt halljuk, hogy ezek közül a darabonként 2200 kg súlyú bombák közül egy is elegendő, hogy a bécsi Szent István-templomot a föld színéről eltüntesse és 60—80 km körzetben minden élőlényt megöljön; ha azt halljuk, hogy az 1 kg-os gyújtóbombák 2—3000 fokal hőséget képesek előteremteni, amely ellen a világ összes tűzoltósága együttvéve is tehetetlen és hogy ily bombákkal felszerelt 73 repülőgépből álló raj Berlint egy perc alatt lángba tudja borítani; ha azt halljuk, hogy az újabban feltalált gázok hatása, melyekkel a nemzetek egymás ellen operálni akarnak, százszor erősebb a sztrichninnél és hogy velük szemben nincs védekezési lehetőség: akkor, ha a szkeptikusok ellenvetéseire és kételyeire hallgatva, az adatoknak csak tizedrészét fogadjuk is el, mégis beigazolódik annak a francia tábornoknak a szava, hogy „a jövő háborúja nem a fölfegyverzett hadsereg küzdelme, hanem a polgári lakosság tömegkivégzése lesz”. Ha pedig ez igaz, akkor felvetődik a kérdés, keresztény-e egyáltalán ma még az úgynevezett keresztény világ, mikor ilyen eszközökkel küzdenek és mondhatni irtó hadjáratot indítanak, nem pogányok pogányok ellen, nem pogányok keresztények ellen, nem is keresztények pogányok ellen, hanem keresztények keresztények, sőt, egyszerűen kivetkőzve keresztény jellegükből, nemzetek nemzetek ellen, a nélkül, hogy lelkiismeretük bármikép is felszólalna ellene? Keresztény-e egyáltalán a keresztényekből álló országoknak legalább is az a csoportja,

mely a világ eseményei fölött dönt, vagy azoknak eldöntésére befolyással van, mely a nemzetek sorsát intézi és meghatározza a közfelfogás és a nagy nemzetközi élet irányát és mikéntjét? Keresztény-e még az a világ, amely legfontosabb cselekedeteiben, világra kiható intézkedéseiben egyáltalában nincs már tudatában annak, hogy keresztény? Nem tűnik-e fel majdnem ironiának vagy mondjuk, naivitásnak, ha Szent Pálnak nem kis megütközést eláruló szavait a mai életfelfogás szemüvegén át olvassuk: „Testvér testvérevel pereskedik, és pedig hitetlenek előtt! Már az is hiba, hogy peres ügyeitek vannak egymással. Miért nem türitek inkább a károsodást? Sőt, ti műveltek igazságtalanságot és okoztok kárt és ezt testvéreknek!” (I Kor. 6, 6. kk.) Ezekből a szavakból világos lesz ugyan egyrészt, hogy az emberi gyalórság már a kereszténység első évtizedeiben is, mikor a tűz a legizzóbb volt, megtermette a maga mérges gyümölcseit, de világos lesz másrészt az is, hogy aránylag mily ritka volt az ilyen eltévelyedés és mennyire szemben találta magát az Apostol által joggal feltételezett közfelfogással, hogy ily feddést intézhettek egy egész város keresztény lakosságához. Mi van ebből a szellemből ma még azoknak a lelkeben, akik a népek sorsa fölött döntenek?

És ha a békediktátumok kegyetlen önzését, jogfosztását, minden keresztény szeretetet mellőző zsarnoki intézkedéseit tekintjük, ha az egoizmus és a nyereszkedés borzalmas példáit szemléljük napról-napra, mikor még ma is egész vonatok és hajók élelmiszerrakományát felegetik és tengerbe vetik, csakhogy nagyobb legyen a nyereség, de nem gondolnak arra, hogy ezer meg ezer éhező testvér van a világon, akiknek ha lehet, a fölöslegből még ingyen is kellene juttatni, hogy életüket megmentsük; ha Amerikában egy bankkirály harcot kezd életre-halálra a nagyipar egy fejedelme ellen, mert nem elég neki a sok millió dollár, mely nem évenként, hanem mondhatni napról-napra zsebébe folyik és e mellett nem törődik azzal, hogy százezer munkás a harc következtében kenyerét veszti: akkor

ismét csak felmerül a kérdés, van-e még egyáltalán keresztény érzés azokban, akik a világgazdaság útő-erét kezükben tartják és a gazdasági élet vérkeringésén uralkodnak? Nem nevetne-e szemünkbe ez a kereszténység, ha nekik a hegyibeszéd fenséges szavait idézők és ezen a regulán akarnók mérni az ő cselekedeteiket és lelkiségüket, hogy annak, „aki pörölni akar veled és köntösödöt elvenni, engedd át a palástot is”? (Mt. 5, 40.) Nem kívánjuk a mai kor nagytőkéseitől, hogy köntösükkel együtt palástjukat is odaadják; megelégednénk már, ha el nem vennék mások köntösét és palástját és tennének róla, hogy sok embernek 10 fokos hidegben ne kelljen köntös és palást nélkül a szabad ég alatt fájni és megfagyni.

Es ha a családok válságát látjuk és megtekintjük a válások, a rendezetlen együttélések, az Isten és Egyház törvénye szerint érvénytelen házasságok statisztikáját és mérlegeljük azt az erkölcsi dekadenciáról legbiztosabban tanúskodó tényt, hogy a házassági hűtlenséget az emberiségnek nagy hányada már majdnem mint magától értetődő dolgot és bevett szokást tekinti és hogy köztisztületnek örvendő keresztény vezető egyéniségek is nem egyszer két, sőt három háztartást tartanak és ha az erkölcs fokmérőjének tekintjük, hogy pl. a szépségversenyeket rendező, mezítelenségeket propagáló pornográf Színházi Élet¹ hány példányban jár a családokba: akkor újból felvetődik a kérdés, nem veszett-e ki nagyrészt a keresztény erkölcsi érzék családjaink jó hányadából és vajjon komoly dolognak vagy tréfának tekintsük-e Szent Pál szigorát, mikor a családi tisztaság ellen elkövetett nagy vétség miatt kiközösítéssel sujt egy korintusi férfit és azt mondja, hogy ezt a bűnt még megnevezni sem volna szabad keresztények között? Nem tisztább-e ma már nem egy tekintetben a vad népek felfogása a házasságról, mint

¹ Istennek hála, hogy ezt a lapot a legújabb intézkedések megszüntették.

az, melyet úgynevezett keresztény családokban és nem egyszer az állami törvények vallanak?

De ne legyünk pesszimisták! Tudjuk, hogy az Egyház fenn fog állani a világ végezetéig és hogy a pokol kapui nem vesznek erőt rajta. De baj volna azt hinni, hogy ez az ígéret szabadságlevelet ad a keresztényeknek a tunyaságra és tétlenségre. Mert ugyan-csak Krisztus szavából tudjuk azt is, hogy az Ő második eljövételét egy nagy tömegaposztázia fogja megelőzni. Krisztus ígérete tehát nem zárja ki azt, hogy az emberiségnek egy nagy része elkereszténytelenedik, sőt kereszténységéből egészen ki is vetkőzik. Azt is tudjuk, hogy a vallás nem egy országban épp az utolsó évtizedekben hatalmas lendületet nyert és sokakban az erények oly hősiek fokát szemléljük ma is, mint akár a kereszténység első századaiban. Ezt bizonyítják Kína, Uganda és Mexikó vértanúi, akik hősiességben nem állanak a Szent Istvánok, Szent Lőrincsek, Sebestyének, Ágnesek és Felicitások mögött. Századunkban Lisieuxi Szent Terézben oly tündöklő példaképet állított elénk az isteni Gondviselés és Konnersreuth-ban, ha nem tévedünk, a természetfölöttiségnek oly kézzelfogható bizonyítékát nyújtja, hogy az álkeresztények megszegyenülésére és saját megalázódásunkra be kell látnunk mindnyájunknak, hogy a gyökér, melyből a keresztény hit és erkölcs fakad, ma is éppoly erős és életképes, mint amilyen volt 1900 évvel ezelőtt. De mindez nem akadályozza meg azt, hogy a társadalmat irányító és a közvéleményt megteremtő tényezők a világon elkereszténytelenedtek és hogy az emberiségnek egy tetemes hányada jobban és jobban eltávolodik Krisztustól. Veszély van, hogy minket is elragad az ár.

Azért talán soha szentév nem volt aktuálisabb, mint az, melyet ennek az évnek kezdetén meghirdetett a kereszténység feje Rómában. Ez az év Krisztus keresztihalálának 1900-ik évfordulója. Ennél nagyobb eseményt nemcsak a kereszténység, hanem az egész világ szempontjából nem is állíthatott volna elénk a Szentséges Atya. Hatalmasabban, mint bármi más figyel-

meztet minket arra, hogy keresztények vagyunk, emlékeztünkbe hívja, hogy mi nekünk és mi az egész világnak a kereszténység, hogy mi nekünk és mi az egész világnak Krisztus, hogy mik lettünk mi Krisztus által és mik volnánk mi és mi volna az egész világ Krisztus nélkül.

1. A jubileumi év elsősorban is megrögzíti előttünk *Krisztus történeti személyiségét*. Nem hiába! Vannak, akiknek a kereszténység, akiknek Krisztus csak szimbólum. Nem hiába jelöli meg Lukács evangélista Krisztus fellépésének időpontját oly történeti pontossággal, mikor kiemeli: Anno quintodecimo Tiberii Caesaris, Tibérius császár uralkodásának tizenötödik évében. (Lk. 3, 1.) Nem hiába jelöli meg születésének idejét annyi precizitással, mikor azt mondja, hogy ez akkor történt, „mikor Szíriát Cirinus kormányozta”. (Lk. 2, 2.) Nem hiába mondja a Credo, melynek szövege az apostolok századába nyúlik vissza: passus sub Pontio Pilato, szenvedett Pontius Pilátus alatt. Nem egy Herkulesnek hőstetteiről, nem egy Siegfried harcairól, nem egy Buddha csodáiról zeng hőskölteményt az evangélium, hanem egy történeti korban élő történeti személyiségnek szavait és tetteit állítja eléünk történeti hitelességű forrás. Meg akarja mutatni, hogy az a Krisztus, akinek személyét a hit misztikus fénye körülragyogja, akit a hit mint az oltáron jelenlévőt, mint az Egyházban és minden igaz lelkében titokzatos módon tovább élőt, mint az égben uralkodót és az emberek sorsa fölött ítélkezőt hirdet, történeti személyiség, szavai történeti igazságok, halála és feltámadása történeti tény. Így konkrét lesz a hit, összefüggésbe jut az étellel, a történettel, Krisztus személyisége megjelenik a mai életviszonyok közt. Ez az ideai szentévének első jelentősége. Csodálkozunk, hogy maga a világ miért nem üli meg Krisztus halálának emlékét, mint a legnagyobb történeti személyiségét? Érzi, hogy minden más dicsőítés nem méltó hozzá, egyedül csak a hívőnek térdhajtása a szentség előtt, de ezt a tiszteletet nem akarja megadni neki.

2. De szemünk elé állítja a szentév azt is, hogy

Krisztus nemcsak történeti személyiség, hanem hogy személye *a századok középpontjában* áll. Krisztus csinálja voltaképp a világtörténetet. Mi a világtörténet? Nehéz megmondani. A szocializmus a történeti materializmusra építi fel rendszerét. Szerinte a gazdasági kérdés, a gyomor mozgat meg mindent. De ha valami téves, akkor ez az elmélet téves és nem is annyira tévedésnek, mint ostobaságnak tűnik fel, a világtörténelemből egyszerűen gyomorkérdést csinálni. Mi a világtörténet? A népek harcának története? A kulturális fejlődésnek története? A nagy kutatások és felfedezések története? Az alkotmányok, a társadalmi alakulások, az államok keletkezésének és kifejlődésének története? Mindez szintén a világtörténethez tartozik; de tudjuk, hogy az egész ókor öntudatlanul is egy személyre mutat, akinek eljövételét várta az egész világ, hogy a nagy világbirodalmak is ezt az egy személyt és annak jövőő országát szolgálták, és ez az egy személy Krisztus. Tudjuk, — bár ez nincs oly részletesen kinyilatkoztatva — hogy a Krisztus utáni kor is a világ végéig csak az Ő országának a kifejlődése, elterjedése, harca a világ fiaival és előkészület az Ő második eljövételére. Igaz, hogy a világtörténetnek ilyen szemlélése inkább Isten nézőpontjából tekinti az emberiség történeti fejlődését, amint Isten gondviselése az emberek szabadságának felhasználásával, sőt annak ellenére is céljához vezeti a világot. De azért az ember részéről is, bár tagadhatatlan, hogy számtalan közvetlenebb motívum is mozgatja tetteit és elhatározásait, mégis igaz marad, hogy a leg-hatalmasabb rúgó az emberiség történeti fejlődésében, főleg manapság, a jó és rossz közötti harc. Amióta a kereszténység beleállott az emberiség történeti életébe, azóta középpontja lett annak a harcnak, mely szétválasztja a lelkeket és a világnézeteket. A zsinagóga szeparatistikusabb volt, mint az Egyház. Nem volt világhódító küldetése, azért az ókor története nem mozog a zsinagóga körül, hanem csak a körül, akit a zsinagóga a leghangosabban hirdetett, Krisztus körül. Az újkor története azonban Krisztus és az Ő országa

körül mozog. Mondhatni, hogy a szellemi harc mindig a világnézetek körül forog; és mivel voltaképp csak két világnézet van, a keresztény és a nem-keresztény, azért a harc is mindig a kereszténység körül, Krisztus körül forog. A világnézeteknek ez a harca a kultúrára is ráüti bélyegét. A Krisztussal való hitbeli, erkölcsi és érzelmi kapcsolat vagy ezzel ellentétben a krisztus-nélküliség, a krisztusszeretet vagy a krisztusellenesség még a gazdasági életnek és fejlődésének is megadja a maga irányát, jellegét és színezetét. Hogy mennyire összevegyülnek ég és föld, Krisztus és a világ, azt jó irányban, bár nem árnyoldalak és emberi gyarlóságok nélkül, legjobban látjuk a középkori állameszményben, kulturális és gazdasági berendezkedésben, rossz irányban pedig a mai Oroszországban, melynek egész állami, gazdasági és kulturális szervezete meg van mételvezve a vallásellenes propagandától, sőt mondhatni, már nem is annyira a nép gazdasági jólétét és kultúráját, mint inkább a vallás kiirtását szolgálja. Krisztus az Ő művével tehát a világtörténet középpontja. Az Ő személyiségét és az Ő művét állítja szemünk elé az Egyház ebben a szentémben.

3. Mindez azonban még csak történeti és nem vallási szemlélet, olyan, mint mikor más nagy emberek emlékét is ünnepeljük. De Krisztusra nem lehet csak úgy tekinteni, mint Plátóra, Arisztoteleszre, Goethére vagy Kantra. Krisztus személye mellett egy ember sem haladhat el közömbösen. Plátót, Arisztoteleszt, Goethét, Kantot meghallgatjuk, és ha tetszik, melléjük állunk, ha pedig nem tetszik, elhaladunk mellettük, a nélkül hogy bármiféle lelkiismeretbeli kötelezettséget éreznénk tanaiknak elfogadására. De Krisztusnál önkénytelenül még a hitetlen is megérzi lelkében, hogy itt egy életbevágó tanításról van szó, mely az embert elfogadására kötelezi és az értelem és akarat alávetésének a parancsával lép fel vele szemben s melyet azért közömbösséggel magától elhárítani nem lehet. „Positus est hic in ruinam et resurrectionem multorum. — Sokak romlására és feltámadására tétetett ez és jelül, melynek ellene mondanak,

hogy nyilvánosságra jöjjenek sok szívből a gondolatok." (Lk. 2, 34. k.) *Állást kell foglalnom Krisztus mellett vagy Krisztus ellen.* Minden, ami az emberi életben nem a látszat szerint, hanem valóságban számít és súllyal bír, a szerint nyeri vagy veszti értékét, amint Krisztushoz vezet és hozzá közel áll vagy távol van és eltávolít tőle. Működésének középpontjában életének áldozata áll. Ez a halál nem pusztá vértanúság meggyőződéséért, mint Szokratesz halála. Ez a halál nemcsak önfeláldozás más földi életének megmentésére, mint amikor valaki életének áldozatával ment ki valakit a tűzvészből vagy az örvényből. Ez a halál engesztelő áldozati jelleggel bír és helyettesítő elégtételt nyújt a „világ bűnéért”; megváltó halál ez, mely az örök halál torkából szabadítja meg az embert. Az igazi világtörténet és mindenegyes lélek története tehát a „peccatum mundi”, a világ bűne körül fordul meg és ezt a „peccatum mundi”-t, a világ bűnét, csak a Bárány képes elvenni, akinek áldozati halála 1900. évfordulóját ünnepli az idei szentév. Ez a jelentősége Krisztus halálának, ez a jelentősége az idei szentévnek. Krisztus halála egyértelmű az ember és az emberiség lelki üdvével. A bűnbeesés után fontosabb, az életet és lelket közelebből érintő esemény nem is lehetett, mint Krisztusnak megváltó kereszthalála.

4. Ennek elismerésétől vagy elvetésétől, elfogadásától vagy mellőzésétől függ az ember és a világ boldogsága vagy boldogtalansága itt és túl. *Mik vagyunk mi Krisztus keresztyje és malasztja* nélkül életben és halálban, a családi és az állami életben, betegségben és nyomorban, szenvedésben és megpróbáltatásban! És viszont mivé lett a világ és mivé lettünk mi Krisztus keresztyje és Krisztus malasztja által! Tanúskodnak a szentek, tanúskodik a család, melyet Krisztus keresztyje és malasztja emelt ki a pogányság fertőjéből, tanúskodik az egész keresztyén Nyugat szellemi és erkölcsi kultúrája, melynek alapját Krisztus tanának és keresztyjének hordozói vetették meg, tanúskodnak Európának majd összes főiskolái és egyetemei, melyek a protestáns Paulsen szerint

is nem lettek volna meg az Egyház nélkül, tanúskodik a karitás ezer kis ágban és gyökérben a világban szét-nyúló szervezete. Még azok sem tudják magukat kivonni a kereszténység hatása alól és önkénytelenül is ráépítenek, akik távol állnak tőle, sőt gyűlölik is. Humanizmus, filantrópia, haladás és felvilágosodás, egyéniség, ember-szeretet, egyenlőség, testvériség, szabadság, szocializmus — mindezek alatt a szép és hangzatos szavak alatt és ezek mélyén, ha helyesen értjük azokat, egy-egy nagy krisztusi gondolat rejtőzik. És hogy mi a világ Krisztus nélkül, azt megmutatja, ha fontolóra vesszük, hogy mit vesztenénk, ha egyszerre az egész kereszténység és annak minden nyoma kipusztulna az életből. Megmutatja a Krisztus előtti kor, megmutatja a pogányság ma, akár civilizált, akár primitív formában jelenik meg, megmutatja az újpogányság, mely még rosszabb a réginél, mert nem Krisztus ismeretének a hiányát, hanem annak megtagadását jelenti. Megmutatja mindaz, amit írásunk bevezetésében a ma társadalmát átható szellemről mondtunk. Förster mondja egyik művében, hogy a mai ateista világ nem is tudja még, mit veszített Isten teljes kiküszöbölésével az életből; még élösködik az előbbi századok istenhitéből, csak akkor látja majd, hogy mit veszített, ha a kereszténységre való minden vissza-emlékezés kipusztult már a lelkekből. Így vagyunk Oroszországgal is. Revízióra szólít fel minket az idei szentév. Nézzétek, emberek és tartsatok lélekvizsgálatot: mik lesztek ti és mi lesz a világ Krisztus nélkül! Veszendőbe vannak a legnagyobb értékeitek! Szakadék felé rohanatok, örvénybe hajóztok, kultúrátok és erkölcsi mivoltotok, földi és túlvilági boldogságtok és jóléteitek sirja felé törtök! Álljatok meg, tartsatok revíziót, jó-e az út, melyen haladtok! Ez a szentév jelentősége.

5. Ezek nagyrészt még csak természetes értékek. De mik vagyunk Krisztus által és mik vagyunk Krisztus nélkül *a természetfölötti rendben*? Itt a kegyelem fenségéről kellene szólnom egy Scheeben teológiai tudásával és egy Prohászka nyelvezetével. De egy szó kifejezi azt, amit mondani akarok: deificati, vergöttlicht,

némileg isteni lények leszünk Krisztus kegyelme által. A panteizmusnak legmerészebb álma, mely Istent ezzel a világgal azonosítani akarja, nem ér fel azzal az álom szerűnek tűnő, de legreálisabb valósággal, hogy mik vagyunk mi a kegyelem által. A kegyelem voltaképp a kereszténység lényege, az istengyermekség; hiszen Krisztus megtestesülése és kereszthalála is csak ezt a célt szolgálta. Oly kevés ember érti át a kegyelem fenségét és a benne rejlő erőt. A kegyelem nemcsak bűnmentesség, hanem egy, az Isten legbensőbb természetébe és fölségébe belenyúló pozitívum, mely részesekké tesz minket Isten életében magában. Mondhatni, hogy ez a mi legnagyobb és leggyökeresebb hibánk, hogy nem tudunk felemelkedni az istengyermekségnek végtelenül felemelő, erősítő és egységesítő öntudatára. Honnét van az, hogy oly csekély az igazi buzgóság, oly erőtlen a szeretet, oly gyenge az Istenbe vetett bizalom, oly kevés a bátorság, az öröm, a katolikus öntudat, a biztos fellépés az életben, a meg nem hátrálás a nehézségekben? A válasz csak ez lehet: Mert nem él lelkünkben az istengyermekség tudata. Nem állunk a hit alapján, nem érezzük magunkban a megszentelő kegyelem, az istengyermekség méltóságát és isteni erejét. Azért nincs szavunknak hatása az életben, mint volt a szentekének. Azért nem alakítjuk át a világot Krisztus képére mi katolikusok, mint hajdan őseink átalakítottak egy egész pogány világot és kereszténnyé tették azt. Nem merjük még Isten nevét sem nyíltan belevinni a közéletbe, nem merünk az istengyermekség bátor tudatában beszélni a parlamentben, közgyűléseken, családban, iskolában, hivatalban. Nem merjük a természetfölötti, tiszta katolikus igazságot hangoztatni, mely az egyedüli hatalom a mai kor közömbösségével és istentelenségével szemben. Sokkal többet érnek nekünk a földi szempontok, mint az istengyermekségnek égi kincse. Ez a mi hibánk. Ebből akar kiragadni és meggyógyítani Krisztus kereszthalálának emléke, mely megszerezte nekünk a kegyelmet. Ez az ideai szentév jelentősége. Tudatunkba hívja, hogy a kegyelem által istenek, a kegyelem nélkül semmik sem vagyunk. Minden,

ami nagy az emberek előtt, minden világtörténeti személy — Napoleon, Lindberg, Morgan — Isten előtt semmi a kegyelem nélkül. Rothadó hullá, söpredék, mely csak arra való, hogy a kárhozat tüzére vessék. Mily más szempontok ezek, mint amelyek szerint a mai ember számít! Mennyire távol áll ezektől a 20. század embere, pedig ez lenne üdvössége még földi vonatkozásaiban is. Krisztus szerezte meg és adja ma is: ezt a tudatot vési a mai ember lelkébe az idei szentév. Ez a szentév jelentősége.

Es mi, akik hiszünk, tudjuk, hogy mely forrásokból folyik ez az isteni adomány: a kegyelem. A kereszten megnyitott isteni Szívből, mely az ígélet szerint is a világnak végső reménye. (Bíró Ferenc S. J.: E jelben győzni fogsz!) Mily kegyelettel kell megülnünk 1900 éves emlékét annak, hogy ez a forrás számunkra folyni kezdett és áldását önti a világ nemzeteire! 1900. emlékéve ez az év az Eucharisztianak is, melyet pár órával halála előtt szerzett az Üdvözítő s amelyben az Ő halálának érdemei és emléke élnek s amely a szentmiseáldozatban és a szentségi áldozásban az Ő kegyelmeit közvetíti lelkünkkel. Azért a szentévet is legjobban üljük meg azzal, ha a szentmisében és szentáldozásban való minél gyakoribb részvétellel „ezt cselekedjük az Ő emlékére”: *haec quotiescumque feceritis, in mei memoriam facietis!* 1900. éve ez a szentév, hogy a Boldogságos Szűz is a kereszt alatt imádságával és részvételével Krisztus áldozatában a kegyelmek közvetítője és a mi lelkünk anyja lett. 1900. éve az apostolok világra szóló küldetésének, melynek mi is köszönjük, hogy az igaz hitben születtünk. 1900. éve a pápaság megalapításának, mely számunkra is mindazoknak a kegyelmeknek sziklaszilárd alapon való biztosítását jelenti, melyeket Krisztus kereszt-halála szerzett meg nekünk. 1900. éve végre a szeretet nagy parancsának is, annak az unumnak 1900. évfordulója, melyről Krisztus beszélt az utolsó vacsorán. Ez az unum, ez a szeretet kell a mai világnak. Ez oldja meg a társadalmi és gazdasági kérdést. Ez az igazi békekonferencia és leszerelés. Ez az az amnesztia, melyről

a Szentatya körlevelében beszél, hogy „ne legyen szó ebben az esztendőben háborús kártételről és jóvátételről, követelésről és fizetéseképtelenségről, törlesztésről és elégedetlenségről”, hanem „legyen ez az esztendő kizárólag a testvéri megértés és megegyezés esztendeje”. Pax Christi in regno Christi. Krisztus békéje Krisztus országában!

Á szentév nemcsak revíziót sürget, hanem bátorít és felemel, mert megmutatja Krisztus halálában és átszúrt Szívében a forrást és menedékhelyet is, mely biztos reményt és vigaszt ad a haldokló emberiségnek, hogy új életre feltámadhat. Azért kezdődik a szentév az ideai Passio-vasárnappal és végződik a jövő év húsvéthétfőjével. Krisztus kereszthalála a mi lelki feltámadásunk záloga. Nekünk is szenvedés által kell eljutnunk a feltámadáshoz. Meg kell ismernünk a szenvedés értékét, melyet elfeledtünk. Krisztus útja a mi utunk is; Krisztus győzelme a mi győzelmünk is: „Pax vobis, ego sum! Nolite timere! — Béke nektek, én vagyok! Ne féljetek, én meggyőztem a világot!”

Az Eucharisztikus Világkongresszus szociális jelentősége

(Rádióbeszéd 1938 jan. 12. — Magyar Kultúra 1938 febr. 5.)

I.

Az eucharisztikus világkongresszusok sokkal tább gondolatkörben mozognak, mint ahogy azt a leggrandiózusabb, a csikágói kongresszusnál is nagyobb méretű, tisztán hódolati nyilatkozatok kifejezésre juttathatnák.

Az eucharisztikus világkongresszusok eszméje nem egyedül s nem is elsősorban a pusztán imádatbeli hódolás a szentségi színck alatt rejtőző Istenember előtt, bár ez is minden benső lelkesedést, odaadást, készülést és minden külső fényt és nagyméretűséget megérdemel; hanem ezen túlmenően az akaratok meghódolása és az országok, a nemzetek, a társadalmi osztályok Krisztus lelki birodalmába való beolvadása, egy szóval a Krisztus Király eszméje. Ezt az eszmét tűzték zászlójukra kezdettől fogva az eucharisztikus kongresszusok.

A világkongresszusok eszméje Paray-le-Monialban pattant ki, amikor a katolikus Franciaország a Jézus Szíve-kultusz keletkezésének kétszázéves emlékét ülte 1873-ban. Maga ez a kultusz kezdettől fogva nemcsak mint az egyéni lelkiéletet mélyítő, a lelkiiség fokozására kiválóan alkalmas és hatásos eszköz, hanem mint a társadalmat megújító, Krisztus szellemével betöltő erő és mozgalom jelent meg s indult hódító útjára a világba. Ezt látta a katolikus Franciaország ebben a kultuszban, amikor 1873 június 29-én a Jézus Szíve-

tisztelet bölcsőjénél, Paray-le-Monial-ban mintegy 30 ezer ember kiáltotta az ünnepélyes felajánlás után: „Jézus, légy te a mi királyunk!” De Belcastel Gábor nemzetgyűlési képviselő 50 képviselőtársával mutatja be ez alkalommal hódolatteljes tiszteletét az eucharisztikus isteni Szívnek. Ekkor villant meg Tamisier Emília, az eucharisztikus világkongresszusok megindítójának lelkében az eszme: „Milyen szép lenne, ha az eucharisztikus Jézus szociális uralmát el lehetne ismertetni a nemzetekkel!”

Ez maradt azután az első lille-i nemzetközi kongresszustól kezdve az eucharisztikus kongresszusok vezéreszméje mindaddig, amíg 1925-ben XI. Pius pápa a Krisztus Király ünnepét be nem vezette az Egyházba és ezzel új, még tágabb teret nem nyitott a világot meghódítani hivatott eszme gyakorlati megvalósítására. Voltakép az egész „Actio Catholica” ebben a gondolatkörben, ezen az eszmei alapon, ezen a gyakorlati területen indult meg és mozog a mai napig.

Nem véletlen dolog, hogy ugyanaz a Mermillod püspök, akivel XIII. Leó pápa még mint perugiai püspök sokat értekezett a szociális kérdésről s aki egyik legékesebben szóló vádlója volt a liberális gazdasági rendszernek s a reformoknak egyik legerőteljesebb sürgetője, akinek székhelyén, a svájci Freiburgban alakult meg az ú. n. Freiburgi Únió, a katolikus szociológusok és politikusok első nemzetközi egyesülése a társadalmi reformok megteremtésére: ugyancsak első volt, aki az eucharisztikus kongresszusok nemzetközivé tételét sürgette. Az ő székvárosában tartották meg egy évvel a Freiburgi Únió létrejötte után a 3. nemzetközi eucharisztikus kongresszust. Ez alkalommal négyezer ember ünnepélyesen hűséget esküszik az eucharisztikus Krisztus társadalmi királyságának, és ennek az eseménynek hatása alatt alapítja meg a következő évben De Mun a francia ifjúság szövetségét a keresztény szociális rend visszaállítására.

Ez a három eszme: Szent Szív, Eucharisztia, szociális reform egy területen mozog. Ezeknek a gyümölcse

nemcsak a világ felajánlása az Üdvözítő Szívének a század fordulóján XIII. Leó által, hanem a *Rerum novarum* enciklika is, mely mondhatni az eucharisztikus világkongresszusok eszmekörében született és érlelődött meg a nagy pápa lelkében.

Nem véletlen az sem, hogy Tamisier Emília lelki irányítója Franciaország nagy szociális apostola, P. Chevrrier volt.

A jeruzsálemi, az első és második római világkongresszus egy-egy hatalmas lépés, hogy az Únió és Krisztus társadalmi királysága eszméjét mind tágabb körben, világreszekre kiterjedően ismertesse és a megvalósítás felé vigye. Mind e törekvések koronája Krisztus Király ünnepének bevezetése 1925 december 24-én. XI. Pius pápában is a szociális reform gondolata a Krisztus Király-eszmével és az eucharisztikus Szent Szív kultuszával kapcsolódik, amint hatalmas, világra szóló körleveleinek egybevetése világosan bizonyítja.

II.

Az eucharisztikus világkongresszusok és a katolikus szellemtől áthatott szociális reformtörekvések kapcsolódása a dolog benső természetéből fakad. Krisztus hármasság végreje: Menjetek az egész világba és tanítsatok minden népet, cselekedjétek ezt az én emlékezetemre és szeressétek egymást és legyetek egyek, amint az Atya és én egy vagyunk — egymástól elválaszthatatlan, egymásbafejtődő láncszemei az evangéliumnak és a kereszténységnek. Misszió, Eucharisztia és Egység egymást feltételező, egymásból folyó valóságok és követelmények.

A misszió az apostoloknak és az Egyháznak azért adatott, hogy az egész világ és minden nemzet egy nagy lelki birodalomban, Krisztus országában egyesüljön, amelynek napja, fénye, gyújtópontja, tápláló ereje és összetartó kapcsa az Eucharisztia. Azért hirdetik az evangéliumot az egész világon, hogy minden nemzet és nép egy oltár körül tömörüljön, melyen az újszö-

vetség áldozatát, az eucharisztikus áldozatot bemutatják és minden ember, faj és nem, állás és hivatás, osztály és rang, kor- és helykülönbség nélkül ugyanabból a kenyérből egyék, ugyanabból a kehelyből igyék, s az őket egy titokzatos nagy lelki testben egyesítse, melynek feje az eucharisztikus Krisztus maga. Ebben az egységben nincs már különbség zsidó és görög, férfi és nő, szabad és rabszolga között, hanem Szent Pál szava szerint mindegyikben csak Krisztus él.

Az Eucharisztia lényegénél fogva szociális szentség. Már előképeiben, a kánai menyegzőben és a kenyérszaporításban is szociális volt, mert a társadalom alapját: a családot, és a testi élet alapját: a mindennapi kenyeret, azt a két tényezőt, mely körül forog voltaképp az ember társadalmi élete, szoros kapcsolatba hozta Krisztussal, az élő kenyérrel, a nagy szőlőtővel és az élővizek forrásával, melyek az Eucharisziából patakzanak.

III.

Ebből érthető meg a mostani világkongresszus szociális jelentősége.

Az Eucharisztia voltaképp a kereszténység maga, annak legbensőbb mivoltában. Itt valósul meg igazában az egy test, a fej és a tagok, a szőlőtő és a vesszők hasonlata; itt fűződnek egybe nemcsak a fej és a tagok, hanem a tagok egymás közt is oly szoros természetfeletti egységbe, mellyel szemben minden tisztán földi összekötőkapocs csak lazának tűnik fel. De ez a kapocs csak akkor fejt ki egységesítő hatását, ha az Eucharisztia bennünk valósággá lesz. Amíg csak eszme és gondolat marad, de nem lesz élet bennünk, addig az egység is, mely az első keresztények díszét, de erejét is alkotta, és egy pogány világhatalommal és pogány világkultúrával diadalmasan megküzdött, sohasem lesz képes igazi erejét kifejteni. Ez a katolicizmus erejének és gyengeségének titka.

Ha az eucharisztikus világkongresszus komoly

eucharisztikus lelkületet teremt bennünk, lelkületet, mely a gyakori és korai szentáldozásból táplálkozik, és ha az áldozás lényegét megértjük, melyet ez a szó „communio” kifejez: hogy nemcsak Krisztussal, hanem egymásközt is a legszorosabb egységben vagyunk, akkor az eucharisztikus világkongresszusra való előkészületnél és a belőle fakadó eucharisztikus lelki áramlatnál hatalmasabb szociális nevelő erő nincs. Ez az erő nemcsak a gyermekvilágot és az ifjúságot, hanem minden kort, állást és hivatást egyaránt megragad és átalakít.

De ennek az eucharisztikus nevelésnek és önnelvelésnek valóban komolynak és gyakorlatinak kell lennie. Nézzünk végre valamennyien a keresztyénség, a katolicizmus mélyére és lényegére. Vegyük komolyan, hogy az a Krisztus, aki a szentáldozás által bennünk lakik, embertársunkban is él. Erről győződjünk meg elsősorban magunkban, erre tanítsuk mindenütt gyermekeinket, vessük az első keresztyéneknek ezt a vezérgondolatát soha el nem pusztítható vonásokkal lelkünkbe és neveltjeink lelkébe, akkor lehetetlen dolog lesz, hogy p. o. egy magát keresztyennek és katolikusnak valló ember embertársát, ha sokcsaládú is, télvíz idején kilakoltassa, lehetetlen lesz, hogy nyugodt lelkiismerettel élvezze a havi 5—10,000 pengőket, és könnyörtelen szemmel nézze éhező, rongyos, odukban lakó, fázó testvéreit, akikről igazán hiszi, hogy bennük is Krisztus él, úgy mint ő benne. Ennél hatalmasabb erő nincs, de csak akkor, ha komoly valóság, nemcsak cífraság bennünk a keresztyénség és az Eucharisztia.

Gyakorlati kivitelben szükséges tehát, hogy elsősorban a külső keretek fényessé tétele mellett és azon túlmenően az eucharisztikus év alatt a gyakori áldozást és a gyermekek korai áldozását minden erővel előmozdítsuk. Valóban rá kell feküdnünk a lelkek eucharisztikus nevelésére. De ez nemcsak abban áll, hogy gyakran és korán táplálkozunk az Oltáriszentséggel, hanem, hogy annak benső mivoltát, és pedig nemcsak a Krisztussal való kapcsolat, hanem a felebaráttal való kapcsolat szempontjából is minél bensőbben meg-

ismerjük és megismertessük. Ez utóbbi szempontot pedig nem ritkán szem elől tévesztjük. Ez az eucharisztikus nevelés és önnévelés szociális irányban. Legyen ez egyik gyümölcse az eucharisztikus világkongresszusnak nálunk, itt Magyarországon.

IV.

Az eucharisztikus világkongresszust nemcsak az egyének ülik, hanem az egész magyar katolicizmus is mint testület. A magyar katolicizmusban mint testületben is kell, hogy ugyanaz a szellem éljen, mint az egyénben. Komolyan kell végre vennünk nekünk katolikuskoknak elsősorban, akik eucharisztikus világkongresszust ülünk, hogy minden kultúra felett áll az a kultúra, amely az emberben, akárki legyen is, az embert nézi és épp azért emberhez méltó életviszonyokat is teremt körülötte. Teljes tudatra kell ébrednünk, hogy százezreket veszítünk el telt templomok mellett is, ha a Krisztus-kenyérrel együtt a mindennapi kenyeret nem vesszük ki a pincelakásokba és nyomortanyákra. Le kell tudni mondanunk egy liberális világ életfelfogásáról, mely természetesnek tartja, hogy vannak nyomortanyák és emberek, akiknek még az sincs meg, amit a jó gazda kutyájának is megad. Ez nem lehet természetes és Istentől akart állapot. Nem Istentől akart rend az, hogy az ember még 30 éves korában se alapíthasson családot. Nem Istentől akart rend az, mely annyira igénybe veszi az embert, hogy még vasárnapja, még ebédideje sincs, az a rend, melyben az üzlet több, mint a lélek. Ez ellen fel kell szólalnia, nemcsak felszólalnia, hanem tennie is mindenkinek, aki előtt komoly dolog, valóság és nemcsak szép jelvény, platói igazság az Eucharisztia és a misztikus test. Le kell tudni mondanunk egy hamisnak bizonyult rendszernek esetleg ránk vonatkozó előnyeiről, ha arról van szó, hogy ezzel embertársunkat, Krisztusban testvérünket a nyomorból kimentsük.

Teremje meg azért az eucharisztikus világkon-

gresszus az Eucharisztia szellemétől áthatott katolikus szociális programmot, melyért ma a katolicizmus hivatott szerve, az „Actio Catholica” ugyanazzal az eréllyel küzd, mint amellyel a szélsőséges bal vagy jobb táborát látjuk küzdeni a világon a maguk programjának keresztülviteléért. Nem az erélyességben, nem az akaraterőben, nem a következetességben, csak az igazságban és a szeretetben kell tőlük különböznünk.

Ezért állítsák össze a katolikus szociológusok és tudósok már előkészületként a kongresszusra a jövőben követendő szociáletikai gyakorlati programmot és ennek megvalósítását kezdje majd meg a májusi világkongresszus. Lepjük meg a katolikus világot egy egészen a Rerum novarum és a Quadragesimo anno alapján részleteiben is kidolgozott katolikus szociális programmal, és mint „Nova charta caritatis és unitatis”-t olvassuk fel ünnepélyesen az eucharisztikus Király színe előtt, aki a béke és az egység fejedelme. Ennek a programmnak leglényegesebb pontja a családi bér mindenki számára és a teljes vasárnapi munkaszünet, beleértve a vásárokat és üzleteket is.¹

Az Eucharishtiából táplálkozó munkás és szegény viszont a maga részéről is, ha komolyan veszi kereszténységét és az Eucharishtiát, a gazdagban, a vagyonosban, a munkaadóban testvérét látja, és habár jogait védi, mégsem a gyűlölet hevíti, hanem a megértés, a méltányosság és a szeretet vezeti. A munkának társadalmi kötelezettségeit éppúgy felismeri, mint a tökéét, és a társadalmi igazságosság és szeretet alapján nem koldulásból, nem selejtes teljesítménnyel, hanem becsület, lelkiismeretes munkával akarja majd sajátmaga és családja kenyerét megkeresni. Vizsgálja meg mindenki lelkiismeretét az eucharisztikus Krisztus színe előtt, gazdag és szegény, munkaadó és munkás egy-

¹ Öröndetes dolog, hogy ezeket a szociális reformeszméket az a miniszterelnök vezette legújabbban a gyakorlati területre, aki oly meggyőző szavakkal szólt mint miniszterelnök az eucharisztikus világkongresszus nyilvános ülésén.

aránt: teljesíti-e szociális kötelességeit? Vizsgálják meg magukat, akiknek feleslegük van, eleget tesznek-e igazán annak a szeretetből fakadó keresztény kötelességnek, mely szerint a gazdag feleslege a szegény tápláléka?

Legyenek az 1938-i világkongresszus emlékei a nyomortanyákon felállított templomok, menhelyek, otthonok és iskolák, melyek a szegények legszegényebbeit karolják fel az eucharisztikus Jézus szeretetében. Szébb emlék ez, mint bármely dóm, melyet a budapesti eucharisztikus világkongresszus emlékére emelnénk. Ennek a célnak megvalósítására alakult épp az eucharisztikus évben az Unum-Szövetség is, mely tettel és imával küzd a nagy egység megteremtéséért.

A világkongresszus nem utolsó jelentősége, hogy egységbe tömöríti a világ összes népeit, nemzeteit, minden faji és nemzeti különbség nélkül. Itt lesz nyilvánvalóvá a katolicizmus ereje, mely az Eucharisztia által oly ellentétet tud egyesíteni, amilyeneket a világháború és a forradalmak korszaka támasztott. Az Eucharisztia egyházában japán és kínai, francia és német, tőkés és proletár, fehér és fekete ember egyaránt megférnek és testvérek lehetnek. Vajon az eucharisztikus világkongresszusok nem hivatottabbak-e minden Népszövetségnél azt a nagy egységet megteremtetni a világon, melyről a páholyok és a Rotary-clubok álmodnak? Soha semmi sem képes oly közel hozni egymáshoz az embereket, mint az eucharisztikus Krisztus szeretete. Ezt dokumentálja minden nemzetközi eucharisztikus kongresszus az egész világ előtt: Pax Christi in regno Christi — Krisztus békéje Krisztus országában.

Ennek az egységnek és szociális szeretetnek legbensőbb motívuma az Eucharishtiában dobogó Istenember Szíve. Azért született meg a világkongresszusok eszméje a Jézus Szíve-kultusz szülővárosában. A Szent Szív-kultusz igazi szociális erő, ha szociális jelentőségében fogjuk fel és gyakoroljuk az Eucharisztia által. Nem lehetne fényesebb befejezője a magyarországi eucharisztikus világkongresszusnak, mint ha a szociális

programm felolvasásának záró aktusa és mintegy pecsétje gyanánt az ország, a nemzet katolikussága magát ünnepélyesen az eucharisztikus Király Szívének szentelné. Ez lesz akkor számunkra az eucharisztikus világkongresszus szociális jelentősége.

Az ország felajánlásának jelentősége

(Magyar Kultúra 1938 júl. 5—20.)

Zápor és mennydörgések siettették az eucharisztikus világkongresszus befejező aktusát. Ezért maradt el a pápai legátus zárószava, Magyarország hercegprímásának búcsúztató szózata, ezért maradt el az ország ünnepélyes felajánlása is Jézus Szívének az eucharisztikus Krisztus Király színe előtt.

Mintegy váratlanul, de annál nagyobb örömmel ható, bizonyos fájdalmas csalódást eloszlató módon szólaltak meg másnap reggel a Szent István-ünnepi jubileumi legátusi mise után az Országház-téren a megafonok és hirdették, hogy most Serédi Jusztinián, Magyarország bíboros hercegprímása az országot Jézus Szívének fogja felajánlani.

A felajánlás meg is történt. Amit fényéből veszített azáltal, hogy nem a világkongresszust befejező ünnepség alkalmával, az összes bíbornokok, külföldi püspökök és előkelőségek s főleg a szentségi Krisztus jelenlétében ment végbe, azt bizonyos tekintetben s mondhatni gondviselésszerűen más alakban visszakapta azáltal, hogy egyrészt ezen az ünnepen is ott szerepelt még a bíborosok és külföldi előkelőségek nagy csoportja, másrészt ezen a napon a felajánlásban egészen a nemzet, az ország ügye jutott kifejezésre, mert az ország felajánlása Jézus Szívének az egykori szent-istváni országfelajánlásnak, mely az ezeréves, boldog Magyarország alapjait vetette meg, mintegy befejezője és koronája gyanánt tűnt fel előttünk. Főleg pedig az a körülmény tekinthető gondviselésszerűnek, hogy a felajánlásnál ezen a napon az ország kormányzója maga és az egész kormány hivatalosan jelen voltak s így a

felajánlás azok közt a külső formák közt ment végbe, melyeket az előző napon nélkülöztünk volna s amelyeket kezdettől fogva óhajtottak, akik ennek a felajánlásnak szorgalmazói voltak.

Az ország felajánlása voltaképp megújítása volt az 1914–15-i felajánlásnak a világháború kezdetén, amikor előbb Ferenc József király maga, majd egyházmegyénként az összes püspökök felajánlották az országot Jézus Szívének. Ez a felajánlás a világháború véres küzdelmeinek jegyében, a mostani megújítás az eucharisztikus világkongresszus diadalmas örömeinek, de egyúttal a társadalmi és nemzetközi problémák nagy és égető kérdéseinek, a világháborúkat, török- és tatárdúlásokat, szétdarabolást túlélő szentistváni magyar nemzet jubileumának háttérén folyt le.

S mi ennek a felajánlásnak a jelentősége?

Sokan nem ismerik eléggé magának a Jézus Szíve-kultusznak nemcsak egyéni, hitéleti, hanem társadalmi, közéleti jelentőségét. Azért ennek a felajánlásnak a jelentőségét sem értékelik kellőképp és gyakorlati vonatkozásaiban nem használják fel eléggé. Sokan a Jézus Szíve-kultuszban nem a lélek erejét, hanem inkább gyengéd ellágyulását látják. Pedig a Jézus Szíve-kultusz lényegében annak az istenemberi szeretetnek dicsőítése, emlékeztetője, gyakorlati megünneplése, lelki és társadalmi kiaknázása, amely nemcsak az egész külső, ú. n. „keresztény világot”, hanem az emberiség lelki, természetfölötti megváltását, belső átalakulását létesítette. Annak a szeretetnek kultusza, amely egyedül képes az erkölcsi világrendet fenntartani és ezer világforradalom, gép- és vérimádó aposztázia ellenében is megvédeni, a liberalizmus, kommunizmus és szélső nacionalizmus hullámai és viharai között biztos kézzel átvezetni a századokon át és szent egységbe kapcsolni a társadalmi osztályokat és fajokat, melyeket érdek, vér és tudatosan szított gyűlölet szétválasztanak s ellenségekké tesznek. Annak a szeretetnek kultusza, amely a vértanúokban élt, az apostolokban és hittérítőkben lángolt, amely az eucharisztikus világkongresszusokat létrehozta, a Moscardo-

kat és Pro-kat vértanúlélekkel tölti meg, a Don Boscot és Kis Szent Terézeket támasztja fel és neveli, mely minden társadalmi baj orvossága, minden századok egyedüli reménye és boldogulása.

A Jézus Szíve-tisztelet annak az isteni és krisztusi szeretetnek kultusza, amely a világot megváltotta s minden időben újból megváltja a századokon át. Erre a szeretetre, e szeretetnek az emberi szívekben való mindig újabb és újabb megszületésére, valóraválására, aktív erejére, világot és társadalmat mindig újból és újból átalakító varázsára és energiájára van szükségünk ma is: ez a Jézus Szíve-tisztelet társadalmi jelentősége.

Ha azt a szeretetet és kultuszt, amely ezt a szeretetet a „Szív” jelképében élénk állítja, komolyan vesszük, akkor lehetetlen, hogy a társadalom lelki és erkölcsi megújódása elmaradjon, amely nélkül az összes szociológusok és államférfiak bölcsesége és erőlködései hiábavalók. Ezt fejezi ki XI. Pius pápa is két hatalmas köriratában a társadalom megújításáról és a kommunizmusról, ezt nagy koncepciójú elődje, XIII. Leó a „Rerum novarum” enciklikájában. „Ha az emberi társadalmon segíteni lehet, mondja utóbbi, akkor egyedül a keresztény élet és a keresztény intézmények följújtása segíthet.” — „A társadalom forrón óhajtott megújulását — XI. Pius szerint — a benső, lelki megújulásnak kell megelőznie. Másként minden igyekeztünk hiábavaló lesz s az épületet nem kösziklára, hanem futóhomokra építjük.” De „mindebben a legfontosabb szerep a szeretetnek jusson, mely a tökéletesség köteléke”. (Qu. a.)

Mennyire tévednek azok, akik a társadalmi és gazdasági problémákat pusztán természetes eszközökkel, csak az igazságosság és a jog alapján vélik megoldhatóknak. Nemrég az utcán molnárral hozott össze a véletlen, aki egy nagy malomüzemben dolgozik. „Amikor a minimális bér nem volt még 48 fillérre megszabva, hanem csak 35 fillér volt, — mondotta — akadt munka bőven. Most délután 2 órakor végeszakad a munkának, mert, amint mondják, nincs anyag.” Itt is a ma-

lomban, de a gazdasági élet minden területén kibújni törekszik az igazságosság és a törvény követelményei alól az, akinek a lelkében nem él a felebarát iránti szeretet: ha emelik a munkabért, leszállítja a munkaidőt; ha ezt is megszabnák, csökkenti a munkások számát. Lehetetlen annyi törvényt hozni és a követelményeket úgy körvonalazni, hogy a kigyótermészetű önzérdek és kapzsiság ne találjon kibúvót. S ha sikerülne is, még mindig igaz marad XI. Pius szava: „Még a leghívebben kiszolgáltató igazságosság is legfeljebb a szociális harcok okait szüntetheti meg, de a szíveket egyesíteni és a lelkeket kapcsolni sohasem tudja. Márpedig a felek benső, lelki kapcsa egyedüli szilárd alapja az összes intézményeknek, amelyek a társadalmi béke és az emberi együttműködés előmozdítását célozzák.”

Minden mozgalomnak megvan a maga jelvénye. Hitler fogadásánál Rómában minden épületen ott volt a fasiszta jelvény és a horogkereszt. Hajókat, zászlókat, épületeket, iskolákat ezzel a jelvénnel ékesítenek, akik ezeknek a mozgalomnak hívei. Ha meg vagyunk győződve, hogy a társadalmat sem a fasizmus, sem a hitlerizmus nem menti meg, hanem egyedül a keresztény szellemben, a szeretet és a szeretetből fakadó igazságosság szellemében ható lelki megújulás, akkor nekünk is ennek a mozgalomnak a jelvényét kell bátran és mindenütt kitűznünk s ez a jelvény az, amelyről XIII. Leó mondotta híres enciklikájában: „Új jel tűnik fel áldást hirdetően az égen: a Szent Szív jelvénye.” Ha a spanyol nemzeti csapatok az istentelen bolsevizmussal való harcban ezzel a jelvénnel ékesítették magukat, bátran viselhetjük mi is abban a harcban, melyet szellemi fegyverekkel kell megvívunk bolsevizmus, fajimádás és minden kereszténvelenes szellemi áramlat ellen. A „Szív” jelvénye a Krisztus szellemében való lelki és társadalmi megújulás jelvénye. Ezt vallottuk akkor, amikor országunkat a Szent Szívnek felajánlottuk.

Ne mondjuk, hogy ennek a lelki megújulásnak jelvényét már a keresztben bírjuk. A kereszt mindenek-

előtt a hit jelvénye. Nagy dolog már, ha a hit szelleme hatja át a közéletet. De a hit nem elegendő a szeretet nélkül, mert: „Legyen bár oly teljes hitem, hogy a hegyeket áthelyezzem: ha szeretetem nincsen, semmi sem vagyok.” (I Kor. 13, 2.) A szeretet jelvénye pedig a szív, mely felett ott ragyog a keresztség is, mert a hit és szeretet egybekapcsolása adja meg az egész lelki megújodást. Azért mondja XIII. Leó, hogy a keresztség jelvénye mellett ott tündöklék századunk egén a szívnek jelvénye is, mely a jobb jövő reményét sugározza felénk.

Ha tehát a társadalmi bajok megszűnésének előfeltételét e két pontba foglalja össze a pápa szózata a világhoz: „Elszakadás a világi javaktól és a szeretet parancsa” (Div. Red.), akkor önként Krisztus szavai jutnak eszünkbe az evangéliumban: „Ahol kincsöd van, ott leszen szíved is” (Mt. 6, 4.) és a másik: „Új parancsolatot adok nektek, hogy szeressétek egymást, amint én szerettelek titeket.” (Jn. 14, 34.) Ebben a két szóban rejlik tulajdonképpen az egész lelki és társadalmi megújodás magva, de ebben a két szóban rejlik össze-sűrítve az is, amit a „Szív” kultuszának nevezünk. S itt a kapcsolat a társadalmi megújodás és a Szent Szív-kultusz között. Ez ennek a kultusznak szociális jelentősége.

A Szent Szív-kultusznak főleg két vonása dombozódik ki leginkább e kultusz történetének folyamán, s a kettő szorosan egymásba kapcsolódik: a Szent Szív mint a szeretet szimbóluma, és a Szent Szív mint Krisztus erkölcsi bensejének, személyiségének hordozója. Az első szempont mintegy ellenállhatatlan erővel vonzza az embert azon szeretet felé, amely ennek a Szívnek a szimbóluma alatt feléje sugárzik s amelynek megváltását, üdvösségét, boldogságát, az Egyházat, a hitet, az Eucharisziát, mindent köszön, ami a természetfölötti világban és a földön is igazán boldogíthatja. Viszont ez a szeretet azzal a követeléssel lép fel vele szemben, hogy a maga részéről is ugyanezt az áldozatos, odaadó, tetterős, férfias s mégis gyengéd szeretetet maga körül kiárassza: családba, környezetbe, az egész társa-

dalomba, a nagyvilágba. A másik szempont Krisztus erkölcsi bensejét, melynek hordozója a szív, mint utolérhetetlen, de mégis mindenben követendő példaképet állítja oda az ember elé: a „cor rectum”-ot, a helyes, a nemes, az egyenes, a lelkileg előkelő, az őszinte, az istenfő, a bátor, a nagylelkű, az áldozatos, a magasra törő, az irgalmas, a megértő, az atyai és testvéri szívet, melyben összpontosul mindaz, amit az emberiség legbölcsebbjei s legnagyobbjai valamikor a kalokagathiáról, a vir fortis-ról, a gentleman-ről, a homo universalis-ről Hellas oszlopcsarnokaiban vagy Róma terein, a reneszánsz íróinak műveiben vagy modern pedagógiai iskolákban tanítottak, írtak és regéltek. Itt valóság minden, realitás, mely szerint át kell alakulnia minden embernek, hogy a föld sava és a világ világossága lehessen s a társadalomnak olyan tagja, melyből nem átok, hanem áldás indul ki az egész emberiségre. Ennek szimboluma a „Szív”.

Vegyük tehát komolyan a felajánlást Jézus Szívének, legyen az bennünk élet és valóság! Induljon meg a „Szív” szimboluma alatt a társadalmi és gazdasági reform, s ne féljünk szociális gyűléseken is nyíltan viselni s magasra emelni — amint a maguk részéről mások teszik saját jelvényükkel — azt a jelvényt, mely nekünk benső jelentésénél, de Krisztus ígéreténél fogva is a szebb, a boldogabb Magyarországot hirdeti és biztosítja. Ez a május 30-i felajánlás jelentősége.

Krisztus királysága

(Vigadó. 1926 Krisztus Király ünnepén.)

Krisztus királyságától visszhangzik ma már az egész katolikus világ, mint 1854-ben a Szeplőtelen Fogantatás dogmájától és 1871-ben a pápai csatatkozhatatlanságtól. Új ünnepet rendelt el XI. Pius pápa 1925 dec. 31-én az egész világra. Az ünnep neve: Festum Christi Regis, Krisztus Király, Krisztus királyságának ünnepe. Nagy szavak hangzottak el erről a tárgyról katolikus gyűléseken országszerte; cikkek, könyvek, röpiratok, ájtatosságok és ünnepélyek hirdetik Krisztust, a királyt, a lelkek és a nemzetek uralkodóját. Sokan beszédekben, írásaikban az új ünnepnek vallásos tartalmát iparkodtak kimeríteni, mások törekedtek azt hittanilag megalapozni, ismét mások a belőle folyó gyakorlati következményekre mutattak, kiemelték az ünnepnek időszerű voltát, szembeállították azt a mai kor szabadkőműves, liberális és áldemokrata szellemi áramlataival. — Én beszédemben három szempontot óhajtok kiemelni, amely nélkül nem érthetjük meg ennek a nagy eszmének igazi jelentőségét, amely nélkül kiaknázatlan marad annak belső ereje, nem hozza meg a gyakorlati életben a várt eredményeket, szóval nem teljesülnek a Szentséges Atya nagy szándékai, melyeket az új ünneppel összekapcsolt.

I. E szempontok közt első az, hogy Krisztus királysága nem elvont, eszményi dolog, nem csupán megtisztelő cím, hanem Krisztusra nézve *valódi és igazi uralkodói jogokat*, az egyén és a társadalom részéről pedig szorosan vett kötelességeket jelent. — Vörösmarty Mihályt a költők királyának nevezzük. De ez

Vörösmarty részéről nem jelent semmiféle joghatóságot sem a költők fölött, csak megtisztelő cím. Ha azt mondom, hogy a szeretet az erények királynője, az csak költői hasonlat. De ha Krisztusról beszélek mint királyról, akkor elsősorban is személyről, történeti személyről, élő, most is uralkodó személyről szólok. Ez föltételezi Krisztus létezését, történeti személyiségét, isteni küldetését, egyházalapítást, a katolikus Egyház krisztusi eredetét, Krisztusnak továbbélését az Egyházban mint titokzatos testében, élő, most is érvényesülő jogait az emberek hódolatára és szeretetére. Így maga az ünnep neve eleven cáfolata és visszautasítása számtalan modern tévtannak: a Krisztus-mitosznak, a legendabeli Krisztusnak, a racionalizmusnak, az indifferenzizmusnak. De nemcsak élő személyt állít szemünk elé Krisztus királyságának ünnepe, hanem uralkodó Krisztust is, akit mint embert is a legfőbb törvényhozói, bírói és kormányzói hatalommal ruházott fel Isten, aki, mint találóan mondotta Apponyi Albert nagygyűlési beszédében, ugyanazokat a jogokat gyakorolja lelkiekben, melyekkel az államhatalom fel van ruházva földiekben. A Krisztus Király a személyes, az élő, az uralkodó Krisztus.

De uralkodik-e Krisztus? Nem az a kérdés: Elismerik-e az ő uralmát mindenhol? Ha elismernék, talán szükség se volna, hogy királyságát új ünnepel hangoztassuk. Nem az a kérdés, hanem az: Vannak-e Krisztusnak uralkodói jogai, melyeket igazságtalanság és vétek nélkül mellőzni nem lehet? Nem ismétlem azt, amit már Apponyi Albert fényesen kifejtett nagyszabású beszédében és mások szóval és tollal hangoztattak, hogy Krisztusnak múlhatatlan uralkodói jogai vannak egyének és nemzetek fölött. Ez tény és dogma. Nem erről akarok most szólni, hanem arról, ami sokkal kifejezőbben állítja szemünk elé Krisztus királyi felségjogait és amit sokkal kevesebben akarnak elismerni és még sokkal kevesebben nyíltan hangoztatni. Krisztus királyi jogait elsősorban Egyháza által, a katolikus Anyaszentegyház által gyakorolja. Krisztus birodal-

mat, lelki birodalmat alapított, látható tagokkal, látható fejjel, látható kormányzattal. Ezt a lelki hatalmat elismerni kötelezett Ő minden embert királyi felségjogánál fogva: „Nekem adatott minden hatalom égben és a földön. Azért menjetek ki az egész világba és tanítsatok minden nemzetet.” Itt rejlik Krisztus királyságának egyik alapvető igazsága. Krisztus királyi felségjogainál fogva követeli, hogy minden ember az ő földi birodalmának, a katolikus Anyaszentegyháznak tagja legyen. A pogányok kötelesek az Egyházba belépni, a lelki forradalmak által elszakadtak kötelesek abba visszatérni. Krisztus királysága ebben az értelemben halál-döfése minden indifferentizmusnak. Nyíltan és fölemelt fővel kell vallania és hirdetnie minden meggyőződéses katolikusnak: isteni jog és törvény alapján köteles minden ember a katolikus Egyház tagja lenni. Azért nem mondhatja katolikus ember: Maradjon mindenki a hitben, melyben született. Nem mondhatja: Éppoly örömmel szemlélem más vallás előretörtetését, mint saját vallásom terjedését. A tévely előretörtetésének nem örülhetek. Az igazi vallásos lelkület terjedésének örülhetek, még ha esetleg tévelybe burkoltan jelenik is meg egyelőre, mert előbb-utóbb úgyis az igazsághoz vezet, de magának a tévely terjedésének nem örülhetek soha. Ne nevezze ezt senki középkori sötétségnek, elfogult nivótlanságnak, a korszellem meg nem értésének: ez Krisztus királysága ünnepének igazi, hamisítatlan lelki tartalma. Ne nevezze ezt senki hazafiatlanságnak, mert épp azért, mivel szeretem hazámat, szeretem honfitársaimat, szeretem magukat a tévelygőket, azért nem szeretem a tévelyt. — Ezt az igazságot nem lehet eléggé hangsúlyozni. Mert ellenkező esetben Krisztus királysága csak szép eszmény marad, költői gondolat, ünnep marad, de nem nyúl bele a gyakorlati életbe, nem nyúl bele a közeleti katolicizmus mozgó energiáiba, nem nevel öntudatos, bátor, hitük igazságaiért és Egyházuk jogaiért síkra szálló, meg nem alkuvó katolikus jellemeket.

Sokan elfogadják az eszményi Krisztus-királysá-

got, de a látható Egyház lelki uralmának nem hajlandók magukat alávetni. Sokan mondják: Meg kell valósítani Krisztus elveit az életben, a társadalomban! — de ki hirdeti ezeket az elveket, ki magyarázza, ki sürgeti, ki védi meg tekintéllyel? Krisztus él ugyan, él az égben, él az Oltáriszentségben, de a csodás kinyilatkoztatásoktól eltekintve, melyeket nem szabad számításba vennünk, nem szól, nem beszél. Ki hirdeti tehát a krisztusi elveket? Van helyettese, aki a Szentlélek erejével kormányoz, akinek isteni joga, de egyúttal kötelessége is hirdetni és védeni Krisztus királyi jogait. Ez Krisztus földi birodalmának, a katolikus Anyaszentegyháznak látható feje, a mi Szentséges Atyánk, a római pápa. Aki az ő lelki fennhatóságát nem akarja elismerni, azt mi erőszakkal, karhatalommal nem kényszeríthetjük, de nem is akarjuk kényszeríteni, mert Krisztus sem kényszeríti őt karhatalommal. De elvileg más álláspontot nem fogadhatunk el és mindenesetre éppoly joggal törekszünk a közéletben is érvényre juttatni az igazság jogait, mint mások a tévely követeléseit. Mindezt hangoztatnunk pedig azért szükséges, hogy tudatára ébredjünk mi katolikusok annak, hogy Krisztus királyságát, a krisztusi kereszténységet mi képviseljük egyedül jogosan kezdettől fogva és azért minden személyes testvérszeretet mellett sem akarjuk véka alá rejtteni katolikus voltunkat, hanem önérzettel megköveteljük országban, városban, a tudomány csarnokaiban és a közélet arénáján, állami és közéleti támogatásban azt a helyet, mely számunk aránya szerint megillet bennünket.

II. A második szempont, melyet nagyon fontosnak tartok hangoztatni, épp az, hogy *Krisztusnak fellelőjei nemcsak az egyénre terjednek ki, hanem a társadalomra is*, a közéletre, az államoknak nemzetközi viszonylataira. Ezt részletes vonatkozásban eddig nem emelték még ki eléggé, pedig ez volt a vezető szempont, mely arra bírta Szentséges Atyánkat, hogy a modern liberalizmussal és laicizmussal szemben, mely Krisztus birodalmát a templomra, a sekrestyére vagy

legfőljebb még a családra szeretné korlátozni, új ünnep elrendelésével hangoztassa Krisztus társadalmi és nemzetfölötti királyságát. Szépen jellemezte Apponyi Albert a különbséget, mely fennáll Krisztus királysága és a földi királyságok között. Krisztus királysága lelki és a lelkiekre terjed ki. De a társadalomnak is van lelke, az államéletnek is vannak erkölcsi vonásai, a nemzeti és a nemzetközi, a gazdasági és a kulturális élet is lehet keresztény, krisztusi vagy pogány és ateista. A társadalom, a köz, az állam pedig nem azonos az egyének összességével. Külön életmegnyilvánulásai vannak, van külön lélektana. Szomorúan láttuk ezt a különbséget Amerikában, amikor az Egyesült Államokban ülte az Egyház legfenségesebb eucharisztikus kongresszusát, a hívek százezrei özönlöttek Chicagóba és diadalmenetben kísérték a bíborosokat a közélet és a társadalom legelőkelőbbjei, és ugyanakkor ugyanaz az Amerika hivatalosan, de titokban támogatta a legádázabb egyházüldözést Mexikóban, ahol ugyancsak Krisztus Királynak megvallásáért ezeket hurcolták verpadra és börtönbe, aki előtt milliók térdre hullottak Chicagóban. Azért kell külön hangoztatni és kettőzött erővel törekedni, hogy megvalósítsuk Krisztus társadalmi és nemzetekfölötti királyságát.

Mily jogokkal és követelésekkel lép fel Krisztus a társadalommal és az államélettel, a nemzetközi kulturális és gazdasági élettel szemben? A királyi trónra akarja-e ültetni minden országban a pápát és minden miniszteri székbe egy-egy püspököt? Vazallusaivá akarja-e tenni a pápának a föld fejedelmeit, amint ezt az Egyház rágalmazói hirdetik? Nem, ez nem Krisztus királysága, mert „az én országom nem ebből a világból való”. Hát milyen követelményekkel lép fel akkor a közélettel szemben?

Az állammal szemben — és ez vonatkozik a kellő módosítással minden az állam kebelében létező önkormányzati alakulatra is — főleg három jogot vindikál magának Krisztus:

1. Az államhatalom köteles Krisztus és az általa

alapított lelki birodalom, az Anyaszentegyház szuverén jogait lelki téren elismerni. Krisztus királysága lelkiekben szuverén hatalom, mely semmiféle földi hatalomnak nincs alávetve. Semmiféle tetszvényjog nem korlátozhatja jogosan a szabad igehirdetést, vagy az Egyház belső kormányzását, püspökeinek kinevezését, vagyónának szabad kezelését. Az államhatalmat nem illet meg semmiféle *ius in sacris*. Ebből láthatjuk, mily sérelmesek Krisztus királyi felségjogaira nézve a polgári házasságot, a válást és az áttérést szabályozó hazai törvényeink. Csodálatos dolog, hogy a válást megengedő törvények, melyek az annyira diszkreditált liberalizmus egyik foszlányos maradványa és voltaképp a poligámiát elősegítő intézmény, a keresztény érában ellentmondás nélkül fennmaradhattak.

2. Az állam köteles saját intézkedéseiben, rendeleteiben és törvényeiben tekintetbe venni a krisztusi törvényeket és nem érvényesíthet semmiféle olyan rendelkezést, mely a krisztusi hittel vagy az erkölcsi parancsokkal ellenkezik.

3. Az állam és általában a többség köteles megvédeni és segítségében részesíteni az igaz krisztusi vallást; köteles saját hatalmi eszközeivel visszaszorítani a hitetlenség és vallástalanság tanait egyetemeken, iskolákban, irodalomban és sajtóban; köteles visszaszorítani az erkölcstelenséget utcán, színházakban, mozikban, kirakatokban, kiállításokban és folyóiratokban; köteles visszaszorítani az igazságtalanságot és a szegények kiszípolozását a gazdasági életben. Krisztus nem törődik azzal, hogy mily üzleteket kötnek a bankok és a gyárak, de azt követeli, hogy ezek az üzletek igazságosak legyenek és ne szaporítsák az éhenhaló koldusok és nyomorgó odulakók számát. Krisztus nem parancsolja meg, hogy mily darabokat adjanak elő színházakban, de megparancsolja, hogy amit előadnak, ne sértse az erkölcsöt. Krisztus nem szabja meg a tudományoknak, hogy mily módszereket alkalmazzanak kutatásaikban, de megköveteli, hogy egy tudomány se állítson fel oly tételt, mely ellenkezik a hittel és igaz-

sággal. Krisztus nem írja elő az államnak, hogy mily részletes polgári jogokkal ruházzák fel a törvényes házaseleket, de követeli, hogy az általa törvényeseknek elismert házaseleket a polgári jogokban részesítsék, az általa el nem ismerteket pedig zárják ki azokból. Ezekkel a követelésekkel lép fel Krisztus királysága a társadalommal és az államélettel szemben.

III. Végre a harmadik szempont, amelyet valamenyi között legjobban akarok kiemelni, az, hogy Krisztus királysága nemcsak eszmény, melyért lelkesedni, hanem szigorú jogi és erkölcsi követelmény, melyet *megvalósítani kell*. Nem elmélkedni kell Krisztus királyi jogairól, hanem azoknak az életben érvényt kell szerezni. Ez homlokegyenest ellenkezik azok felfogásával, akik a liberalizmus vizein eveznek. Krisztust az oltárszekrényben szeretnék tartani és kárhozatos politikának, vallási türelmetlenségnek neveznek minden megmozdulást, mely Krisztust a közéletben is trónra akarja emelni.

De itt rejlik egyúttal a Krisztus-királyság legsúlyosabb és legnehezebb problémája is: hogyan valósítsuk meg Krisztus királyságát a közéletben, a társadalomban? Söpörjünk-e el egyetlen kézmozdulattal mindent, amit évtizedek és évszázadok kereszténytelensége a közéletbe belevitt és a hamis közfelfogás szentesített? Töröljük le egyszerre a liberális korszak minden emlékét és maradványát? Ez lehetetlen. — De kezdeni kell. — Hol kezdjük? *A családban*: Tegyük meg Krisztust a családok királyává, és akkor ő lesz királya a társadalomnak is. Hozzuk vissza Krisztust a családokba, építsük fel ugyanarra a gránit-alapzatra a keresztény társadalomnak ezt a szentélyét, amelyre maga a nagy építőmester, Krisztus építette: az *egy, szentségi és felbonthatatlan* házasságra. Ennek a szentélynek két központja van: Isten és a gyermek, és a kettő *egy* ideálban egyesül, az isteni Gyermekekben, akinek képe ékesítse a családi szentély falát. Hozzuk vissza Krisztust a családba, és a család, amint az élet és természetes erkölcs forrása, úgy a krisztusi eszményeket is

ki fogja sugározni a közéletbe, és a család lesz az a sejt, melyből majd Krisztus lelki birodalma felépül az egész társadalomban. Azért Krisztus királysága gyakorlati megvalósításának egyik főfeladata a hitközségek, az egész katolicizmus megszervezésével és szociális apostoli munkájával újból kereszténnyé, katolikussá tenni a családokat.

De ez nem elég. A családi élet szentsége szükséges feltétel ugyan és első lépés Krisztus társadalmi királyságához, de önmagában véve nem jelenti még szükségkép a közélet szentségét is. Hogy a közélet is krisztusi legyen, ahhoz szükségünk van *meggyőződéses és öntudatos katolikus emberekre, főleg férfiakra*. A családban katolikus anyák, a közéletben katolikus férfiak! Magyar katolicizmusunknak az a legnagyobb baja, hogy kevés az egészen katolikusan gondolkodó és még kevesebb a meggyőződéséért magát exponálni tudó bátor férfiú. Amíg vannak katolikusok sokan, akik a pápát „idegen” hatalomnak tekintik, az Egyház álláspontját a vegyesházassággal szemben időszerűtlenségnek, minden vallást egyaránt jónak, az egykét a mai felfogás által szentesített házassági formának, a tisztán polgári kötést tisztességes együttélésnek, a meztelenséget és a trágár szót a színpadon és az életben a művészet és a társadalmi szokás által habilitált lehetőségnek; amíg vannak sokan, akik magukat előbb a fehér ló tisztelőinek és csak sokkal azután vallják katolikusoknak: addig Krisztus királyságának megvalósításáról a társadalomban és a közéletben szó sem lehet. Tiszta katolikus elveket és bátor katolikus öntudatot követelünk. Ezt a kettőt megadja nekünk férfiaknak a zárt lelkigyakorlat. Krisztus királyságának felépítése Manrézán, a lelkigyakorlatokon vezet keresztül. Azért fel Manrézába, fel a katolikus öntudat főiskolájába, fel a katolikus erő fellegrárába, fel abba a házba, melynek homlokára van írva a dedikáció: Cordi Christi Regis, Krisztus Király Szívének!

Még egy dolog van a mi kezünkbe letéve, ez a mi *szavazatunk*. Ha mindazok a tízezrek, akik körmeneteken

felvonulnak, mint egy ember ott állnának a katolikus érdekek védelmében az urnánál, ha azok a százak és ezrek, akiknek parlamentben, községben, városban, tanterületekben, egyetemeken, egyesületekben szavuk van, mint egy ember adnák le voksukat a katolikus jogokért, bizony másképp festene ma a katolicizmus helyzete az országban. Akkor nem mi volnánk a megtértek, a másodrendű állampolgárok, a hivatalokban, állami és közeleti segélyezésben, mindenben háttérbe szorítottak és lenézettek. Nem oly rég egy megyegyűlésen katolikus választók állottak szemben két másvallású jelölttel; az egyiket akklamációval, a másikat 92 szavazattal 46 és 24 ellenében választották meg. Így választanak a katolikusok. És ne menjünk messze! A minisztériumnak kellett egy városi határozatot méltánytalansága miatt javításra visszaküldeni, mert jelentéktelen kisebbségnek a nagy katolikus többséggel szemben sokszorta nagyobb segélyt szavaztak meg. Így szavaznak katolikusok. Értsük meg végre, mi katolikus magyarok, hogy katolikus embernek katolikus embert kell választania és katolikus embernek katolikus érdekeket kell védenie. Ne legyünk túl gálánsak, mert mások velünk szemben nem azok. Hol van az a másvallású város vagy testület, mely katolikust tűr meg maga fölött? és nálunk katolikusoknál, kis túlzással talán azt mondhatnám — ez a rendes. Azért nekünk katolikusoknak nemcsak a hitéletben, hanem a közéletben is szervezkednünk kell, éspedig nemcsak keresztény, hanem katolikus alapon. Nem mondjuk azt, hogy a destrukcióval szemben ne lépünk fel közös erővel; de e mellett saját földünkön is ott kell állanunk szervezeten, hogy ha saját katolikus érdekeinkről van szó, önállóan, függetlenül, súllyal és tekintéllyel tudjunk beleszólni a közügyekbe és mi szabjuk meg együttműködésünk árát és mikéntjét, mi mondjuk meg, hogy hol, mikor, mily feltételek mellett és meddig akarunk együttműködni. Csak így leszünk mi katolikusok önállóak az országban, számottevő és tekintélyes tényezők; csak így vihetjük megvalósulás felé Krisztus királyságát a társadalomban.

Még egy eszményünk van, katolikus magyarok! Istennek is volt egy gondolata, mikor Fiának földi országát jött felállítani: szűznek tiszta anyaságán át lépett fel mint király a földön. Kövessük Őt mi is. Mi a Regnum Christi-t, Krisztus királyságát akarjuk felállítani a magyar honban: hogy pedig eljöjjön hozzánk Krisztus országa, térjen vissza Mária országa — fiat Regnum Marianum!

A férfi vallásossága

(Magyar Kultúra, 1936 nov. 5.)

Minden évben nagy külső fénnel ismétlődik meg a fővárosban és vidéken egyaránt Krisztus Király októberi ünnepe. Azt mondhatni, az Actio Catholicának is hivatalos ünnepe, mert egyik ünnep sem fejezi ki oly markánsan a célt, melyre az Actio Catholica megalakult s melyért tevékenységével az egész vonalon küzd.

A Krisztus Király-gondolatnak azonban nem annyira ünnepnek, mint valóságnak; nem annyira eszmének, mint konkrétumnak kell lennie. Csak a realitások világában lép elénk ez a gondolat a maga nagy jelentőségével. Az élet minden területét alávetni, meghódítani a Krisztus Király-eszmének, ez az, ami gyakorlati követelményként az ünnep gondolatvilágából leszűrődik.

Wolff Károly egyik beszédét Krisztus Királyról ezekkel a szavakkal vezette be: „Nem beszélni, hanem imádkozni jöttünk ide.” Szép gondolat mindenesetre; de szerettem volna közbevetni: és még inkább cselekedni! Krisztus Király trónja előtt nem annyira hódoló szavakkal, mint tettekben megnyilvánuló imádással kell megjelennünk. Még túl sok a szavakkal s nem tettekkel imádó alattvalók száma. Az élet minden vonalát törvénye szerint igazítani: ez az igazi hódolat Krisztus Király előtt!

A cél elérése mindig az eszközök megválasztásától függ. Itt is! Hiába szónokolunk akcióról és aktivitásról, ha nem nyúlunk komolyan a célt szolgáló eszközökhöz.

Krisztus királyságának megvalósulása az életben a férfi vallásosságán keresztül vezet.

A férfi az élet vezetője. Család, község, közelet, állam, tudomány, művészet, gazdaság a férfiben látja

fejét és vezérét. Ez az ő terepe: a nyilvános élet, a vezetés, az irányítás, a kezdeményezés, az élet lüktető forgataga. És épp ennek az életnek, ezerfajta változatában és differenciálódásában, a krisztusi gondolat alá való vetése az, amit a Krisztus Király eszméje megvalósulásának nevezünk a világon. Ehhez az út csakis a férfi vallásosságán keresztül vezethet.

A férfi mindenképp az ember ősi formája: az, akit Isten az ő hasonlatosságára teremtett. A nő pedig a férfi hasonlatosságára van teremtve. Azért a nő mindent a férfi által kap, még a vallást is a férfi közvetíti a nőnek. A férfi természeténél és hivatásánál fogva a vallásos életnek is vezetője. A női vallásosság letér a józanság útjáról, ha nem vezeti az erős férfikéz és akarat.

Nem mintha a nő egyénileg vallásos életében szükségképp a férfi mögött visszamaradna. Egyéni értékét a férfinak is, a nőnek is egyedül csak saját férfi- vagy női hivatásuk betöltése adja meg. De szociális szempontból ítélve, mindig a férfit illeti meg a vezetés, még a vallásos dolgokban is. Így kívánja meg a rend és a természet maga, s ahol ez a rend felborul, ott maga a vallásos élet is kárt szenved, még magában a nőben is. Főleg pedig a nyilvános életben nem uralkodhatik Krisztus a férfi közreműködése nélkül. Így rendezte be Isten az emberi természetet. Ez a férfi vallásosságának óriási jelentősége.

Akárhány templom telik is meg áhítatos női lelkekkel, gyermekekkel, — Istent talán nagyon is megdicsőíthetjük, szeretetük és sok kegyelmet hívhatnak le az égből a férfivilágra — amíg azonban a férfi maga nem teszi be lábát a templomba és nem veszi át vezető szerepét a vallásos élet irányításában a világiak között is, addig a jól végzett munka és siker miatt nincs okunk egymásnak gratulálnunk. Mert ha tömőttek is a templomok, de nem férfiak töltik be azokat, akkor a kívül szoruló férfiak tömege megostromolja majd a tömött templomokat is, lerombolja, megszenteltségteleníti, felgyújtja és papokat gyilkol, apácákat meggyaláz, feldönt

és feldúl mindent, ami Isten és ember előtt értékes és szent. Nem ezt tanítja-e a spanyolországi példa?

Igaz ugyan, hogy a német szocialista vezér ki-mondotta egy alkalommal: addig nem nyughatunk, amíg csak egy igazán keresztény édesanya van az országban. De az is igaz, hogy az édesanya szerepe csak azért oly fontos, mert ő hivatott annak a vallásos érzületnek első csírait elhinteni a gyermekben, mely egyszer majd mint erős férfivallásosság gyümölcseit megtermi az életben. Az út az élet vallásos reformjához csak a férfi vallásosságán keresztül vezet.

Épp a férfi vallásosságát kezdte ki a világ volta-kép már századok óta. Ez a vár, melyet szünet nélkül döngtetett és nem sikertelenül. A kulturált Nyugat férfivilága, mondhatni, átlagban már nem vallásos és azért mutatja a nyilvános élet is azt a profanációt és a vallás alól való emancipációt, mely a Nyugat szellemi fejlődésére nézve oly jellemző az utolsó századokban.

Valódi aposztázia ez! Aposztázia azért, mert a férfi természeténél és hivatásánál fogva a vallásos életnek is vezetője, irányítója. A férfi emancipálódása a vallásos élet alól rikító disszonancia, természetellenesség. Pedig ezt a képet tárja elénk majdnem az egész nyilvános élet, olyannyira, hogy bizonyos vallásos megnyilatkozások mintha nem is illenének bele a mai életbe.

Gorkij „Éjjeli menhely”-ében egy mohamedán embert állít elénk, aki reggel kiteríti szőnyegét és Mekka felé fordulva elvégzi imádságát. A menhely összes lakói csodálkozva néznek rá, hogy ilyen helyen imádkozni is lehet. Körülbelül ilyen lenne a benyomás, ha valaki szerződés-kötés, vagy egy parlamenti beszéd előtt nyilvánosan keresztet vetne. „Kínosan” érintené a dolog talán még a jobbérzelműeket is, nem is annyira az emberi tekintet miatt, mint inkább azért, hogy „ez nem illik oda”. Ez a „kínosan” érintés, ez a „nem illik oda” legjellemzőbb megvilágítása annak, mennyire profanizálódott a mai nyilvános életünk. A vallást szígyenleni kell, valódi férfiú csak elbújva gyakorol-

hatja. Ki nem érti meg, mekkora gátlás ez a férfi számára a vallás gyakorlásában!

A mai világ egy Cetevájó módjára nem tudja, mit kezdjen a vallással az élet forgatagában; olyan neki, mint annak a kafferkirálynak az ing, melyet angol legyőzői adtak neki s melyről nem tudta, mit kezdjen vele, mert ilyet még sohasem látott. Azért félig csodálkozva, félig gúnyosan nézett végig rajta. Ezt az érzést váltja ki a mai világ emberéből, ha a vallás váratlanul nyilvánosan jelenik meg az élet forgatagában.

Pedig a vallás, ha igazán az, szükségképp az egész életet kell hogy áthassa. Így volt ez a régi pogány kultúrnépeknél is. Hallatlan dolog, hogy ott valakit a vallásos érzületért megvetettek volna. Állami ténykedések csak vallásos szertartások keretében történhettek. Voltak bizonyára, akik már nem hittek az „istenek”-ben, de a vallásos érzület sohasem volt a megvetés tárgya. Ehhez a modern pogányságnak kellett jönnie!

A most élő, pogány vallású népeknél is áthatja a vallásos érzület a nyilvános életet, ahol azt az Európából beszivárgott hitetlenség még meg nem támadta. Mily aposztáziának kellett bekövetkeznie Nyugaton, hogy a kereszténység korában a vallásos érzület megbecsülésével rosszabbul állunk, mint a régi kultúrnépek századaiban!

Mintha a vallás és élet két merőben különböző, teljesen elkülönített területen mozogna, melyeknek egymáshoz semmi közük sincs. Pedig ez minden vallásos érzület pusztulásának kezdete, legalább a férfiben. A vallás addig erős, amíg az egész életet átfogja és irányítja. Ha nem teszi, akkor minden háttérbe szorul az élet aktuális érdekei előtt, a lélek perifériájára húzódik vissza, mint kiselejtezett valami, amire már nincs szükség, amivel semmit sem lehet kezdeni, ami teljesen felesleges és hasznavethetetlen. Ez a vallás helyzete sok mai férfi lelkében. Az ő lelkében sokkal inkább, mint a nő lelkében; mert a férfi az élet forgatagában áll, másrészt lelki beállítottsága nem annyira fordul a konkrét és a személyes felé, mint a nőé, s azért a vallásos

érzületet éltető személyes kapcsolódás Istenhez sokkal könnyebben vész ki lelkéből, mint a nőnél. Ha azután a vallást még hozzá másoknál is megvetettnek látja, annál hamarabb és biztosabban veti el magától, mint férfihez és a kor színvonalán járó, az élet realitásaival számoló emberhez nem illő dolgot. Fájdalmasan talán, de elveti magától. Ez a maga módja szerint nemcsak a férfinak, hanem minden kamasznak is pszichológiája vallásos téren.

A vallás helyét, a kielégületlen ürt azután más pótlékok töltik be. A gazdaság, a haladás, az állam, a nemzet, a tudomány, a művészet kicsi és nagy bálványai, mert minden eszmény nélkül nem lehet meg a férfi. Jellemző, hogy még a szabadgondolkodó Oswald és a szociáldemokrata Gyermekebarát is kitalált valamit a vasárnap és az ünnepek pótlására. A bolsevizmus istensége pedig maga a Gép lett.

A férfi vallásosságát semmi sem pótolhatja a világon. Azért fel kell kutatni a férfi vallásos érzülete megfogytározásának mélyebb okait és fel kell tárni a gyógyszert, hogy visszaszerezze azt, amit saját igazi természete és a világnak jobbrafordulása, de lelkiismerete is, Istene is megkívánnak tőle.

Férfiak éjtszakai szentségimádása

(Az Eucharisztikus Világkongresszus alatt, 1938 május 27.)

I. rész.

Katolikus férfiak!

Ebben a pillanatban szívetekben kigyullad a hit és imádás fáklója, és együtt veletek ebben az órában az egész világon, száz meg százezer férfiszív hitben együttérez és együtt imádja Azt, aki itt a szentségi színek alatt királyi fenségben rejtőzik.

Ebben a pillanatban csak lelketekben hallható, de annál erősebben és mélyebbre ható szóval intézi a szentségi Krisztus hozzátok is a kérdést: Kinek tartanak engem az emberek? — És mi látjuk a pogányok millióit, akik lelkivakságban értelmetlenül elhaladnak mellette. Nekik semmivel sem több a szentségi Krisztus, mint nekünk a pogány bálványok. És elhaladnak mellette a rossz, a hitükből kivetkőzött keresztények és csak kenyeret látnak a konsekrált ostyában, és értelmetlen előttük mindaz, amit mi most teszünk és ünneplünk. És elhaladnak mellette az istentelenek és káromkodással, gyalázzal illetik a szentséget, mert az nekik már nem közömbös, mint a pogányoknak, hanem a gyűlölet és bosszúság tárgya, a jel, amelynek ellene mondanak.

És most rád tekint a szentségi Krisztus és tőled kérdi: És te? Te kinek tartasz engem? És mi feleljük: Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia! És ugyanezt vallja velünk együtt az egész földkerekségen ezer és millió férfiszív: Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia!

Gyönyörűsebb látvány ez Isten és a világ színe

előtt, férfilelkeknek ez a hitben való fáklyagyulladás, mint a villanylámpák ezreinek kigyulladás, az oltár körül. Ezer és millió férfi hitben szent hűségesküre emeli most velünk kezét az egész világon és mi mindnyájan, akár ezer meg ezer istentagadó, Krisztus-gyalázó, erkölcsöt, tisztességet, adott szót és hűséget sárbatipró, istentelen hitetlennel szemben szent bátorsággal és erélylyel, nyílt férfihomlokkal emeljük fel szavunkat szent hűségfogadalomra és térdet hajtva azelőtt, akit itt a szentségi színek földi szemünk elől eltakarnak, kiharsogjuk a világba: Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia! Ezer és ezer káromkodó istentelennel szemben valljuk, hogy mi keresztények, katolikusok vagyunk, hogy van Isten, hogy ez a megtagadott és meggyalázott Krisztus igaz Isten, hogy e parányi kenyér színe alatt az élő Isten maga lakik, hogy e parányi kenyérszín alatt rejtőző Krisztus a századok és a világ ura, királya, üdvözítője, egyedüli reménye és boldogulása.

Azért kiáltások velem mindnyájan hangos szóval a világ négy tája felé, hogy Európa minden nemzete meghallja, hogy visszhangozzék a Csendes-Óceán partjain, Japán szigetvilágán, Ausztrália kikötőiben, Amerika felhőkarcolói felett, hogy visszhangozzék a Jeges-tenger tájékán és a Szahara oázisainak pálmaligeteiben, kiáltások a Kelet istentelenei és a Nyugat hitetlenei felé: *Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia!*

(Mindnyájan: Te vagy Krisztus, az élő Isten Fia!)

Kiáltások: *A te országod örök és a pokol kapui nem vesznek erőt rajta.*

(Mindnyájan: Nem vesznek erőt rajta.)

Szentségi Jézus, hiszek benned! (Hiszek.)

Szentségi Jézus, hiszem, hogy a századok királya vagy! (Hiszem.)

Szentségi Jézus, hiszem, hogy a világ egyedüli reménye te vagy! (Hiszem.)

(*Ének: Imádlak nagy Istenség . . . vagy Ó égből szállott kenyér . . .*)

Megvallottatok hiteteket, imádtatok. De ne higgye senki, hogy ti nem tudjátok, kinek és miért hisztek.

A ti hitetek értelem szerinti okos szolgálat. Ne legyen egy istentelen sem öntudatosabb istentelenségében, mint ti a szentségi Isten hitében és az emberré lett Isten teste s vére imádásában e szentségben!

Itt szemünk csak kenyeret lát ugyan, mélységes titok fátyla rejt el előlünk istenségének fényét, de ha felnézek az égre és az ezer és millió csillagot szemlélem, mely most reánk leragyog, ha az ég rejtélyeibe tekintek, ha a villanyfény csodáit nézem, mely minket sugaraival körülragyog, akkor felismerem, hogy mindennél titokzatosabb vagy te, mindezek teremtetője, és nem volnál végtelen, ha véges értelemmel fel tudnánk fogni. Soha teremtetésed titkainak végére nem hatolhatok; annál kevésbbé juthatok a te saját titkaid végére, teremtető, végtelen nagy Istenem!

Nem csodálkozom, hogy saját testeddel-véredde l táplálsz, mikor az édesanyát látom, hogy megteszi magzatával. Vajjon felségesebb, nagyobb, mélyebb, gyengédebb-e az ő szeretete, mint a tied, aki minden atyaság, anyaság, odaadás, szeretet forrása és gyújtópontja vagy, te, a szeretet Istene!? Ha megtestesüléstedet, kereszthalálo dat, lelki újjáteremtésemet a kegyelem által, ha az istenfiúság magasztos és mély titkait hiszem, akkor már nem lehet okom kételkedni, hogy a kenyér és bor színe alatt is jelen vagy és lelkem életének isteni tápláléka lettél.

Isten szava biztosít minket, melynél nagyobb, erősebb biztosíték nincs a világon; mert Isten szava valóság, Isten szava a világot alkotta, ég és föld elmúlnak, de az ő szava el nem múlik, mely mondja: „Az én testem valóban eledel, és az én vérem valóban ital. Ez az én testem, ez az én vérem. A kenyér, melyet én adok nektek, az én testem a világ életéért.”

De ha mindezt nem is tudnám, akkor is hinnem kellene, hogy ebben a kenyérben Isten lakozik és működik. Százezren hódolnak, imádva meghajolnak e szentostya előtt: a világ legnagyobbjai, legbölcsebbjei, legszentebbjei, fejedelmek és királyok, pénzarisztokraták és koldusok, a természet kutatói és az orvostudo-

mány korifeusai, államférfiak és hadvezérek, művészek és költők, sportemberek és gyárosok, — már évszázadok óta, a sötétség hatalmának minden erőfeszítése ellenére, Nérók, Diokléciánok, Leninek és Callesek és irtatlan szervezeteik, ágyúik, repülőik, bombavetőik, álnok hisztizésük és minden hazug csalárdságuk ellenére! Ennek a kenyérnek hite és élvezete termelte ki az erkölcs legnagyobb hőseit, a szenteket, a vértanúkat, akik megvetve a világ minden ígéreteit, gazdagságot, kilátásokat, minden földi érdek nélkül a szegényeknek, testileg és lelkileg nyomorultaknak, belpoklosoknak, rabszolgáknak szentelték oda egész ifjúságukat, szépségüket, tehetségüket, vagyonukat — és ha mindez egy nagy hazugságon alapuló tévedésből eredne, undok kenyérimádásból, bálványkultusból, — ez lenne, Uram, a világ legnagyobb csodája.

Nem, nem, — ez nem lehet! Hiszek, Uram, szavadnak. Nem mondom a kételkedőkkel: Hogyan adhatja ez nekem az ő testét eledelül? Elég nekem a szavadon alapuló tény, és köszönöm, hogy adod magadat. — Nem mondom a felvilágosodottakkal: Nemde József fia ez, akit mi ismerünk? Hogyan mondja tehát, hogy én az égből szálltam alá! Elég nekem, hogy te mondd, és én imádlak! Nem mondom a kevélyekkel és hitetlenekkel: Kemény beszéd ez, ki tudja meghallgatni? Nem, én Péterrel mondom: Uram, kihez menjünk, az örök élet igéi nálad vannak!

Azért az Ágostonokkal, az Aquinói Tamásokkal, a Dantékkal, Palestrinákkal, Tassókkal, Ampérekkel, Pasteurökökkel, Voltákkal, Chestertonokkal, Paul Claudel-ekkel, Prohászka-kkal, az emberiség legnemesebbjeivel, a szellemi előkelőségekkel mondom és vallom a sötétség minden hatalmával szemben, a test és pénz imádóival, minden gonoszság, társadalmi baj és boldogtalanság előidézőivel szemben, akiktől csak nyomor, csak rabszolgaság, csak bűn és szegényen jött a világra, — mindezekkel szemben mondom:

Hiszek egy Istenben. — Hiszek!

Mindenható Atyában, mennynek és földnek teremőjében. — Hiszek!

Hiszek a Jézus Krisztusban, ő egy Fiában, a mi Urunkban. — Hiszek!

Ki fogantaték Szentlélektől, születék Szűz Máriától, kínzaték Pontius Pilátus alatt, megfeszítették, meghala és eltemették. — Hiszek!

Szálla alá poklokra, harmadnapon halottaiból feltámadta, felméne mennyekbe, ül a mindenható Atyaisten jobbjára felől. — Hiszek!

Onnan leszen eljövendő ítélni eleveneket és holtakat. — Hiszek!

Hiszek a Szentlélekben. — Hiszek!

Hiszek egy keresztény katolikus anyaszentegyházban. — Hiszek!

Hiszem a szentek egyességét. — Hiszem!

Hiszem a bűnök bocsánatát. — Hiszem!

Hiszem a testnek feltámadását. — Hiszem!

Hiszem az örök életet. — Hiszem!

Amen! — Amen, úgy legyen!

(Ének: Istent akarjuk . . .)

II. rész.

Hiszek! — de mit mond nekem a hit?

Megérdemli-e ez a fehér kis ostya mindazt a fényt és ragyogást, mely körülveszi ezt a gigászi erőfeszítést, mellyel a szellem és az izmok erői megfeszülnek szolgálatában, ezeket a költségeket, pénzáldozatokat, melyeket pazar kézzel meghozunk, csakhogy minden lehető fény, dicsőség és gazdagság vegye körül ezt a fehér, igénytelen, kis ostyakenyeret? Hajók jönnek az Óceánon túlról, gyorsvonatok futnak be Európa minden tájékáról, az egész világ megmozdul, mozgósítva vannak a belügy-, a külügy- és honvédelminisztériumok, művészek és technikusok dolgoznak már hónapokon át, szónokok és költők, írók és publicisták beléfectetik egész szellemi, fizikai erejüket, maga az oltár, melyen

most a Szentség áll, hónapok s nagy pénzáldozatok műve. Megérdemli-e ez a fehér kis ostya mindezt a pénzáldozatot, erőfeszítést, fényt és dicsőséget?

Ki vagy te? kérdem. Ki vagy te, Oltáriszentség, nekünk? — Krisztus valóságos teste és vére a kenyér és bor színe alatt, így tanítja a hit.

Mi érteti meg velem, hogy mi nekem az Oltáriszentség, a „mirabile sacramentum”, a csodálatos nagy Istenség, amint az ének zengi? — Megérteti velem, ha kérdem: ki az Isten, aki ebben az igénytelen ostyában jelen van. Megérteti velem, ha kérdem: Mibe került neki, hogy itt köztünk jelen legyen. Megérteti velem, ha szemlélem, mily csodákat művelt hatalma, csakhogy köztünk jelen lehessen.

Ki az Isten, aki e parányi ostya színét lakóhelyül, palotául választotta magának? — A mindenség, a történelem és a lélek tanúskodik nagysága, végtelensége mellett.

Mibe került ennek a nagy Istennek, hogy köztünk jelen lehessen e kis ostyában? — Az egész mindenség teremtése csak egy szavába, az Oltáriszentség szíve vérébe, halálába került.

Mily csodákat művel, áttöri a természet törvényeinek acélfrontját, hogy köztünk lehessen; eledelül adja magát nekünk!

Isten minden nagyságát, végtelenségét, bölcsességét, szeretetét, szenvedését, vérét, csodáját mintegy össze-sűriti és a kis ostya alá rejtí, hogy megfoghassam őt és magamhoz vehessem: ez az Oltáriszentség, ez a csodálatos szentség, ez a szeretetnek mélységes nagy titka.

Ez a szeretet megérdemel minden viszontszeretetet. Ez az odaadás megérdemel minden hálát és hálából fakadó viszontátadást, mindenáldozatot, minden dicsőítést, mindazt, ami most körülveszi és még ezerszerre többet.

Annál inkább, mert szeretet, hála, dicsőítés, odaadás helyett épp a férfiszívektől századokon át, amióta a szeretet szentségében él, számtalanszor gyaláztat, hitetlenséget, közönyt, hidegséget, szentségtörése-

ket tapasztalt. Felvonul most előttünk a századoknak minden istentelensége a pogány Cézárók korától fogva az albiak, a valdiak és husziták szentséggyalázásain át a mai istentelenek borzalmas templomrablásáig, Oroszország, Spanyolország és Mexikó lázító szentségtöréséig. Ezek a szentségtörések, káromlások és borzalmak megkövetést, engesztelést, tiltakozást, elégtételt követelnek.

Azért itt a meggyalázott szentségi Krisztus előtt férfiszívünk minden hűségével és határozottságával tiltakozunk a hitetlenség minden istenkáromlása, templomrablása, szentségtiprása, erkölcstelensége és hitszegése, az Egyház szabadságának minden igazságtalan megkötése, papok és szerzetesek ellen elkövetett minden rágalmak és becstelenségek, a gyermekvilág és az ifjúság minden tervszerű félrevezetése és tudatos megrontása, az istentelenség minden vallásirtó propagandája és főleg minden gyalázat és vakmerő káromlás ellen, melyet az Oltáriszentség ellen elkövettek és elkövetnek az egész világon.

Azért kiáltások velem:

Isten szent nevének minden ocsmány káromlása ellen tiltakozunk! — Tiltakozunk!

Isten kihívó tagadása ellen. — Tiltakozunk!

Krisztus istenségének vakmerő meggyalázása ellen. — Tiltakozunk!

A szentségi Jézus minden megbántása ellen. — Tiltakozunk!

Minden szentségtörés ellen. — Tiltakozunk!

Minden lerombolt, felgyújtott, megszenteltelt templomért. — Tiltakozunk!

Minden igazságtalanul bebörtönzött és legyilkolt papért. — Tiltakozunk!

Minden galádul lemészárolt apácáért. — Tiltakozunk!

Minden elrabolt iskoláért és kórházért. — Tiltakozunk!

Elhangzott a tiltakozás szava. Komoly volt, —

de csak akkor, ha saját személyedet illetőleg is jóváteszed, amit Urad és Királyod, a szentségi Jézus, a te Istened ellen vétettél. Komoly volt tiltakozásod, ha most magad is a bánat és őszinte beismerés által szívedet ismét megnyitod a szentségi Jézus kegyelmének.

Tekints szívedbe!

Nem volt-e onnét éveken át száműzött király a szentségi Krisztus? Keresztény katolikus vagy? Mikor vetted utoljára magadhoz a szentségi Krisztust? Mikor áldoztál utoljára? Talán házasságod óta nem? Talán még akkor sem? Talán elsőáldozásod óta nem? Talán még soha? Vagy már nagyon régen? Öt, tíz, húsz, harminc év előtt? Vonjon most Szívéhez a szentségi Krisztus!

Talán hitetlenül, érzéketlenül, közömbösen álltál vele szemben eddig? Talán mint ellensége? Talán átpártoltál hitszegően, megalkuvóan az ellenség táborába? Talán Pilátus, talán Júdás voltál, talán bámuló, talán káromkodó tömeg voltál Jézus keresztje alatt? Vonjon most ismét magához a szentségi Krisztus!

Eltévedtél? Ugy-e érzed, hogy nem találtad meg boldogságodat távol Krisztustól? Ugy-e érzed, hogy megcsalt a világ, megcsaltak az emberek, megcsalt a szenvedély, mikor azzal kecsgettetted, hogy jobb dolgod lesz Krisztus nélkül, mint vele? Hová vezet utad, ha tovább folytatod? Vonjon most magához a szentségi Krisztus!

Borulj Istened Szívére, mint tékozló fiú, és mondd: Atyám, vétkeztem az ég ellen és te ellened! Szólaljon meg ajkadon a férfiszív bánata és mondd el lelked mélyéből bűnvallomásodat:

Gyónom a mindenható Istennek . . . én vétkem, én vétkem, én igen nagy vétkem! (Valamennyien mondják.)

Ajkamról elhangzott minden káromló szóért — bocsáss meg nekem, ó szentségi Jézus!

Minden vétkesen elmulasztott szentmísehallgatásért — bocsáss meg nekem, ó szentségi Jézus!

Szüleim és gyermekeim ellen elkövetett minden bűnömért és mulasztásomért — bocsáss meg nekem, ó szentségi Jézus!

Felebarátom ellen elkövetett minden szeretetlenségért, minden rossz példáért családban és hivatalomban, minden gyűlöletért — bocsáss meg nekem, ó szentségi Jézus!

Minden élvezetvágyért, parázñaságért, házassági hűtlenségért és visszaélésért a házasság szentségében — bocsáss meg nekem, ó szentségi Jézus!

Minden igazságtalanságért, okozott botrányért és minden gonoszságomért — bocsáss meg nekem, ó szentségi Jézus!

Azért kérem a Boldogságos, mindenkoron Szeplőtelen Szűz Máriát . . . (Valamennyien mondják.)

(Ének: A keresztfához megyek . . .)

III. rész.

Engesztelésül, elégtételül bűneinkért nemcsak imádásunkat és tiltakozásunkat, hanem elsősorban tettben megnyilvánuló férfias és bátor szeretetünket ajánljuk fel. Ott leszünk mindenütt, ahol Krisztus és az ő Egyháza érdekei megkívánják, minden gyáva érdekkeresés és emberi tekintet nélkül.

Azért kiáltsátok velem:

Ha majd az istentelenek harci támadása hitünk bátor megvallására hív, ott leszünk — Ott leszünk.

Ha majd templomainkat, iskoláinkat, papjainkat, apácáinkat, gyermekeink hitét és ártatlanságát galád támadás ellen meg kell védenünk — Ott leszünk.

Ha majd a katolikus érdekek, a házasság szentségi jellege és felbonthatatlansága mellett szavazni kell — Ott leszünk.

Ha majd a katolikus sajtóért sikra szállni, áldozatot hozni kell és lemondani a megszokott kereszténytelen sajtótermékek pártolásáról, olvasásáról — Ott leszünk.

Ha majd a húsvéti szent kötelezettség teljesítése érdekében ott kell állni a gyóntatószéknél és bűneinket bevallani — Ott leszünk.

Fogadd el tehát, szentségi Jézus, százezer férfiszív szent fogadását és felajánlását, mellyel magát szentséges Szívednek szenteli engesztelésül és elégtételül a férfivilág mulasztásaiért és bűneiért, főleg a nyilvános életben, a tudás és művészet, a technika és a gazdasági élet elszakítása által a tőled hirdetett és általa megállapított erkölctől és szent parancsaitól.

Férfiak! most elalszik a villanyfény, és kigyulladnak kezetekben a fáklyák! Fogadd, Urunk Jézus, szívünk szeretetlángját, hogy lelkünk, akaratunk érted lángoljanak egyedül.

Szentségi Jézus, az emberi nem megváltója s üdvözítője, ime, oltárod előtt térdre borulunk — Térdre borulunk,

és szívünk egész odaadásával ma mindegyikünk egészen és visszavonhatatlanul szentséges Szívednek ajánlja és szenteli magát — Szívednek szenteljük magunkat.

Téged közülünk sokan nem ismertek — Nem ismertünk téged.

Tőled sokan parancsaidat megvetve eltávolodtak — Eltávolodtunk tőled.

Könyörülj rajtunk, ó irgalmas Jézus, és vonj Szívedhez mindnyájunkat! — Vonj Szívedhez mindnyájunkat.

Légy Te királya necsak hű fiaidnak, akik Tőled soha el nem szakadtak, hanem a tékozló fiúknak is, akik Téged elhagytak. Légy királya azoknak, akik még a pogányság sötéttségében és a halál árnyékában ülnek és vezesd őket a hit világosságába és Isten országába. Légy királya azoknak, akiket a vélemények különbsége elválaszt tőlünk, vagy a szakadás Egyházad testéről le-tört, és add, hogy mielőbb egy akol és egy pásztor legyen. Adj, ó szentségi Jézus, minden nemzetnek és országnak biztos békét és szabadságot, egyesítsd a

családokat és minden embert szereteted nagy birodalmában, hogy mindnyájan egyek legyünk, amint Te és az Atya egyek vagytok, és a világ négy tájáról visszahangozzék a szó: Dicsőség az isteni Szívnek, melyből nekünk az áldás fakadt. Amen.

Jézus szentséges Szíve, jöjjön el a Te országod!

Tartalomjegyzék

Előszó	3
Túlvilági hit és gyakorlati élet	5
Feudalizmus, kapitalizmus és szocializmus	17
A katolicizmus szava a mai társadalomhoz	25
Krisztus Király és a mai világválság	35
A mai kapitalizmus és szelleme	47
A kapitalizmus és a szocializmus harca	60
Az új társadalmi rend	68
A kibontakozás útja	83
A katolicizmus társadalmi ereje és feladatai	99
A „Rerum novarum” szelleme az ifjúság nevelésében	113
Szociális nevelés a középiskolában	132
A szociális igazságosság mai követelményei	137
Vallásosság és világreform	145
Kell-e program?	148
A szociális reform gátlásai	152
Pünkösdi lelke	161
Heroizmus és reális élet	164
Kána	175
A szentév küszöbén	184
Az Eucharisztikus Világkongresszus szociális jelentősége	196
Az ország felajánlásának jelentősége	205
Krisztus királysága	211
A férfi vallásossága	221
Férfiak éjszakai szentségimádása	226

